

Begroting 2023 (PS 41/22)

Provincie Noord-Brabant

Begroting 2023 (PS 41/22)

Inhoud

Leeswijzer.....	2
Algemeen inleidend hoofdstuk	3
Programmaplan	11
Programma 1 Bestuur en veiligheid.....	11
Programma 2 Ruimte en wonen.....	19
Programma 3 Water en bodem	25
Programma 4 Natuur en milieu	36
Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling	47
Programma 6 Energie	61
Programma 7 Landbouw en voedsel.....	70
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	81
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling.....	89
Programma 10 Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	95
Algemeen Financieel Beleid.....	103
Paragrafen.....	107
Paragraaf 1 Bedrijfsvoering	107
Paragraaf 2 Provinciale heffingen.....	114
Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	126
Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen	131
Paragraaf 5 Treasury	136
Paragraaf 6 Verbonden partijen.....	144
Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	156
Paragraaf 8 Europese programma's	161
Financiële begroting	167
I Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken	167
II Financiële positie	170
III Uiteenzetting financiële positie	174
IV Geprognosticeerde balans	178
V Kengetallen financiële positie.....	180
VI Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's	182

De [\[bijlagenbundel\]](#) is onderdeel van deze begroting 2023 en bevat onder andere door het Rijk voorgeschreven bijlagen.

Leeswijzer

Programmaplan

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen.

Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn zeven paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen zijn ook de paragrafen "Investeringsagenda" en "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Evenals bij de Jaarrekening 2021 zijn de cijfers in het programmaplan en op enkele plaatsen in de begrotingsstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Zo zijn lasten herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

	Bedragen waarmee gerekend wordt	Gepresenteerde bedragen x € 1.000
	1.400,00	1
	1.400,00	1
	1.400,00	1
Totaal	4.200,00	4

Snel navigeren in de begroting met bijlagenbundel

Vanuit de inhoudsopgave met een muisklik naar het gekozen onderwerp.

Onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar de inhoudsopgave via muisklik op "pag." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant - Begroting.."

De Begroting met bijlagenbundel bestaan uit 2 delen met ieder een eigen inhoudsopgave:

Deel 1. Begroting

Deel 2. Bijlagenbundel

Onderaan de inhoudsopgave van beide delen staat een link waarmee het andere deel geactiveerd kan worden.

Algemeen inleidend hoofdstuk

1. Inleiding

Deze begroting geeft inzicht in de verwachte inkomsten en uitgaven voor Provincie Noord Brabant in het jaar 2023. Een bijzonder jaar: het laatste jaar van het huidige bestuur, en in maart vinden de verkiezingen plaats voor de Provinciale Staten. Dé kans voor de Brabander om bij het stemloket hun stem te laten horen. Want bij onze werkzaamheden staat de Brabander centraal.

Er zijn veel ontwikkelingen die direct invloed hebben op de Brabander. De gevolgen van de Coronapandemie raakt iedereen. Men heeft het sociale leven terug moeten schroeven, eenzaamheid ervaren en velen hebben gezien of gevoeld wat dit virus met een mens kan doen. Met alle gevolgen voor de levenskwaliteit van dien. Ondernemers hebben inkomsten verloren en velen worstelen nu met het vinden van geschikte en voldoende werknemers.

Ondertussen zijn de gevolgen van het conflict in Oekraïne ook nog niet volledig te overzien, maar Brabanders voelen het zeker. Grondstoffen zijn schaars en dat merken we als Provincie nadrukkelijk bij de uitvoering van projecten. De energierekening loopt op voor alle huishoudens en ondernemers, met een snelheid waar niet tegenop valt te isoleren. Ook bij de benzinepomp zijn de prijzen omhooggeschoten en dat beïnvloedt de mobiliteit van de Brabander. In de supermarkt merken we dat deze stijgende kosten en distributievertragingen parten spelen: producten als bloem en zonnebloemolie zijn schaarser, en bij de kassa rekenen we aanzienlijk meer af dan kortgeleden. Kortom: Brabanders voelen deze ontwikkelingen in de portemonnee.

Naast de gevolgen van de Coronapandemie en de oorlog in Oekraïne hebben we ook te maken met een woningcrisis. De huizenprijzen zijn in een paar jaar tijd flink gestegen en het aanbod op de huizenmarkt is gering, zowel voor koop als huur. In de provincie zijn de afgelopen jaren in hoog tempo woningen bijgebouwd, maar om de krapte op de woningmarkt tegen te gaan moeten we die koers de komende tien jaar voortzetten. Deze behoefte wordt nog uitdagender door de hier beschreven problematiek.

Dit alles gaat gebukt onder de dreiging van klimaatverandering. Gevolgen van droogte groeien zowel zichtbaar als onzichtbaar. De energietransitie loopt en is ambitieus, maar het verduurzamen van grote energieverbruikers wordt bemoeilijkt door netschaarste bij TenneT. Ook de stikstofproblematiek houdt de Brabander bezig: de balans tussen het beschermen van onze natuur en het steunen van boeren in de landbouwtransitie vraagt aandacht. De stikstofproblematiek raakt mobiliteit, woningbouw en industrie, en daarmee ook ondernemers. Bedrijven die in Brabant willen groeien of vestigen lopen tegen obstakels aan, zoals infrastructuur, die niet toereikend is, stikstofproblematiek en tekort aan woningen voor werknemers. Dit brengt uitdagingen met zich mee voor het Brabantse vestigingsklimaat.

Als provinciale organisatie delen we deze onzekerheden en zijn we, geleid door de vijf maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie¹, gericht aan het werk om de druk te verlichten. Voor de Brabanders houden we onze natuur mooi en toegankelijk, blijven we werken aan ons wegennetwerk en mobiliteit en creëren we kansen voor ondernemers. We zetten in op het realiseren van een sterk en

¹ Gezonde & veilige leefomgeving; Energietransitie; Klimaatproof; Duurzame verstedelijking/vitaal platteland en mobiliteit; Duurzame concurrerende economie.

innovatief vestigingsklimaat en investeren in cultuur, sport en cultureel erfgoed. Het huidige bestuur zal in haar laatste jaar nog mooie stappen zetten in het werken aan onze opgaven.

Deze begroting laat zien hoe we in 2023 als provincie samen werken aan een mooier, veiliger, gezonder en duurzamer Brabant voor iedereen. We werken richting een 'oplevering' van de financiën van het huidige bestuur aan het nieuwe bestuur, met als uitgangspunt [het bestuursakkoord 'Samen, Slagvaardig en Slim'](#) en [het addendum 'Samen Bouwen aan de Kwaliteit van Brabant' 2020-2023](#). De koers die hierin is uitgestippeld, is als rode draad in de begroting terug te zien, met als sleutelwoorden "samen", "slagvaardig" en "slim". Samen met onze partners in de provincie werken we aan onze opgaven. We geven richting, maken mogelijk en ontwikkelen ons tot een slagvaardige organisatie. Dit gebeurt niet zomaar: we durven innovatieve constructies te gebruiken en we investeren in slimme samenwerkingen. Zo bouwen we in 2023 door aan de kwaliteit van Brabant.

De vijf opgaven uit de [Brabantse Omgevingsvisie](#) en de twee samenbindende thema's 'Brede Welvaart (inclusief gezondheid)' en 'Digitalisering' blijven ons ijkpunt voor 2030. We varen daarmee een Brabantse koers. Met een nieuw regeerakkoord waarin grote ambities zijn benoemd op veel terreinen, krijgen de provincies een rol bij de uitwerking en realisatie van een aantal ambities van het Rijk. Deze rijksopdrachten onderstrepen de urgentie van onze Brabantse koers. Die koers blijven we dus varen en vraagt op onderdelen versnelling of intensivering. Het Rijk heeft hiervoor substantiële en incidentele middelen gereserveerd.

Met [de perspectiefnota 2023](#) is al richting gegeven aan de koers van de provincie, inclusief een financieel meerjarenperspectief. We willen kansen benutten die het nieuwe regeerakkoord biedt, maar moeten hierin wel keuzes maken: niet alles kan en niet alles kan overal. We blijven samenwerken met partners zoals waterschappen, gemeenten en regio's om onze opgaven te realiseren

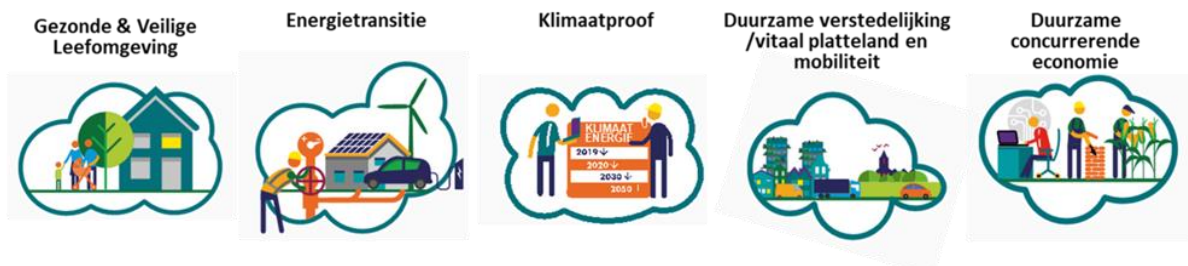
In deze begroting is nader uitgewerkt wat dit voor 2023 gaat betekenen, wat we daarvoor gaan doen en wat dat zal kosten. Wij gaan tot aan het eind van deze bestuursperiode onverminderd door om in de hoogste versnelling de finish te bereiken. We ambiëren een zo breed mogelijk draagvlak voor onze besluiten, zowel onder onze inwoners en partners als bij Provinciale Staten. We nodigen alle fracties in Provinciale Staten dan ook van harte uit om te komen tot een gezamenlijke en breed gedragen begroting.

2. Onze opgaven

De opgaven uit de Omgevingsvisie zijn helder. We weten waar we naar toe willen: we willen een aantrekkelijk, bereikbaar, concurrerend en duurzaam Brabant zijn. Bij het werken aan onze opgaven staat, zoals eerder vermeld, de Brabander centraal.

Daarom werken we aan een goede omgevingskwaliteit, met prachtige natuurgebieden en toenemende biodiversiteit. We willen onze CO₂-uitstoot verlagen en in 2030 tenminste 50% van onze energie duurzaam opwekken. We ontwikkelen een Brabant dat uiterlijk in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust is, en een duurzaam landbouw- en voedselsysteem kent. We bouwen aan een levendig Brabant waarin alle bewoners uit alle geledingen van de bevolking zich verbonden voelen met hun omgeving en met elkaar, omdat zij meedenken en meedoen aan de veranderingen in hun omgeving. Alsook met aandacht voor erfgoed en bovendien voldoende cultuur-, sport- en vrijetijdsvoorzieningen in

hun nabijheid voor ontmoetingen, ontplooiing, ondersteuning en ontspanning. Een goed draaiende economie is een belangrijke voorwaarde voor het versterken van onze brede welvaart, waarbij wij de economische ontwikkelingen stimuleren. Blijven investeren in innovatie is hierbij ook voor de toekomst van belang, evenals de doorontwikkeling van het totale mobiliteitssysteem in Brabant: betrouwbaar, schoon en gezond. Om de tekorten op de arbeidsmarkt tegen te gaan, zetten we ons in om talent aan te trekken en te behouden voor Brabant. Vanuit de gevoelde urgentie werken we ook stevig door aan het veilig en weerbaar maken van Brabant tegen de georganiseerde criminaliteit en ondermijning.

Kortom: we staan voor grote maatschappelijke uitdagingen die nauw met elkaar samenhangen. We kunnen dat niet alleen: voor alle opgaven moeten we samenwerken met andere overheden en onze partners in de geest van onze omgevingsvisie.

Nieuwe beleidskaders

De komende periode wordt een aantal beleidskaders voorgelegd aan Provinciale Staten, namelijk de beleidskaders Leefomgeving, Toekomstbestendig Bestuur, Levendig Brabant, Natuur en Milieu. Deze beleidskaders zorgen ervoor dat we in de volle breedte van de organisatie aan onze maatschappelijke opgaven werken.

Het beleidskader Leefomgeving kleurt [de Brabantse Omgevingsvisie](#) verder in: Brabant is volop in verandering en de ruimte is schaars. Dit vraagt om actualisatie van het provinciaal beleid. Hoe geeft de provincie invulling aan de nieuwe manier van samenwerken, wat is onze inzet en welke rolneming hoort daarbij (richting geven, beweging stimuleren, mogelijk maken).

Brabantse gemeenten en de provincie werken aan grote maatschappelijke opgaven. Vraagstukken die alleen door samenwerking opgelost kunnen worden, in verschillende samenstellingen en op verschillende schaalniveaus: met gemeenten, met regio's en in Brabantstad-verband geleid door het koersdocument BrabantStad. De uitgangspositie is goed: samenwerking zit in de genen van Brabant. In het beleidskader Toekomstbestendig Bestuur beschrijven we hoe we als provincie de komende jaren verder vorm en inhoud willen geven aan die samenwerkingen en onze eigen rol daarin. Het huidige bestuur geeft richting aan dit beleidskader, dat na de verkiezingen wordt aangeboden aan Provinciale Staten.

Het nieuwe beleidskader "Levendig Brabant" dat de beleidskaders Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed vervangt, zullen wij binnenkort voorleggen aan Provinciale Staten. Dit beleidskader ambieert zichtbaar en beleefbaar erfgoed dat de verhalen van Brabant vertelt, een rijk sportief en cultureel leven en volop mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding. Hierbij staan de vraag en behoefte van de Brabander centraal.

Meerdere opgaven zullen verdere invulling krijgen door de beleidskaders Natuur en Milieu. Door de grote druk op het klimaat, met alle gevolgen van dien voor deze beleidsvelden, zullen deze

beleidskaders de provincie in staat stellen om gehoor te geven aan de urgentie op dit onderwerp, volgend jaar en daar voorbij.

Samenbindende thema's

Brede Welvaart

Aan het samenbindende thema Brede welvaart geven we in deze begroting vorm, door voor gezondheid per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen: voor iedere Brabander drie extra gezonde levensjaren. Daarmee komt het integrale karakter van dit thema in deze begroting duidelijk naar voren. Daarnaast is met de uitvoeringsagenda Brede Welvaart, welke in de komende periode wordt vastgesteld, een duidelijke aanpak uitgewerkt om het thema Brede Welvaart in Brabant verder op de kaart te zetten. Brede Welvaart zou, passend bij de hierboven beschreven ontwikkelingen, een basis kunnen zijn voor bijvoorbeeld regio deals.

Digitalisering

Dit samenbindende thema ontwikkelt digitalisering en data gedreven werken bij de provincie en steekt horizontaal door alle programma's. Het [Beleidskader Data](#) volgend, gaan we daar ook in 2023 onverminderd mee door. Komend jaar richten we ons onder andere op versterking van het informatiebeheer en de sturing op data (governance). We zien daarnaast dat momenteel vrijwel alle beleidsopgaven de meerwaarde en de kansen van data inzien en ook de eerste stappen zetten naar data gedreven werken. Komend jaar ligt de nadruk daarom op het starten van de realisatie van deze ambities. Welke concrete datatrajecten kunnen worden ondernomen om kansen te benutten en belofes in te lossen? En bij programma's die al het nodige met data doen: hoe komen we tot een versnelling hiervan?

Rijksopdrachten

Omdat we al op opgave-niveau programmeren, hebben we mooie stappen gezet in het vervullen van onze opgaven. Hierin zijn we als provincie soms ook toonaangevend, zoals bijvoorbeeld met de Gebiedsgerichte Aanpak. Deze ervaring gaat ons goed van pas komen bij de vraag vanuit het rijk om landelijk gebiedsgericht te werken. Nieuwe ontwikkelingen en groeiende urgentie op sommige onderwerpen versterken de noodzaak om te werken aan onze opgaven. De rijksopdrachten geven de komende jaren verdere invulling aan hoe we onze opgaven invullen en onze koers doorzetten.

Zo gaan we in 2023 uitvoering geven aan een aantal opdrachten die we vanuit het Rijk krijgen en waarin provincies een duidelijke regierol hebben. Het gaat onder andere om [het Nationaal Programma Landelijk Gebied \(NPLG\)](#), de Verstedelijkingsakkoorden, ambities van het Rijk met Klimaat en Energie en de [Ruimtelijke Ordeningsbrief](#), waarin de provincies worden gevraagd om regie te nemen op de ruimtelijke puzzel die per provincie gemaakt moet worden. We benoemen deze onderwerpen bewust in deze inleiding, gezien de stevige ontwikkelingen vanuit het Rijk op deze thema's die onze koers en maatschappelijke opgaven ondersteunen. Ook biedt het Rijk kansen en middelen om onze koers te intensiveren.

Landelijk gebied

Met het Nationaal Programma Landelijk Gebied legt het Rijk keuzes en (regionale) doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat vast. De provincies zijn aan zet om deze doelen en keuzes te vertalen in een

concreet gebiedsprogramma voor de gehele provincie, waarin ook perspectief voor de landbouw integraal deel uitmaakt van de opgave. We hebben middels de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) al ervaring in het gebiedsgericht werken en het leggen van de ruimtelijke puzzel. Medio 2023 leveren we nieuwe kaders aan om, zoals verzocht door het rijk, voor het hele landelijke gebied in Brabant een plan te maken. De ervaringen die we hebben opgedaan met het werken met gebieden, budgetten, gebiedsgedeputeerden en coördinerend gedeputeerden bieden input voor de aanpak.

Klimaat en Energie

Met [het regeerakkoord](#) is een verhoogde ambitie op het gebied van Klimaat neergelegd. Door nieuw Europees beleid en de ambities van het kabinet liggen de doelen hoger dan die waarop het Klimaatakkoord is gebaseerd en/of worden deze naar voren getrokken. Hier liggen kansen, omdat het vrijwel alle opgaven raakt waar we als provincie aan werken. Het is van belang om nu toe te werken naar een duurzame energievoorziening die toekomstbestendig is. Het coalitieakkoord vergelijkt de transitie naar een groene economie met het realiseren van de Deltawerken. Ook de verhoogde klimaatambitie met een beleidsinzet gericht op 60% broeikasgasreductie, zal van ons als provincie het nodige aan ontwikkel- en realisatiekracht vragen. Speerpunt is bestrijding van energiearmoede door verlagen van de energievraag van woningen en andere gebouwen. Dat doen we bijvoorbeeld door het ondersteunen van gemeenten en via een vervolg op Sociale Innovatie in Energietransitie.

Stedelijk gebied

In het stedelijk gebied worden afspraken gemaakt met het Rijk en gemeenten via verstedelijkingsakkoorden. Hierin staan de woon- en werkopgave van de regio met daarbij de randvoorwaarden om deze verstedelijkingsopgave te kunnen uitvoeren. Dit gaat onder andere om mobiliteit, energie, groen, water, landschap, voorzieningen en sociaal maatschappelijke opgaven.

Ruimtelijke puzzel

Tot slot vraagt het Rijk aan de provincies om voor 1 juli 2023 een "ruimtelijke puzzel" op te leveren. Dat wil zeggen dat er een gebiedsplan moet komen op provinciaal niveau waarin we aantonen dat we de stikstofreductie halen. Dit binnen de kaders die het Rijk vooraf meegeeft. Hiermee wordt duidelijk of het realiseren van al onze opgaven ruimtelijk past in Brabant. Deze ruimtelijke puzzel sluit nauw aan op de rol die we al hebben binnen de ruimtelijke ordening, maar vraagt een forse aanvullende inzet in 2023.

Kortom, werken aan onze opgaven blijft ook voor 2023 leidend in hoe we onze werkzaamheden organiseren. De rijksopdrachten betekenen dat we op deze koers intensiveren. De opgedane ervaring in gebiedsgericht werken zal hierbij van grote waarde blijken. Door slim samen te werken met onze partners in de provincie en opgavegestuurd te programmeren zorgen we als Provincie dat we in 2023 invulling geven aan onze ambities.

3. Uitvoering en regie

Naast de nog vast te stellen beleidskaders, zijn er al veel richtinggevende kaders opgesteld. Daarmee hebben we met 2030 als horizon heldere en eenduidige ambities en doelen die ons helpen bij het werken aan de vijf opgaven. Het zwaardere accent op uitwerking en realisatie vraagt een ontwikkeling van onze provinciale rol van meer richtinggevend en kaderstellend, naar een regierol in de uitvoering. De ambities vragen om scherpe en integraal afgewogen keuzes. Prioriteiten binnen de vijf opgaven moeten we met elkaar in evenwicht zien te brengen.

Samenwerking met partners staat centraal om onze opgaven te realiseren. Bij het bepalen waar onze inzet het meest effectief en gewenst is, spelen we in op de hierboven beschreven ontwikkelingen vanuit het Rijk en de vragen van onze partners. Steeds met onze beleidskaders in het achterhoofd, maar ook met de mogelijkheid om mee te bewegen met partners en hun ambities. Zo komen we tot slimme verbindingen en partnerschappen vanuit gemeenschappelijke doelen en waarden. Waar we rekening mee moeten blijven houden is dat we te maken hebben met veel onzekerheden. Zo is het Rijk druk bezig met het afmaken van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). De verwachting is dat met deze implementatie tijdelijk het dienstverleningsniveau onder druk komt te staan. Dit gaat impact hebben voor burgers en bedrijven, gebiedsontwikkelingen en de ambtelijke organisatie, en heeft dus mogelijk ook gevolgen voor het uitvoeren van de rijksopdrachten.

Maar ook Corona is nog steeds niet uit beeld, Brabantse burgers en ondernemers voelen de druk van toenemende inflatie; en onzekerheid over economische groei en schaarste op tal van terreinen (arbeidskrachten, woningen, wegenbouw, netschaarste, etc.) kunnen de plannen behoorlijk dwarsbomen. Dat betekent nog eens een extra beroep op onze creativiteit, innovatief vermogen en doorzettingskracht.

4. Op weg naar een nieuwe bestuursperiode

Deze begroting vergt extra inzet rondom de uitdagingen die 2023 met zich meebrengt. Na de verkiezingen gaat een nieuw bestuur aan de slag. Ondanks de bestuurswissel in de eerste helft van het jaar moeten er in deze periode ook beleidsrijke keuzes gemaakt worden, onder andere met betrekking tot de invulling van vragen van het Rijk en het voorbereiden van een aantal beleidskaders. Medio 2023 moet de Provincie concrete plannen klaar hebben om deze vraag te beantwoorden. Dit zal het nodige vragen van onze flexibiliteit. Deze begroting is gebaseerd op de reeds vastgestelde beleidskaders en uitvoeringsagenda's.

5. Ontwikkeling provinciale organisatie

Zoals eerder in deze inleiding al aangegeven, heeft ook de provinciale organisatie te maken met krapte op de arbeidsmarkt. Dit opgeteld bij toenemende taken, zoals de besproken opdrachten vanuit het Rijk, zal scherpe keuzes over prioriteiten de komende tijd op diverse vakgebieden noodzakelijk maken. Om onze positie op de arbeidsmarkt te verstevigen zetten we in op het zijn en blijven van een goede en aantrekkelijke werkgever. Daarnaast zijn ook arbeidsmarktcommunicatie en recruitment hierbij van groot belang.

Op 1 mei 2022 is de [Wet open overheid](#) (Woo) in werking getreden, met als doel een open overheid die zorg draagt voor adequate en toegankelijke informatievoorziening. Met [de Woo](#) is de provincie verplicht om informatie uit eigen beweging (gedeeltelijk) openbaar te maken. In 2023 zullen hier verbeterlagen in gemaakt worden, en de verplichting tot actieve openbaarmaking zal gefaseerd in werking treden.

6. Financieel totaalbeeld: begroting in evenwicht, maar onzekerheden op middellange termijn

De provinciale begroting is meerjarig in evenwicht en onze reservepositie is nu nog gezond. De geraamde lasten + geraamde toevoegingen aan reserves EN de geraamde baten + de geraamde onttrekkingen aan de reserves zijn zowel voor 2023 als voor de jaren 2024 t/m 2026 in evenwicht. Deze situatie is mede het gevolg van het feit dat we in het verleden tijdig geanticipeerd hebben op veranderende omstandigheden. Zo hebben we deze bestuursperiode tijdig geanticipeerd op teruglopende inkomsten uit rendement op vermogen als gevolg van lagere dividenden en de lage rente en het feit dat de incidentele middelen uit de Investeringsagenda inmiddels belegd of geïnvesteerd zijn. Door vanaf 2025 € 29 mln. per jaar te bezuinigen hebben we het financiële uitgavenkader hierop aangepast.

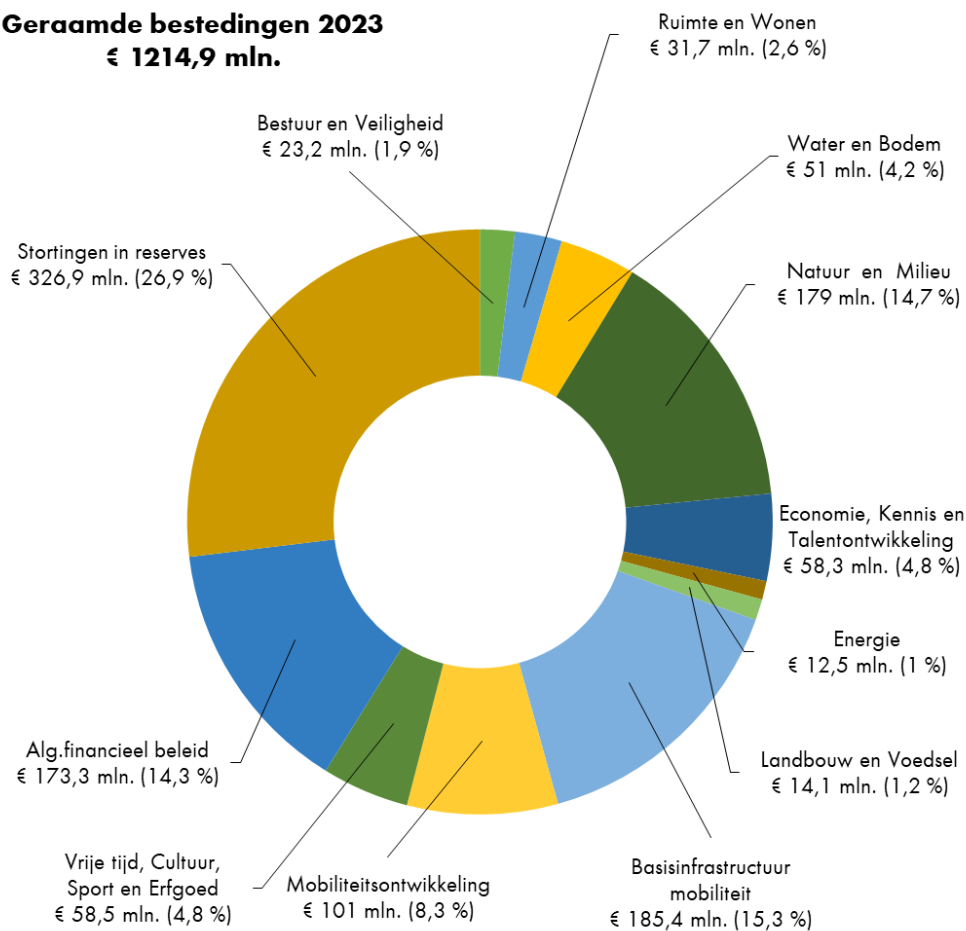
Ondanks deze gezonde uitgangspositie blijft alertheid ten aanzien van onze financiële positie geboden. Met name vanaf 2026 doet zich een aantal onzekerheden voor, terwijl er tegelijkertijd sprake is van een sterke opwaartse druk op onze uitgaven door de grote prijsstijgingen waarmee we geconfronteerd worden.

Zo laat de raming van de Provinciefondsuitkering vanaf 2026 een substantiële daling zien van voor onze Provincie ca. € 30 mln. In IPO-verband dringen wij bij het Rijk aan om met een oplossing hiervoor te komen. Daarnaast is een nieuwe verdeelsystematiek van het Provinciefonds in voorbereiding die consequenties kan hebben voor de hoogte van de uitkering uit het Provinciefonds. Tevens is de vraag of wij na 2025 opcenten Motor Rijtuigen Belasting kunnen blijven heffen of dat in verband met de ontwikkeling van Betalen naar Gebruik (rekeningrijden) een nieuw provinciaal belastinggebied aan de orde is. Wat de gevolgen van dergelijke overgang naar een nieuw belastinggebied zijn voor onze belastinginkomsten is op dit moment niet in te schatten.

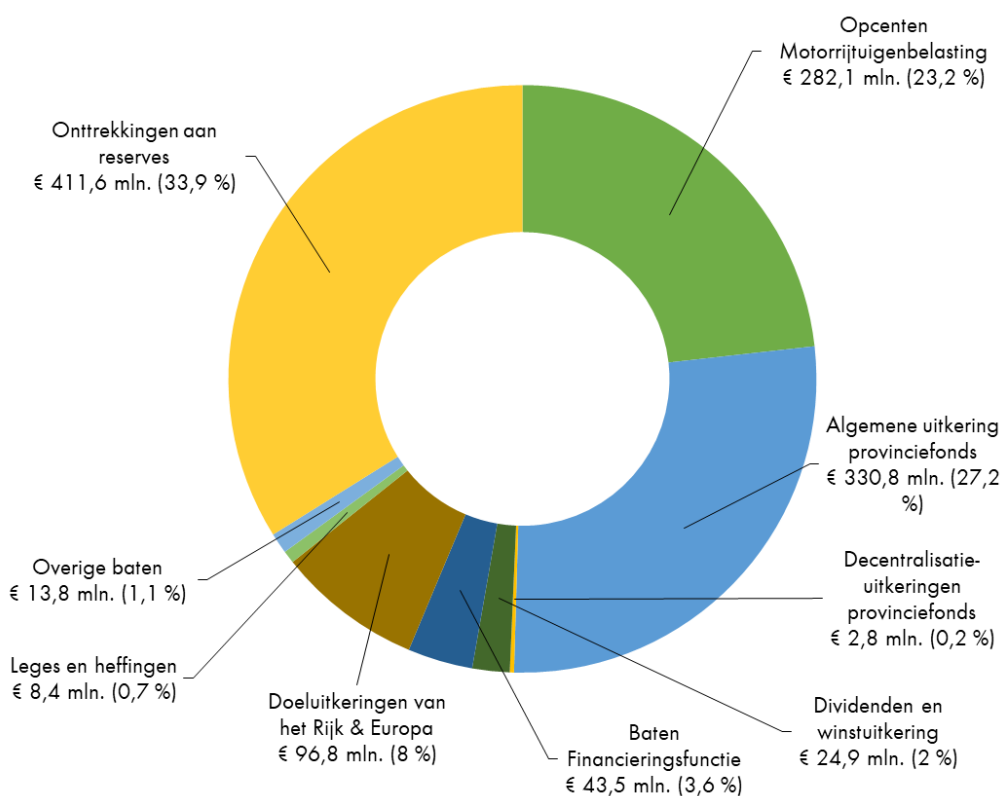
Wij participeren actief in deze trajecten en volgen de ontwikkelingen nauwlettend.

De financiële omvang van de begroting van Noord-Brabant komt voor het jaar 2023 uit op € 1.214,9 mln.

Geraamde bestedingen 2023
€ 1214,9 mln.

Geraamde herkomst van middelen 2023
€ 1214,9 mln.

Programmaplan

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

Samen werken aan een toekomstbestendig openbaar bestuur in Brabant. Zodat inwoners kunnen vertrouwen op hun overheid.

We werken aan goed en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Opgaven worden steeds complexer en dat vraagt om een daadkrachtig bestuur dat in staat is om problemen op te lossen. Er komen grote veranderingen op de samenleving af op het gebied van onder meer digitalisering, klimaat, energie, economie en arbeidsmarkt. Daarom is een aanpak nodig die aansluit bij de eisen van deze tijd: betrokken, betrouwbaar, effectief, integer en waar nodig opererend als één overheid. Zelfs in een welvarend land als Nederland staan de betrouwbaarheid en de legitimiteit van de overheid onder druk, mede door de alsnog toenemende (zware) criminaliteit en de vermenging van de onder- en bovenwereld. Daarom geven we onverminderd uitvoering aan de bestuursopdracht "veilig en weerbaar Brabant". Als we daarbij de diverse (landelijke) incidenten in ogenschouw nemen die een directe aanval zijn op de democratische rechtsstaat, dan is duidelijk dat een gezamenlijke inzet van de overheid langjarig moet zijn. Landelijk wordt daarbij al gesproken over een termijn van minimaal tien jaar, wat mogelijk al iets zegt over een vervolg van de provinciale bijdrage aan de aanpak van ondermijning in Noord-Brabant na 2023.

We hebben een kwalitatief goed bestuurlijk netwerk nodig, dat effectief samenwerkt met burgers en triple-helix partners. Hoe en hoeveel we als overheden samenwerken, bepaalt voor een belangrijk deel hoe inwoners de doelmatigheid en de kwaliteit van het overheidsbeleid ervaren. Het is daarbij belangrijk om inwoners te betrekken bij besluitvorming. In 2023 stellen we het beleidskader voor een Toekomstbesteding bestuur op. Deze bevat ook een visie op de regionale samenwerking.

Brede welvaart voor alle Brabanders. Dat is ons streven. In essentie gaat het daarbij om het welzijn en welbevinden van de Brabantse inwoners in relatie tot de omgeving waarin zij leven. Een Brabant waar mensen willen zijn en willen komen, waar het fijn is om te wonen en te leven en waar iedereen profiteert van de goed draaiende economie. In het [Addendum](#) op Bestuursakkoord 2020-2023 'Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant' is vastgelegd om brede welvaart voor alle Brabanders te verstevigen. We willen de vooruitgang van Brabant niet alleen afmeten aan economische groei, maar bovenal aan vorderingen op welzijn van onze inwoners, balans in de natuur en inclusieve economie. Het is daarbij van belang om onze opgaven in onderlinge samenhang en steeds vanuit een breder perspectief aan te vliegen met als doel de brede welvaart voor Brabanders te verstevigen. Brede Welvaart, waaronder onder meer gezondheid onder valt, is een samenbindend thema dat door alle dossiers heen loopt, en invulling moet krijgen via alle beleidsthema's.

Als provinciale organisatie bieden we ook adequate ondersteuning aan de eigen bestuursorganen.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Steeds vaker zorgt de georganiseerde misdaad voor ondermijning van het gezag van de overheid en

onze samenleving. Een succesvolle aanpak van deze ontwikkeling vraagt om een weerbare en integere overheid, maar ook om een weerbare samenleving. Een openbaar bestuur dat niet doeltreffend op kan treden tegen georganiseerde criminaliteit en ondermijning, verliest uiteindelijk het vertrouwen van de inwoners en grip op de samenleving. Een integere en weerbare overheid die actief samen optrekt met inwoners, bedrijven en instellingen, is daarom een belangrijke kernkwaliteit van het openbaar bestuur. Met het in 2021 vastgestelde Masterplan interne weerbaarheid zetten we hiermee zelf belangrijke stappen als provinciale organisatie, waarbij we tevens de boodschap van noodzakelijke integriteit en weerbaarheid uitdragen naar de aan de provincie verbonden partijen.

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Een inmiddels beschikbaar risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen met indicatoren vergroot de mogelijkheden om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.
- Uitvoeren van de handreikingen en acties uit de Brabantse norm weerbare overheid door gemeenten en provincie versterkt een weerbare overheid in Noord-Brabant ("de dijken overal even hoog").

Wat gaan we daarvoor doen?

Cursus 'Vergroting weerbaarheid' verzorgen voor provinciale collega's, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' heeft gevolgd	100			

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2023	2024	2025	2026
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	15			

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid

Omschrijving (toelichting)

Nadat in 2022 een lichte toets is uitgevoerd op herijking en implementatie van de twaalf aanbevelingen uit het Masterplan op het terrein van "bewustzijn en betrokkenheid", "bestuur en beleid", "borging organisatie" en "cultuur en handelen", zal implementatie in 2023 worden afgerond.

Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory

Omschrijving (toelichting)

De Riskfactory is de ontdekkingsfabriek voor veiligheid, gezondheid en duurzaamheid. Jongeren krijgen door middel van belevingsonderwijs inzicht in risico's op het gebied van veiligheid en gezondheid. Doordat ze zelf beleven wat de risico's kunnen zijn, bekijft het beter en is het rendement op lange termijn beter. Daardoor worden bewustzijn en zelfredzaamheid van deze jongeren vergroot en dragen we bij aan het

beperken van risico's en het voorkomen van ongelukken. (Aantal jonge bezoekers in april tot juli 2022: 1.500) (Gezondheidsindicator)

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory	10.000			

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen, waar het fijn is om te wonen en te leven. Niet alleen 'hier en nu' maar ook op de effecten voor later en elders. In het [Addendum](#) op Bestuursakkoord 2020-2023 'Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant' is vastgelegd om brede welvaart voor alle Brabanders te verstevigen. Om de voortgang inzichtelijk te maken en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf en stellen we een uitvoeringsagenda op.

Indicator 2023

- We stellen een uitvoeringsagenda brede welvaart op. Na vaststelling zullen indicatoren en streefwaarden worden verwerkt

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de uitvoeringsagenda gezondheid werkt Brabant aan een gezonde samenleving. Daarom krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Tot 2030 werken we aan twee doelstellingen als onze bijdrage aan deze ambitie: 1) Van norm naar continue verbetering, waarbij wordt ingezet op een verbeterfilosofie binnen al onze begrotingsprogramma's. En 2) van zorg naar gezondheid: waar ingezet wordt op een transitie van zorg naar gezondheid waardoor er meer inzet komt op preventie.

Indicator 2023

- De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (LGEG, RIVM 4 jaarlijks uit GGD Volwassenmonitor). Op het moment van het vaststellen van de ambitie 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander', was de LGEG in Brabant voor het laatst gemeten in 2016. Inmiddels hanteert het RIVM een andere rekenmethode waardoor cijfers uit 2016 niet te vergelijken zijn met de nu beschikbare cijfers uit 2020. Om die reden nemen wij nu als referentiejaar 2020 voor genoemde ambitie.

In GGD-regio West-Brabant was de LGEG in dat jaar 66,3 jaar, in GGD-regio Hart voor Brabant 66,8 jaar en in GGD-regio Brabant Zuidoost 67 jaar. Brabantbreed 66,7 jaar.

- Alle begrotingsprogramma's hebben met ingang van de begroting 2023 tenminste één gezondheidsindicator opgenomen in de begroting 2023

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda brede welvaart die invulling geeft aan rolneming provincie

Een uitvoeringsagenda die ons in staat stelt bij te dragen aan (versnelling van) brede welvaartsontwikkelingen in Brabant.

Uitvoering geven aan een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund (BOF2) wat bijdraagt aan het versterken van brede welvaart in Brabant

Omschrijving (toelichting)

We geven uitvoering aan de tweede investeringsronde van het Brabant Outcomes Fund. Deze tweede investeringsronde stimuleert bedrijven bij te dragen aan brede welvaart. De inzichten die we opdoen en de lessen die we leren, delen we breed met andere overheden, onderzoekers, ondernemers en financiers.

Doorontwikkelen van Brabantse Monitor Gezondheid

De monitor wordt het middel waarbinnen beschikbare gezondheidsinformatie bij elkaar wordt gebracht, zodat de provincie en haar partners zicht krijgen waar gezondheidswinst valt te behalen en hoe interventies het meeste kans van slagen hebben. Daarmee kunnen we zo goed mogelijk sturen op onze inzet voor gezondheid, maar ook onze Brabantse partners doen hier hun voordeel mee.

Continue aandacht voor meekoppelkansen en monitoren voortgang op indicatoren begroting 2023

Alle begrotingsprogramma's koppelen gezondheid mee in hun beleid. We monitoren actief de voortgang op de indicatoren die voor begroting 2023 zijn aangeleverd. Daarnaast houden we continue aandacht voor meekoppelkansen van gezondheid.

Organiseren dag van de gezondheid

In 2023 organiseren we de tweede Dag van de gezondheid. Doel van deze dag is om de deelnemers te informeren over partijen en initiatieven die bijdragen aan de positieve gezondheid van de Brabander en om verbindingen te leggen. Tijdens de Dag van gezondheid faciliteren wij de uitwisseling van kennis en ervaringen tussen deelnemers.

Indicator	2023	2024	2025
Ieder begrotingsprogramma levert tenminste één gezondheidsindicator aan	9	Pm	Pm
De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid	66,7	stijgend	

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Onze ambitie is om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te blijven verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Dit willen we doen met de Brabanders, om de maatschappelijke

opgaven in Brabant zo goed mogelijk te realiseren. In 2023 wordt een beleidskader Toekomstbestendig Bestuur opgesteld, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. Als onderdeel van het beleidskader wordt een participatiebeleid voor de provincie opgesteld. Vanuit de Omgevingswet en de Wet versterking participatie decentrale overheden is de provincie verplicht om de inspraakverordening te verbreden naar een participatieverordening. Beleid en verordening worden in samenhang opgesteld.

De klimaatopgave, energietransitie, het verstedelijkingsvraagstuk, de toenemende ongelijkheid in de samenleving en het omgaan met de gevolgen van de vergrijzing zijn grote maatschappelijke opgaven. Ze spelen lokaal, regionaal en wereldwijd en stellen meer dan ooit hoge eisen aan de samenwerking van bestuurlijke organisaties. Het vraagt om een bestuur dat functioneert als één overheid door overheidslagen, schaalniveaus en maatschappelijke opgaven heen. Hiervoor zijn slagkracht en schakelkracht essentieel. Daarom investeren wij in de bestuurlijke samenwerking, op regionaal en interregionaalniveau. Dat doen we onder meer via de regionale ontwikkeldagen, BrabantStad en de samenwerkingsagenda met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG).

Indicatoren:

- In 2023 formuleren we een participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie.
- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2023.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

Wat gaan we daarvoor doen?

Formuleren provinciaal participatiebeleid

Als onderdeel van het beleidskader Toekomstbestendig bestuur leggen we in 2023 een participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie voor ter besluitvorming door Provinciale Staten. Daarmee geven we tevens invulling aan de verplichting vanuit de Omgevingswet en de Wet versterking participatie.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en –uitvoering

In 2023 voeren we bij geplande beleidsvormingsprocessen tenminste drie experimenten uit met verschillende vormen van participatie.

Streefwaarden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	3	0	0	0

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden (BBV verplichte indicator)
Afspraak is geen streefwaarde op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2023 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van de burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in dialoog te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee kan een sterker lerend effect worden gerealiseerd.

Indicator:

- Eind 2023 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht. (BBV verplichte indicator)

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Omschrijving (toelichting)

Indicator	2023	2024	2025	2026
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100% *	100% *	100% *	100% *

* Aantal toezichtontvangers op 1-1-2022: 101

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Interbestuurlijk Toezicht (IBT) voert behalve systematisch toezicht ook periodiek themaonderzoeken uit met betrekking tot actuele risicothema's. We delen uitkomsten en aanbevelingen door middel van beoordelingsbrieven, kleurenkaartjes, onderzoeksrapporten en tijdens regio- dan wel kennisbijeenkomsten. In lijn met wat het programma Agenda Toekomst (Interbestuurlijk) Toezicht voorstaat, willen we stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren en best practices delen.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Beleidskader Interbestuurlijk Toezicht 2020-2023](#)
- [\(Rijks\) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018](#)
- [Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 \(Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur\)](#)
- Statenvoorstel Kennis & Onderzoek: Nota onderzoeksbeleid
- [Bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant'](#)
- [Beleidskader ontheffing verboden handelingen](#)
- [Beleidskader gezondheid](#)
- [Uitvoeringsagenda gezondheid](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Interprovinciaal Overleg \(IPO\)](#)
- [INPA Huis van de Nederlandse Provincies](#)
- [Zuidelijke Rekenkamer](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

De uitwerking van de participatieverordening is mede afhankelijk van de invoering van de Omgevingswet en de Wet versterking participatie decentrale overheden.

Wat mag het kosten?

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalaasten	14.175 N	17.392 N	17.265 N	9.951 N	9.191 N	9.191 N
Toerekening organisatiekosten	7.670 N	7.104 N	5.969 N	5.631 N	5.631 N	5.631 N
Totaal Lasten	21.845 N	24.496 N	23.234 N	15.582 N	14.822 N	14.822 N
Baten						
Programmabaten	74 V	66 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	260 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	334 V	66 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten	21.511 N	24.429 N	23.232 N	15.580 N	14.820 N	14.820 N
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De geraamde programmalasten in 2023 zijn op totaal stabiel ten opzichte van 2022. Daarbinnen is sprake van een afname van de geraamde lasten van ca € 1,4 mln. in verband met de bijdrage aan de provincie Zeeland die niet in de begroting 2023 is opgenomen. Tevens neemt het geraamde budget voor de bestuursopdracht Veiligheid met ca € 0,7 mln. af. Daartegenover staat de raming van € 2 mln. voor dekking van de gemaakte bestuursafspraken AFC Steenberg. Dekking van deze middelen komt uit de daarvoor gereserveerde middelen.

Centrale stelpost Bestuur en veiligheid

Voor het programma Bestuur en Veiligheid is in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting voor het jaar 2023 een stelpost opgenomen van € 2,85 mln. De inzet van deze gereserveerde middelen wordt meegenomen bij het uitwerken van het beleidskader Toekomstbestendig bestuur.

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening is een belangrijke kerntaak van de provincies. Onder de Omgevingswet verschuift de focus naar het samen werken met gemeenten, waterschappen en Rijk aan het versterken van de omgevingskwaliteit in Brabant. Dit gebeurt in een complexe en dynamische omgeving. De komende jaren zullen in Brabant veel veranderingen plaatsvinden, in een hoog tempo. De vraagstukken zijn urgent, ingrijpend, grootschalig en met elkaar verweven: versneld bouwen van nieuwe woningen, aansluiten van nieuwe woningbouwlocaties en werklocaties op mobiliteitsnetwerken, opwekken van duurzame energie, ontwikkelen van een circulaire economie, omschakelen naar een inclusieve landbouw en aanpassen aan een veranderend klimaat. 2023 is daarbij een cruciaal jaar waar veel op stapel staat. Zo heeft het Rijk met de [Ruimtelijke ordeningsbrief](#) (mei 2022) de 12 provincies verzocht om de ruimtelijke puzzel te leggen tussen oktober 2022 en juli/oktober 2023. Dit op basis van de kaders die het Rijk zoveel mogelijk in het 4^e kwartaal 2022 hiervoor meegeeft. Ook verwachten we voor de zomer 2023 het Beleidskader Leefomgeving vast te stellen en treedt naar verwachting de nieuwe Omgevingswet in werking.

Onderdeel van het leggen van de ruimtelijke puzzel is ook de Verstedelijkingsstrategie die we verwachten in 2023 vast te stellen en op basis waarvan we vervolgens met de regio's de verstedelijkingsakkoorden afsluiten (zie ook [statenmededeling](#)). Ook zetten we in op gebiedstransformaties in het landelijk gebied zoals met de voorzetting van de regeling VAB impuls (zie [website](#)).

De urgentie van de woningbouwopgave is onverminderd groot. Daarom werken we ook in 2023 aan het laten realiseren van voldoende woningen, vraaggericht en met het oog op zorgvuldig ruimtegebruik, onze doelstellingen en de afspraken die hierover met het Rijk in oktober 2022 zijn gemaakt.

Tot slot wordt in 2023 verder uitvoering gegeven aan het realiseren van de [uitvoeringsagenda Werklocaties 2020-2023](#). Zo geven we een impuls aan de verduurzaming van de 13 zogenaamde 'Grote Oogst'-terreinen en zetten we in op versnellingsmogelijkheden bij campusontwikkelingen.

Zoals aangegeven verwachten we medio 2023 het Beleidskader Leefomgeving vast te stellen, waarbij ook bijbehorende doelstellingen en prestaties worden geformuleerd. In deze begroting 2023 zijn dan ook vooralsnog de bestaande meerjarige doelstellingen en prestaties opgenomen.

In 2023 gaan we door met de uitvoering van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) en maken we de stap naar het bouwen van het gebiedsplan 1.0/het gebiedsprogramma. Samen met partners, ondernemers en inwoners wil de provincie Noord-Brabant zich verder inzetten voor de versnelling van natuurherstel, verlaging stikstofdepositie, aanpassing aan klimaatverandering en het mogelijk maken van gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

We dragen zorg voor een goede ruimtelijke ordening. De basis daarvoor ligt in de huidige Wet Ruimtelijke Ontwikkeling (WRO), die in 2023 wordt vervangen door de nieuwe Omgevingswet. In de ruimtelijke ordening wordt de ruimtelijke neerslag van de maatschappelijke opgaven binnen Brabant voorbereid, op basis van een integrale belangenafweging en een gebiedsgerichte aanpak.

In het programma Ruimte en Wonen zijn we onder andere actief met de verstedelijkingsopgaven en verduurzaming van de bedrijventerreinen. Hierin nemen we gezondheid bevorderende maatregelen

zoals vergroening tegen hittestress. De activiteiten worden momenteel verwerkt in het vast te stellen beleidskader leefomgeving.

Indicator:

- Werkend stelsel om wettelijke taken, zoals beoordeling van ruimtelijke plannen, onder de Omgevingswet uit te kunnen voeren

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

Afgelopen jaar zagen we een toenemende stroom aan ruimtelijke initiatieven op ons afkomen. De verwachting is dat dit aantal ook in verder 2023 zal toenemen. We zetten daarbij in op maatwerk en vernieuwing in lijn met de nieuwe Omgevingswet. Overleg over deze plannen vindt daarmee bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming.

Uitvoering geven aan nieuwe Omgevingswet

Op 1 januari 2023 wordt naar verwachting de nieuwe Omgevingswet van kracht en is 2023 daarmee het eerste jaar waarin we gaan werken op basis van de nieuwe wet. Hierbij zetten we gebiedsgericht netwerkteams in, om de processen rondom en het werken met de nieuwe wet zo optimaal mogelijk te laten verlopen. Ten tijde van het opstellen van de begroting 2023 is dit nog niet zeker vanwege nog te nemen besluit door de Eerste Kamer. Mocht de inwerkingtreding alsnog uitgesteld worden dan kunnen we, op basis van de anticiperende acties die hierop in 2022 zijn uitgevoerd, alsnog de ruimtelijke en milieuvergunningprocedures door laten lopen op basis van onze de wet- en regelgeving.

Uitvoering geven aan verstedelijkingsstrategie en vaststellen verstedelijkingsakkoorden

In het najaar 2022 is in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL) de Verstedelijkingsstrategie vastgesteld. Ook is in 2022 het eerste, daarvan afgeleide verstedelijkingsakkoord regio Eindhoven vastgesteld. Hierbij hebben Rijk, Provincie, regio, gemeenten en waterschappen afspraken gemaakt over de realisatie van de strategie voor de regio Eindhoven. In 2023 verwachten we de overige drie verstedelijkingsakkoorden voor de overige regio's vast te stellen.

Participeren in 10 tot 12 stedelijke transformaties

Op basis van de verstedelijkingsstrategie en verstedelijkingsakkoorden participeren we in 10 tot 12 gebiedstransformaties in de Brabantse 'B5' en 'B7' gemeenten. Één van de meest majeure transformaties is het transformatiegebied Fellenoord in Eindhoven. Het Rijk heeft hiervoor reeds in 2022 een bedrag van € 75 mln. voor de woningbouw toegezegd en is hiertoe in het 3e kwartaal 2022 samen met de gemeente Eindhoven de ontwikkelingsentiteit opgericht. Daarnaast verwachten we in 2023 ook verdere ontwikkelingen in B5 gemeenten zoals in Breda ('t Zoet), maar ook gaan we verder met de gebiedstransformaties in de B7 gemeenten zoals in Oosterhout (Arendshof 1) en Helmond (Stationskwartier).

Faciliteren transformatie landelijk gebied

We continueren de regeling VAB Impuls waarmee we eigenaren van leegstaande agrarische bedrijven begeleiden in de sloop of herbestemming van hun locatie om onder andere ondermijning tegen te gaan. Medio 2023 evalueren we de regeling en zullen de geleerde lessen breed worden gedeeld. In het najaar 2023 vindt besluitvorming plaats over de afbouw of doorontwikkeling.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

In 2023 gaan we door met de uitvoering van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) en maken we de stap naar het bouwen van het gebiedsplan 1.0/het gebiedsprogramma. Samen met partners, ondernemers en inwoners wil de provincie Noord-Brabant zich verder inzetten voor de

versnelling van natuurherstel, verlaging stikstofdepositie en het mogelijk maken van gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen. We blijven daarin ook structureel in overleg met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof.

Ook zetten we ons verder in om via het ondersteuningsloket vraag en aanbod van de stikstofruimte bij elkaar te brengen, zodat die uiteindelijk kan leiden tot vergunbare situaties. Daarbij zal het ondersteuningsloket nadrukkelijker meedoen met 5 gebiedsprocessen in de Gebiedsgerichte Aanpak groen-blauw en zal het de uitvoering van beëindigingsregelingen actief ondersteunen.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Start aankoopprocedures piekbelasters	9	14		
Aantal ondersteunde transacties door het Ondersteuningsloket Stikstof	60			
Oplevering actualisaties stikstofanalyses en natuurdoelanalyses voor de Brabantse stikstofgevoelige gebieden t.b.v. de gebiedsplannen	Natuurdoelanalyses+ gebiedsplan gereed.			

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

In Brabant ligt nog een flinke woningbouwopgave. De komende 10 jaar moeten er gemiddeld jaarlijks ruim 13.000 woningen (netto) aan de voorraad worden toegevoegd. Het is van belang de woningbouwopgave te verbinden met het versterken van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen en het herbestemmen van leegstaand vastgoed, soms ook in het buitengebied. Ondanks de nadruk op inbreiding zullen ook uitbreidinglocaties nodig zijn voor een voldoende en voldoende gedifferentieerd (plan)aanbod van woningen en woonmilieus.

Indicatoren:

- Toename woningvoorraad: in de periode 2022 t/m 2030 worden – in lijn met de Nationale Woon- en Bouwagenda (NWBA) -119.500 woningen (ca. 13.250 per jaar) aan de voorraad toegevoegd, waarvan:
 - 36.000 sociale huurwoningen (ca. 4.000 per jaar)
 - 43.750 middeldure huur- (< € 1.000,-) en betaalbare koopwoningen, onder de NHG-grens van ≤ € 355.000 (ca. 4.850 per jaar).
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. 70% van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Actualiseren van regionale afspraken over woningbouwaantallen, betaalbaarheid en doelgroepen

In elk van de (sub) regionale woningmarktgebieden – en in lijn met de vanuit de NWBA op te stellen regionale woondeals - maken we kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de woningbouwplanning en –programming. We stellen samen met de regio's een uitvoeringsgerichte

'woon-agenda' op met speciale aandacht voor versnelling van de woningbouw, betaalbaarheid, nieuwe woonvormen, flexwoningen en ouderenhuisvesting.

Stimuleren van nieuwe woonvormen

Vanuit het '[Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw](#)' bevorderen we dat meer van dergelijke woonvormen worden gerealiseerd. Hierbij gaat het vooral om stimuleren van planontwikkelingen voor nieuwe woonvormen, de beschikbaarheid van locaties, het (mede)financieren van initiatieven en het bevorderen van nieuwe woonvormen en zelfbouw als volwaardige bouwstroom in de regionale en gemeentelijke woningbouwplanning en -programmering. Binnen het brede palet aan nieuwe woonvormen ligt de nadruk vooral op (kleinschalige) initiatieven van particulieren en sociale ondernemers voor groepswonon en collectieve woningbouw, zoals geclusterde woonvormen voor ouderen (al dan niet met zorg) en collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO).

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

We actualiseren de '[Monitor Bevolking en Wonen](#)' en het '[Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant](#)' (4x per jaar) en rapporteren over de omvang en samenstelling van het (gemeentelijke) planaanbod voor woningbouw. Informatie over actuele ontwikkelingen van de Brabantse bevolking, de woningbouw en het planaanbod worden breed gedeeld en gepubliceerd op onze [provinciale website](#).

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Vitale en toekomstbestendige werklocaties dragen bij aan de economische ontwikkeling van Brabant. Werklocaties bieden ruimte aan bestaande (en toekomstige) ketens van samenwerkende bedrijven. Campussen bieden werknemers inspirerende werkomgeving en bevorderen innovatie.

Vitale en toekomstbestendige werklocaties kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen voor 2030 uit het klimaatakkoord. Daarbij wordt ingezet op energiebesparing, energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie, gezondheid en biodiversiteit.

Indicatoren:

- **Ontwikkeling van werklocaties**

Per regio/Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) komen we tot een afsprakenkader om de vraag naar en aanbod van werklocaties/bedrijventerreinen in evenwicht te brengen en te houden. Vraaggericht ontwikkelen maakt daarvan deel uit.

- **Verduurzamen van werklocaties**

13 bedrijventerreinen, waar maatregelen worden genomen betreffende de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie (grote "oogst")

- **Versterken campussen**

Positie van campus in ecosystemen te versterken en daarmee toename van bedrijvigheid en aantal werknemers:

Aantal bedrijven: 2023 > 2022

Aantal werknemers: 2023 > 2022

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van verduurzaming op 13 'Grote Oogst' locaties

We zetten in op de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 13 'Grote Oogst'-terreinen. De terreinen kennen een grote diversiteit aan scope van schaalniveaus, thema's en activiteiten. Er wordt per

terrein een plan van aanpak/overeenkomst getekend. Een deel hiervan heeft reeds in 2022 plaatsgevonden, overige overeenkomsten verwachten we in 2023 af te sluiten. Op basis daarvan gaan we vervolgens aan de slag met de realisatie van de plannen van aanpak in de vorm van concrete projecten.

Faciliteren van campussen

Ook zetten wij in op de verdere ontwikkeling van de campussen conform de [Uitvoeringsagenda Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen 2021-2023](#).

Actualiseren van (regionale) afspraken inclusief (on)mogelijkheden XXL-logistiek

We maken regionale afspraken over de planning en programmering van werklocaties in de Regionaal Ruimtelijke Overleggen (RRO's). Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op werklocaties te realiseren en overaanbod van werklocaties te reduceren. Vraaggericht ontwikkelen is voor ons het uitgangspunt.

Specifieke aandacht hierbij is het verder uitwerken en verankeren van selectief beleid ten aanzien van (XXL) logistiek (de zogenaamde 'brownfields'). Het brownfieldsbeleid wordt opgenomen in het beleidskader leefomgeving. Begin 2023 wordt een voorstel aan uw Staten voorgelegd over de vaststelling van voorbeschermingsregels, het voorbereidingsbesluit en een wijziging van de Omgevingsverordening met instructieregels voor het omgevingsplan.

Verder continueren we de Retailadviescommissie voor de advisering over detailhandelsontwikkelingen, veelal in het bredere perspectief van transformatie. We geven ondersteuning bij detailhandels- en centrumontwikkelingen en bij het opstellen van centrumvisies. Onze inzet is om de kwalitatieve vraag van werklocaties in centrumgebieden te kunnen accommoderen.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Verordening Ruimte](#)
- [Brabantse Omgevingsvisie \(overkoepelend beleidskader\)](#)
- [Interim Omgevingsverordening \(regels\)](#)
- [Bestuursopdracht Terugdringen woningtekort en leegstand en participeren in transformaties](#)

Uitvoeringsagenda's

- [Brabantse Agenda Wonen](#)
- [Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw](#)
- [Uitvoeringsprogramma aanpak Werklocaties 2021-2023](#)
- [Brabantse Aanpak Leegstand](#)
- [Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij [Ruimte voor Ruimte](#)
- Stichting Brainport Smart Districts

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de [paragraaf Verbonden partijen](#).

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties. Denk aan bijvoorbeeld aan de invoering van de Omgevingswet, het realiseren van de woningbouwopgave en de ontwikkeling van campussen.

Wat mag het kosten?

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	12.532 N	14.918 N	23.699 N	19.384 N	2.884 N	2.885 N
Toerekening organisatiekosten	8.390 N	10.251 N	7.983 N	5.672 N	5.672 N	5.672 N
Totaal Lasten	20.922 N	25.169 N	31.681 N	25.057 N	8.556 N	8.557 N
Baten						
Programmabaten	1.677 V	2.171 V	790 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1.677 V	2.171 V	790 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	19.245 N	22.999 N	30.891 N	25.057 N	8.556 N	8.557 N
Onttrekking aan reserves	1.684 V	6.402 V	3.113 V	2.813 V	1.793 V	1.793 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	1.684 V	6.402 V	3.113 V	2.813 V	1.793 V	1.793 V
Reserve de Beerze	1 V	96 V	330 V	30 V	30 V	30 V
Reserve Werklocaties	1.683 V	6.307 V	2.783 V	2.783 V	1.763 V	1.763 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

Het verschil tussen de geraamde lasten in 2022 en 2023 van € 8,8 mln. betreft met name de hogere geraamde uitgaven voor de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat (verschil € 11,2 mln.) en de lagere geraamde uitgaven in 2023 voor Werklocaties (verschil € 2,8 mln.). Het overige (€ 0,4 mln.) betreft het saldo van overige hogere en lagere ramingen t.o.v. 2022.

Baten

Het verschil van € 1,3 mln. ten opzichte van 2022 betreft met name het verschil in ramingen 2022/2023 van de Rijksbijdrage voor Flexpool Wonen van € 1,4 mln. (€ 0,7 mln. in 2023 t.o.v. € 2,1 mln. in 2022). Het overige (€ 0,1 mln.) betreft saldo van overige hogere en lagere ramingen.

Stand Reserves

De lasten van programma 2 Ruimte en Wonen worden deels gedekt vanuit de reserves Ontwikkelbedrijf en Werklocaties. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
2. Ruimte en wonen						
Reserve de Beerze	770	675	345	315	285	255
Reserve Werklocaties	19.288	15.853	15.973	16.094	16.215	16.336

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

De klimaatverandering is steeds meer zichtbaar, en daarmee de grote opgaven waarvoor de samenleving staat om te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. De laatste jaren is Brabant geconfronteerd met extremen zoals droogte (leidend tot onder meer beregeningsverboden) en wateroverlast. De urgentie van de provinciale aanpak en uitvoering wordt hiermee nog verder onderstreept. In 2023 verschijnen de nieuwe KNMI-klimaatscenario's, die mogelijk tot aanpassing van het provinciale beleid leiden.

Het rijksbeleid verandert. De rijksoverheid trekt via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) meer regie naar zich toe op het domein van water en bodem. Het behalen van water-, bodem- en klimaatopgaven is integraal onderdeel van het NPLG, en wordt gezien in relatie tot andere doelstellingen, zoals natuurherstel, stikstofreductie en toekomstbestendige landbouw.

Ook heeft het Rijk expliciet benoemd dat het water- en bodemsysteem sturend moet worden voor de ruimtelijke ordening. De provincie krijgt een belangrijke rol in de uitvoering en verankering in het ruimtelijk instrumentarium.

Voor de provincie betekent dit enerzijds een ondersteuning van de lijn en inzet in het [Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027](#) (RWP), anderzijds zal komende periode gezien moeten worden hoe het Rijk haar sturende rol vormgeeft en wat dat betekent voor een mogelijke bijstelling van het Brabantse water- en bodembeleid.

Naast het landelijk gebied vraagt ook het stedelijk gebied steeds meer aandacht ten aanzien van klimaatadaptatie. Het gaat dan om wateroverlast en hitte-stress op stedelijk gebied, woningbouwopgaven in relatie tot het water- en bodemsysteem en klimaatadaptatie op grote bedrijventerreinen. Waar traditioneel en wettelijk afgekaderd de provinciale rol vooral ligt in het landelijk gebied, is er een toenemende vraag naar bovenwettelijke participatie en medefinanciering door de provincie van de klimaatadaptatieve inrichting van het stedelijk gebied (stad en bedrijventerreinen).

Vanuit de provincie Noord-Brabant is besloten om meer samenhang tussen de samenwerkingsverbanden Zuidwestelijke Delta (ZWD), Waterpoort (WP) en Geopark Schelde Delta (GPSD) aan te brengen, omdat de gebiedsgrenzen en opgaven complementair zijn aan elkaar. In het kader van gebiedsgericht werken worden in 2023 de volgende projecten uitgevoerd: Voorverkenning Gebiedsproces Volkerak-Zoommeer, Bidbook ten behoeve van een UNESCO Global Delta status voor het Geopark Schelde Delta, Interreg bod (be)Leefbare Schelde met daarin onder andere het Mobiel Deltarium, Water tussen Wal en Schelde en het vormen van een nieuwe samenwerkingsovereenkomst met betrekking tot gebiedsgericht werken in Waterpoort na 2024.

Vanuit de provincie werken wij vanuit 3 perspectieven aan bodem: bodemverontreiniging, vitale bodem door te werken aan kennisontwikkeling en vitale bodem door precisielandbouw (zie programma 7 landbouw en voedsel). Bodemverontreinigingen in zowel grond als grondwater, die een risico vormen voor mens, natuur of het grondwater (de zogenaamde spoedlocaties) worden gesaneerd of beheerd. Wanneer er niemand meer aanspreekbaar is wordt de aanpak, vanuit de wettelijke taak Wet Bodembescherming en conform landelijke afspraken, uitgevoerd door de provincie met financiën vanuit het Rijk. De bodemsaneringsoperatie loopt zeker tot 2030. De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt beschermd en tegelijkertijd onderzoeken wij de benuttingsmogelijkheden voor maatschappelijke opgaven als de energietransitie.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

De provincie is verantwoordelijk voor de regie rond (grond)watervraagstukken in Brabant, zodat er voldoende zoetwater beschikbaar is voor economische, ecologische en humane functies. De provincie is daarmee een belangrijke partij in het vinden van de balans tussen beschermen en benutten. Veel partijen zijn nodig voor het realiseren van de doelen rond het (grond)waterbeheer in Brabant. De provincie kan dit niet alleen. Het analyseren en zonedig opvolgen van het advies van de Adviescommissie Droogte is een belangrijk speerpunt in 2023.

De provincie is bevoegd gezag ten aanzien van het diepe grondwater (voor drinkwater en grote industriële onttrekkingen). In strijd met de Kaderrichtlijn Water wordt er momenteel meer grondwater onttrokken dan aangevuld: in de Centrale Slenk is sprake van onbalans, niet alleen in Brabant maar ook in Limburg, Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen. Aanpak van de onbalans kan alleen internationaal, hierover vindt overleg plaats.

Provincie en waterschappen zijn samen verantwoordelijk voor het ondiepe grondwater ten behoeve van natuur en landbouw. Structurele ontwatering en afwatering en verslechterde bodemkwaliteit leiden ertoe dat er te weinig water beschikbaar is. Extremen in het weer (met name hitte en droogte) zetten hier extra druk op. Voor de verdeling van zoet water worden, waar nodig, nieuwe gebiedsafspraken gemaakt. Bij droogte gelden regels voor beregening en worden prioriteiten in de watertoevoer vastgelegd (regionale verdringingsreeksen). Door snelle afvoer van water via beken en sloten (ontwatering), diepe onttrekkingen en beregening maar ook door verstedelijking, heeft het merendeel van de natuurgebieden in Brabant last van structurele verdroging. Hierdoor worden tevens de doelstellingen voor biodiversiteit niet gerealiseerd.

Beleidsmatig is de verdrogingsaanpak vertaald naar 36.000 ha verdroogde natte natuurparels (NNP). In tranches wordt sinds medio jaren 90 gewerkt aan het herstel hiervan. We constateren dat forsere maatregelen worden gevraagd, juist ook buiten de natuurgebieden. De maatwerkovereenkomsten met de waterschappen vormen de basis voor de realisatie van de groenblauwe opgaven tot en met 2027.

Voldoende grondwater bereiken we door de grondwateraanvulling te verbeteren en door acties gericht op grootverbruikers en op verminderen drinkwatervraag bij consumenten. Om te voldoen aan de normen voor regionale wateroverlast en de afspraken over waterbeschikbaarheid te kunnen nakomen, maken we met onze partners (met name waterschappen en grondgebruikers) afspraken.

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Wat gaan we daarvoor doen?

Grondwateronttrekkingen

Ook in 2023 loopt het proces rond de mogelijkheden in het verminderen van grondwateronttrekkingen in samenwerking met de waterpartijen als onderdeel van het grondwaterconvenant.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	285	(*)	(*)	(*)

(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

In 2023 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen zijn getroffen (cumulatief)	1.500	3.500	6.500	8.000
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen zijn getroffen, inclusief bodemverbeteringsmaatregelen (cumulatief)	3.000	7.000	13.000	18.000

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden

Schoon water is cruciaal met het oog op de leefbaarheid en gebruiksmogelijkheden van het water voor plant, dier, mens en economie. Bovendien moeten we op tijd voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. Geen van de oppervlaktewateren in Brabant voldoet aan alle waterkwaliteitsdoelstellingen. De bemesting door de landbouw is in Brabant verantwoordelijk voor het grootste aandeel fosfaat en nitraat in het water. Sinds 2009 wordt tranchegewijs gewerkt aan de herstelmaatregelen; we zitten in de laatste 6-jaarlijkse planperiode (2022-2027). De inrichtingsmaatregelen die de waterschappen nemen, hebben een positief effect op de aanwezigheid van waterplanten en vissen en op de helderheid van het water. Met de maatregelen die met name agrarische ondernemers moeten nemen in het kader van het 7^e Nitraat Actie Programma en het NPLG zal de emissie van nutriënten naar het oppervlakte- en grondwater verder afnemen.

Daarnaast wordt de waterkwaliteit negatief beïnvloedt door medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen, plastics, hormonen en andere zeer zorgwekkende stoffen (zoals PFAS).

Hierop worden maatregelen in gang gezet om het voorkomen van deze stoffen in het grond- en oppervlaktewater verder af te laten nemen.

De grond- en oppervlaktewaterkwaliteit blijft geschikt voor diverse vormen van gebruik en de waterkwaliteit voldoet aan de KRW-doelen. Niet alleen voor het menselijk gebruik, zoals bijvoorbeeld bij door de provincie aangewezen zwemlocaties, maar ook voor het behalen van natuurdoelen in grondwater-afhankelijke natuurgebieden, beken en kreken en andere KRW-oppervlaktewateren. De vervuiling met antropogene stoffen wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt ook voor stoffen die niet expliciet benoemd zijn in de KRW zoals voor nieuwe antropogene stoffen, medicijnresten en microplastics.

Zolang de goede toestand nog niet is behaald mag er geen trendmatige achteruitgang van de (grond)-water kwaliteit plaats vinden. Het grondwater voor het produceren van water voor menselijke consumptie (hoogwaardig gebruik voor drinkwater, bier, frisdrank, levensmiddelen) blijft zo schoon mogelijk. Het gaat om het grondwater in de diepere watervoerende pakketten en al het grondwater binnen beschermingszones. De waterkwaliteit wordt voor de lange termijn beschermd en de natuurlijke beschermende kleilagen in de ondergrond blijven onaangetaast. De basis in heel Brabant moet op orde zijn. Hiervoor is het noodzakelijk om Brabant-breed afspraken te maken, maar specifieke aandacht moet er ook zijn voor grondwaterbeschermingszones en natuurgebieden.

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)-waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling om '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Indicator	2023	2024	2025	2026
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan 7e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden (*)	65%	70%	80%	80%

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	6	6	8	8
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2022-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)	80%	80%	80%	80%

(*) Indicator mogelijk aan te passen n.a.v. plan van aanpak 7^e NAP en ontwikkelingen overgang van 6e naar 7e NAP medio 2022

Schoon oppervlaktewater

In 2023 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreek en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027)	200	300	400	410
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW doelstelling 232 stuks in 2027)	75	125	150	155

Wat willen we bereiken?

Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem

Bescherming tegen hoogwater is essentieel om Brabant leefbaar te houden en ruimte te hebben om te kunnen wonen en werken. Hoogwaterveiligheid gaat over de grote rivieren Maas en Merwede en over het regionale watersysteem. Dijken en andere primaire waterkeringen langs de grote rivieren moeten uiterlijk in 2050 aan de wettelijke waterveiligheidsnormen voldoen. Voor de keringen langs de Maas en Merwede is dat een taak van waterschappen en Rijkswaterstaat, waarbij het college van GS bevoegd is de dijkverbeterplannen goed te keuren.

Bij de waterveiligheidsstrategie van de grote rivieren zet de provincie in op een combinatie van versterking van de dijken en maatregelen om de rivier ruimte te geven; als provincie nemen we actief deel aan rivierverruimingsprojecten en voeren we (mede) de regie op de regionale strategie op niveaus van riviertakken (zoals de Bedijkte Maas) en de Maas en de Rijn. In integrale projecten combineren we de waterveiligheidsopgave met andere regionale en rijksopgaven, zoals natuur, economie,

omgevingskwaliteit en identiteit (o.a. Zuiderwaterlinie). We onderzoeken de mogelijkheden om in aanmerking te komen voor een bijdrage vanuit de derde tranche PAGW-middelen (Programmatische Aanpak Grote Wateren) voor de GetijdenMaas, van Lith tot Bokhoven. De provincie neemt actief deel in het nationale Deltaprogramma en de ontwikkeling van het programma Integraal Riviermanagement.

Regionale keringen langs de regionale rivieren, beken/kreken moeten voldoen aan de provinciale beschermingsnormen. De waterschappen staan aan de lat om dat te realiseren, waarbij zij met de provincie afspraken maken over de termijnen.

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig. (100% voldoet aan de norm).

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

De regionale keringen zijn in 2023 op orde, conform de actuele provinciale normen. Daarnaast neemt de provincie deel in het onderzoek onder het landelijk ontwikkelprogramma regionale keringen (ORK) over eventuele herijking van beleidskaders en regelgeving regionale keringen, zoals normeringsstelsel en zorgplicht. Dit heeft extra aandacht gekregen n.a.v. de hoogwaterramp in Limburg juli 2021 en de adviezen van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater (eindadvies najaar 2022).

De problematiek rond afvoer vanuit regionale beken op de Maas is in 2022 onderzocht door de waterschappen in samenwerking met de provincie. Daarop zijn bouwstenen ontwikkeld voor vasthouden-bergen-afvoeren en naar verwachting volgt in 2023 aanpak en uitwerking.

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen</i>				
Brabantse Delta	21,4			
Aa en Maas		(*)		
De Dommel		(*)		

(*) nader te bepalen: betreft een doorlopende 12-jaarlijkse toetsing, daarna te actualiseren voor 2024 e.v.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

De Maas-koploperprojecten (rivierverruimingsmaatregelen) zijn inmiddels ver gevorderd. In 2023 gaan de op Brabants grondgebied gelegen projecten Ruimte voor de Maas bij Oeffelt en Meanderende Maas door naar de realisatiefase.

De IRM-pilot onderzoek 's-Hertogenbosch en Crèvecoeur zal in 2023 worden afgerond.

Onder Deltaprogramma Maas en Rijn werken we als provincie ook mee aan beleidsontwikkeling: de Stuurgroep Deltaprogramma Maas (SDM, onder voorzitterschap gedeputeerde Noord-Brabant) en het Bestuurlijk Platform Rijn (BPR) zijn de bestaande samenwerkingsverbanden voor afstemming rijk-regio inzake enerzijds de voortgang van bestaande gebiedsprojecten (koploperprojecten en pilots) en

anderzijds advies op de voorbereiding van Integraal Riviermanagement (IRM, beoogde ontwerpbesluiten mei-2023 inzake strategische beleidskeuzes afvoercapaciteit en rivierbodemplugging en prioritair gebied). IRM beoogt een integrale aanpak op meerdere opgaven: hoogwater, laagwater, scheepvaart, natuur, regionale economie. Veel dijkversterkingen van de primaire keringen in Brabant zijn urgent en krijgen prioriteit in de programmering van het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
* Meanderende Maas	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
* Oeffelt	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2027
* IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crêvecoeur	Vervolg-afspraken			
* Verlengde brug Veerweg Alphen	Realisatie			
<i>Voortgang ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken:</i>				
• Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas)	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Cuijk-Ravenstein	Planuitwerking	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie t/m 2028
• Lith-Bokhoven	Verkenning			
• Geertruidenberg-Amer-Donge-Wilhelminakanaal	Vervolg-afspraken			

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit

Het besef van het belang van een vitale agrarische bodem groeit. 'Water en bodem sturend' als richtinggevend principe, komt steeds meer terug in de beleidsstukken van de verschillende overheden. In 2023 willen we het inzicht in de opbouw en het functioneren van het water- en bodemsysteem in relatie tot de aard en intensiteit van het grondgebruik en de ruimtelijke samenhang verder vergroten. Daarnaast

blijven we ons inzetten om nieuwe en bestaande kennis te delen en zoveel mogelijk agrarische ondernemers te stimuleren en ondersteunen om duurzaam bodembeheer een centrale plaats in de bedrijfsvoering te geven.

Indicator:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurparels, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een belangrijk instrument om onze doelen voor een vitalere agrarische bodem te realiseren is BodemUP. BodemUP helpt boeren bij het nemen van maatregelen voor een duurzamer bodem- en waterbeheer. In 2022 zijn de voorbereidingen getroffen om in 2023 te starten met de uitvoering van BodemUP 2.0. De komende jaren willen we met BodemUP 2.0 doorgroeien naar 1500 tot 2000 deelnemende agrariërs in Brabant.

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp en/of Natuur-inclusieve landbouw / biologische landbouw	3.000	6.000	12.000	20.000

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

De kennis over bodemvitaliteit en duurzaam bodembeheer is volop in ontwikkeling. We ondersteunen projecten en onderzoeken die bijdragen aan kennisontwikkeling. Via onder andere BodemUP, het Netwerk Bodem (in oprichting), samenwerking met het onderwijs (de 'groene' opleidingen van het MBO en HBO) delen en verspreiden we nieuwe en bestaande praktijkkennis en methoden voor verduurzaming van de voedselproductie.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	500

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Aanpassen aan extreem weer (klimaatadaptatie) is urgent. Daarvoor is bewustwording bij en actief handelen door de Brabander belangrijk, dienen de effecten van klimaatverandering (hitte, droogte, wateroverlast door extreme buien, zeespiegelstijging) integraal te worden meegenomen in alle provinciale doelen en moet de ruimtelijke inrichting op alle schaalniveaus (van woning en wijk tot regio en provincie) mede gericht zijn om de gevolgen zoveel mogelijk te beperken. Dit doen we samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en burgers. Wij pakken hierin de rol op die past bij onze provinciale verantwoordelijkheid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

We zetten op verschillende manieren in op bewustwording van het belang van klimaatadaptief handelen bij de Brabander (Dutch Design Week, Embassy of Water, [klimaatportaal](#), kennisontwikkeling) en sluiten daarbij zoveel mogelijk aan bij bestaande initiatieven en de belevingswereld van de doelgroep (Design Thinking).

We maken klimaatadaptatie onderdeel van al onze provinciale opgaven. We brengen daarvoor kwetsbaarheden in beeld en borgen klimaatadaptatie in programma's en instrumenten.

We voeren regie op de samenwerking in Zuid-Nederland en actualiseren samen met onze partners, waaronder gemeenten en waterschappen het uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	1
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	30%	50%	70%	90%

Concrete aanpak in projecten en gebieden

We dragen (financieel) bij aan projecten uit het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland en aan uitvoeringsprojecten gericht op het tegengaan van wateroverlast in het bebouwde gebied. We ontwikkelen bouwstenen voor en laten maatregelen gericht op klimaatadaptatie samenvallen met de aanpak in kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal mede gefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	10	15	20	25

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- [Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'](#)
- [Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Het huidig beschikbaar instrumentarium wordt niet afdoende geacht voor maximaal doelbereik van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Momenteel wordt daarom, onder andere in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak Natuur-Water-Landbouw, onderzocht hoe het instrumentarium aangevuld kan en moet worden.
- De rijksoverheid trekt via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) meer regie naar zich toe op het domein van water en bodem en ziet hierbij de provincie als uitvoerende organisatie. Onduidelijk is nog welke organisatorische, budgettaire en capaciteitsconsequenties dit heeft. Onderdeel hiervan is de nog onduidelijke financiering voor de stijgende uitvoeringslasten door veranderend rijksbeleid voor het NPLG vanuit rijksbijdragen.
- Op korte termijn leiden de landelijke hogere inflatiecijfers nog niet tot budgetbijstellingen in provinciale projecten van dit begrotingsprogramma. Voor de langere termijn is dit beeld nog niet helder.

Wat mag het kosten?

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	20.055 N	28.906 N	46.205 N	48.950 N	37.380 N	45.023 N
Toerekening organisatiekosten	5.127 N	5.831 N	4.761 N	4.615 N	4.615 N	4.615 N
Totaal Lasten	25.182 N	34.737 N	50.966 N	53.565 N	41.995 N	49.638 N
Baten						
Programmabaten	5.517 V	8.065 V	6.048 V	9.465 V	9.465 V	10.713 V
Baten toerekening organisatiekosten	755 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	6.272 V	8.065 V	6.048 V	9.465 V	9.465 V	10.713 V
Saldo van baten en lasten	18.910 N	26.673 N	44.918 N	44.100 N	32.530 N	38.926 N
Onttrekking aan reserves	4.002 V	23.212 V	34.413 V	35.786 V	23.874 V	32.779 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	4.002 V	23.212 V	34.413 V	35.786 V	23.874 V	32.779 V
Reserve Bodem; DU Bodem	3.834 V	2.391 V	1.074 V	1.074 V	-	8.562 V
Reserve Regionaal Waterprogramma	168 V	20.821 V	33.339 V	34.712 V	23.874 V	24.217 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

Bij de eerste bestuursrapportage 2022 zijn de op 3 december 2021 beschikbaar gestelde middelen voor het Regionaal Water en Bodem programma 2022-2027 geraamd op de begroting. Dit leidt tot een stijging van de geraamde uitgaven van € 17,8 mln. in het boekjaar 2023.

Baten

In 2022 waren € 2,0 mln. aan incidentele inkomsten geraamd voor het rivierverruimingsproject Meanderende Maas. Het betrof rijksmiddelen welke via de provincie een-op-een zijn doorgezet naar het Waterschap. Daarnaast heeft de provincie als penvoerder in het Praktijkproject Bodem UP 2022-2027 in 2023 meer bijdragen geraamd vanuit de partners dan in 2022.

Reserves

De reserve Regionaal Water en Bodemprogramma 2022-2027 is onderdeel van het beleidsprogramma 3 – Water en Bodem.

Stand Reserves

De lasten van programma 3 Water en bodem worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
3. Water en Bodem						
Reserve Bodem; DU Bodem	30.145	28.167	27.093	26.019	26.019	17.457
Reserve Regionaal Waterprogramma	23.332	83.945	65.676	37.285	19.173	718

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Natuur en landschap

Onze natuur verdient een goede bescherming tegen de druk van activiteiten die haar verstoren, verarmen en vervuilen. Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn voorwaarden voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede en voortvarende uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant, zoals weide- en akkervogels, weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een verbonden en samenhangend natuurnetwerk en in versnelling en intensivering van het natuurherstel. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. En pakken we de verdroging van natuurgebieden aan. Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van onze gezamenlijke prestaties in de water-, en bodem- en stikstofopgave en de transitie van de landbouw en hun ruimtelijke samenhang. Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, bodem-, stikstof- en landbouwopgaven worden zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt met de zogenaamde GebiedsGerichte Aanpak groen blauw (natuur, water, landbouw). Vanaf 2020 is hiermee gestart en in 2023 wordt hier verder op ingezet. Er is een regie-organisatie GGA opgezet.

In het Beleidskader Natuur wordt het beleid voor de periode 2023 tot en met 2030 geactualiseerd en daarna verder uitgewerkt in een uitvoeringsagenda.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen. Met het actieplan Geluid 2018-2023 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. In het beleidskader Milieu (dat het provinciaal Milieu- en Waterplan eind 2022 opvolgt) zullen wij ons milieubeleid voor de periode tot 2030 actualiseren en waar nodig aanvullen, en uitwerken in een uitvoeringsagenda. In dit beleidskader zullen we onder meer streefwaarden opnemen voor luchtkwaliteit en geluid.

Gezondheid

In het beleidskader milieu wordt de relatie tussen gezondheidssituaties en milieuhinder gelegd. Voor de thema's Licht, Lucht en Geluid worden indicatoren opgesteld en in een uitvoeringsagenda nader uitgewerkt. Vanuit de doelstelling "Steeds Beter" is de focus gericht op 3 gezonde levensjaren erbij voor alle Brabanders. Natuurgebieden zijn van groot belang voor de gezondheid van inwoners. Vanuit Natuur wordt door realisatie en beheer van het Natuurnetwerk Brabant bijgedragen aan de gezondheid van Brabanders.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

De schaarste in en de druk op de fysieke leefomgeving en de vraagstukken die dit oplevert hebben ook hun weerslag op de uitvoering van VTH. Voor 2023 komt dit tot uiting in de inwerkingtreding van de Omgevingswet en dynamiek rondom de stikstofopgave, evenals de water-, bodem-, klimaat- en energieopgave. Tevens zal de transitie veehouderij (emissiearme stalsystemen, maatregelen in Uitvoeringsagenda Mest) zijn beslag leggen op de uitvoeringscapaciteit van VTH. We bereiden ons, samen met de Omgevingsdiensten, zo goed mogelijk voor op deze ontwikkelingen. Het risicogericht inzetten van het toezicht en de rol van informatiegestuurd werken worden daarbij steeds belangrijker.

Wat willen we bereiken?

Realisatie van een robuust en samenhangend natuurnetwerk

Indicator:

- In 2027 is het robuuste en samenhangende natuurnetwerk gerealiseerd

Een robuust en samenhangend natuurnetwerk is nodig om de achteruitgang van natuur en biodiversiteit te stoppen. Daarom vergroten we natuurgebieden en verbinden we natuurgebieden met elkaar tot het Natuurnetwerk Brabant (NNB). Uitbreiding met nieuwe natuur vindt plaats door (landbouw)gronden te verwerven of de functie ervan te wijzigen (grond met particulier beheer). Vaak moeten deze gronden ook worden ingericht en beheerd zodat de nieuwe natuur zich in de gewenste richting kan ontwikkelen. Daarnaast leggen we ecologische verbindingszones (EVZ's) aan om natuurgebieden met elkaar te verbinden.

Voor het realiseren van het NNB en de EVZ is het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) ingesteld. Het GOB financiert initiatiefnemers die het NNB en de EVZ aanleggen. Daarnaast stimuleert het GOB nieuwe initiatieven om tot natuurontwikkeling te komen.

Bij het realiseren van het NNB en de EVZ's wordt zoveel mogelijk gewerkt aan het gelijktijdig realiseren van onze water-, bodem-, landbouw-, en energiedoelen. Noord-Brabant heeft nog een grote restantopgave in het realiseren van nieuwe natuur. Dit komt vooral doordat Noord-Brabant van alle provincies veruit de grootste totaalopgave heeft, de natuur in Brabant versnipperd is en gronden niet altijd makkelijk beschikbaar komen. Onze ambitie is om het NNB in 2027 gereed te hebben. Met het huidige realisatietempo gaat dit echter niet lukken. Het tempo van aankoop en inrichting moet omhoog. In de komende jaren moet blijken of de versnellingsacties vanuit het beleidskader Natuur die we samen met onze gebiedspartners oppakken het gewenste effect hebben.

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2027 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2027	2023	2024	2025	2026/2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	9.600	6.700	7.700	8.700	9.600

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht.

Indicator (BBV-verplichte indicator)	Opgave 2012 t/m 2027	2023	2024	2025	2026/2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	15.200	9.000	10.500	12.000	15.200

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat. Door de bezuiniging op het programma Natuur hebben we vanaf 2024 voor een deel van de EVZ-opgave (175 van de 1325 ha) vooralsnog geen provinciale budgettaire dekking meer. Daarnaast wordt de realisatie van de EVZ getemporeerd tot en met 2035. Op basis van het programmeringsdocument Natuur zijn de consequenties van de bezuiniging verwerkt in de tweede bestuursrapportage van 2022 en daarmee in de begroting. Indien het besluit van PS bij het bespreken van het nieuwe beleidskader Natuur afwijkt van het voorstel in het programmeringsdocument, passen wij dit aan in de meerjarenbegroting bij de Slotwijziging 2022.

Indicator	Opgave 2012 t/m 2035	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	259	333	408	482

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer agrariërs en particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap. De hoeveelheid natuurgebied per inwoner draagt bij aan drie gezonde levensjaren erbij voor ieder Brabander vanuit het Beleidskader Gezondheid.

Indicator (BBV- verplichte indicator)	Opgave t/m 2027	2023	2024	2025	2026
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap - onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	90.200	84.000	85.500	87.000	88.500

Wat willen we bereiken?

Herstel van de biodiversiteit

Indicatoren:

- In 2030 is de afname van de biodiversiteit naar een positieve trend omgebogen

Het gaat nog steeds niet goed met de Brabantse natuur. De biodiversiteit in de natuurgebieden is de afgelopen decennia afgenomen en blijft op een te laag niveau. In het agrarisch gebied neemt de biodiversiteit nog steeds verder af. Dit komt doordat onze natuur te lijden heeft onder verdroging, vermessing, verzuring, versnippering, vergiftiging en verstikking. Het is hard nodig om maatregelen te nemen die zorgen voor behoud en herstel van de biodiversiteit.

Daarom voeren we herstelmaatregelen uit in en om Natura2000-gebieden en treffen inrichtingsmaatregelen in leefgebieden, leggen we faunapassages aan, investeren we in agrarisch natuur- en landschapsbeheer, stimuleren we boeren om in hun bedrijfsvoering meer rekening te houden met natuur, leggen we nieuwe bossen aan en worden bestaande bossen omgevormd. Daarnaast zetten we in op soorten- en gebiedsbescherming op basis van de Wet natuurbescherming, faunabeheer en het bestrijden van invasieve exoten.

Ook werken we in 2023 verder aan de aanpak van stikstof waarbij drie doelen hand in hand gaan: versnelling en intensivering van natuurherstel, terugdringen van de stikstofdepositie en ruimte voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Het Rijk stelt met het landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur in de komende 10 jaar landelijk ca. € 3 miljard beschikbaar voor versnelling en intensivering van het natuurherstel in en om de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. In 2021 hebben we de eerste beschikking gekregen. In 2023 gaan we de aanvraag voor de periode 2024-2030 voorbereiden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Per 1 januari 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren vier agrarische collectieven het ANLb uit. In de beschikkingen met de collectieven is een bandbreedte voor de beheerde hectares opgenomen, we zetten hier samen met de partners maximaal op in. De werkelijk beheerde hectares komen hiermee per jaar tussen de 4.252 ha en maximaal 4.889 ha uit.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Beheerde ha via de Subsiestelsel Natuur en Landschap - onderdeel agrarisch natuurbeheer	4.252 - 4.889*	4.252- 4.889*	4.252- 4.889*	4.252- 4.889*

* Vanaf 2023 wordt dit waarschijnlijk anders/hoger als het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) in werking treedt.

Uitvoeren inrichtingsmaatregelen in leefgebieden

Meer dan 1000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha (cumulatief)	4.000	pm	pm	pm

pm: afhankelijk van de invulling van het leefgebiedenbeleid in het nieuwe beleidskader Natuur

Bosuitbreiding en bosvorming

In de Brabantse Bossenstrategie staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere bossen zorgen we voor meer binding van CO₂, versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitlaande bosbranden.

De ambitie is om tot 2030 het bosgebied in Brabant te laten groeien met ca. 13.000 ha. In het [Bestuursakkoord](#) is opgenomen om in deze bestuursperiode een begin te maken met de aanplant van 2.500 ha bos. Daarnaast is de ambitie om in 2050 een groot deel van de Brabantse bossen te hebben gevormd.

Indicator	2023	2024	2025	2026
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	1.500	2.500	3.500	4.500

Uitvoeren herstelmaatregelen in N2000-gebieden

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000 gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden

herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal uitgevoerde maatregelen (cumulatief)	pm	pm	pm	pm
pm: afhankelijk van de invulling van de 2e fase N2000-herstelmaatregelen				

Uitvoeren herstelmaatregelen landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur

In het kader van het landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant. Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

Indicator	2023	2024	2025	2026
Aantal uitgevoerde maatregelen (cumulatief)	26	56	83	pm

Wat willen we bereiken?

Versterking van de kwaliteit van het Brabantse landschap

Indicator:

- In 2030 zijn de waardevolle cultuurhistorische landschappen in Brabant behouden en waar mogelijk versterkt

Om de karakteristieke Brabantse landschappen te behouden en te versterken, stimuleren we Brabantse organisaties, ondernemers en particulieren om concrete maatregelen te nemen. Dit doen we vooral met de Stimuleringsregeling Landschap en de Subsidieregeling voor de aanleg van landschapselementen en het herstel van cultuurhistorische landschapselementen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Maatregelen die de karakteristieke Brabantse landschappen versterken

Indicator	2023	2024	2025	2026
Gerealiseerde ha via de stimuleringsregeling Landschap en de subsidieregeling voor de aanleg van landschapselementen en het herstel van cultuurhistorische landschapselementen	15	15	15	15
Beheerde ha via de stimuleringsregeling Landschap	450	450	450	450
Nb afhankelijk van de invulling van het landschapsbeleid in het nieuwe beleidskader Natuur kan deze raming wijzigen.				

Wat willen we bereiken?

Milieu. Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland. De

wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen.

Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze isolatiemaatregelen zorgen vaak ook voor minder energieverbruik. Aanvullend bieden we bewoners een energiescan, zodat ze kunnen overwegen om gelijktijdig meerdere energiebesparende maatregelen te nemen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is gekoppeld aan de groot onderhoudsplanung bij provinciale wegen. Zo kunnen we maatregelen om de geluidsbelasting te verminderen aan of bij de weg en aan huizen optimaal afwegen.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	4.800	4.400	4.000

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2023 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves, en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren. Deze projecten gaan over emissieverlagings op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom op Moerdijk en een bijdrage voor roulerende meetpunten. Ook zetten we ons maximaal in om ook in 2023 Rijksmiddelen op luchtkwaliteit binnen te halen voor het mogelijk maken van Brabantse projecten. We verstevigen de slagkracht door verdere uitwerking van de pilots, versterken van de kennis over luchtkwaliteit en versterken de dialoog met de regio.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal SLA projecten dat gereed is	1	3	2
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	3	3	2

Stevige monitoring kwaliteit van de leefomgeving

Het RIVM heeft een ankermeetpunt luchtkwaliteit operationeel vanaf juli 2022. Deze blijft operationeel in Noordoost-Brabant voor de periode 2022-2026. Ook worden vanaf 2022 twee meetpunten van het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) roulerend ingezet in Noord-Brabant. De samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven op gebied van het innovatief regionaal netwerk met sensormetingen in Zuid-Oost-Brabant wordt gecontinueerd tot 2024. Verder is opdracht gegeven voor een aantal meetstations nabij de industrieterreinen Moerdijk en Antwerpen.

Indicator	2023	2024	2025
Rapportage over resultaten	1	1	1

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel wordt bewust gezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Hoewel de voorbereiding in volle gang is, gaat de invoering van de Omgevingswet nog gepaard met veel onzekerheden, onder meer over de wijze waarop de processen met het Digitaal Stelsel (DSO) ondersteund worden. Met de inwerkingtreding zal ook een nieuwe juridische basis gelegd worden, en starten we met nieuwe werkprocessen intern en met onze partners. We monitoren welke impact dit heeft op de uitvoering, zowel financieel als in kwaliteit.

In het kader van stikstof ontbreken stabiele kaders waardoor uitvoering een uitdaging blijft. Daarnaast legt de uitvoering van de routekaart 2024, gericht op het voldoen aan de stalemissiereductie eisen conform onze Interim Omgevingsverordening (IOV), een groot beslag op de capaciteit van VTH. Tevens brengen we de stikstofoxiden (NOx) emitterende bedrijven in beeld en bepalen daarvoor een adequaat toezichtniveau. De rol van informatiegestuurd werken en het benutten van data vanuit de uitvoering door de omgevingsdiensten gaat een steeds belangrijkere rol spelen.

Bij Brabantse beleidskaders en uitvoeringsagenda's maken we bewuste keuzes (handelingsperspectief) in de selectie van de beschikbare instrumenten, waaronder VTH, om een bijdrage te leveren aan het bereiken van de doelen. VTH en de omgevingsdiensten sluiten aan de voorkant aan bij het opstellen van beleid. Zo moeten stappen worden gezet in de aanpak van de (potentieel) zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) als gevolg van het nieuwe beleidskader Milieu. Is de preventie en het aanpakken van geuroverlast situaties een element in de Uitvoeringsagenda Mest.

Daarnaast kan het Interbestuurlijke Programma, voortkomend uit de commissie van Aartsen over het VTH-stelsel, zijn doorwerking krijgen in de uitvoering van VTH in Brabant. In 2023 komt hier naar verwachting meer duidelijkheid over.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Met onderstaande indicatoren geven we inzicht in de kwaliteit en effectiviteit van de uitvoering van de VTH-taken verbonden aan de wettelijke eisen die hiervoor gelden.

Daarnaast maken we de bijdrage van VTH aan beleidsdoelstellingen explicieter door de verbinding te maken met de outcome doelstelling van een beleidskader of uitvoeringsagenda waar mogelijk. Dit wordt weergegeven in de bestuursrapportage bij het betreffende programma. Een voorbeeld daarvan vormt het aantal toezichtbezoeken in het kader van energiebesparing bij bedrijven waarvoor de provincie het bevoegde gezag is.

Indicator	2023	2024	2025	2026
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost **	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

** Het is het eerste jaar dat we over deze indicator rapporteren. Komend jaar gebruiken we om hier ervaring in op te doen voor een mogelijke doorontwikkeling in de komende jaren. Dan worden eventueel ook de percentages aangepast.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- [Beleidskader Natuur 2023-2030 \(voorstel nieuwe beleidskader Natuur ligt 14-10-2022 voor in PS\)](#)
- [Groen Ontwikkelfonds Brabant BV \(Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027\)](#)
- [Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021](#)
- [Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond](#)
- [Instrumenteel kader VTH 2018](#)
- [Beleidsnota luchtvaart Noord-Brabant](#)
- [Interim omgevingsverordening Noord-Brabant](#)
- [Beleidsnota hergebruik stortplaatsen](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen](#)
- [Groen Ontwikkelfonds Brabant BV](#)
- [Omgevingsdienst Brabant Noord](#)
- [Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant](#)
- [Omgevingsdienst Zuidoost Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- In 2022 heeft het kabinet de Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) met een begeleidende brief naar de Tweede Kamer verzonden. In deze startnotitie zijn de richtinggevende doelen voor de reductie van de stikstofemissies aangegeven alsmede structurerende keuzes die van belang zijn voor de richtinggevende doelen voor natuur, water/bodem en klimaat en die in het najaar van 2022 bekend worden gemaakt. Het Rijk legt in het NPLG de structurerende, richtinggevende keuzes en (regionale) doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat vast, ten behoeve van het onontkoombaar maken dat de landelijke doelen gehaald worden. Dit vormt de basis voor de uitwerking van integrale gebiedsprogramma's onder regie van de provincies. De provincie Noord-Brabant kijkt hoe de richtinggevende doelen gesteld door de minister van Natuur en Stikstof passen bij de bestaande lijn. Bovendien zetten we het gesprek voort met betrokken partijen in de gebieden bij de te maken keuzes in de gebiedsgerichte aanpak. In juli 2023 zal het resultaat hiervan worden opgenomen in het Gebiedsplan dat aan de minister van Natuur en Stikstof zal worden aangeboden.
- Beperken geluidsoverlast. De aanschrijvingen voor sanering van woningen waren gekoppeld aan groot onderhoud van provinciale wegen. De realisatieplanning was daarmee afhankelijk van de onderhoudsplanning rondom provinciale wegen. Bij de laatste aanpassing van de subsidieregeling is deze koppeling losgelaten om zodoende voortgang op de projecten te houden.
- De omvang van de pre-saneringsopgave is mede afhankelijk van de keuze van gemeenten om de bevoegdheid voor geluidssaneringen voor woningen langs provinciale wegen al vooruitlopend op de Omgevingswet over te dragen naar de provincie. Daarnaast kunnen tot 1-1-2023 (ingangsdatum Omgevingswet) nog (onvoorziene) aanpassingen in wet en rijksregelgeving plaatsvinden die hun doorwerking hebben naar provinciaal beleid/subsidieregeling.

Wat mag het kosten?

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	152.176 N	189.625 N	166.934 N	90.098 N	81.130 N	82.180 N
Toerekening organisatiekosten	13.052 N	13.760 N	12.110 N	9.349 N	9.349 N	9.349 N
Totaal Lasten	165.228 N	203.386 N	179.044 N	99.447 N	90.480 N	91.530 N
Baten						
Programmabaten	14.532 V	48.289 V	45.871 V	4.984 V	4.890 V	4.890 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	14.532 V	48.289 V	45.871 V	4.984 V	4.890 V	4.890 V
Saldo van baten en lasten	150.696 N	155.097 N	133.173 N	94.463 N	85.590 N	86.640 N
Onttrekking aan reserves	165.233 V	213.429 V	111.690 V	89.418 V	83.833 V	84.387 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	165.233 V	213.429 V	111.690 V	89.418 V	83.833 V	84.387 V
Investeringsagenda	26.569 V	20.323 V	8.950 V	10.450 V	15.592 V	15.592 V
Reserve PMWP	11.515 V	66.882 V	200 V	-	-	-
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	11.228 V	13.336 V	15.808 V	8.296 V	545 V	545 V
Reserve Natuurbeheer & Ontwikkeling	89.911 V	83.502 V	54.992 V	41.867 V	41.878 V	42.592 V
Reserve VTH Omgevingsdiensten	26.010 V	29.386 V	31.739 V	28.806 V	25.818 V	25.658 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De voor 2023 geraamde lasten voor programma Natuur en milieu zijn € 24,3 mln. lager dan in 2022. Onderstaand wordt dit verschil toegelicht.

Natuur algemeen

Voor schade-uitkeringen in het kader van het faunafonds zijn voor 2023 € 0,8 mln. minder lasten geraamd dan in 2022. Dit komt doordat tot en met 2022 extra middelen beschikbaar waren voor de bestrijding van invasieve exoten en de lasten voor faunaschades fluctueren per jaar.

Robuust natuurnetwerk

Voor de uitvoering van het Natuurnetwerk Brabant is in 2023 in vergelijking met 2022 € 13,5 mln. minder geraamd aan lasten, omdat de grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) zich moeilijk laten ramen.

Daarnaast is de raming voor Natura2000 herstelmaatregelen voor 2023 € 14,5 mln. lager dan in 2022. Voor een groot gedeelte is dit te verklaren doordat in 2022 de lasten voor een aantal grote projecten waren geraamd.

Vanwege een latere start van de werkzaamheden zijn de geraamde lasten (ter hoogte van € 4 mln.) voor ontsnipperingsmaatregelen bij de N65 in de tweede bestuursrapportage van 2022 doorgeschoven van 2022 naar 2023.

Doordat het totaal beheerde areaal natuurgebied in Noord-Brabant als gevolg van de ontwikkelopgave groeit, wordt in de raming van de lasten voor natuurbeheer rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 1 mln. in vergelijking met 2022.

Karakteristiek landschap

In 2022 zijn de geraamde lasten voor uitvoering van de Stimuleringsregeling landschap (STILA) gedurende het jaar met € 2,1 mln. naar beneden bijgesteld op basis van het aantal verwachte subsidieaanvragen. Voor 2023 wordt de raming ter hoogte van € 4,3 mln. voorlopig gehandhaafd.

Verankerd in de samenleving

Voor deze pijler zijn in 2023 in vergelijking met 2022 € 1,8 mln. lagere lasten opgenomen. Dit verschil ontstaat doordat voor deze pijler met de Nota Brabant Uitnodigend Groen tot en met 2022 middelen beschikbaar zijn gesteld. Ten behoeve van de uitvoering van het nieuwe beleidskader Natuur 2023-2030 worden binnen de reserve Natuur en landschapsbeleid middelen verschoven zodat voor dit beleidsveld tot en met 2027 middelen beschikbaar blijven.

VTH

Met betrekking tot vergunningverlening, toezicht en handhaving zijn in 2023 € 0,9 mln. meer uitgaven gepland. Dit zit met name in meer geplande uitgaven ten behoeve van de transitie veehouderij.

Baten

De voor 2023 geraamde baten voor programma Natuur en milieu zijn € 2,4 mln. lager dan in 2022. Onderstaand wordt dit verschil toegelicht.

Natuur

Voor de uitvoering van het Natuurnetwerk Brabant is in 2023 € 0,8 mln. minder geraamd aan baten, omdat de grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) zich moeilijk laten ramen.

In 2022 is een raming van € 1,1 mln. opgenomen aan ontvangsten vanuit de waterschappen en een herverdeling van de Europese middelen tussen de provincies ten behoeve van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB).

Stand Reserves

De lasten van programma 4 Natuur en milieu worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

Uit de reserve Natuurbeheer & ontwikkeling worden de lasten voor de ontwikkelopgave van Natuur gedekt. De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) ten behoeve van de ontwikkelopgave laten zich moeilijk ramen. Afgesproken is bij het addendum grondnota PS29/16A dat bij de Bestuursrapportages op basis van de meest recente grondmutaties begrotingswijzigingen worden voorgesteld.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
4. Natuur en milieu						
Investeringsagenda	109.630	89.308	80.357	69.907	54.315	38.722
Reserve PMWP	69.176	2.294	2.094	2.094	2.094	2.094
Reserve Natuurbeheer & Ontwikkeling	121.317	106.165	114.513	136.259	158.111	179.250
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	29.830	31.765	18.867	13.459	15.801	18.143
Reserve VTH Omgevingsdiensten	7.367	4.991	1.571	1.319	1.067	815

1. De middelen vanuit het Rijk voor realisatie van het Natuurnetwerk worden jaarlijks in de reserve Natuurbeheer & ontwikkeling gestort. Hieruit worden de lasten voor de ontwikkelopgave van Natuur gedekt. De grondposities (aankoop, verkoop en doorlevering) ten behoeve van de ontwikkelopgave laten zich moeilijk ramen. Afgesproken is bij het addendum grondnota PS29/16A dat bij de Bestuursrapportages op basis van de meest recente grondmutaties begrotingswijzigingen worden voorgesteld.

Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling

Inleiding

Met het beleidskader 2030 bouwen we verder aan een economie die antwoorden biedt voor de maatschappelijke uitdagingen van vandaag en morgen. In 2022 is verder vormgegeven aan de uitvoering van het beleidskader Economie 2030 via de verschillende uitvoeringsagenda's welke zich bezighouden met talentontwikkeling, innovatieclusters, campusontwikkeling, Europese programma's en circulaire economie. Met partners in Noord-Brabant hebben we intussen intensief gesproken over de ambities, de opgaven en de activiteiten waarmee we de beoogde doelstellingen uit het beleidskader willen realiseren. Het platform Toekomstbehendig Brabant is opgestart en middels dit platform delen we informatie met bedrijven, onderwijs en kennispartners in Brabant om ze zo te kunnen inspireren.

Prioriteiten 2023

In deze begroting schetsen we de inzet voor het jaar 2023. Na zware coronajaren is de economie veerkrachtig gebleken en trekt deze aan. In vele sectoren worden weer overuren gedraaid en stijgt de omzet, met name in Brabantse maakindustrie, de logistiek, in de voedselindustrie en in het life science cluster. Desalniettemin zijn de uitdagingen tegelijkertijd groot. De krapte op de arbeidsmarkt stijgt naar een record en blijkt de achilleshiel van de economie. De daarbij stijgende inflatie, rentestijgingen en verwachte lastenverzwaring voor het bedrijfsleven maakt de uitdaging nog groter om te werken aan de maatschappelijke opgaven waar Brabant voor staat.

Daarom gaan we in 2023 systematisch op zoek naar mogelijkheden om talent te binden aan Brabant, wordt er ingezet op challenges en zal de pilot mkb-traineeship volop in uitvoering zijn. Ook zullen, middels de subsidieregeling Regeling Oplossen Arbeidsmarktinfaarct (ROA), projecten uitgevoerd worden om de arbeidsmarkttekorten in cruciale sectoren te verhelpen. Middels het Kennispact Hoger onderwijs stimuleren we het ondernemerschap en het Brabants scholingsfonds biedt meer Brabanders de mogelijkheid om zich te laten om- en bijscholen voor de energietransitie, voedseltransitie, zorgtechnologie en andere bewegingen op de arbeidsmarkt

Om de innovatie in de breedte te versterken en zodoende de Brabantse economie van morgen vorm te geven, hebben we in 2021 en 2022 met het bedrijfsleven en kennisinstellingen Brabantse innovatiecoalities ontwikkeld. In deze coalities zijn stakeholders verenigd, optimaliseren we de inzet van instrumenten en zorgen we dat nationale (Groeibrief) en regionale groei-initiatieven (regiodeals) hun doorvertaling krijgen. In 2023 zetten we in op de uitvoering van de innovatiecoalities die in voorgaande jaren zijn opgestart. Middels de KPI's in elke innovatiecoalitie dragen we er zorg voor dat deze bijdragen aan de bredere welvaart voor de Brabander. Tegelijkertijd werken we met de verschillende regio's aan een concrete strategische agenda om innovatiedistricten en campussen te versterken. Meest in het oog springend is de ontwikkeling van de nieuwe strategische agenda Mainport, welke we samen met het Rijk en de regio Brainport afspreken.

Het ontwikkelen en opzetten van innovatiecoalities is slechts een van de manieren waarop we bij willen dragen aan de maatschappelijke transitie en uitdagingen van morgen. Zo helpen we ook bedrijven bij investeringen in digitalisering en in dataeconomie. Speciale aandacht gaat hierbij naar het MKB om voorop te laten lopen in datagebruik en -benutting, wat op zijn beurt weer zal bijdragen aan een hogere arbeidsproductiviteit. Ook blijven we ons in 2023 inzetten om duurzaam materiaal- en grondstoffengebruik te stimuleren om de Brabantse economie van morgen zo circulair mogelijk vorm te geven. Verder zijn er ook een aantal Europese programma's gestart. Een aantal daarvan hebben we samen met de provincies Zeeland en Limburg zelf in uitvoering, zoals Interreg, EFRO, POP/NSP. Samen met regio's in het buitenland versterken we de ketens van het Brabantse bedrijfsleven en gaan we op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking rondom de verschillende innovatiecoalities.

Uitdagingen 2023

Ondertussen begeven we ons in een turbulente wereld met maatschappelijke en economische uitdagingen. Zowel op regionaal, nationaal als internationaal niveau. De huidige geopolitieke situatie, de inflatie, rentestijgingen, de verwachte lastenverzwaring van het bedrijfsleven en de krapte op de arbeidsmarkt stellen ons voor grote uitdagingen.

Op nationaal niveau vertaalt dit zich door, aangevuld met de stikstofproblematiek en tekorten op de woning- en arbeidsmarkt en aan grondstoffen en materialen. Concreet betekent dit voor de Brabantse economie dat de essentiële en randvoorwaardelijke innovatieve groeikansen en schaa sprong op meerdere fronten worden belemmerd, wat zich uiteindelijk weer vertaalt naar druk op de algehele leefbaarheid. Hierdoor is het wel van belang om nu een extra tand bij te zetten.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

Belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Brabant sterk in, maar stellen ook vast dat er nog leemtes zijn. Ecosystemen zijn nog niet overal compleet. De samenhang en samenwerking tussen de verschillende clusters moet Brabantbreed worden versterkt en uitgebouwd, ook rond bestaande en nieuwe sleuteltechnologieën. In 2022 zijn we gesprekken opgestart met het bedrijfsleven, overheden en onze samenwerkingspartners om deze leemtes op te vullen en crossovers aan te gaan. Dit doen we zowel binnen systemen (bijvoorbeeld High Tech Systemen en Materialen (HTSM), Life sciences, Maintenance) als tussen systemen (bijvoorbeeld tussen HTSM en Agrofood). In 2023 borduren we voort op de stappen die we in 2022 hebben gezet en werken we verder aan het ontwikkelen van ecosystemen. Op deze manier borgen we het verdienvermogen van morgen en zorgen we voor maximale ondersteuning van het stuwende deel van de economie.

Indicatoren:

- Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten

RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 36 in 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.

RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 20 (2019)

- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)

Het BRP groeit in 2022 (t.o.v. 2021)

In de begroting brengen we in beeld welke resultaten we leveren voor de structurele deel van de begroting. Voor meer inzicht in de prestaties uit de uitvoeringsagenda's verwijzen we naar het [programmeringsdocument](#) EKT dat GS eind augustus 2022 aan de Staten heeft aangeboden.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Wij werken aan een circulaire economie en samenleving door duurzamer om te gaan met de beschikbare grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen. We verminderen samen met maatschappelijke partners het gebruik van niet-hernieuwbare grondstoffen volgens de landelijke afspraken met 50 procent in 2030.

In de vastgestelde [Uitvoeringsagenda Circulaire Economie](#) hebben we onze uitvoering beschreven voor de komende jaren, op weg naar een verminderd grondstoffenverbruik in 2030.

Streefwaarden

Outcome-Indicator	2023	2024	2025
grondstofverbruik			In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd
Output-Indicator	2023	2024	2025
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie	85 maakindustrie bedrijven binnen ecosysteem Smart Industrie Hub Zuid geïnformeerd en gefaciliteerd op weg naar circulaire bedrijfsvoering. Binnen SIHubZuid het platform Circular Value Center opgericht. Met Stakeholders proces rondom ketenprojecten gestart. 4 ketenprojecten in voorbereiding.		
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers.	Er komt geen specifiek Agrofoodvoice-programma gericht op alleen op agrofoodprojecten. Zodra een nieuwe ronde van het bestaande programma Biovoice		Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eiwittransitie.

Outcome-Indicator	2023	2024	2025
	start, laten we agrofoodprojecten meedraaien.		
Optimaliseren biobased ecosysteem	Ecosysteemonderzoek uitgevoerd en speerpuntennotitie is in ontwikkeling waar de provincie haar rol moet pakken en het verschil kan maken.		

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument EKT 2022](#)

Een impuls in digitalisering

Dataficering is een mondiale trend die gaat over het verkrijgen van digitale data en het vertalen ervan in informatie. We streven er als regio naar om de economische kansen van digitalisering optimaal en op een verantwoorde manier te benutten. Om dit te bereiken, voeren we een reeks aan projecten en activiteiten uit. In de Uitvoeringsagenda Data economie worden deze onderverdeeld in: het aanjagen van data innovatie, data business, het verhogen van data maturiteit en meer data delen. In 2023 richten we ons onder meer op mogelijkheden voor nieuwe business cases om innovatie met big data en datatechnologie in Brabant verder aan te wakkeren. Daarbij denken we aan het opzetten van een data-governance structuur, versterking cyberweerbaarheid en bijdragen aan een high performance computer waar ook het MKB gebruik van kan maken. Ook ondersteunen we het project Brabant Connected Health met als doel om de communicatie binnen en tussen de zorgorganisaties en met de patiënt te verbeteren en via de Brabanting versterken we de infrastructuur die nodig is om veilig en snel te kunnen communiceren tussen patiënt en zorg. (gezondheidsindicator)

Indicator	2023	2024	2025
Datamaturiteit van het stuwende mkb	1000 MKB-bedrijven hebben online datascan gedaan	Stijging naar gemiddeld 3,5 (op schaal van 1 tot 5)	
Omvang Brabantse data-economie	2 nieuwe icoonprojecten	Groei van de waarde van de Brabantse data-economie (€) met 20 %	
	110 datastartups en scale ups zijn ondersteund	Groei van het aantal bedrijven in de Brabantse	

Indicator	2023	2024	2025
		data-sector met 15%	
	Propositie AI 4 Everyone	Groei van het aantal data- professionals in Brabant met 6 %	

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het het [programmeringsdocument](#) EKT 2022.

We versterken het organiserend vermogen in triple helix samenwerkingen op verschillende niveaus: in steden en op regionaal niveau

In 2022 hebben we met de arbeidsmarktregio's afspraken gemaakt over een stimuleringsregeling. Tevens is er met de BOM verregaande afstemming over het inspelen op Groeifonds aanvragen om gericht de Brabantse economie te stimuleren, waarbij de BOM, Provincie en andere triple helix organisaties in onze provincie, zoals Brainport en REWIN, gezamenlijk optrekken voor een optimaal resultaat. Met Braventure hebben we nieuwe meerjarige afspraken gemaakt met bijbehorende financiering om zo een optimaal ecosysteem te kunnen bieden voor Brabantse startups.

Indicator	2023	2024	2025
Geharmoniseerde jaarplannen & afsprakenkaders	6 (4 regio's, BOM & Braventure)		

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Om de innovatie in de breedte te versterken hebben we in 2021 en 2022 Brabantse innovatiecoalities ontwikkeld. In deze coalities zijn stakeholders verenigd, optimaliseren we de inzet van instrumenten en zorgen we dat nationale (Groeibrief) en regionale groei-initiatieven (regiodeals) hun doorvertaling krijgen. In 2023 zetten we in op de uitvoering van de innovatiecoalities die in voorgaande jaren zijn opgestart. Middels de KPI's in elke innovatiecoalitie (o.a. de innovatiecoalities "Meten is weten, van het ziekenhuisbed tot thuis" en "Wat niet genezen kan worden, kan worden vervangen") dragen we er zorg voor dat deze bijdragen aan de bredere welvaart voor de Brabander, zoals onder andere de belofte voor "3 gezondere levensjaren voor elke Brabander". (gezondheidsindicator)

Indicator	2023	2024	2025
Innovatiecoalities	9		

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument EKT 2022](#)

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

We hebben de BOM en Braventure de opdracht gegeven om een Startup Support Programma (ook wel Venture Build Programma genaamd) te ontwikkelen dan wel samen te stellen van reeds bestaande programma's. Daarnaast onderzoeken het Brabant Startup Fonds en de BOM het verder door ontwikkelen van het Brabant Pledge Funds. In 2023 zal de Stimulering Innovatie in de Regio (SIR) regeling worden doorgezet. Een wijziging ten opzichte van 2022 is dat nu het innovatieve MKB en startups uit regio Zuidoost Brabant een aanvraag kunnen indienen.

Indicator	2023	2024	2025
Slagings% innovatieve startups in Brabant	*)	*)	10% hoger dan in 2020
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant	5	5	5

*) In 2022 worden met BOM en Braventure afspraken gemaakt over de activiteiten die nodig zijn om de doelstelling (2025; 10% t.o.v. 2020) te realiseren. Hiertoe wordt een jaarlijkse monitor ontwikkeld waarin de voortgang te volgen is.

Voor een uitgebreider overzicht van prestaties/resultaten verwijzen we naar het [programmeringsdocument EKT 2022](#)

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Het arbeidsmarktbeleid draagt bij aan de doelen van het beleidskader Economie 2030: brede welvaart, een goede concurrentiepositie en innovatiekracht. Dat alles vraagt om mensen op de arbeidsmarkt die kunnen voldoen aan de eisen die een hoogontwikkelde economie stelt. Daarvoor is het nodig dat mensen zich continu blijven ontwikkelen én dat Brabant nationaal en internationaal voldoende goede arbeidskrachten aantrekt en behoudt. De personeelstekorten zijn de afgelopen maanden sterk toegenomen, waardoor we extra inzet plegen op om- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden en het ontwikkelen van arbeidsmarktprojecten ter vermindering van de personeelstekorten. We zoeken systematisch naar mogelijkheden om talent aan te trekken voor de regio door o.a. extra investeren in het aantrekken van buitenlands talent. Ook is er extra aandacht voor het behouden van internationaal talent voor Brabant door daarvoor de diensten van het Expatcenter het komende jaar Brabant-breed uitrollen. We zetten extra in op het stimuleren van kennisinfrastructuurversterking, ondernemerschap en leven lang ontwikkelen via het onlangs gesloten Kennispact Hoger Onderwijs. In 2023 starten we met het Brabants

Scholingsfonds om meer Brabanders te stimuleren zich te laten om- en bijscholen voor de energietransitie, voedseltransitie, zorgtechnologie en andere bewegingen op de arbeidsmarkt. Op BrabantLeert is daarvoor in 2023 op alle niveaus (mbo, hbo, wo en particulier) extra aanbod beschikbaar.

Indicatoren:

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator)
- Succes broedplaatsen

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt:

De spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt geeft de verhouding aan tussen het aantal vacatures en het aantal kortdurend werklozen. De indicator vergelijkt dus de actuele vraag naar personeel ten opzichte van het actueel beschikbaar aanbod. In het 1e kwartaal (Q1) 2020 was de gemiddelde spanningsindicator onder de vijf Brabantse arbeidsmarktregio's 1,51. Om tot een evenwichtige arbeidsmarkt te komen zou de spanningsindicator voor alle sectoren tenminste lager moeten worden dan deze in Q1 2020 was met als optimale eindwaarde 1,0.

- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid)

De bruto arbeidsparticipatie wordt gemeten ten opzichte van de totale beroepsbevolking in de leeftijd van 15- 75 jaar. In Q1 van 2020 was er een bruto arbeidsparticipatie van 71,3%. (zie opendata.cbs). Omdat de coronacrisis een hevig negatief effect heeft gehad op de bruto arbeidsparticipatie is het streven om deze op het niveau van Q1 2020 te krijgen.

- Succes broedplaatsen Provincie Noord-Brabant - Begroting 2022 (PS 55/21) Blz. 52

Het succes van broedplaatsen wordt gemeten in het aantal broedplaatsen dat versterkt is, door onderwijs en bedrijfsleven beter met elkaar te verbinden en zichtbaar programma's met elkaar in te richten en talent te ontwikkelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

De huidige personeelskrapte, maar ook de verwachte toekomstige afname van de beroepsbevolking (mede als gevolg van vergrijzing en ontgroening) vragen om een extra investering in het aantrekken en behouden van talent voor de Brabantse arbeidsmarkt. Een inzet op het verder creëren en behouden van een goed en fijn woon- en werk- en leefklimaat; 'Brabant place to be'.

Indicator	2023	2024	2025
Aantrekken van 500 extra talenten en binden aan Brabant via de programma's Talent attraction Programm en International student programm.	250		
Het Future Talent Brabant programma (voorheen genaamd Innovation Makers Programma) creëren we een ecosysteem, waardoor tenminste 3500 talenten de mogelijkheid krijgen om	3000		

Indicator	2023	2024	2025
zich beter voor te bereiden en toe te treden tot de Brabantse arbeidsmarkt			
Opzetten en verder uitwerken van broedplaatsen/ hybride leeromgevingen	5		

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transities

Belangrijk is om een duidelijk beeld te verkrijgen van de (toekomstige) arbeidsmarkttopgaven als gevolg van de maatschappelijke transities enerzijds en het aanbod van talent anderzijds. In 2023 zal dit beeld compleet zijn, om vervolgens meegenomen te worden bij de beleidsbepaling voor de nieuwe bestuursperiode.

Indicator	2023	2024	2025
Human Capital agenda: In beeld brengen van de toekomstige arbeidsmarkttopgaven als gevolg van maatschappelijke transities	100%		
Doorontwikkeling van dashboards over onderwijs & arbeidsmarkt en realisatie van een talent-dashboard om inzicht te krijgen in de braindrain/gain in Brabant in relatie tot de kraptesectoren	100%		

Leren en ontwikkelen

Het faciliteren van om- en bijscholing en het aanleren van vaardigheden middels opleidingen en loopbaanadviezen ten behoeve van de economie van morgen.

Indicator	2023	2024	2025
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitiesectoren	2500		
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO	Kennispact mbo/hbo		

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

In 2023 werken we met de BOM samen met NFIA en Invest in Holland partners aan de nieuwe strategie 'van volume to value'. Deze strategie richt zich op het realiseren van meerwaarde in het aantrekken en behouden van buitenlandse bedrijven voor het innovatieve ecosysteem van de Brabantse topsectoren. Er wordt hierbij ook gekeken op welke manier bestaande en mogelijke nieuwe indicatoren deze waarde duiden.

Indicatoren:

- **Aantal gelande projecten (35 p/jaar)**
- **Aantal handelsmissies (12 p/jaar)**

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Doel is om zo veel mogelijk aan te sluiten bij op te zetten innovatiecoalities binnen de maatschappelijke thema's: 1) De energietransitie; 2) Gezond ouder worden in een vergrijzende maatschappij; 3) Mobiliteit behouden in een drukker en steeds meer verbonden land; 4) De opkomst van artificial intelligence; 5) Voedselketens in harmonie met de omgeving en het klimaat. Daarbij kijken we nadrukkelijk naar relevante, sterke, innovatieve kennisregio's binnen én buiten Europa. De Brabant Innovation Days (BID) bieden dé kans om Brabantse kennisinstellingen te positioneren op de wereldwijde kennis-as Japan, Israël, USA, Europa.

Indicator	2023	2024	2025
Brabant Innovation Days (BID) die leiden tot	4 BID's	4 BID's	4 BID's
-nieuwe contacten	320	320	320
-contracten kennisinst. en bedrijven	10	10	10
Aansluiten bij innovatiecoalities	5	5	5
Aantal projecten met een impact op gezondheid via Efra/Interreg (gezondheidsindicator)	8		

Continueren van investeringsbevordering

De ambities uit het bestuursakkoord zijn grensoverschrijdend met een expliciete opdracht voor verbreding op basis van investering in (internationale) innovatie coalities. Dit vraagt om een gefocuste aanpak op inhoud, waarde toevoeging en doelregio en hier wordt in samenwerking met de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) invulling aan gegeven. De instrumenten die we hierbij inzetten zijn via een gerichte lobby beleidsbeïnvloeding, kennisdeling door actief netwerken en het organiseren van fondsen en projecten.

Indicator	2023	2024	2025
% High value projecten	30%	30%	30%
Passend binnnen topsectoren/clusters	90%	90%	90%
Investor Relations gesprekken	140	140	140

Stimuleren van de internationale handel

We brengen de kracht van Brabant onder de aandacht in het buitenland en faciliteren nieuwkomers en gevestigde bedrijven die toegang zoeken tot een markt om hier omzet te genereren en daarbij ondersteuning nodig hebben.

Indicator	2023	2024	2025
Deelnemende Bedrijven/Kennisinstellingen	60	60	60
Informatiebijeenkomsten	12	12	12
Trade Relations gesprekken	60	60	60

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Bij het versterken van de ruimtelijke-economische structuur zien we innovatie en (nieuw) ondernemerschap als leidend en proberen we dit te stimuleren waar mogelijk. De praktijk wijst uit dat campussen en innovatiedistricten hierbinnen een belangrijke touwtrekker zijn aangezien ze dergelijke ontwikkelingen clusteren. Ze zijn een broedplaats van talent, toekomstige technologische innovaties en daarmee de ontwikkeling van de regionale en nationale kenniseconomie. Daarnaast dragen ze bij aan het onderscheidend vermogen van de regio en helpen ze bij het behoud van talent. Wij zetten dan ook met name in op de ontwikkeling, realisatie en ondersteuning van campussen en innovatiedistricten als een instrument ter versterking van de regionale ecosystemen, innovatiekracht, het vestigingsklimaat en de concurrentiekracht.

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)

Brabant scoort in de lijst van Nederlandse provincies nu gemiddeld. In Zuidoost-Brabant en Noordoost-Brabant is de brede welvaart 'hier en nu' en 'later' van gemeenten zelfs vaak hoger dan in veel andere gemeenten.

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur heeft als doel om een economie te ontwikkelen die ook op lange termijn brede welvaart voor alle Brabanders garandeert. De economie van morgen moet zorgen voor meer productiviteit, maar moet ook bijdragen aan de maatschappelijke opgaven waarvoor we gesteld staan, zoals klimaatverandering, een gezonde leefomgeving, voedselveiligheid en

inclusiviteit. We hanteren als indicator daarom ook Brede Welvaartsindicator in plaats van te kijken naar puur economische indicatoren. Economisch succes is succes voor alle Brabanders op alle fronten, en niet alleen van de Brabantse economie.

Wat gaan we daarvoor doen?

(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten

We zijn partner in verscheidene integrale gebiedsontwikkelingen die in potentie uit kunnen groeien tot volwaardige stedelijke innovatiedistricten, zoals KnoopXL, ingebed in de Brabantse verstedelijkingsstrategie en verstedelijkingsakkoorden met stedelijke regio's. Ook worden er verscheidene kansrijke faciliteiten, fieldlabs en proeftuinen ondersteund die een bijdrage leveren aan maatschappelijke opgaven en ons toekomstig verdienvermogen, zoals een development center op Gate2, faciliteiten binnen de eiwit- en batterijencoalitie en doorontwikkeling JADS.

Indicator	2023	2024	2025
Verkenning Brabantse steden	2		
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	3		

Bijdragen aan campusontwikkeling

Samen met campusorganisaties, eigenaren, bedrijven en kennisinstellingen wordt op de verschillende campussen gekeken naar de kansen en mogelijkheden voor doorontwikkeling van deze belangrijke plekken voor de Brabantse economie. Zo wordt er gebouwd aan Grizzly op Pivot Park en is een deel van het Nationaal Groeifondsvoorstel in de tweede tranche vanuit PharmaNL voorwaardelijk toegekend; en is GS al bijgepraat over de Campus Ontwikkelorganisatie voor de uitbreiding van de Brainport Industries Campus. Er is bovendien een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar het campusbeleid van de provincie in de afgelopen 10 jaar.

Indicator	2023	2024	2025
Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3		
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	12		

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Beleidskader Economie 2030](#)

Uitvoeringsagenda's/Strategische documenten

- [Innovatieprogramma Agrofood Brabant 2020](#)
- Cluster Actieagenda's
- [Data Science: Graduate School en Cluster Initiatief](#)
- [Digitalisering: verkenning Brabant Digitaliseert](#). Agenda Digitalisering in Brabant.
- [Smart data: eerste stap richting een vooraanstaande data-economie](#)
- [Evaluatie fondsen uit de eerste en tweede tranche investeringsagenda Essent](#)
- [Aanpassingen Innovatiefonds Brabant BV, 2017](#)
- [Businessplan Valorisatiefonds Brabant](#)
- Aanpak Werklocaties 2020-2023
- [Pact Brabant](#)
- [Actieplan Arbeidsmarkt "Talent voor de kennis economie van morgen"](#)
- [Statenmededeling "Continuering aanpak Internationalisering en Branding en beschikbaar stellen stelpost"](#)
- [Statenmededeling Bouwsteen Economie & Internationalisering Brabant](#)
- [UA DataEconomie](#)
- [UA Circulaire Economie](#)
- [UA Toekomstige Clusters en Triple Helix Samenwerking 2021-2023](#)
- [UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen 2021-2023](#)
- [Investeringsimpuls Economie, Kennis en Talentontwikkeling](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2017-2020
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Brabant Startupfonds

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

We bevinden ons in een turbulente wereld met maatschappelijke en economische uitdagingen. Zowel op regionaal, nationaal als internationaal niveau. De huidige geopolitieke en economische ontwikkelingen vormen een grote uitdaging. Op internationaal niveau hebben we te maken met de oorlog in Oekraïne en daaruit volgende tekorten, de coronaconjunctuur, rentestijgingen en inflatie. Op nationaal niveau vertaalt dit zich door, aangevuld met de stikstofproblematiek en tekorten op de woning- en arbeidsmarkt en aan grondstoffen en materialen. De huidige sociaal-maatschappelijke en economische context is dus allesbehalve rustig te noemen. Concreet betekent dit voor de Brabantse economie dat de essentiële en randvoorwaardelijke innovatieve groeikansen en schaa sprong op meerdere fronten worden belemmerd, wat zich uiteindelijk weer vertaalt naar druk op de algehele leefbaarheid.

Wat mag het kosten?

5. Economie, kennis en talentontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	68.366 N	63.062 N	51.892 N	22.304 N	19.488 N	19.488 N
Toerekening organisatiekosten	7.632 N	6.880 N	6.407 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N
Totaal Lasten	75.998 N	69.942 N	58.299 N	27.564 N	24.748 N	24.748 N
Baten						
Programmabaten	43.854 V	18.530 V	545 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	43.854 V	18.530 V	545 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	32.144 N	51.412 N	57.754 N	27.564 N	24.748 N	24.748 N
Onttrekking aan reserves	9.518 V	54.164 V	35.586 V	377 V	0	0

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	9.518 V	54.164 V	35.586 V	377 V	-	-
Investeringsagenda	1.778 V	3.495 V	25 V	-	-	-
Reserve Beleidskader Economie 2030	4.263 V	23.972 V	26.621 V	-	-	-
Res.Co-financiering Europese programma's	3.476 V	24.667 V	3.725 V	377 V	-	-
Reserve Europese Programma's 2022-2027	-	2.030 V	5.215 V	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2023 ten opzichte van 2022 (ruim € 11 mln.), worden met name veroorzaakt doordat voor MIT en Efro-bijdragen er in 2023 nog geen bedragen geraamd zijn terwijl in 2022 hiervoor een bedrag is opgenomen van € 22,6 mln. (en dus in 2023 lager). Zie ook verschil baten.

Werkbudget in 2023 € 3,6 mln. hoger ten opzichte van 2022, omdat in 2022 middelen zijn ingezet (afgeraamd) t.b.v. MIT en impuls breder MKB.

MKB Ondernemerschap in 2023 € 1,2 mln. hoger dan in 2022, o.a. omdat er in 2022 middelen zijn ingezet (en gestort in risicoreserve) t.b.v. risicoafdekking Brabant StartUp Fonds.

Voor de uitvoering van de uitvoeringsagenda's Campussen, toekomstbestendige clusters en triple helix, DataEconomie, Arbeidsmarktbeleid en Circulaire Economie zijn er o.b.v. realistisch ramen (verwachte) bedragen in begroting 2023 opgenomen. Deze uitgaven zijn/worden niet gelijkmatig over de jaren verspreid. Voor deze 5 UA's tesamen is in 2023 € 1 mln. meer in begroting opgenomen dan in 2022. (zie voor meer informatie programmeringsdocument EKT 2022))

Impuls beleidskader in 2023 € 5,8 mln. hoger dan in begroting 2022, omdat er in 2022 weliswaar veel gecommitteerd is maar niet tot uitgaven heeft geleid.

Baten

De verschillen in de raming van de baten in 2023 ten opzichte van 2022 (bijna € 18 mln.), worden met name veroorzaakt doordat de Efro-bijdragen m.b.t. Europese programma's (2022: € 10 mln.) en

Rijksbijdragen MIT in 2023 (2022: € 8 mln.) nog niet in de raming zijn opgenomen. (Hiervoor zijn nog geen beschikkingen ontvangen.)

Centrale stelpost reservering begrotingsruimte

Voor het programma Economie, kennis en talentontwikkeling is in het onderdeel algemeen financieel beleid voor de jaren 2024 tm 2026 een stelpost opgenomen van € 4,2 mln. in 2024, respectievelijk € 3,1 mln. voor de jaren 2025 en 2026. Middelen hebben betrekking op arbeidsmarktbeleid. Inzet van de gereserveerde middelen wordt meegenomen bij de uitvoeringsagenda Arbeidsmarktbeleid 2024-2027.

Stand reserves

De lasten van programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
5. Economie						
Investeringsagenda 1)	176.047	172.552	172.527	172.527	172.527	172.527
Reserve Beleidskader Economie 2030 ²⁾	64.737	40.766	14.145	14.145	14.145	14.145
Res.Co-financiering Europese programma's ³⁾	19.412	10.195	6.470	6.093	6.093	6.093
Reserve Europese Programma's 2022-2027 ⁴⁾		22.253	18.588	18.588	18.588	18.588

¹⁾ Betreft Investeringsagenda Economische Structuurversterking 3e tranche (€ 30,5 mln.) + Innovatiefonds 2e tranche (€ 142 mln.). Binnen de IA Econ. Structuurverst. 3e tr. is ruim € 17 mln. gelabeld t.b.v. risico-afdekking van verstrekte leningen. Wat betreft Innovatiefonds 2e tr., dit fonds is ondergebracht bij de BOM in 2014 (met looptijd van 24 jaar). De middelen zijn volledig geëncouraged in de vorm van leningen en daarmee gealloceerd.

²⁾ Betreft middelen UA Clusters/triple helix (€ 7,3 mln.) en Impuls beleidskader Economie 2030 (€ 6,8 mln.). Zoals toegelicht in het programmeerdocument EKT 2022 zijn er ten aanzien van deze middelen harde afspraken gemaakt met onze partner en zijn dus ook niet meer vrij beschikbaar. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld de innovatiecoalities Batterij van de toekomst, Medtech. Next level Logistics en Cybersecurity. Omdat we werken vanuit realistisch ramen zal de hiermee gepaard gaande middelenbesteding pas worden geraamd zodra er meer duidelijkheid is wanneer de betreffende beschikkingen ook daadwerkelijk zullen uitgaan.

³⁾ betreft periode 2014-2020; Saldo is gereserveerd voor uitvoeringskosten 2022/2023 + benodigde risicobuffer.

⁴⁾ Voor periode 2022 + 2023 zijn middelen vanuit begrotingsprogramma's in deze reserve gestort, bedoeld voor cofinanciering van Europese projecten. De benodigde cofinancieringsbijdragen voor 2023 zijn nog niet geraamd, dit zal middels burap in 2023 plaatsvinden.

Programma 6 Energie

Inleiding

Het begrotingsprogramma Energie gaat over de energietransitie als onderdeel van de opgave om de uitstoot van broeikasgassen op korte termijn drastisch te verminderen.

Investeren in een duurzame en energiezuinige samenleving is investeren in toekomstbestendigheid: een leefbare, aantrekkelijke en concurrerende provincie richting 2030 en 2050. Duurzame energievoorziening is hiervoor een randvoorwaarde, denk bijvoorbeeld aan toekomstbestendige verstedelijking (transformatie en nieuwbouw) en aan de vergroening van het Brabantse bedrijfsleven (naar fossielvrij).

Om de energievoorziening te kunnen verduurzamen is fors besparen nodig, duurzame opwek van de benodigde energie en voldoende (slimme) energie-infrastructuur. Aan die randvoorwaarden wordt op dit moment niet voldaan. Medio 2022 is door de netbeheerders voor heel Brabant en Limburg zelfs transportschaarste op het elektriciteitsnet afgekondigd in het kader van de betrouwbaarheid van het energiesysteem. Deze situatie heeft een grote negatieve impact op de ontwikkeling naar een toekomstbestendig Brabant en is niet op te lossen zonder stevige acties.

In 2023 zal de inzet van de provincie er in belangrijke mate op gericht zijn om deze transportschaarste te verminderen door samen met het Rijk, gemeenten, netbeheerders en grootverbruikers het gebruik van het elektriciteitsnetwerk te optimaliseren. De inzet is gericht op het realiseren van lokale oplossingen en op het versneld uitbreiden van het elektriciteitsnet, onder andere door procedures beter te stroomlijnen en te versnellen.

De energietransitie verandert alle sectoren, van mobiliteit (elektrisch rijden) tot wonen (over op nieuwe warmtesystemen) en industrie (nieuwe energiedragers en nieuwe processen). De inzet van burgers, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties is nodig om deze systeemverandering te laten slagen.

Onze provinciale rol in deze transitie geven we invulling op basis van de [Energieagenda 2019-2030](#). In 2023 zetten we in op de uitvoering van de activiteiten in de [Uitvoeringsagenda Energie 2022-2023 'Urgent en kansrijk'](#) (GS april 2022). Naast vermindering van transportschaarste zijn prioriteiten in 2023 het borgen van ruimte voor de energietransitie, het vergroten van onze realisatiekracht en het ondersteunen van partners, met name gemeenten, in de energietransitie. Speerpunt daarbij is ook de bestrijding van energiearmoede. Want hoewel gemeenten als eerste aan zet zijn, willen we vanuit onze rol in de energietransitie bijdragen aan het terugdringen van energielasten door het terugdringen van energieverbruik en stimuleren duurzame opwek met lokale betrokkenheid. Dit alles tegen de achtergrond van de sterk verhoogde urgentie en doelen vanuit de klimaatopgave. Hoe de nationale ambitieverhoging - van 49% naar 60% broeikasgasreductie in 2030 - zich vertaalt in provinciale verantwoordelijkheden zal blijken in 2023.

Bijdrage vanuit programma Energie aan beleidskader Gezondheid

De bestaande indicator CO² reductie wordt gebruikt om de relatie te leggen met de doelstelling vanuit het Beleidskader Gezondheid; drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander. Klimaatverandering wordt door de Wereldgezondheidsorganisatie ¹gezien als de grootste bedreiging voor de menselijke gezondheid, zowel vanuit milieu- als sociale factoren. Reductie van broeikasgasuitstoot door de transitie naar een fossielvrije energievoorziening - één van de hoofdoelen van het energiebeleid - is gericht op het voorkomen van verdere klimaatverandering en een toekomstbestendige energievoorziening.

Het begrotingsprogramma Energie draagt bij aan minder gezondheidsschade als gevolg van klimaatverandering – denk bv. aan hittestress - en aan minder gezondheidsschade als gevolg van verbranding van fossiele brandstoffen. Dit laatste draagt nu al bij aan een feitelijk schonere lucht.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking

Om het doel (100% duurzame energie in 2050, grotendeels afkomstig uit Noord-Brabant) te behalen, leggen we de komende jaren sterk de nadruk op de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo- en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie. Het toekomstbeeld van 100% duurzame energie vormt een grote uitdaging. Complex, maar zeker mogelijk met de Brabantse mentaliteit van 'de handen ineenslaan en aanpakken'.

Indicator*:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV-verplichte indicator)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

*zie [programmeerdokument Energie](#)

Wat gaan we daarvoor doen?

Afspraak Wind op Land 2020, inclusief techniekneutrale verdubbelingsopgave

Wij zetten ons er voor in dat de Brabantse doelstelling van 470,5 MW windenergie op land in 2020, conform afspraken met het rijk, uiterlijk in 2023 is gerealiseerd. Op basis van de landelijke Monitor Wind op Land 2020, is daarbij in beeld gebracht welk deel van de landelijke opgave van 6.000 MW wind op land, op 31 december 2020 nog niet is gerealiseerd. Conform afspraak moet deze opgave verdubbeld zijn gerealiseerd in 2023. Dit mag techniekneutraal en er is geen taakstelling per provincie. Berekeningen van het PBL geven aan dat deze verdubbelingsopgave, via de uitvoering van de RES'en, in 2023 gerealiseerd kan zijn.

Indicator	2023	2024	2025
Opgesteld vermogen	685 MW		

In 2023 is per RES-regio 1 maatwerkoplossing voor optimaal en efficiënt gebruik van het energienetwerk gerealiseerd.

In samenspraak met gemeenten, netbeheerder(s) en ontwikkelende partijen is het streven om te zoeken naar maatwerkoplossingen waarbij het energienetwerk zo optimaal en efficiënt mogelijk wordt ingericht en gebruikt. Het voorkomen van hoge maatschappelijke kosten en het huidige gebrek aan transportcapaciteit op het elektriciteitsnetwerk zijn directe aanleiding. Oplossingen kunnen bestaan uit gedeelde aansluitingen van zon- en windparken of lokaal/regionaal aanbod en vraag van energie op elkaar afstemmen.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk	Per RES-regio 1 maatwerk-oplossing dat is opgestart		

Regionale Energie Strategieën

De energietransitie is een gezamenlijke opgave. Waarbij de afstemming tussen verschillende partijen noodzakelijk is. Of dat nu gaat om grootschalige opwek van hernieuwbare energie, besparing of de warmtetransitie. In de RES'en werken gemeenten, waterschappen en provincie samen aan het opstellen van een strategie om subdoelen te stellen en de weg naar uitvoering daarvan. De vastgestelde RES'en vormen het afsprakenkader waarbinnen de verschillende genoemde partijen hun bijdrage leveren aan de doelstelling van de energietransitie.

Om de in 2021 vastgestelde RES'en 1.0 succesvol te realiseren zijn in 2022 gezamenlijk afspraken vastgelegd over governance en gezamenlijke uitvoering.

In de oorspronkelijke opzet werd er iedere 2 jaar een nieuwe versie van de RES gevraagd, waarin a) de voortgang werd beschreven en b) eventuele uitbreidingen of wijzigingen van de RES werden voorgesteld. Nationaal Programma RES vraagt nu beide onderdelen uit elkaar te halen en de voortgangsrapportage via een 2-jaarlijkse cyclus op te stellen. Een nieuwe versie van de RES komt aan de orde, wanneer de regio wijziging van de RES 1.0 noodzakelijk acht.

Indicator	2023	2024	2025
Aantal opgeleverde voortgangsrapportages RES'en	4		4

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen. We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin.

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

*zie [programmeerdocument](#) *Energie voor inzicht in meerjarige ontwikkelingen*

Wat gaan we daarvoor doen?

Bij de verduurzaming van de industrie in Brabant faciliteert de provincie in netwerkvorming, kennisdeling en het coördineren van strategische vraagstukken zoals de benodigde toekomstige energie-infrastructuur voor de industrie. We doen dat onder meer door de belangen van Brabant te borgen in de Cluster Energie Strategieën (CES-en). Ook ondersteunen we de vorming van een industrietafel Midden-en West-Brabant om samen met de industrie op te trekken bij strategische trajecten. Gezien de meerwaarde van de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) zetten we onze trekkende rol hiervoor onverminderd voort.

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag

Via toezicht en handhaving door de omgevingsdiensten wordt erop toegezien dat de energiebesparingsmaatregelen bij bedrijven daadwerkelijk worden gerealiseerd. Hiermee bevorderen we de vermindering van de broeikasgasemissies en bevorderen we tegelijkertijd een gelijk speelveld. In 2023 is 100% van de energierelevante bedrijven gecontroleerd door de omgevingsdiensten. Op het moment dat de wetgeving wijzigt (Omgevingswet) mogen we niet meer controleren op de vergunningvoorschriften want die vervallen van rechtswege. Er komen andere regels voor in de plaats. De hoeveelheid/omvang van de inzet voor energiecontroles in 2023 zetten we onverminderd voort, waarbij we de bedrijven die onder de oude wetgeving nog niet zijn gecontroleerd, eveneens in 2023 controleren (mits de nieuwe regels dit mogelijk maken).

Indicator	2023	2024	2025
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	100%		
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet	75%	100%	

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

We ontwikkelen een aanpak voor de verduurzaming van (maatschappelijk) vastgoed

In samenwerking met de Rijksoverheid geven we decentraal uitvoering aan het ontzorgingsprogramma voor 'kleine' maatschappelijk vastgoedeigenaren. Er is een provinciaal ontzorgingsloket opgezet dat zich richt op maatschappelijk vastgoedeigenaren met een kleine vastgoedportefeuille in de kleine Brabantse gemeenten, bijvoorbeeld van zorginstellingen, scholen en sportbedrijven. Het ontzorgingsloket helpt deze vastgoedeigenaren bij het verduurzamen van hun gebouwen. Het Rijk heeft voor de uitvoering van het 3-jarig programma een specifieke uitkering van € 2 mln. beschikbaar gesteld. Met dit bedrag beoogt de provincie 140 vastgoedeigenaren 210 gebouwen te helpen verduurzamen en daarmee te komen tot meer energiebesparing en of duurzame opwek en vermindering van CO₂-uitstoot. Het uiteindelijke aantal verduurzaamde gebouwen hangt af van de bereidheid van de vastgoedeigenaren de verduurzamingsmaatregelen daadwerkelijk uit te voeren.

Indicator	2023	2024	2025
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren * Aantal deelnemende vastgoedeigenaren	40-55		
* Beoogd aantal verduurzaamde vastgoed objecten	30-50	50-70	30-50

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Ontwikkelen van een aanpak om ontwikkelingen in vraag- en aanbod van energie enerzijds en ontwikkelingen in beschikbare netcapaciteit anderzijds met en tussen diverse partijen op elkaar af te stemmen

Het aanbod van decentraal opgewekte elektriciteit zal de komende jaren steeds meer toenemen. Echter ook de vraag naar elektriciteit. Hierop moet het bestaande elektriciteitsnetwerk ingrijpend worden aangepast. Dit vraagt de komende jaren afstemming tussen diverse partijen en projecten. Zowel in ruimte als in tijd. De noodzaak voor de komende jaren om af te stemmen en samen te werken, is des te urgenter geworden nadat TenneT in juni 2022 een algehele stop voor Brabant en Limburg heeft afgekondigd op 'zwarte aansluitingen'. In 2022 is, voortkomend uit de [statenmededeling over transportschaarste](#), een begin gemaakt met het verstevigen van de samenwerking tussen en gezamenlijke sturing vanuit diverse partijen (provincie, netbeheerders, RES-regio's, het rijk, enz). Dit alles vindt plaats in nauwe afstemming met het Actieplan Netcongestie van de speciale coördinator netcongestie Brabant en Limburg, waar de provincie ook aan bijdraagt.

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

In samenwerking tussen de provincie Noord-Brabant; Limburg en 78 gemeenten wordt uitvoering gegeven aan de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur (RAL) Zuid. In dat kader is het doel om in 2024 minimaal 4.500 en maximaal 8.000 (semi-)publieke laadpunten te realiseren voor elektrische (personen)voertuigen binnen de deelnemende gemeenten. Hiervoor is in 2020 een concessie verleend aan een marktpartij die daarvoor gaat zorgdragen. Hoofddopgave vanuit de Nationale Agenda laadinfrastructuur (NAL) is dat de beschikbaarheid van (semi-)publieke laadpunten geen belemmering mag vormen voor de uitrol en groei van elektrische personenvoertuigen.

Indicator	2023	2024	2025
Verhouding (semi-)publieke laadpunten / elektrische personenvoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen		

Stimuleren netwerksamenwerking rond en eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programma Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en -opslag. Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's.

Indicator	2023	2024	2025
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	2 pilots gestart		
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	1 project gestart		

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- De Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant';
- Energieagenda 2019-2030 (PS 14 december 2018, 86/18);
- Nationaal klimaatakkoord (28 juni 2019);

Uitvoeringsagenda's;

- [Uitvoeringsprogramma Energie 2022-2023 Urgent en kansrijk](#) (april 2022)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Afhankelijkheid vele partners / marktwerking

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn. De vijf [transitiepaden](#) vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie, het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden door andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Nadere informatie over financiële risico's en risicomanagement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Transportschaarste

Als gevolg van het wijzigende aanbod van elektriciteit (zowel wat betreft locatie van levering als ook het moment van levering (weersafhankelijk) is uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnetwerk noodzakelijk. Uitbreidingen die echter niet van vandaag op morgen gerealiseerd kunnen worden. Opgave is dan ook om de beschikbare capaciteit zo goed mogelijk te gebruiken. (Grootschalige) opwek van hernieuwbare energie zal altijd moeten worden geprioriteerd, zowel onderling, als ook met bedrijvigheid en woningbouw. Dit maakt het niet vanzelfsprekend dat ieder grootschalig project zonder vertraging kan worden aangelegd. Dat kan mogelijk gevolgen hebben voor het behalen van doelstellingen, zeker de doelstellingen voor de eerstkomende jaren. Om hier de komende jaren het hoofd aan te bieden, is een verdergaande afstemming en samenwerking tussen diverse partijen noodzakelijk. Met als basis de statenmededeling over transportschaarste, wordt hier vanuit de provincie de komende jaren verder invulling aan gegeven. Hier ligt ook een belangrijke relatie met de activiteiten van de speciale coördinator netcongestie, welke in 2022 door de provincies Limburg, Noord-Brabant en het ministerie van EZK is aangesteld om met name versnelling te realiseren in de aanpak van de netcongestie op het hoofdnet van TenneT binnen Brabant en Limburg. En om daartoe ook de samenwerking tussen diverse partijen te verstevigen.

Klimaat- en Regeerakkoord: Ontwerp-Beleidsprogramma Klimaat

Als ondertekenaar van het Klimaatakkoord nemen de provincies – samen met andere overheden en partners – verantwoordelijkheid voor de realisatie van de klimaat- en energietransitie. De klimaat- en energiedoelen zijn op Europees en nationaal niveau flink verhoogd vanuit de grote urgentie van deze opgaven tegen de achtergrond van klimaatverandering en energieprijzen en -beschikbaarheid. Er is er veel dynamiek op het energiedossier, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, en dus is sprake van vele ontwikkelingen en onzekerheden bij het realiseren van deze transitie. Belangrijk punt van zorg daarbij is dat belangrijke randvoorwaarden in tempo achterblijven. Concreet gaat het om randvoorwaarden op het gebied van kaders en regelgeving, beschikbaarheid van capaciteit en voldoende financiën.

Wat dat laatste betreft: de uitvoeringskosten voor de jaren 2022-2024 zijn onderdeel van de interbestuurlijke afspraken bij het Ontwerp-Beleidsprogramma Klimaat van het Rijk. Echter lager dan begroot in het ROB Art. 2-advies 'Van Parijs naar Praktijk' en niet voor alle onderwerpen (zie hieronder). De dynamiek van het beleidsterrein onderstreept het belang van de afgesproken herijking van het ROB advies rond de uitvoeringslasten begin 2024.

Provinciaal MIEK

Net als de transities rond wonen/bereikbaarheid en landelijk gebied/stikstof landen ook de klimaat- en energietransities in onze fysieke leefomgeving. In de ontwikkeling van een toekomstbestendige energievoorziening is samenhang met de opgaven vanuit o.a. verstedelijking, circulaire economie/industrie, landbouw/landgebruik en mobiliteit nodig. Dit maakt afstemming en prioritering een belangrijk aandachtspunt. Met het provinciaal MIEK (Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat) voor de programmering van regionale energie-infrastructureur, hebben provincies hiervoor een belangrijk nieuw instrument. En daarmee een nieuwe taak. Echter in uitzondering op de afspraken rond het ROB-advies, zijn hiervoor nog geen middelen voorzien.

Wat mag het kosten?

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	4.334 N	6.520 N	7.867 N	4.822 N	2.615 N	2.615 N
Toerekening organisatiekosten	3.951 N	3.611 N	4.593 N	2.267 N	1.847 N	1.707 N
Totaal Lasten	8.285 N	10.131 N	12.460 N	7.089 N	4.461 N	4.321 N
Baten						
Programmabaten	2.498 V	1.135 V	0	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	2.498 V	1.135 V	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	5.787 N	8.996 N	12.460 N	7.089 N	4.461 N	4.321 N
Onttrekking aan reserves	11.787 V	4.747 V	3.314 V	1.101 V	195 V	195 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	11.787 V	4.747 V	3.314 V	1.101 V	195 V	195 V
Investeringsagenda	11.787 V	4.747 V	3.314 V	1.101 V	195 V	195 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2023 ten opzichte van 2022 (ruim € 1,3 mln. hoger), worden met name veroorzaakt doordat (er op basis van realistisch ramen) de uitgaven m.b.t. uitvoeringsagenda in de bestuursperiode niet gelijkmatig over de jaren gespreid worden. Daarbij vinden de feitelijke uitgaven/betalingen o.b.v. gegeven opdrachten vaak aan het einde van de periode plaats.

Baten

Het verschil in de raming van de baten in 2023 ten op zicht van 2022 (€ 1,1 mln. lager) wordt met name veroorzaakt omdat voor 2023 nog geen bedrag in begroting is opgenomen voor rijksbijdragen specifieke uitkering (SPUK) Ontzorgingsloket (in 2022 was hiervoor een bedrag geraamd van € 0,75 mln.) Deze bijdragen (betreffen feitelijke benutting uit ontvangen SPUK-middelen) dienen te matchen met de SPUK uitgaven per jaar.

Stand reserve

De lasten van programma 6 Energie worden deels gedekt vanuit de reserve Investeringsagenda. Het verloop van deze reserve is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
6. Energie						
Investeringsagenda*)	92.619	88.458	85.145	84.044	83.849	83.654

*) Betreft Investeringsagenda-middelen zowel uit 1e, 2e als 3e tranche. (Energie Agenda (1e tr., Energiefonds en Breedbandfonds (2e tr.) en Investeringsagenda Energietransitie (3e tr.))

Toelichting

- € 60 mln. betreft afdekking van de lening aan het Energiefonds bij de BOM;
- € 10 mln. betreft afdekking van de lening aan Biobasedfonds bij de BOM;
- € 8,558 mln. betreft Bestuursakkoordmiddelen 2020-23, plus terugbetalingen van Ontwikkelaars (voorgeschoten uitgaven) en bijdragen van gemeenten aan RES. Geprognostiseerde afname van het saldo betreft met name geraamde inzet van deze middelen;
- € 4,5 mln. betreft garantstellingen, o.a. voor Geothermie (via Energiefonds) en netaansluiting Wind A16;
- € 2 mln. afdekking lening voor Duurzame Polder (betreft voorfinanciering);
- € 1,4 mln. betreft gereserveerde middelen voor PvA Regionale Aanpak Laadinfra;
- € 6,1 mln. betreft € 1,1 mln. (Ontwikkeldrediet) Digitalisering en € 5 mln. afdekking leningen. Dit is overigens geen onderdeel van de portefeuille Energie.

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

In het programma Landbouw en Voedsel streven we naar een nieuwe balans tussen economie, maatschappij en ecologie in Brabant. Met het vaststellen van het [Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#) hebben we een langjarig perspectief en consistente aanpak geschetst voor de noodzakelijke transitie van een toekomstbestendige landbouw- en voedselsector met een goed verdienvermogen die bijdraagt aan een gezonde leefomgeving en goede omgevingskwaliteit in Brabant ten behoeve van de gezondheid, bodem- en waterkwaliteit, natuur en biodiversiteit. In 2023 zullen wij onverminderd voortzetten op de in 2022 ingeslagen weg met betrekking tot de uitvoering van de [Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel](#) en de Uitvoeringsagenda Mest.

Op dit moment bevindt de landbouw- en voedselsector zich in een periode met grote dynamiek en onzekerheid. De impact van het aangekondigde Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) op de agrarische sector en het landelijk gebied is waarschijnlijk groot en een flink aantal boeren, m.n. veehouders maken zich grote zorgen om hun toekomstperspectief. Dit kan gevolgen hebben voor de uitvoering van ons beleid.

In de lijn van Sturen met Kaders zijn de doelstellingen en indicatoren voor de begroting 2023 opnieuw gedefinieerd: nieuwe indicatoren afgeleid van het nieuwe [beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#) en in lijn met de recent vastgestelde [Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2022-2023](#). Dit begrotingsprogramma is langs deze nieuwe doelstellingen en nieuwe indicatoren opgebouwd.

In het oog springende onderwerpen voor 2023 zijn:

- Toekomstperspectief van de landbouw
- Bijdragen aan gebiedsgerichte aanpak met o.a. invulling toekomstperspectief landbouw en sociaal-economische impact analyse
- Het (uitvoeren van het) plan voor Jonge Boeren
- Het uitvoeren van de Routekaart 2024
- De innovatie-samenwerking Landbouw en Voedsel, innovatie-challenges en bevorderen start-ups
- De uitvoering van de UA Mest, waaronder de zogeheten plan MER Mest.
- Bevorderen natuurinclusieve en biologische landbouw
- Uitvoeren Green Deal
- Bijdragen aan B'et
- Bijdragen aan een zorgvuldige veehouderij

Wat willen we bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

We willen bereiken dat in Brabant de meest duurzame landbouw- en voedselproductie plaatsvindt in Europa, mede doordat er sprake is van gesloten mineralenkringlopen (in plantaardige en dierlijke ketens), zoveel mogelijk emissie-loze landbouw naar water, bodem en lucht en de klimaatdoelstellingen worden gerealiseerd. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.

Hiermee dragen de landbouw- en voedselketens bij aan het Brabants Beleidskader Gezondheid met drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Dit blijkt uit de hoofddoelstellingen van de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel met name op het gebied van meest duurzame circulaire landbouw- en voedselproductie in Europa. Hierbij zijn indicatoren als een dalende trend in fijnstof emissie vanuit de veehouderij opgenomen in relatie tot de gezonde leefomgeving en het verminderen van emissies uit de landbouw. Maar ook het stimuleren van real-time monitoring van emissies en de maatregelen vanuit het Schone lucht akkoord dragen bij aan de gezonde levensjaren van de Brabander.

Indicatoren

- Verhouding tussen de bewerkte mest en de gewasbehoefte in Nederland (verhouding naar een waarde, op basis van fosfaat (P2O5))

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
Verhouding naar waarde	(1,09) 2020	-	Verhouding lager dan 1

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2023
Kton fijnstof per jaar	1,7 kton (2021)	dalend
Kton stikstof per jaar	17 kton (2019)	dalend

- Areaal landbouwgrond (ha) met een positieve bijdrage aan de kwantiteit en kwaliteit van het water- en bodemsysteem

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
Areaal landbouwgrond in ha	14.000 (2021)	18.500	50.000

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

In 2022 is de Uitvoeringsagenda Mest vastgesteld door Gedeputeerde Staten, op basis hiervan gaan we in 2023 inzetten op de realisatie van deze uitvoeringsagenda, daarbij zal het accent liggen op de plan MER Mest.

Uitvoeren routekaart stalaanpassingen 2024

Op basis van de meest recente inzichten moeten van de ongeveer 4400 locaties waar bedrijfsmatig in Noord-Brabant vee wordt gehouden op ongeveer de helft van deze locaties één of meer stallen worden aangepast per 1 januari 2024. De verwachting is dat ongeveer een derde van de locaties zal worden beëindigd voor of op die datum. Met de Routekaart Stalaanpassingen 2024 wordt een coherent geheel van acties aangegeven om de keuzes die ondernemers op afzienbare termijn moeten maken te faciliteren waar nodig en gewenst. De Routekaart geeft opnieuw impulsen om als overheid maximaal mogelijk te maken dat de betreffende veehouderijbedrijven op de afgesproken datum hun bedrijfsvoering hebben aangepast of hebben gestopt. In 2023 ligt de focus van de Task Force Innovatieve Stalsystemen met name op de implementatie en het intensiveren van het ondersteuningsnetwerk.

We zullen veehouders financieel ondersteunen bij het investeren in de verplichte emissie-arme stal. Het Rijk heeft hiervoor in het kader van de versnellingsacties NPLG 45 mln. euro beschikbaar gesteld. Het voornemen is om met deze middelen een stimulerende regeling op te zetten. Het stimuleren is erop gericht om zoveel mogelijk veehouders hun vergunningaanvraag uiterlijk 1 april 2023 ingediend te laten hebben. Het streven is om in beginsel om 500 - 600 Brabantse veehouders, die in een stalsysteem investeren voor 1 januari 2024, te ondersteunen.

Streefwaarden	2023
Aantal veehouders financieel ondersteund die investeren in een bestaand stalsysteem met rijksmiddelen	500-600

Daarnaast :

- Blijven we in 2023 onze First Movers-regeling inzetten om veehouders die als eersten investeren in een innovatief brongericht stalsysteem financieel te ondersteunen. We zullen dat afstemmen met de hierboven genoemde regeling.
- Streven we ernaar dat vóór eind 2023 in totaal 25 Brabantse veehouders subsidie hebben gekregen via de landelijke SBV-regeling (Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen) voor de ontwikkeling van een brongericht stalsysteem. Waar nodig leveren we maatwerk om aan de provinciale regelgeving te voldoen.

Pilot van middel- naar doelvoorschriften

In 2023 gaan we de mogelijkheden verkennen om van middelvoorschriften naar doelvoorschriften te komen, onder andere door het ondersteunen van de ontwikkeling van 'real time' meetsystemen. Dit zal uitmonden in het uitvoeren van een pilots.

Bereiken van implementerende en zoekende veehouders

Voor veel sectoren zijn inmiddels stalsystemen beschikbaar die aan onze emissie-eisen voldoen. Voor varkens, vleeskalveren en geiten zijn dat vooral stalsystemen die met luchtwassers werken. Om veehouders keuzevrijheid te bieden en om nog betere stalsystemen beschikbaar te krijgen voor de periode na 2024, blijven we ons in 2023 samen met het Rijk en andere provincies inspannen om meer brongerichte en integrale systemen beschikbaar te krijgen. Ook de inzet van voer- en managementmaatregelen als onderdeel van het streven naar vergaande emissiereductie krijgt onverminderd aandacht en toepassing maken we - waar nodig in of met regels - mogelijk. Vanwege de naderende datum van 1 januari 2024 zetten we ook sterk in op de tijdige implementatie van stalsystemen door veehouders. Dit is een speerpunt van de Taskforce Toekomstbestendige Stallen voor 2023. We willen implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten.

Streefwaarden	2023
implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten.	425

Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw en Veehouderij

Door het testen en toepassen van de biodiversiteitsmonitoren akkerbouw en veehouderij in 2023 wordt positief bijgedragen aan de kwantiteit en kwaliteit van het water- en bodemsysteem

Indicator:

- Testen Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor veehouderij

Streefwaarden	Nulmeting	2023
Testen Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	50
Toepassen Biodiversiteitsmonitor veehouderij	190 (2021)	500

Wat willen we bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Het Brabantse landbouw- en voedselsysteem is in 2030 een vooraanstaande Europese speler: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie. De sector rendeert door (nieuwe) economische en maatschappelijke verdienmodellen in grote internationale en kleine regionale ketens. Bovendien zijn nieuwe (biobased) bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen op het snijvlak van landbouw en voedsel en respectievelijk hightech, biobased bouwen, ICT, chemie en gezondheid. Brabant blijft exporteur van geavanceerde voedselproductiesystemen.

We willen het innovatieve ecosysteem van landbouw- en voedselsector in Brabant blijven ondersteunen. Een belangrijk onderdeel daarvan is de ontwikkeling van (kennisintensieve) startups. Deze beginnende innovatieve ondernemers dragen in belangrijke mate bij aan de ontwikkeling van nieuwe producten, diensten en kennis. Ze spelen een belangrijke rol in innovatie en dragen bij aan vernieuwende oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen van vandaag en in de toekomst. In samenwerking met het programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling, Braventure, Brabant Startup Fonds en de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij wordt er hard gewerkt om ten behoeve van onze ambitie meer agrifood startups te ondersteunen.

Indicatoren:

- Aantal startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech

Streefwaarden	nulmeting	2023
aantal	5 à 7 (2021)	25

- Vestiging nieuwe bedrijven en/of bovengemiddelde groei van bestaande bedrijvigheid in de high tech agrofoodsector / aantal toonaangevende bedrijven

Streefwaarden	nulmeting	2023
aantal	2 à 5 (2021)	Substantiële groei

- Instroom jongeren in agrifood onderwijs (relatieve toename instroom)

Streefwaarden	nulmeting	2023
Relatieve toename instroom	4.300 (2020-2021)	Substantiële groei

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven (5% groei per jaar)

Streefwaarden	nulmeting	2023
Groei per jaar	45 (2022)	5%

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen innovatie (Brabantse Innovatietafel landbouw en Voedsel, AFI, organiseren van Innovation Makers Agrifood en Data Driven AgriFood Future.

Voor innovatieve bedrijven in Brabant is een goede kennis- en onderwijsinfrastructuur van groot belang. We willen werk maken van het ontwikkelen van kennis en het opleiden van toekomstige professionals, maar ook van het koppelen van maatschappelijke en ondernemersvraagstukken aan onderwijsinstellingen. Dit draagt bij aan het ontwikkelen van nieuwe innovatieve oplossingen en een beter kennisecosysteem en tegelijkertijd zorgt het ervoor dat studenten een betere opleiding krijgen. We doen dit door:

- Het organiseren van de innovatie-samenwerking tussen de regionale ontwikkelingsmaatschappijen, de BOM en de provincie.
- Het faciliteren van Agri Food Innovation (AFI).
- Het organiseren van onder andere de evenementen Challenge Innovation Makers Agrifood (IMA) en Data Driven AgriFood Future (DDAFF). Tevens blijven we in 2023 meedoen met het project Beet! (Brabant Eet) waarbij wij samen met KennisPact, MBO Brabant, ZLTO en HAS samenwerken aan oplossingen voor de agrofoodbranche in Brabant.

Met Data Driven AgriFood Future (DDAFF) zetten we in op het gezamenlijk delen & verbinden van praktijkcases. Zo dragen we bij aan een meer succesvolle innovatie en daarmee aan het versnellen van de ontwikkeling en toepassing van datagedreven innovaties in de agrifood waardeketen. Daarmee is DDAFF nadrukkelijk een middel om versnelling van de toepassing te realiseren met oog voor sociale en maatschappelijke aspecten naast de technologie. En nadrukkelijk niet om zelf datagedreven innovaties te ontwikkelen en/of te exploiteren. Wel zullen partijen in de samenwerking in wisselende samenstellingen met elkaar en andere partijen werken aan datagedreven innovaties in projecten, programma's en andere initiatieven.

Om meer inzicht te krijgen in wat er aan projecten en initiatieven speelt gaan we vanuit een digitaal platform hier meer structuur in aanbrengen en netwerken bij elkaar brengen. Dit doen we onder andere door het organiseren van zowel gespecialiseerde als generieke agrifoodtech & data symposia.

Onze ambitie is om een (inter)nationale alliantie te creëren van ondernemers, wetenschappers en vertegenwoordigers van regionale en lokale overheden om datagedreven innovatie binnen de voedselwaardeketen mogelijk te maken, gericht op leren, inspireren, delen van kennis en inzichten.

Indicator:

- Organiseren van Innovation Makers Agrifood en Data Driven AgriFood (aantal: 2, waarvan 1 IMA en 1 DDAFF)

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

In 2022 is de provincie Noord-Brabant de Green Deal Eiwitrijke gewasketen (GDE) aangegaan. Deze green deal beoogt een goed verdienmodel voor boeren met het telen van stikstofbindende vlinderbloemigen, draagt bij aan een versnelling van de eiwittransitie en daarmee aan een betere balans tussen plantaardige en dierlijke eiwitten in het eetpatroon. Dit alles sluit goed aan bij het provinciale beleid aangaande de eiwittransitie.

Diverse regio's zetten zich in voor intensievere ketensamenwerking. Hiertoe worden activiteiten opgezet voor verbetering van verbinding en opschaling van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking. Ook de inzet van innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten maakt hier onderdeel van uit.

Daar in Noord-Brabant een groot aantal bedrijven actief is in de voedselverwerkende industrie, dit in combinatie met een sterk ontwikkelde hightechsector, biedt deelname aan de GDE deze bedrijven kansen voor verdere groei. Maar ook een intensievere samenwerking tussen ketenpartners en (door)ontwikkeling van kennis en innovatie ligt in het verschiep, waardoor het lokale ecosysteem wordt versterkt.

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Met de Landbouw Innovatie Brabant (LIB) worden innovaties aangejaagd en ondersteund die bijdragen aan duurzame en vitale land- en tuinbouw die een bijdrage levert aan de kwaliteit van het platteland met maatschappelijke verankering. Bijdragen aan systeemverandering staat centraal in het ondersteunen van innovaties met daarin sleutelbegrippen als waarde creatie, kringlooplandbouw en doornontwikkeling. LIB doet dit op een laagdrempelige manier door vroeg in het innovatieproces vanuit de optiek van de primaire sector (vanuit de brede omgeving bezien) ondersteuning te bieden door o.a. in contact brengen met juiste netwerk, ondersteuning in het opwerken van idee tot project, financiële bijdrage en nazorg/doorontwikkeling.

Indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

Streefwaarden	2023
Aantal ondersteunde initiatieven	30

Wat willen we bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

De Brabantse landbouw is in 2030 landschaps- en gemeenschapsinclusief en vervult daarmee een vitale rol in natuur- en landschapsontwikkeling en het beheer daarvan. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument (voedsel, leefbaarheid dorpen) en met de Brabantse samenleving als geheel (zorg, groene energie, landschap en natuur, recreatie).

Indicatoren:

- Aantal natuurinclusieve boeren

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
aantal	80 (2021)	150	500

- Areaal biologische landbouw (ha) (15% van het agrarisch areaal)

Streefwaarden	nulmeting	2023	2030
Agrarisch areaal	2,8% (2020)	3,5%	15% (circa 35.000 ha)

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

We zetten in 2023 individuele ondersteuning (via een ondernemerscoach) voort van agrariërs die willen omschakelen, de financiering van een businessplan en het beschikbaar stellen van extra (provinciale) grond (met kwalitatieve verplichtingen en aangepaste pachtprijs) ten behoeve van extensivering naar twee grootvee-eenheden (gve) per hectare. Gezien de verschillen tussen bedrijven en verdienmogelijkheden is maatwerk per bedrijf noodzaak. We richten ons met name op de bedrijven in de zone rondom het NNB.

Het subsidieplafond van de regeling voor het opstellen van een businessplan is in 2022 verhoogd voor tachtig nieuwe 'omskakelaars' in de veehouderij en voor twintig in de akkerbouw, zodat het totaal aantal omskakelaars in Noord-Brabant uitkomt op 150 eind 2023. In de periode voor 2022 hebben 80 bedrijven gebruik gemaakt van de subsidiemogelijkheid voor het opstellen van een businessplan. Hiermee hebben wij ze begeleid om evt. over te schakelen naar natuurinclusief.

Op basis van gedeelde gebiedsopgaven stimuleren we samenwerking tussen agrariërs onderling en met de andere gebiedspartijen, zoals terrein behorende organisaties, waterschap, GOB, gemeenten en BPG (Brabants Particulier Grondbezit). Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van de financiële middelen van het Rijk. En waar nodig faciliteren we gebiedsprocessen op maat om de natuurinclusieve bedrijfsvoering rendabel te krijgen (via kavelruil en in afstemming met de natuurdoelen).

Streefwaarden	nulmeting	2023
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl. businessplan)	80 (2021)	150

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Natuurinclusieve landbouw staat nog aan het begin en kent een flinke kennisachterstand vergeleken met de gangbare en biologische landbouw. Veel agrariërs die een stap overwegen naar omschakeling hebben vragen over de natuurinclusieve maatregelen en hun impact op de productie, kosten en baten, afzetmarkten, enzovoort. Met financiële ondersteuning zijn twaalf inspiratiebedrijven natuurinclusieve landbouw operationeel. Bedrijfsadviseurs zijn vaak nog gewend om te werken met gangbare bedrijfsmodellen en denkwijzen die uitgaan van een zo hoog mogelijke productie via inzet van hulpstoffen.

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Door het aanbieden van adviseurs die adviesgesprekken voeren met melk- en vleesveehouders en akkerbouwers/groentetelers die de overstap naar biologisch overwegen zetten we in om meer biologische landbouw in Brabant te realiseren. Voorlopig zetten we in op dertig ondernemers eind 2023. Op bedrijfsniveau worden de te nemen stappen in kaart gebracht. Agrariërs die willen doorgaan, kunnen gezamenlijk deelnemen aan een oriëntatie cursus.

Streefwaarden	2023
Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)	30

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

We willen de verbinding tussen de diverse ketens en de burger versterken. Het resultaat is dat de Brabanders (weer) trots zijn op de landbouw- en voedselsector. De sector is dichterbij de burger gekomen en meer verbonden door onder andere meer kennis van de rol en herkomst van voedsel en van het belang van het buitengebied. Er vindt een verschuiving plaats naar meer voedsel van dichtbij en de landbouw levert een bijdrage aan maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Brabanders waarderen het voedsel, het buitengebied, het groen in de stad en de makers, ontwikkelaars en beheerders ervan. De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant.

Steeds meer maatschappelijke opgaven komen samen op één en dezelfde bedrijven binnen de gehele sector en keten. Zo willen we méér dierenwelzijn, minder emissies die schadelijk zijn voor de mens en natuur en een betere bodem- en waterkwaliteit. Deze vraagstukken vragen om een vernieuwingslag in de veehouderij. Die vernieuwing brengt onzekerheden met zich mee: kan dit financieel uit? Hoe valt een nieuwe koers binnen ons gezin? Wanneer wordt er wéér iets vernieuwends van ons gevraagd? Allemaal vraagstukken die jonge boeren bezig houdt en mede bepalend zijn óf en hóe zij het bedrijf voort gaan zetten. De provincie wil de jonge boeren toekomstperspectief bieden. De aankomende tijd gaan we samen met jonge boeren bekijken wat er nodig is om dat toekomstperspectief in te vullen.

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering)

Streefwaarden	nulmeting (landelijk niveau)	2023
Gemiddelde waardering schaal van 1-7	5,01 (2020)	Op niveau of verbetering

- Percentage Brabanders met zorgen over de gezondheid in relatie tot de veehouderij (afname percentage)

Streefwaarden	nulmeting	2023
Percentage	3% (2020)	Afname

Wat gaan we daarvoor doen?**Ondersteunen boer-burger initiatieven**

De provincie zet in op twee lijnen. De provincie is leadpartner van de Dutch Food Week (DFW) en organiseert in dat verband een aantal evenementen die bijdragen aan een verbeterde boer-burgerrelatie. Daarnaast heeft PON & Telos eerder een quickscan gemaakt van de lopende initiatieven op het gebied van boer-burgerverbinding in Noord-Brabant, op basis waarvan een afwegingskader is gemaakt. Aan de hand van het afwegingskader selecteren we als provincie minimaal één initiatief om te ondersteunen.

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Korte ketens

De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant. Korte ketens worden vaak gezien als een belangrijk middel om dit te bereiken: de consument koopt direct bij de boer of met maximaal één schakel ertussen. De afgelopen jaren is gebleken dat veel initiatieven het niet volhouden.

We zijn als provincie partner in het door LNV ingestelde netwerk korte ketens en regionale voedselstrategieën. Op basis van nationaal onderzoek en ervaring in Brabant (o.a. via het LIB) bouwen we een expertisenetwerk waar ondernemers kunnen aankloppen.

Verstrekken VABIMPULS vouchers

De inzet van VABIMPULS is in hoofdzaak gericht op het terugdringen en voorkomen van leegstand, het tegengaan van ondermijning, het stimuleren van vernieuwing in de landbouw en verbetering van de omgevingskwaliteit in het buitengebied van Brabant. Om hier mee vorm aan te geven helpt VABIMPULS

eigenaren van vrijgekomen of vrijkomende agrarische bedrijfslocaties (VAB's) of eigenaren die agrarisch om willen schakelen. Niet alleen om mee te denken en een nieuw toekomstperspectief te ondersteunen, maar ook zorg te dragen voor sociaal-emotionele begeleiding waar dat nodig is. Daarvoor is een voucherregeling opgezet. Naast het uitvoering geven aan de voucherregeling is een even belangrijk doel het opdoen van ervaringen met een andere aanpak en de opgedane kennis te delen en verspreiden in het brede netwerk. VABIMPULS kent op dit moment een looptijd tot eind 2023.

Streefwaarden	2023
Aantal verstrekte vouchers	50

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#)
- [Brabantse Omgevingsvisie](#)

Uitvoeringsagenda's

- [Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2022-2023](#)
- Uitvoeringsagenda Mest

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet. Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de landelijke ontwikkelingen zullen ook het komend jaar een sterke invloed hebben op dit beleidsprogramma. We spelen hierop in met als uitgangspunt het in 2022 vastgesteld [beleidskader Landbouw en Voedsel](#) en [uitvoeringsprogramma 2022/2023](#).

Wat mag het kosten

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	11.791 N	15.796 N	9.740 N	183 N	35 N	35 N
Toerekening organisatiekosten	2.343 N	2.093 N	4.364 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N
Totaal Lasten	14.134 N	17.889 N	14.104 N	2.830 N	2.682 N	2.682 N
Baten						
Programmabaten	3.924 V	6.672 V	1.150 V	241 V	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	3.924 V	6.672 V	1.150 V	241 V	0	0
Saldo van baten en lasten	10.210 N	11.216 N	12.954 N	2.589 N	2.682 N	2.682 N
Onttrekking aan reserves	1.140 V	1.814 V	0	0	0	0

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	1.140 V	1.814 V	-	-	-	-
Investeringsagenda	1.140 V	1.814 V	-	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De geraamde lasten in 2023 van € 9,7 mln. zijn € 6 mln. lager dan in 2022. Dit komt met name door de ramingen in 2022 van € 4,3 mln. voor Zuidoostelijke Zandgronden en € 2 mln. voor cofinanciering (aflopende) Europese regelingen POP3. Het resterende verschil van € 0,3 mln. betreft het saldo van kleinere verschillen in meer en minder ramingen 2022/2023.

Baten

Het verschil tussen de geraamde baten 2022 en 2023 van € 5,5 mln. betreft de raming in 2022 voor de Rijksbijdrage Zuidoostelijke Zandgronden in 2022 van € 4,3 mln. en de het verschil in raming 2022/2023 van de Rijksbijdrage Brabant Bodem van € 0,8 mln. De overige € 0,4 mln. betreft het saldo van overige meer/minder ramingen.

Stand reserve

De lasten van programma 7 Landbouw en voedsel worden deels gedekt vanuit de reserve Investeringsagenda. Het verloop van de reserve is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
7. Landbouw en voedsel						
Investeringsagenda	1.898	84	84	84	84	84

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie en mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving en zo bijdraagt aan de brede welvaart van Brabant. Om dat te bereiken zorgen we vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden dat er een goede basis voor de mobiliteit in Brabant is met een stevig netwerk van provinciale wegen, fietspaden en openbaar vervoer.

In het [beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#) is het mobiliteitsbeleid voor de komende jaren uitgestippeld. De ambities hieruit zijn opgenomen in deze begroting. Er wordt de komende jaren veel van ons gevraagd om Brabant nu én in de toekomst bereikbaar te houden. Bij de realisatie van het mobiliteitsbeleid worden we geconfronteerd met aantal grote [uitdagingen](#).

De coronapandemie heeft een zware wissel getrokken op het OV. De onzekerheid over (het tempo van) het herstel van de reizigersaantallen blijft nog even, evenals het risico van een opleving van het coronavirus. De beschikbaarheidsvergoeding OV vanuit het Rijk wordt na 2022 stopgezet en de brandstofprijzen zijn fors gestegen.

Voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem in Brabant is het OV een belangrijke schakel en daarom is het meer dan ooit nodig om stevig door te gaan met de transitie naar gedeelde mobiliteit. We zorgen voor een passend OV-aanbod, schalen op als de vraag naar OV daarom vraagt en zorgen via noodconcessies en gerichte aanbestedingen voor de continuïteit van de OV-concessies.

Herijkingsafspraken om flexibel in te kunnen springen op de omstandigheden zullen een belangrijk onderdeel vormen van de nieuwe concessie. Dit alles is nodig om het openbaar vervoer flexibel, toekomstbestendig en betaalbaar te houden.

Ook het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur staat flink onder druk. De onderhoudstaak neemt de komende jaren toe, de prijzen zijn fors gestegen als gevolg van de situatie in Oekraïne en er is bij een aantal projecten sprake van vertraging door externe factoren. Door stikstofproblematiek bij reconstructies vertragen ook de hiermee gecombineerde onderhoudswerkzaamheden en is meer incidenteel onderhoud nodig om de kwaliteit toch te kunnen borgen. Het uitgangspunt werk met werk laten we daarom los, want het onderhoud mag nooit tot verkeersonveilige situaties leiden. Waar mogelijk verbeteren we verder de verkeersveiligheid en de bereikbaarheid. De minimum kwaliteitsniveau's zijn opnieuw vastgesteld met de herijking Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur (KOPI). In 2023 maken we een start om de uitgaven in lijn te brengen met de beschikbare middelen.

In de jaren 2018 en 2019 lag het aantal dodelijke verkeersslachtoffers in Brabant met respectievelijk 150 en 142 verkeersdoden bijna 50% hoger dan de jaren daarvoor. In 2020 was dit aantal weer gedaald naar 99, en in 2021 zette de daling door (91). Dit aantal is nog steeds te hoog; ieder slachtoffer is er één teveel. Daarnaast is onze doelstelling ook gericht op het aantal letselslachtoffers, landelijk is deze trend al jaren stijgend. We blijven daarom structureel inzetten op het verkeersveiliger maken van onze provincie, via onze pijlers gedrag (educatie, campagnes en voorlichting), infrastructuur en handhaving. Via kleinschalige maatregelen verbeteren we komend jaar de verkeersveiligheid van de provinciale wegen.

De basis voor de juiste investeringsbeslissingen is datagedreven en risicogestuurd.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Kwaliteitsindicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): KPW \geq vorig jaar.
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar.

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd.

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers (verplichte indicator BBV): OV-klantenbarometer \geq vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie ([KOPI](#), 2022): de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte.
- Het nieuwe Onderhoudprestatiecontract (OPC) en Elektrotechnische prestatiecontract (EPC) zijn gegund in 2023.
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten. zijn gegund in 2024.
- Eén van de steunpunten is verbeterd én verduurzaamd in 2023.

Een overzicht van de geplande onderhoudsprojecten en planstudies is opgenomen in de [programmering mobiliteit 2023-2042](#). We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we indien mogelijk werk met werk proberen te maken. Voor efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming en circulariteit van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk via de wijze van het aanbesteden van werken waarbij de markt steeds maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid. Het groot onderhoud van de provinciale infrastructuur willen we gaan onderbrengen in meerjarige contracten per gebied met een beperkt aantal aannemers.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is maximaal 0,2%.
- De herijkingsafspraken zijn doorgevoerd in de lopende concessies.

Nieuwe concessies:

- Nieuwe OV-concessie en flexcontract West-Brabant is gegund in 2023.
- Er is een besluit genomen over de einddatum van de concessie Zuidoost.
- Nota van uitgangspunten voor nieuwe concessie Oost-Brabant (start 2027) is opgesteld.

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en experimenten per jaar opgestart.

- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie ([Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#), 2018). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

2023 zal een belangrijk jaar worden voor het OV en een indicatie vormen in welke mate en hoe snel de reizigersaantallen zich zullen herstellen. We zorgen voor een passend aanbod en zullen opschalen indien de vraag naar OV door toenemende reizigersaantallen daartoe aanleiding geeft. Hiermee onderschrijven we de vitale functie van OV in het totale mobiliteitssysteem én dat we inzetten op toekomstige groei. Daarnaast zetten we ook in op de transitie naar gedeelde mobiliteit met een sterk HOV-netwerk aangevuld met Flexibel vervoer en Samen initiatieven zoals vrijwilligersinitiatieven, meerijddiensten en deelconcepten. Zo houden we het OV betaalbaar en toekomstbestendig.

Data, digitalisering en Smart Mobility

- Het [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#) is gerealiseerd in 2023.
- De eerste versie van de Staat van Mobiliteit (indicatoren) is gereed in 2023.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit.

In Brabant streven we naar nul verkeersslachtoffers. Elke verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Aantal	99	91					
Waarvan op provinciale wegen							

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal ongevallen én het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Aantal ongevallen	1.686	1.749					
Waarvan op provinciale wegen	109	91					
Aantal slachtoffers	1.985	2.015					
Waarvan op provinciale wegen	164	120					

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- We zorgen voor educatie verkeersveiligheid: aantal leerlingen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en MBO dat bereikt is met Brabants VerkeersveiligheidsLabel (BVL), Totally Traffic (TT) en TT projecten (groter of gelijk aan vorig jaar).

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Aantal	207.500	209.500	211.000			

- We voeren in deze bestuursperiode voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen uit ter verbetering van de verkeersveiligheid op provinciale wegen.

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving. In het Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) kiezen we voor een pro-actieve en risico-gestuurde aanpak op basis van data-indicatoren. Wij voeren daarop de regie. Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording in het verkeer op basis van een brede communicatiestrategie, waar de campagne "Brabant gaat voor NUL verkeersslachtoffers, jouw actie telt" deel van uitmaakt. We hebben hierbij aandacht voor de acht thema's uit het BVVP.

Op basis van een risico-gestuurde aanpak wordt input geleverd voor infrastructurele maatregelen op provinciale en gemeentelijke wegen. Samen met gemeenten zetten we maximaal in op de hiervoor bestemde Impulsregelingen Verkeersveiligheid van het Rijk. De provincie reserveert voor afspraken over infrastructuur en gedragsmaatregelen met gemeenten € 10 mln. in 2023. We voeren in deze bestuursperiode voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen uit ter verbetering van de verkeersveiligheid op provinciale wegen. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over verkeershandhaving.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie. De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorige jaar.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid

Provinciale infrastructuur:

- Alle verlichting langs provinciale wegen is in 2023 vervangen door LED (uitvoering 2022 en 2023).
- Hergebruik van beton / asfalt bij provinciale infraprojecten op basis van contract: minimaal 50% (100% circulair in 2050).
- Energieneutraal bouwen van de provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 2030).
- We schrijven duurzaamheid criteria voor in contracten, maar we willen ook graag monitoren of die eisen worden gerealiseerd om te meten hoe goed we op weg zijn naar het realiseren van onze doelstelling. We werken een KPI en monitoringsmethodiek uit voor onze ambities op het hergebruik van beton/asfalt (minimaal 50% circulair nu en 100% in 2050), energieneutraal bouwen van provinciale infrastructuur op basis van contract (100% in 20230): gereed 2023.
- Samenwerkingsverband voor duurzaam bouwen van wegen in Brabant is operationeel en positief gewaardeerd door betrokken partners in 2023.

OV-concessies:

- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

	2023	2024	2025	2026	2027
% elektrische bussen	40%	40%	75%	90%	100%

We zien volop kansen om met het verduurzamen van het mobiliteitssysteem een bijdrage te leveren aan het realiseren van de doelstellingen (2030/2050) uit het klimaatakkoord op het gebied van energietransitie en CO₂ reductie.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- [Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#))
- OV-visie "[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)"
- Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#))
- [Datavisie](#)
- [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Een opleving van het coronavirus kan grote gevolgen hebben op het (herstel van het) OV.
- De beschikbaarheidsvergoeding OV in de huidige vorm stopt na 2022.
- Krachte op de arbeidsmarkt voor de vervoerders kan invloed hebben op de dienstregeling.
- De stikstof problematiek geeft extra onzekerheid bij de realisatie van (infrastructurele) projecten.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de planningen van projecten.
- De ontwikkeling van de situatie in Oekraïne geeft risico's op prijsstijgingen en problemen met levering van materialen.
- Netschaarste kan ervoor zorgen dat de Zero Emissie-ambities OV niet realiseerbaar zijn.

Wat mag het kosten?

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	185.859 N	166.629 N	172.895 N	183.789 N	187.932 N	195.098 N
Toerekening organisatiekosten	18.178 N	16.709 N	12.477 N	12.531 N	12.251 N	12.251 N
Totaal Lasten	204.037 N	183.338 N	185.372 N	196.320 N	200.183 N	207.349 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	26.443 V	5.454 V	4.465 V	5.239 V	2.199 V	2.199 V
Baten toerekening organisatiekosten	356 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	26.799 V	5.454 V	4.465 V	5.239 V	2.199 V	2.199 V
Saldo van baten en lasten	177.238 N	177.884 N	180.907 N	191.081 N	197.984 N	205.150 N
Onttrekking aan reserves	0	28.200 V	25.255 V	26.074 V	25.188 V	25.619 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	-	28.200 V	25.255 V	26.074 V	25.188 V	25.619 V
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	-	28.200 V	25.255 V	26.074 V	25.188 V	25.619 V
Eindtotaal	-	28.200 V	25.255 V	26.074 V	25.188 V	25.619 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd:

- Algemeen: € 0,8 mln., waarvan € 0,3 mln. structureel
- Data: € 6,4 mln, waarvan € 2,2 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 2,0 mln., waarvan € 1,1 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 12,1 mln. structureel*
- OV: € 95,0 mln. structureel

* Plus € 29,4 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging.

Vanwege indexatie is het investeringskrediet in deze bestuursperiode (2022 en 2023) opgehoogd met € 3,4 mln. per jaar. Het structureel doortrekken van deze indexatie na 2023 ligt ter besluitvorming voor bij deze begroting. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting. De afschrijvingslasten zijn met ingang van 2022 ondergebracht in een hiervoor bestemde egalisatiereserve.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2021 € 8,5 mln. op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

Bovenop de structurele bedragen is er sprake van een tijdelijke intensivering o.a. op het gebied van data (Datavisie en de Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland) en de intensivering op verkeersveiligheid in het kader van het Bestuursakkoord.

Het totaal van de programmakosten 08 in de begroting 2023 komt uit op een totaal van € 172,9 mln. en is daarmee € 6,3 mln. hoger dan in 2022. Dit is o.a. het gevolg van € 3,1 mln. hoger budget OV-concessie (o.a. tbv de meerkosten noodconcessie West), € 7,2 mln. hoger budget voor de transitie gedeelde mobiliteit en € 2,8 mln. hogere afschrijvingslasten wegeninvesteringen. Daartegenover zijn in 2022 enkele budgetten lager o.a. het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 (€ 2,2 mln.), een geraamde wegeenoverdracht in 2021 van € 1,4 mln. en € 2,5 mln. incidenteel budget voor onderhoud in 2021.

Baten

De geraamde inkomsten komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen uit hoofde van schadevergoedingen provinciale infrastructuur en voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding. De geraamde inkomsten voor programma 08 zijn in 2022 lager dan in 2021 door o.a. lagere inkomsten van derden in de OV-concessies en het aflopen van de fiscale constructie PPS-A59 waarvoor een specifieke rijksuitkering werd ontvangen.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Stand reserves

De lasten van programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit worden deels gedekt vanuit de reserve DU Verkeer en Vervoer / SIF. Het verloop van de reserve is onderstaand weergegeven. Het betreft de reservering voor de dekking van de toekomstige afschrijvingslasten die voortvloeien uit de gevoteerde investeringskredieten voor groot onderhoud en vervanging van provinciale infrastructuur. De reserve is bij de 2^e bestuursrapportage 2022 ingesteld.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01- 2022	saldo per 31-12- 2022	saldo per 31-12- 2023	saldo per 31-12- 2024	saldo per 31-12- 2025	saldo per 31-12- 2026
8. Basisinfrastructuur mobiliteit Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF		2.857	7.860	10.399	14.332	18.170

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie en mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving en zo bijdraagt aan de brede welvaart van Brabant.

De vraag naar mobiliteit zal naar verwachting de komende jaren alleen nog maar verder toenemen. En dat terwijl de beschikbare middelen voor de ontwikkelagenda mobiliteit fors teruglopen. Niet alleen lopen de mobiliteitsmiddelen na 2030 flink terug, ook de kosten van de projecten en opgaven lopen op. Corona, stikstof en prijsstijgingen als gevolg van de situatie in Oekraïne hebben grote impact op de ontwikkelagenda mobiliteit. De Staten zijn hierover via een [statenmededeling](#) geïnformeerd. Dat vraagt om nog scherpere keuzes en een slag dieper reserveren voor de belangrijkste opgaven. Een overzicht is opgenomen in de [Programmering Mobiliteit 2023-2042](#).

Juist nu moeten we blijven werken aan de doorontwikkeling van het totale mobiliteitssysteem in Brabant. Dat doen we vanuit de ontwikkeling van een viertal robuuste en betrouwbare netwerken (OV-netwerk, wegennet, (snel-)fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem. De ambities voor de verschillende netwerken zijn vastgelegd in het [beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#).

In het Toekomstbeeld OV 2040 ([TBOV 2040](#)) is het beeld geschetst van het OV-netwerk (inclusief spoor) voor Zuid-Nederland. Dit is onderdeel van de mobiliteitstransitie die nodig is om de woningbouwopgave uit de verstedelijkingsakkoorden mogelijk te maken. De afspraken met de minister bij BO-MIRT 2022 worden vertaald naar de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's) om het geschetste eindplaatje te realiseren. De eerste stappen zijn reeds gezet met afspraken over de ontwikkeling van 's-Hertogenbosch als (spoor-)knooppunt en voor Eindhoven als onderdeel van het [MIRT-onderzoek Brainport](#).

Vanuit het Rijk is totaal € 7,5 miljard beschikbaar voor de versnelling van de woningbouwopgave.

Ook 2023 zal een lastig jaar worden voor de realisatie van infrastructurele projecten. Niet alleen de stikstofproblematiek (en de vertraging daardoor) maar ook de sterk gestegen prijzen en leveringszekerheid als gevolg van de situatie in Oekraïne maken de realisatie van projecten onzeker. Het Rijk heeft een groot aantal projecten on-hold gezet (A67, A58, A2 en A50) met grote consequenties voor de bereikbaarheid van Brabant. Wilhelminakanal en mogelijk A58 Tilburg – Eindhoven staan op de prioriteringslijst.

Bij de projecten waar de provincie direct verantwoordelijk is voor de uitvoering (N279 Veghel – Asten, reconstructie N65, N282, N629 en N631) gaan we binnen de projecten zo goed als mogelijk om met externe factoren zoals de stikstofproblematiek en gerechtelijke procedures bij de Raad van State en daaruit voortvloeiende onzekerheid voor de projectplanningen. We zetten in op het maximaal haalbare uitvoeringstempo. Door de oplopende kosten van projecten moeten we prioriteren om tekorten in de programmering te minimaliseren. In de programmering mobiliteit is daar een eerste aanzet voor gedaan.

De huidige vertraging bij een aantal grote infrastructurele (rijks)projecten bevestigt ons de keuze voor de mobiliteitstransitie. OV, mobiliteitshubs, fiets en de werkgeversaanpak vormen een belangrijk onderdeel van de toekomstige bereikbaarheid van Brabant

Een schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem kan niet functioneren zonder goede faciliteiten voor de actieve verkeersdeelnemers: fietsers en voetgangers. In de samenwerking met onze BrabantStadpartners focussen we op de aanleg van een robuust netwerk van snelfietsroutes en werken we aan het optimaliseren van de keten fiets-OV. Samen met de regio's is de Brabantse input voor het Nationaal Toekomstbeeld Fiets 2040 opgesteld en is de basis voor vervolgspraken in de Regionale Mobiliteitsprogramma's.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of - 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

**Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.*

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Afspraken Toekomstbeeld OV 2040 bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's).
- Onderzoek naar Hub's langs de corridor Breda- Gorinchem - Utrecht / A27 is uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakket Brainport bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's).
- HOV tracé Breda nav het verstedelijkingsakkoord is uitgewerkt.
- HOV-voorzieningen kom Aalst (voormalige N69) is gerealiseerd.
- Project Vluchtstrookgebruik (Bus Rapid Transit als onderdeel A50 pakket en De Run) is opgestart (realisatie 2024).

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS in: ntb (oplevering: ntb)
- Realisatie Maaslijn door derden: oplevering in: ntb. De aanbesteding is stopgezet door het Rijk. Wij zijn niet risicodragend.

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is in deze bestuursperiode een definitief besluit over de bundelroute in het kader van de bereikbaarheid Eindhoven / Helmond / Nuenen. Draagvlak is daarbij belangrijk.
- We realiseren de N279 Veghel - Asten (oplevering: ntb) Het PIP is vernietigd. Er is een [ontwikkelperspectief](#) opgesteld met de regio. Er is in 2023 een nieuw plan opgesteld.
- We realiseren de N629 (oplevering Fase II in 2025)

Rijkswegennet:

- We realiseren de N65 (oplevering: ntb). Is reeds gegund, maar we wachten op de uitspraak Raad van State. Afhankelijk van dat moment zal de nieuwe realisatiedatum bepaald kunnen worden.
- Er is een definitieve afspraak gemaakt over realisatie A58 Tilburg - Eindhoven.

(Snel-)fietsroutenetwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (3 in 2022, 7 in 2023 en 9 in 2025)
- Afspraken Toekomstbeeld Fiets 2040 bij BO-MIRT 2022 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitsagenda's en -programma's 2023 (RMA's en RMP's).

Goederencorridor

- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in: ntb. Herbouw sluis II staat op prioriteringslijst van het Rijk, wij zijn afhankelijk van het rijk.
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo.
- Vervolgafspraken over corridor Zuid (Amsterdam – Antwerpen) nav startbeslissing bij BO MIRT 2022.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

**Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.*

Wat gaan we daarvoor doen?

De tijd dat reizigers elke ochtend zonder nadenken in hun eigen auto stapten is voorbij. Reizigers willen in toenemende mate een aanbod van mobiliteit dat past bij hun dynamische manier van leven. De combinatie tussen verschillende modaliteiten zoals (elektrische) fiets, (deel-)auto en OV wordt steeds aantrekkelijker. We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs en spoorknooppunten in nauwe samenhang met de ruimtelijke ontwikkelingen van bijvoorbeeld woningbouw.

Ook werken we aan het verbeteren van de aansluiting van de modaliteiten voor goederenvervoer.

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs:

- MIRT-verkenning spoorknooppunt 's-Hertogenbosch opgeleverd in 2023.
- We innoveren 6 bestaande OV-knooppunten tot mobiliteitshubs en ontwikkelen we samen met gemeenten minimaal 6 nieuwe innovatieve mobiliteitshubs in de periode tot 2023.

Mobiliteitspakketten:

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- De vier verstedelijkingsakkoorden zijn vertaald naar multimodale mobiliteitspakketten in de Regionale Mobiliteitsprogramma's 2023 (RMP's).

Multimodaal goederenvervoer:

- Definitieve afspraak met Rijk, regio en bedrijfsleven over de trimodale ontwikkeling haven Loven (Tilburg) op de corridor Rotterdam – Venlo in 2023.

Smart Mobility:

- MobilitymoveZ.NL heeft in de periode 2020-2023 20 nieuwe mobiliteitsoplossingen getest, waarvan 10 ook succesvol verder in de praktijk zijn gebracht.
- Talking Traffic heeft in 2023 minimaal 6 mobiliteitsdiensten operationeel in Brabant via slimme verkeerslichten.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Het aantrekkelijk maken van alternatieven voor de (eigen) auto: lopen, fietsen, gedeelde mobiliteit voor iedereen.

- Vanwege de relatie met de doorontwikkeling staat van brabant volgt indicator uiterlijk bij 2e bestuursrapportage 2023, zodat bij de jaarrekening 2023 verantwoording plaats kan vinden.

Wat gaan we daarvoor doen?

- We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2023 27 gemeenten die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

- Vanwege de relatie met de doorontwikkeling staat van brabant volgt doel en indicator uiterlijk bij 2e bestuursrapportage 2023, zodat bij de jaarrekening 2023 verantwoording plaats kan vinden.

Wat gaan we daarvoor doen?

- In deze bestuursperiode besluit over / onderzoek naar potentie van minimaal 3 komoleidingen.
- Realiseren SchaaIsprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 tov 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 250 werkgevers die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers in 2023.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- [Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#))
- OV-visie "[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)"

- Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#))
- [Datavisie](#)
- [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De ontwikkeling van de Corona-pandemie, de exacte gevolgen en welke beperkende maatregelen er (nog) zullen gelden, geeft grote onzekerheid bij de uitvoering van het mobiliteitsbeleid. Dit zal het geval zijn bij het openbaar vervoer.
- De stikstof problematiek geeft extra onzekerheid bij de realisatie van (infrastructurele) projecten.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de plannen van projecten.

Wat mag het kosten?

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	40.210 N	73.093 N	96.260 N	190.547 N	182.222 N	109.814 N
Toerekening organisatiekosten	8.067 N	5.872 N	4.769 N	5.221 N	5.221 N	4.754 N
Totaal Lasten	48.278 N	78.965 N	101.029 N	195.768 N	187.443 N	114.568 N
Baten						
Programmabaten	14.203 V	29.198 V	58.234 V	64.464 V	4.166 V	4.166 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.965 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	16.168 V	29.198 V	58.234 V	64.464 V	4.166 V	4.166 V
Saldo van baten en lasten	32.110 N	49.767 N	42.796 N	131.304 N	183.277 N	110.402 N
Onttrekking aan reserves	60.212 V	60.912 V	60.978 V	158.571 V	218.957 V	150.753 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	60.212 V	60.912 V	60.978 V	158.571 V	218.957 V	150.753 V
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	60.212 V	60.912 V	60.978 V	158.571 V	218.957 V	150.753 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma 09 Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is daarnaast sterk afhankelijk van de planningen. De middelen zijn beschikbaar in reserves en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van circa € 37 mln. en van circa € 68 mln. t/m 2030 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. Deze toevoegingen aan de reserves worden verantwoord onder programma Algemeen Financieel Beleid.

In 2023 is totaal € 96,3 mln. aan programmalaasten op de begroting geraamd voor o.a. meerjarige uitgaven voor realisatie van snelfietsroutes (€ 10,0 mln.). Daarnaast zijn er in 2023 incidentele bijdragen geraamd voor verschillende projecten zoals de Bereikbaarheid De Run (€ 5,9 mln.) en de ombouw N65 (€ 43,6 mln.) en voor verschillende MIRT-afspraken met de minister (€ 7,0 mln.).

Tenslotte worden er, naast de realisatie van de busremise Breda (€ 13 mln.), uitgaven gedaan voor een aantal reconstructieprojecten op de provinciale wegen, zoals de N631 Gilze en Rijen (€ 16 mln.), N629 Dongen - Oosterhout (€ 29,3 mln.) en N279 Veghel - Asten (€ 81 mln.). De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investeringen) en zijn via kapitaallasten op de meerjarige begroting geraamd. De dekking van de kapitaallasten is afkomstig uit de reserve.

Door de onzekerheid omtrent de wet- en regelgeving stikstof, het on-hold zetten van rijksprojecten en de afhankelijkheid van derden in de uitvoering is het lastig om nauwkeurig op de meerjarige begroting te ramen.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Voor een uitgebreide specificatie van de projecten wordt verwezen naar de statenmededeling [Programmering Mobiliteit 2023-2042](#)

Baten

De inkomsten (€ 58,2 mln.) bestaan met name uit bijdragen van partners in projecten. Deze bijdragen moeten als inkomsten gematched worden met de bijbehorende uitgaven zoals bijvoorbeeld voor de ombouw N65 (€ 39,4 mln. en programma SmartwayZ.NL (€ 8,8 mln.).

Stand reserve

De lasten van programma 9 Mobiliteitsontwikkeling worden deels gedekt vanuit de reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF. Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven. In 2023 is ongeveer € 570 mln. daarvan gereserveerd voor de dekking van de toekomstige afschrijvingslasten van gevoteerde investeringskredieten. Het overige deel (ongeveer € 100 mln.) wordt ingezet voor de programmering van mobiliteitsprojecten. In de programmering mobiliteit 2023-2042 is meerjarig inzicht gegeven in het verloop van de reserve. Rekening houdend met nog niet geraamde projecten en opgaven wordt voor de programmering een tekort verwacht van € 130 mln. tot en met 2042.

	saldo per 01-01- 2022	saldo per 31-12- 2022	saldo per 31-12- 2023	saldo per 31-12- 2024	saldo per 31-12- 2025	saldo per 31-12- 2026
9. Mobiliteitsontwikkeling						
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	493.985	650.212	691.241	644.581	530.427	481.486

Programma 10 Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Inleiding

We willen een Levendig Brabant zijn waar voor iedereen iets te doen en beleven is. Een vitale en aantrekkelijke provincie waar het goed wonen, leven en werken is. Brabant zet zich daarbij in voor het allerbeste culturele, sportieve en toeristisch-recreatieve klimaat van Nederland.

Deze doelstellingen worden uitgewerkt in het nieuwe beleidskader Levendig Brabant 2030 wat voorzien is eind 2022 vastgesteld te worden. Op basis daarvan zal, na de Provinciale Staten verkiezingen in maart 2023, de uitvoeringsagenda 2024 worden opgesteld. Dit zodat de afspraken en keuzes vanuit het nieuwe bestuursakkoord 2023-2027 hierin meegenomen kunnen worden.

Tot die tijd wordt op basis van de in 2022 vastgestelde [Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2023](#) uitvoering gegeven aan het realiseren van onze doelstellingen. In deze agenda is rekening gehouden met recente ontwikkelingen zoals een langduriger herstel van de verschillende sectoren na de Coronacrisis. Daarom zijn wij voornemens om in 2023 te investeren in vergroten van publieksbereik, stimuleren van bewegen en meer bezoekers naar Brabant halen. Ook willen we, door het werken met pilots, leren hoe we onze inzet op een levendig Brabant kunnen versterken. We hebben daarbij bijzondere aandacht voor initiatieven van onderaf uit alle geledingen van de maatschappij.

Verder zal in 2023 op basis van de uitgangspunten van het nieuwe beleidskader de regeling voor de nieuwe Kunstplanperiode 2024-2028 worden vastgesteld op basis waarvan aanvragen kunnen worden ingediend en in 2024 de beschikkingen kunnen worden vastgesteld.

In het erfgoedveld zal de kamerbrief "nationale regie in de ruimtelijke ordening" van Minister de Jonge waar we als Provincie in 2023 volop mee aan de slag gaan, zijn weerslag hebben. Er moeten ruimtelijke keuzes worden gemaakt en in de afwegingen is cultuurhistorie één van de aspecten die daarbij een rol speelt. Wij zullen ons dan ook vanuit het erfgoedbeleid inzetten om de ruimtelijke puzzel gezamenlijk te kunnen leggen. Daarbij hoort ook de koppeling van behoud c.q. de versterking van (de kracht van) erfgoed aan de opgaven van de Brabantse Omgevingsvisie zoals energietransitie en klimaatadaptatie.

De Coronapandemie heeft aangetoond hoe belangrijk bewegen is voor de gezondheid. Daarom gaan we in 2023 extra inzet plegen op het stimuleren dat Brabanders (meer) gaan sporten en bewegen. Ook blijven we ons het komend jaar inzetten om topsportevenementen, zoals de Vuelta in 2022, naar Brabant te halen.

Tot slot continueren we in 2023 de campagne 'Brabant Dichterbij'. De campagne heeft als doel om de levendigheid van Brabant nog verder te vergroten door meer bezoekers naar Brabant te trekken.

NB. In deze begroting zijn vooralsnog de doelstellingen en prestaties opgenomen op basis van de huidige kaders en uitvoeringsagenda. Op basis van het nieuwe beleidskader Levendig Brabant 2030 zullen deze bij de 1ste bestuursrapportage 2023 worden aangepast.

Wat willen we bereiken?

Onderscheidend, divers en inclusief Brabants cultuur- sport- en vrijetijdsaanbod

Wij willen in Brabant een hoge kwaliteit van leven. Wij willen dat er iets te doen en te beleven valt. En Brabanders trots zijn dat ze hier wonen.

Indicatoren:

- Gemiddelde beoordeling van Brabanders voor het totale cultuuraanbod, streefwaarde 7,3.
- % bezoekers van ondersteunde topsportevenementen dat (meer dan) tevreden is over het evenement (streefwaarde $\geq 80\%$)
- Aantal bezoekers aan Brabant (streefwaarde in 2023: > 2,7 mln. (= aantal bezoekers 2020)
- Tevredenheid van bezoekers aan Brabant op basis van de Net Promotor Score (NPS).

NPS score wordt uitgedrukt in het saldo van % promotors t.o.v. % criticasters op de vraag of ze Noord-Brabant zouden aanbevelen te bezoeken. Streefwaarde 2023 ≥ 13 (= score 2019)

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst (incl. PZN)

In de periode 2021-2024 ondersteunen we 54 professionele kunstinstituten en 18 amateurkunstinstituten die activiteiten mogelijk maken die bijdragen aan een levendig Brabant.

Stimuleren (inter)nationale topcultuur met inzet van Brabant C Fonds

In 2023 continueren we onze inzet op (inter)nationale topcultuur via Brabant C. Op basis van het nieuwe beleidskader en daaropvolgend de bijbehorende uitvoeringsagenda besluiten we over de voortzetting in 2024 en verder.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 terugkerende evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds.

Stimuleren bewegen en sporten

We willen zoveel mogelijk Brabanders stimuleren om meer te gaan bewegen, juist ook degene die nog niet voldoen aan de beweegnorm. We gaan initiatieven ondersteunen om in samenwerking met het RoutebureauBrabant en andere route organisaties het recreatieve wandel/fiets route aanbod te versterken. Ook ondersteunen we initiatieven van onderaf in samenwerking met onze uitvoeringsorganisaties, sportverenigingen, scholen, maatschappelijke partners en andere instellingen. We streven ernaar om samen met minimaal 15 gemeenten innovatieve oplossingen te ondersteunen die eraan bijdragen dat de openbare ruimte zodanig wordt ingericht dat deze optimaal uitnodigt om gebruikt te worden voor sporten, bewegen en gezond gedrag. Hiermee geven mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het [beleidskader Gezondheid](#).

Inzet Leisure Ontwikkel Fonds (LOF) Noord-Brabant

Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) verstrekt leningen aan ondernemers met een innovatief, kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdsector. Zo stimuleert het LOF Brabant de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod in Brabant met als doel ofwel structureel meer bezoekers van verder weg naar de provincie te trekken, ofwel het leef- en vestigingsklimaat voor de Brabanders zelf verbeteren.

Bijdragen aan ontwikkeling Brabants icoon Van Gogh

We ondersteunen de activiteiten van de Van Gogh Sites Foundation en maken vanuit vrijetijdseconomie, cultuur en sport waar mogelijk koppelingen met de ontwikkeling van het Van Gogh Nationaal Park.

Wat willen we bereiken?

Meer bekendheid van het Brabantse cultuur-, sport en vrijetijdsaanbod

Het aanbod op het gebied van sport, cultuur, recreatie en toerisme willen we op een samenhangende, herkenbare en inspirerende wijze aan Brabanders en bezoekers laten zien.

Indicatoren:

- Waardering van de zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod ($\geq 6,7$).
- Het aantal contactmomenten op social media voor BrabantSport ($\geq 4,4$ mln.)

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We zetten Visit Brabant in om het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht te brengen bij inwoners en bezoekers. Dit gebeurt via structurele inzet in de vorm van het digitaal platform www.visitbrabant.com, trade services (persbewerking, touroperators en beurzen) en marketingcommunicatie acties (via social media, nieuwsbrieven, digitale magazines).

Wat willen we bereiken?

Ontwikkelen van toptalenten in Brabant

We willen laten zien dat Brabant een plek is waar talent zich kan ontwikkelen. Hiertoe stimuleren we de ontwikkeling van culturele en sporttalenten.

Indicator:

- Percentage ondersteunde talenten dat aangeeft tevreden tot zeer tevreden te zijn over de geboden ontwikkelkansen ($\geq 80\%$)
- Percentage topsporters/toptalenten Brabant t.o.v. landelijk ($\geq 16\%$)

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteuning van culturele toptalenten

In 2023 continueren we onze regeling Talenthubs. We stimuleren hiermee de ontwikkeling van culturele toptalenten door ondersteuning van 7 talenthubs. In deze talenthubs krijgen talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

Faciliteren Brabantse topsporters

Via onze bijdrage aan BrabantSport faciliteren we talenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals NOC*NSF en sportbonden. Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen in) onze provincie.

Wat willen we bereiken?

Versterken van innovatief vermogen en ondernemerschap van de cultuur, sport en vrijetijdssector

We willen de marktpositie van (startende) ondernemers in de creatieve en vrijetijdssector ontwikkelen en versterken. Wij ondersteunen organisaties en ondernemers in het ontwikkelen van nieuwe verdienmodellen en partnerships.

Indicatoren:

- Ranking aantal bedrijven en startups in creatieve sector t.o.v. andere provincies (streefwaarde ≤ 5)
- Ranking aantal bedrijven in subsector kunsten en cultureel erfgoed t.o.v. provincies (streefwaarde ≤ 6)
- Aandeel private financiering in Brabant Sportfonds (streefwaarde 50%)
- Aantal bij VisitBrabant aangesloten ondernemers (streefwaarde ≥ 250)

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering geven aan innovatieagenda via BrabantSport

Uitvoering geven aan innovatieagenda een 5-tal projecten uit de agenda mede mogelijk gemaakt. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen korte periode tot resultaat leiden.

Ondersteunen van ondernemerschap in de vrijetijdssector

Via VisitBrabant ondersteunen we in 2023 minimaal 250 ondernemers in de vrijetijdssector met (cursussen, workshops etc. op het gebied van) marketing en productontwikkeling.

Uitvoering geven aan regeling Impulsgelden

Via de Impulsgeldenregeling geven we incidentele financiële impulsen aan startende makers en instellingen om zich te ontwikkelen zodat daarmee de marktpositie duurzaam wordt versterkt. Ook in 2023 zetten we de regeling voort met de hiervoor structureel beschikbare middelen.

Wat willen we bereiken?

Het erfgoed fysiek en digitaal duurzaam behouden, ontwikkelen, benutten en ontsluiten

De geschiedenis van Brabant doorgeven aan toekomstige generaties. Dat is onze ambitie. Daarom blijven we ons richten op duurzaam behoud van cultuurhistorische landschappen, (archeologische)

monumenten en historische stedelijke structuren. Dat doen we door restauratie, behoud en bescherming van monumenten en landschappen. Want monumenten, cultuurlandschappen, collecties archeologische vondsten etc. vertellen het verhaal van de Brabanders van toen. De tastbare herinneringen aan deze verhalen maken dat de Brabanders van nu en de Brabanders van straks, zich aan Brabant kunnen binden.

Indicatoren:

- % Rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis), weergegeven naar de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht'. Streefwaarde: niet hoger dan het percentage van de O-meting in 2017 (18,7%). Betreft BBV/verplichte indicator.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen restauratie onroerend erfgoed

Met de vaststelling van de jaarlijkse subsidieregeling voor cultureel erfgoed in Brabant dragen we bij aan de restauratie van onroerend erfgoed.

Bevorderen van verduurzaming monumenten

Het verduurzamen van monumenten is gezien de aard van de gebouwen niet altijd een makkelijke opgave. Daarom richten we vanuit de provincie samen met Monumentenwacht en Monumentenhuis een zelfstandig opererend energieloket op waar verschillende doelgroepen terecht kunnen met vragen over verduurzamen van monumenten.

Stimuleren van gebruik Cultuurhistorische Waardekaart (CHW)

We voegen inspiratie-/informatielagen toe aan de CHW om initiatiefnemers van ruimtelijke plannen en toetsers van ruimtelijke plannen te informeren en inspireren over erfgoed en de potentie daarvan.

Wat willen we bereiken?

De (verbeeldings)kracht van erfgoed benutten en inzetten voor behoud en ontwikkeling van erfgoed en ter versterking van de omgevingskwaliteit van Brabant

In het erfgoedbeleid hebben we de verbeeldingskracht van erfgoed uitgewerkt in 4 verhalen van Brabant: Bevochten, Religieus, Innovatief en Bestuurlijk Brabant. Elk verhaal vertelt een aansprekend en inspirerend verhaal uit de Brabantse geschiedenis. We kiezen daarbij voor het karakter van Brabant. Deze verhalen van Brabant houden we levend en bieden we kansen. We dragen de verhalen uit, maken beter zichtbaar en vergroten de marketingkracht naar een breder publiek bijvoorbeeld door wandel- of fietsroutes rond een verhaal. We willen dat netwerken van partijen zich blijvend bezighouden met het beheer, het (her)ontwikkelen en toeristisch ontsluiten van het erfgoed van de vier verhaallijnen.

Indicatoren

- Verhaallijnen worden uitgedragen
Hierbij gaat het primair om de verhaallijnen Bevochten Brabant en Religieus Brabant en secundair om de verhaallijnen Bestuurlijk Brabant en Innovatief Brabant.
- Netwerken van partijen die erfgoed beheren, ontwikkelen en ontsluiten
Betreft met name de netwerken Hollandse Waterlinies, Zuiderwaterlinie en Kloosternetwerk

Wat gaan we daarvoor doen?

We faciliteren initiatieven uit de samenleving die passen binnen de verhaallijnen

We spelen in op kansen die zich van onderop voordoen en haken aan op initiatieven uit de samenleving. Daarbij benutten we de energie van partners uit de samenleving als overheden, ondernemers en burger.

We verbinden erfgoed in voorbeeldprojecten aan de hoofdpogaven van de omgevingsvisie

We zorgen er proactief voor dat bij ruimtelijke ontwikkelingen de cultuurhistorische waarden worden meegewogen met als doel dat ze behouden blijven, worden versterkt en/of duurzaam ontwikkeld. Ook brengen we het belang van cultuurhistorische waarden van een gebied in bij gebiedsontwikkelingen met maatschappelijke opgaven (klimaatadaptatie, energietransitie, krimp of groei). Dit doen we bijvoorbeeld door historische structuren zoals van beekdalen, herkenbaar te houden in de inrichting van het landschap en daarmee het verleden zichtbaar te houden.

We borgen en consolideren de opgebouwde samenwerking met partners

We ondersteunen het doorgroeien van het opgebouwde netwerk naar een langdurige samenwerking, dat het eigenaarschap op zich neemt en het verhaal van het erfgoed blijvend kan overdragen.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Beleidskader Vrijetijd, Cultuur en Sport 2021-2022](#)
- [Beleidskader Verbeeldingskracht van Erfgoed](#)
- Beleidskader Levendig Brabant 2030 (voorzien eind 2022)

Uitvoeringsagenda's

- [Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2023](#)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Stichting Beheer Museumkwartier](#)
- [Stichting Brabant C Fonds](#)
- [Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant](#)
- [NV Monumenten Beheer Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties.

Wat mag het kosten?

10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Lasten						
Programmalasten	49.023 N	55.552 N	54.454 N	46.328 N	40.454 N	39.206 N
Toerekening organisatiekosten	3.927 N	3.743 N	4.005 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N
Totaal Lasten	52.950 N	59.296 N	58.459 N	50.018 N	44.144 N	42.896 N
Baten						
Programmabaten	782 V	651 V	651 V	651 V	651 V	651 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	782 V	651 V	651 V	651 V	651 V	651 V
Saldo van baten en lasten	52.168 N	58.645 N	57.808 N	49.367 N	43.493 N	42.245 N
Onttrekking aan reserves	5.709 V	8.104 V	10.180 V	7.990 V	4.742 V	4.026 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	5.709 V	8.104 V	10.180 V	7.990 V	4.742 V	4.026 V
Investeringsagenda	4.588 V	2.582 V	5.728 V	3.249 V	-	-
Res.instandhouding onroerend erfgoed	1.120 V	5.522 V	4.452 V	4.742 V	4.742 V	4.026 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Lasten

De geraamde lasten in 2023 van € 54,4 mln. komen nagenoeg overeen met de geraamde lasten in 2022 van € 55 mln. (verschil 2 %) en is als volgt opgebouwd:

- € 29 mln. Cultuur
- € 18,2 mln. Erfgoed
- € 3,7 mln. Sport
- € 3,5 mln. VTE

Baten

De geraamde baten in 2022 als ook in 2023 van € 0,6 mln. betreffen de huurinkomsten van het Museumkwartier.

Centrale Stelposten

Voor het programma Vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed zijn in het onderdeel algemeen financieel beleid van de begroting twee stelposten opgenomen. De eerste stelpost betreft de restant bestuursakkoord-middelen '20-'23 van totaal € 4 mln. (van de totaal € 22 mln.). Daarnaast is er vanuit investeringsagenda (restant Breedbandfonds) vanuit [bestuursakkoord '20-'23](#) nog € 8 mln. beschikbaar

voor inzet 2023. De 2e stelpost betreft € 3,9 mln. restant beschikbare middelen gesteld vanuit addendum bestuursakkoord '20-'23 (totaal € 6 mln.). De totaal 15,9 mln. restant bestuursakkoord middelen zijn inmiddels bestemd via de [uitvoeringsagenda '23](#). De verwerking hiervan vindt plaats bij de slotwijziging van begroting 2022.

Daarnaast resteert van de totale taakstelling van € 7,2 mln. per 2023 voor dit programma nog een nader in te vullen taakstelling voor het beleidsonderdeel Erfgoed van € 0,6 mln. voor 2024 en € 0,8 mln. per 2025 en verder. De resterende taakstelling wordt nader ingevuld op basis van het nog vast te stellen Beleidskader Levendig Brabant 2030 (voorzien eind 2022).

Stand Reserves

De lasten van programma 10 Vrije tijd, Cultuur, Erfgoed en Sport worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed						
Investeringsagenda	25.027	23.033	17.305	14.056	14.056	14.056
Res.instandhouding onroerend erfgoed	6.509	5.582	4.273	2.673	1.074	191

Algemeen Financieel Beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting, de uitkering provinciefonds en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille.

Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2023 ad ruim € 685 mln. dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen. In de bijlagenbundel –bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2021 realisatie	Begroting 2022 na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Algemene dekkingsmiddelen						
<u>Lasten</u>						
Financieringsfunctie	529 N	727 N	684 N	695 N	661 N	515 N
Ontwikkelbedrijf	10.028 N	6.962 N	4.813 N	280 N	17.623 N	66 N
Toevoeging voorziening	4 N	0	0	0	0	0
Overige algemene dekkingsmiddelen	157 N	383 N	352 N	102 N	52 N	52 N
Totaal Lasten	10.718 N	8.072 N	5.849 N	1.077 N	18.336 N	633 N
<u>Baten</u>						
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	270.966 V	277.861 V	282.080 V	286.300 V	295.100 V	309.200 V
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	7.517 V	3.693 V	2.820 V	2.820 V	2.326 V	2.326 V
Dividenden	23.336 V	30.726 V	24.897 V	10.562 V	14.878 V	18.732 V
Financieringsfunctie	42.161 V	41.443 V	43.522 V	45.259 V	45.060 V	44.096 V
Ontwikkelbedrijf	1.714 V	665 V	1.363 V	242 V	243 V	218 V
Overige algemene dekkingsmiddelen	124.135 V	1.635 V	0	0	0	0
Uitkering provinciefonds	274.990 V	314.060 V	330.801 V	336.014 V	334.413 V	319.444 V
Totaal Baten	744.818 V	670.084 V	685.483 V	681.197 V	692.021 V	694.016 V
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	734.100 V	662.011 V	679.634 V	680.121 V	673.684 V	693.383 V

Toelichting

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2023 geraamd op € 282,0 mln. op basis van de huidige inzichten van omvang en samenstelling van het wagenpark en het met de begroting vast te stellen opcententarieff van 80,8. Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarieff 2023 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief is gebaseerd op het BA 2020-2023, waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 1,5% ten opzichte van het tarief van 2019. Bijstelling van de begroting op grond van ontwikkelingen van het wagenpark vindt bij bestuurs-rapportages plaats.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2022. De raming is bij de bestuursrapportage II-2022 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2023 wordt conform financiële beleid uitgangspunten een marge aangehouden voor het geraamde accres vanaf 2023.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2023 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2022.

Dividenden

De geraamde dividendopbrengsten 2023 betreffen met name het verwachte dividend uit de aandelen Enxiss NV ad € 24,8 mln.

Financieringsfunctie

De lasten van de financieringsfunctie bestaan naast de kosten voor vermogensbeheer en treasurybeleid en onderzoek, uit de kosten van de afschrijving op agio van obligaties van de immunisatieportefeuille en de investeringsagenda-portefeuille. De baten betreffende de rente-opbrengsten van de obligaties uit beide portefeuilles, de rentevergoeding op verstrekte geldleningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant, de renteopbrengsten uit verplicht schatkistbankieren (allen vanuit Treasury) en de renteopbrengsten van verstrekte leningen in het kader van de 'publieke taak'.

Overige lasten en baten

De lasten en baten betreffen de grondexploitatie van het ontwikkelbedrijf, de verplichte stortingen in voorzieningen c.q. de vrijval van voorzieningen en de balansafwikkelingsverschillen van voorgaande jaren op subsidies.

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen.

Overhead, Vpb en stelposten

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2021 realisatie	Begroting 2022 na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Overhead, Vpb en stelposten						
<u>Lasten</u>						
Onvoorzien	0	1.308 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N
In te zetten begrotingsruimte	0	83.333 N	61.512 N	105.644 N	99.667 N	84.027 N
Overige stelposten	0	6.664 N	23.050 N	26.608 N	41.396 N	55.931 N
Overhead	65.635 N	76.074 N	81.599 N	67.592 N	64.639 N	63.838 N
Vorz.dubieuze debiteuren	75 N	0	0	0	0	0
Totaal Lasten	65.710 N	167.379 N	167.469 N	201.152 N	207.010 N	205.104 N
<u>Baten</u>						
Algemene stelposten	0	0	0	585 V	775 V	775 V
Totaal Baten	0	0	0	585 V	775 V	775 V
Totaal Overhead, Vpb en stelposten	65.710 N	167.379 N	167.469 N	200.567 N	206.235 N	204.329 N

Toelichting

Lasten:

Onvoorzien

De stelpost onvoorzien uitgaven betreft de jaarlijks in de begroting opgenomen stelpost onvoorzien ad € 1,3 mln.

In te zetten begrotingsruimte

Binnen de begrotingsvrije ruimte bedraagt de ruimte voor het restant voor bestuursperiode 2022/2023 € 144,8.

De verdeling van deze begrotingsvrije ruimte is verder te specificeren in:

- Knelpuntenbuffer € 10,0 mln.
- Vrije begrotingsruimte € 134,8 mln.

Overige stelposten

De overige stelposten bevat de stelpost loon en prijscompensatie van € 11,8 mln., welke nog beschikbaar moet zijn voor de doorwerking van CAO effecten.

Daarnaast zijn er diverse stelposten voor de verdere uitwerking van het BA 2020-2023:

- Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: € 7,9 mln. (incl. addendum BA). Deze zijn inmiddels via de uitvoeringsagenda Levendig Brabant '23 ingezet (verwerking bij slotwijziging 2022).
- Bestuur en veiligheid: € 2,85 mln. De inzet van deze gereserveerde middelen wordt meegenomen bij het uitwerken van het beleidskader Toekomstbestendig bestuur.

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

Baten:

Profiel versterkende taakstelling 2030

In het BA 2020-2023 zijn voor de koers 2030 profielversterkende bezuinigingen op structurele lasten afgesproken. Deze bezuinigingen worden vanaf 2023 gerealiseerd.

Paragrafen

Paragraaf 1 Bedrijfsvoering

Om de maatschappelijke opgaven waarvoor we staan zo effectief mogelijk te kunnen realiseren, blijven we investeren in een opgabegeestuurde netwerkorganisatie. Gebiedsgericht aan de slag gaan met opgaven is hierbij een belangrijk onderdeel. Met deze manier van werken organiseren we wendbaarheid in de organisatie. Daarmee zijn we in staat om in te spelen op de veranderende omgevingsvragen en tegelijkertijd kwaliteit te blijven bieden bij de uitvoering van onze kerntaken. De [Strategische Kennisagenda](#) stelt ons in staat die kennisvragen te formuleren die voor de toekomst relevant zijn en mogelijk nu al om keuzes vragen.

De pijler 'toekomstbestendige organisatie' van de Koers 2030, is de basis om onze organisatie en bedrijfsvoering te blijven ontwikkelen. De toekomstbestendige organisatie bestaat uit 3 onderdelen:

- *Organisatieontwikkeling*: Hierbij zijn in 2023 de verdere doorontwikkeling van opgabegeestuurde programmeren en een ontwikkeltraject rondom gebiedsgericht werken cruciaal om als organisatie tot voldoende realisatiekracht te komen.
- *Toekomstbestendige bedrijfsvoering*: Ontwikkelingen rondom digitalisering gaan razendsnel en deze ontwikkeling zal dus ook in 2023 aandacht blijven vragen. De huidige ervaringen met anders werken, reizen en ontmoeten worden vertaald naar een nieuwe vervoersregeling en in 2023 ervaren we de nieuwe manier van werken en ontmoeten in het provinciehuis.
- *Aantrekkelijk werkgeverschap*: De huidige arbeidsmarkt is uitdagend. In 2023 ligt de focus op het aantrekken en behouden van de medewerkers.

Hieronder hebben we nader uitgewerkt wat we in 2023 willen bereiken op deze onderdelen. Daarnaast staan we ook stil bij het belang van doorontwikkeling van systemen en benutten van data voor de ondersteuning van de opgabegeestuurde netwerkorganisatie en rechtmatigheid.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling: Een slimme en slagvaardige provincie, opererend in samenwerking met partners en een organisatie die deze manier van werken optimaal ondersteunt

Het realiseren van de plannen uit de beleidskaders en het gebiedsgericht werken zijn twee belangrijke pijlers voor de komende jaren. Bedrijfsvoering is hierbij ondersteunend. Ook in 2023 blijven we ontwikkelen om mee te bewegen met de organisatie en Brabant. De methodiek opgabegeestuurde programmeren staat hierbij centraal. Met deze manier van werken worden jaarlijks programmeringen gemaakt, waarbij nog meer dan voorheen wordt gezocht naar onderlinge afhankelijkheden en verbanden, zodat er snel en flexibel geanticipeerd kan worden op ontwikkelingen. We vervolgen het ontwikkeltraject rond opgabegeestuurde werken voor opdrachtnemers en programmabeheersers. Op deze wijze landt de werkwijze breder in de organisatie en wordt deze verankerd in de werkwijze bij de uitvoering van projecten en sturing.

In 2021 is bovendien het programma innovatieve organisatie gestart. Vanuit dit programma worden vernieuwende trajecten binnen onze programma's begeleid door inzet van innovatieve werkwijzen en innovatiemanagement. Enkele voorbeelden hiervan zijn de innovatieve aanpak rond het strategisch personeelsbeleid, begeleiding bij de innovatie strategie van Water en Bodem en de versnelling van het BodemUp project. Hiernaast werkt het programma aan organisatiebrede challenges waarbij onder andere actuele vraagstukken opgepakt worden rondom informatiemanagement en goed werkgeverschap. Daarbij dagen we alle provinciale medewerkers uit om mee te denken om werken bij de provincie Noord-Brabant nog aantrekkelijker te maken en dit ook daadwerkelijk mee realiseren. Via een intern trainingsprogramma in samenwerking met de BrabantAcademie én studenten uit het werkveld worden ook de vaardigheden van de collega's ontwikkeld. In diverse opleidingstrajecten leren medewerkers complexe situaties effectief te omarmen en innovatieve samenwerkingen op te zetten.

Wat willen we bereiken?

Toekomstbestendige bedrijfsvoering: Een organisatie die klaar voor een nieuwe manier van werken, ontmoeten en reizen, passend bij de 'nieuwe werkelijkheid'

Waar we voorheen nog primair het provinciehuis als werkplek gebruikten, is dit door de Corona maatregelen fundamenteel veranderd. De lessen die we in deze periode geleerd hebben, zijn omgezet naar een basis om anders te werken. Dat past ook bij het realiseren van opgaven in gebieden, waardoor werken op een andere locatie steeds meer passend wordt. Daarnaast streven we naar zo duurzaam mogelijk reizen. Als reizen niet noodzakelijk is, is thuiswerken een goed alternatief.

Daarnaast wordt extra ingezet op de verduurzaming van het provinciehuis, zoals in het addendum 'Samen Bouwen aan de Kwaliteit van Brabant' van het bestuursakkoord 2020-2023 is opgenomen. Dit sluit aan bij de ambitie om maatschappelijk vastgoed te verduurzamen, hierin geven we het goede voorbeeld. We hebben de eerste stappen gezet voor de verduurzaming van het provinciehuis en de nieuwbouw, zoals benoemd in de [Statenmededeling verduurzaming provinciehuis](#). Daarbij starten we met een verduurzaming in combinatie met de renovatie van de nieuwbouw bij het provinciehuis. Na het uitvoeren van haalbaarheidsonderzoeken en het opstellen van businesscases voor mogelijke initiatieven voor verduurzaming van het provinciehuis, gaan we vanaf 2023 stapsgewijs de diverse initiatieven oppakken en uitvoeren.

Daarnaast zetten we ook in 2023 in op het verder verbeteren van onze bedrijfsvoeringsprocessen, zodat we efficiënter en effectiever kunnen werken. Hierbij is digitalisering een belangrijk onderdeel. Onder andere het proces in-, door- en uitstroom van medewerkers wordt verbeterd.

Wat willen we bereiken?

Aantrekkelijk werkgeverschap: Een aantrekkelijk en modern werkgever zijn om talent voor Brabant aan te trekken en te kunnen behouden

De krapte op de arbeidsmarkt is ook voor de provinciale organisatie een behoorlijke uitdaging en zorgt ervoor dat vacatures invullen steeds lastiger wordt. Dit opgeteld bij de toenemende taken, zoals de opdrachten vanuit het Rijk, leidt ertoe dat op onderdelen binnen de organisatie druk kan ontstaan op het realiseren van ambities en keuzes over prioriteiten moeten worden gemaakt. In deze krappe

arbeidsmarkt is het van groot belang om een aantrekkelijke werkgever te zijn, zodat we het schaarse talent aan onze organisatie kunnen binden, boeien en behouden. In ons strategisch personeelsbeleid wordt daarom nadrukkelijk aandacht besteed aan het scouten en behouden van talent, stimulering van de professionele ontwikkeling van medewerkers en de instroom van nieuwe medewerkers.

Omdat instroom en aantrekkelijk werkgeverschap in de huidige arbeidsmarkt een steeds groter vraagstuk is, is hierop een aantal specifieke initiatieven gericht. Recrutment functies zijn inmiddels ingericht en operationeel, waarmee we actief zoeken naar potentiële nieuwe collega's en er wordt gewerkt aan het opzetten van stevigere arbeidsmarktcommunicatie door deze kandidaat gericht te maken. En we organiseren intern laagdrempelige ontmoetingsbijeenkomsten voor geïnteresseerden in het werken bij de provincie Noord-Brabant.

Daarnaast wordt met Werken voor Brabant de samenwerking opgezocht met andere Brabantse overheidsorganisaties, om zo samen een aantrekkelijk werkgever te kunnen zijn in deze krappe arbeidsmarkt. Zo hebben we als gezamenlijke overheden in de regio zuidoost Brabant samenwerking afgesproken op gezamenlijke arbeidsmarktcommunicatie, samen werven en binden van personeel en samen werken aan de opgaven.

Wat willen we bereiken?

Doorontwikkelen van systemen en benutten van data voor maximale ondersteuning van opgevegestuurd werken

Met de voorgestelde besluitvorming rondom schoon opleveren m.b.t. de herijking van ICT budgetten en bemensing CIO office wordt de basis gelegd om komende jaren onze systemen te kunnen blijven beheren, door te ontwikkelen en het datagedreven werken te ondersteunen. Met de voorgestelde structurele toekenning van de voorheen tijdelijke middelen kunnen we de uitvoering van onze ontwikkeling met steeds meer en intensiever gebruik van ICT- en datahulpmiddelen komende jaren voortzetten. De ontwikkelingen op het gebied van informatisering, automatisering en datagedreven werken gaan steeds sneller en we moeten stappen blijven zetten ook met het oog op de vragen die vanuit het Rijk op de provinciale organisatie afkomen.

De uitvoeringsagenda Digitale Transformatie geeft richting aan het systematisch werken aan datagedreven werken zowel op het niveau van de Provincie Noord-Brabant als geheel als per programma. Voor 2023 wordt een nieuwe uitvoeringsagenda voor datagedreven werken opgesteld, waarin de activiteiten en prestaties voor komende jaren worden uitgewerkt. Deze zal uiteraard nieuwe thema's en accenten bevatten, maar hierbij wordt het nodige vanuit de huidige uitvoeringsagenda doorgetrokken in de nieuwe agenda. Het Datalab is daarbij een centrale hub die de ontwikkeling van datagedreven werken in de organisatie ondersteunt en aanjaagt.

Een belangrijke basis voor het doorontwikkelen van systemen en benutten van data is de transformatie van onze ICT-omgeving, onder andere door migratie van informatiesystemen naar een cloud based omgeving en omschakeling naar een op samenwerken gerichte manier van documentopslag. Deze overgang naar een nieuwe manier van in de cloud werken vraagt goede aansturing en beheersing van de migratie en beheer van de diverse cloudsysteem en -contracten. Hiervoor richten we momenteel een Cloud Competence Center in, die de cloud-trajecten van de organisatie en de programma's ondersteunt

om optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden van de cloud. Als onderdeel van werken in een cloud based omgeving werken we momenteel de plannen uit om SAP (administratiesysteem) en Corsa (documentmanagementsysteem) naar de cloud te brengen.

Wat willen we bereiken?

We voldoen aan nieuwe wetgeving en handelen rechtmatig

Als organisatie is een kwalitatief goede uitvoering van onze taken en dienstverlening noodzakelijk. Het voldoen aan geldende wet- en regelgeving geldt daarvoor als uitgangspunt. Voor dataprivacy en informatiebeveiliging is de basis op orde, de implementatie van de wet- en regelgeving is geborgd in onze systemen en processen. Om te blijven voldoen vraagt dit echter continu aandacht, inzet en middelen. Ook in 2023 blijven we ons hier dus op inzetten.

De wetswijziging die betrekking heeft op de rechtmatigheidsverantwoording door GS gaat in vanaf verslagjaar 2023. Tot de wetswijziging een feit is, zal de controle op de getrouwheid én rechtmatigheid op gebruikelijke wijze worden uitgevoerd door de accountant. De accountant maakt hierbij gebruik van de interne controles die door de organisatie worden uitgevoerd. Deze interne controles zullen ook als basis dienen voor de rechtmatigheidsverantwoording van GS. Over verslagjaar 2021 hebben we een pilot uitgevoerd met de rechtmatigheidsverantwoording en de bevindingen daarvan zijn via een [statenmededeling](#) gedeeld. We blijven doorgaan met de voorbereidingen op de rechtmatigheidsverantwoording en verslagjaar 2022 zullen we eveneens als pilot uitvoeren.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Op 1 mei 2022 is de Wet open overheid (Woo) in werking getreden. Het doel van de Woo is een open overheid, die zorgdraagt voor een adequate en toegankelijke informatievoorziening. De Woo verplicht de Provincie om 11 categorieën informatie uit eigen beweging geheel of gedeeltelijk openbaar te maken. Die verplichting tot actieve openbaarmaking treedt op een later moment gefaseerd in werking (bij Koninklijk Besluit). De documenten in deze informatiecategorieën worden door een aansluiting met het [Platform Open Overheidsinformatie](#) (PLOOI) actief openbaar gemaakt.

De volgende vier informatiecategorieën worden als eerste geïmplementeerd conform de strategie van de minister:

1. Bereikbaarheidsgegevens van het bestuursorgaan en wijze waarop een verzoek om informatie kan worden ingediend;
2. Vergaderstukken van vertegenwoordigende lichamen van decentrale overheden;
3. Convenanten;
4. Woo-verzoeken, inclusief de schriftelijke beslissingen op die verzoeken en de daarbij verstrekte informatie.

Met betrekking tot categorie 1, 2 en 4 voldoet de Provincie al deels aan haar verplichting om naar verwachting in 2023 (de exacte datum wordt bij Koninklijk Besluit bepaald) verplichte informatie behorende tot deze categorieën openbaar te maken. Deze categorieën worden gecontroleerd op compliance met de Woo, met name of alle documenten die verplicht openbaar moeten ook daadwerkelijk openbaar worden gemaakt en of deze informatie voor de burger vindbaar en toegankelijk is. Er zal ook gestart worden met categorie 3 en (indien technisch gereed) de koppeling met PLOOI gelegd worden. In een later stadium maken we de afweging over de inspanningsverplichting (art 3.1) om wel of niet meer informatie uit eigen beweging openbaar te maken en de actieve

openbaarmaking van beschikkingen en klachten in de vorm van overzichten (art. 3.3a) of als documenten (art. 3.3).

Door het in uitvoering zijnde project Impuls aan Informatiebeheer wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de doelstellingen van de Woo. Dit project heeft als doel het informatiebeheer van de provincie structureel op hoger niveau te brengen en te houden.

Wat willen we bereiken?

Indicatoren

Wat gaan we daarvoor doen?

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Bevlogenheid medewerkers in beeld

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek de bevlogenheid van medewerkers en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score bevlogenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,4, najaar 2021 7,1).

Beweging en verfrissing in de organisatie.

Voldoende verfrissing en vernieuwing van talent in de organisatie: nieuwe instroom stagiaires, Brammers, Britters, trainees en nieuwe instroom medewerkers met een (tijdelijke) arbeidsovereenkomst: aantal medewerkers t.o.v. totaal (referentiejaar 2019)

De organisatie is 'in control'

Indicator: Jaarlijks wordt een goedkeurende verklaring afgegeven door de accountant bij de jaarrekening.

Goed werkgeverschap in beeld

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek hoe medewerkers werkgeverschap van de provincie beoordelen en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score werkgeverschap in het medewerkersonderzoek (streefwaarde: 7,2, najaar 2021 7,2).

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 95% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

	2023	2024	2025	2026
Norm Quotumwet* (aantal fte)	47,8	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar (streefwaarde: 5,50%, 1ste kwartaal 2022: 5,62%)

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De coronacrisis en de oorlog in Oekraïne leiden tot diverse leveringsproblemen en prijsstijgingen. Dit kan daarmee leiden tot impact op het realiseren van prestaties en budgetoverschrijdingen. We volgen de ontwikkelingen en daar waar mogelijk passen we ons aan om de impact te beperken.

Wat mag het kosten?

Bedrijfsvoering Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Capaciteitsbudget	121.038 N	119.802 N	117.882 N	98.610 N	97.546 N	96.382 N
Budget 'overige personeelskosten'	2.864 N	5.323 N	5.213 N	4.659 N	4.807 N	4.753 N
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	20.395 N	27.653 N	26.790 N	22.054 N	19.317 N	19.127 N
Saldo van baten en lasten	144.296 N	152.778 N	149.885 N	125.323 N	121.670 N	120.262 N
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	3.336 V	0	0	0	0	0
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	140.960 N	152.778 N	149.885 N	125.323 N	121.670 N	120.262 N

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2023 en begroting 2022

Het totale organisatiekostenbudget neemt met ca € 2,5 mln. af ten opzichte van de begroting 2022. Deze afname volgt uit het aflopen van tijdelijke capaciteit in 2023 met circa 20 fte.

Toelichting investeringen

	Bedragen x € 1.000				
	2022	2023	2024	2025	2026
<u>Bedrijfsvoering en Financiën</u>					
Provinciehuis (Incl gevelplaten en buitenterrein)	198	0	0	0	0
Doorontwikkeling HvB	1.769	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	350	350	0	0	0
ICT en Automatisering	819	2.200	700	1.300	1.300
Subtotaal Middelen	3.136	2.550	700	1.300	1.300

Bij het structurele investeringsbudget voor ICT en Automatisering is sprake van toename van het geraamde budget in 2023 naar € 2,2 mln. ten opzichte van 2022. Dit hangt samen met de beoogde vervangingsmoment van de laptops van de medewerkers.

Toelichting reserves

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2021	Begr. 2022, na wijziging	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onttrekking aan reserve	8.364 V	4.525 V	2.556 V	1.380 V	1.380 V	1.380 V
Investeringsagenda	86 V	240 V	240 V	240 V	240 V	240 V
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	475 V	2.234 V	1.416 V	240 V	240 V	240 V
Reserve Organisatieontwikkeling	1.970 V	900 V	900 V	900 V	900 V	900 V
Reserve POB (Opleidingen)	5.833 V	1.151 V	-	-	-	-

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2022	saldo per 31-12-2022	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026
90. Bedrijfsvoering						
Investeringsagenda	2.498	2.258	2.018	1.778	1.538	1.298
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	8.999	11.104	13.410	13.997	14.583	15.169
Reserve Organisatieontwikkeling	3.499	4.245	5.465	5.715	5.965	6.215
Reserve POB (Opleidingen)	1.876	1.838	1.838	1.838	1.838	1.838

- 1) Vanuit de Investeringsagenda zijn middelen gereserveerd ter dekking van een deel van de personele capaciteit voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant.
- 2) De reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering is ingesteld voor dekking van de ontwikkelingstrajecten voor bedrijfsvoering in het kader van Toekomstbestendige organisatie. Onderdeel hiervan is ook het compartiment voor dekking van de kapitaallasten voor investeringen in (de verduurzaming van) het provinciehuis.
- 3) De reserve Organisatieontwikkeling wordt ingezet ter dekking van de regelingen die zich richten op onze medewerkers voor onder andere belonen en ontwikkeling. Onderdeel hiervan zijn ook de lasten van de Levensfaseregeling die bij het totaalpakket in 2017 is afgesproken met de bonden, waarvoor de lasten t/m 2025 zijn gereserveerd.
- 4) De reserve POB (Opleidingen) is ingesteld ter dekking van de fluctuerende kosten voor opleidingen die medewerkers kunnen volgen op basis van het Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB). Deze faciliteit is bij de cao 2017 ingesteld, waar voor de medewerkers een budget voor de periode van 5 jaar beschikbaar is tot en met 2022. Naar aanleiding van besluitvorming over de nieuwe cao zal het POB verlengd worden, deze besluitvorming dient nog verwerkt te worden.

Paragraaf 2 Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing en de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De opcentenheffing op de motorrijtuigenbelasting genereert de hoogste inkomst (€ 282,1 mln. in 2023). De provincie kent geen kwietscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar. Op basis van de belastingcapaciteit per 1-1-2022 (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) wordt in 2023 rekening gehouden met een opbrengst van € 282,1 mln.

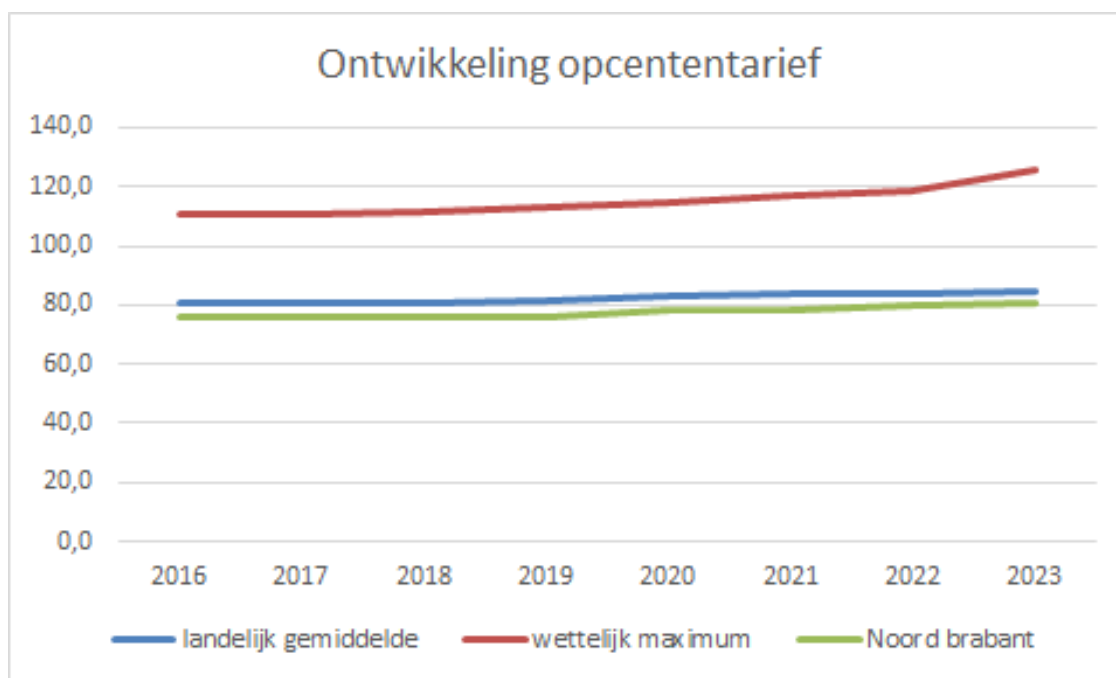
Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting.

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2023 wettelijk bepaald op 125,8 opcenten. Het maximale tarief 2022 is, rekening houdend met de indexering, bepaald op 118,4. In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2022 het tarief vastgesteld op 79,6 opcenten (PS 55/21). Bij de begroting 2023 wordt voorgesteld het tarief vast te stellen op 80,8 opcenten. In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

	Voorgenomen tarief per 1 jan 2023	vastgesteld tarief per 1 jan 2022	stijging t.o.v. 2022	Percentage onbenutte belastingcapaciteit
Groningen	95,7	94,5	1,3%	24,0%
Zuid Holland*	95,7	91,8	4,2%	24,0%
Gelderland	93,0	90,6	2,6%	26,1%
Drenthe	92,0	92,0	0,0%	26,9%
Fryslân	87,0	87,0	0,0%	30,9%
Zeeland	82,3	82,3	2,6%	33,0%
Flevoland	82,2	82,2	0,0%	34,7%
Noord Brabant	80,8	79,6	1,5%	35,8%
Limburg	80,7	79,1	2,0%	35,9%
Overijssel	79,9	79,9	0,0%	36,5%
Utrecht	79,4	77,5	2,5%	36,9%
Noord Holland	67,9	67,9	0,0%	46,1%
gemiddeld tarief	84,7	83,7	1,4%	
Maximaal tarief	125,8	118,4	6,3%	

* *Ambtelijk voorstel*

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een achtste plaats. In 2022 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2023. De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant bedraagt in 2023, uitgaande van het wettelijk maximum voor het jaar 2023, 45,0 punten (125,8-/-80,8). Eén punt verhoging komt in 2023 overeen met € 3,49 mln. extra opbrengsten. De onbenutte belastingcapaciteit komt daarmee uit op ca. € 157,1 mln. (45,0 x € 3,49 mln.).

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rektarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2023 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 3,8 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Verordening Grondwaterheffing die voor het laatst is gewijzigd op 24 juni 2022 (PS 33/22). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2023 opgenomen bij programma Water en bodem.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort. Om het

eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt.

De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas. Deze zijn toen gesloten. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijk kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier de komende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM studie, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven.

Tegelijkertijd handhaaft de provincie, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek, de rekenrente op het bestaande niveau. Dit uitstel geeft exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn, bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark. Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven voor lagere doelvermogens meer tijd vraagt dan in de overeenkomst van juni 2019 is afgesproken.

Provinciale Staten zijn hierover laatstelijk geïnformeerd op 14 december 2021.

Inmiddels is het vervolg op de ALM studie van 2019 gestart met het aanstellen van een onafhankelijke Proces Manager en een bestuurlijk akkoord op het plan van aanpak.

Inmiddels zijn diverse werkgroepen, een ambtelijke stuurgroep en het Bestuurlijke Overleg onder begeleiding van de onafhankelijk procesmanager aan de slag.

Een nieuwe overeenkomst 2022 moet nog vastgesteld worden. Voor 2023 staat een nieuwe ALM studie gepland.

Diverse leges

Omgevingswet

Op basis van de huidige besluitvorming gaat de Omgevingswet van start per 1 januari 2023. Vanaf dat moment is ook een nieuwe legesverordening aan de orde. Veel zal hetzelfde zijn, maar er zijn ook verschillen. De grootste wijziging is de invoering van legesheffing op milieubelastende activiteiten (milieuleges). Bij de Wabo komen er enkele categorieën van de vergunningen bij.

Waar de Omgevingswet op de onderstaande wetten een effect heeft op de legestarieven, wordt dit per onderstaande wet aangegeven onder de subkop 'Omgevingswet'.

De tarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunningtaken voor de provincie uit. De indexering verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen.

Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2022 worden deze beknopt toegelicht.

Artikelnummers kunnen mogelijk nog wijzigen. Via het aanbieden van de legesverordening en legestabel 2023 zullen de artikelen ook juridisch correct worden omschreven.

Leges Omgevingswet, onderdeel water (voormalig Waterwet)

Onderdeel	Aantal begroot 2023	Tarief 2022	Tarief 2023	Mutatie %	Opbrengst begroot 2023
Open bodemenergiesystemen					
2.4.2.1 t/m 200.000 m3	13	€ 5.517	€ 5.638	2,2%	€ 73.288
2.4.2.1a 200.001 t/m 500.000 m3	10	€ 6.820	€ 7.380	8,2%	€ 73.800
2.4.2.1b meer dan 500.000 m3	2	€ 9.027	€ 9.225	2,2%	€ 18.450
Drinkwater & industriële toepassingen					
2.4.1a t/m 500.000 m3	0	€ 4.213	€ 4.305	2,2%	€ 0
2.4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m3	1	€ 8.425	€ 8.610	2,2%	€ 8.610
2.4.1b2 meer dan 1.000.000 m3	0	€ 28.084	€ 28.700	2,2%	€ 0
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel Water	<u>26</u>				<u>€ 174.148</u>

Bij één categorie (2.4.2.1a) blijkt de feitelijke urenbesteding hoger dan eerder begroot. De legestabel 2023 is hierop aangepast.

Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2023
Netto kosten taakveld	€ 174.148
Opbrengst heffingen	€ 174.148
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

Het in werking treden van de Omgevingswet heeft geen effect op de bovengenoemde tarieven.

Leges Omgevingswet (voorheen Ontgrondingenwet)

Onderdeel	Aantal begroot 2023	Tarief 2022	Tarief 2023	Mutatie %	Opbrengst begroot 2023
2.5.1.1a t/m 10.000 m3	16	€ 4.188	€ 4.278	2,2%	€ 68.454
2.5.1.1b 10.001 m3 t/m 25.000 m3	5	€ 6.596	€ 6.738	2,2%	€ 33.692
2.5.1.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3	4	€ 13.191	€ 13.477	2,2%	€ 53.907
2.5.1.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	€ 26.382	€ 26.954	2,2%	€ 80.861
2.5.1.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	€ 39.678	€ 40.538	2,2%	€ 40.538
2.5.1.1f meer dan 500.000 m3	1	€ 63.862	€ 65.245	2,2%	€ 65.245
2.5.1.2 Wijzigen of verlengen vergunning	3	€ 4.188	€ 4.278	2,2%	€ 12.835
2.5.1.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	€ 0	€ 0		€ 0
2.5.1.4 Intrekken vergunning	1	€ 4.083	€ 4.171	2,2%	€ 4.171
2.5.1.5 Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	€ 4.083	€ 4.171	2,2%	€ 4.171
2.5.1.6 Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	€ 4.083	€ 4.171	2,2%	€ 0
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen	<u>35</u>				<u>€ 363.875</u>

De legestartieven stijgen gelijk aan de indexering van de tarieven van de omgevingsdiensten.

Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2023
Netto kosten taakveld	€ 363.875
Opbrengst heffingen	€ 363.875
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

Het in werking treden van de Omgevingswet heeft geen effect op de bovengenoemde tarieven.

Leges Omgevingswet (voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht; Wabo)

Onderdeel	Aantal begroot 2023	Tarief 2022	Tarief 2023	Mutatie %	Opbrengst begroot 2023
2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit:	0	€ 660	€ 671		€ 0
2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000	32	€ 2.119	€ 2.155	1,7%	€ 68.955
2.2.2.1b Bouwkosten tussen € 20.000 en € 50.000	20	€ 2.697	€ 2.743	1,7%	€ 57.789
2.2.2.1c Bouwkosten tussen € 50.000 en € 100.000	15	€ 3.275	€ 3.330	1,7%	€ 58.034
2.2.2.1d Bouwkosten tussen € 100.000 en € 400.000	15	€ 5.393	€ 5.485	1,7%	€ 101.008
2.2.2.1e Bouwkosten tussen € 400.000 en € 1.000.000	9	€ 10.305	€ 10.480	1,7%	€ 118.124
2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	6	€ 20.706	€ 21.059	1,7%	€ 153.532
2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	€ 38.524	€ 39.179	1,7%	€ 184.141
2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	€ 65.490	€ 66.604	1,7%	€ 0
2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport	10	€ 193	€ 196	1,7%	€ 1.959
2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	€ 597	€ 608	1,7%	€ 0
2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	0	€ 385	€ 392	1,7%	€ 0
2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw	17	€ 578	€ 588	1,7%	€ 9.991
2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	€ 3.012	€ 3.063	1,7%	€ 0
2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	€ 1.541	€ 1.567	1,7%	€ 0
2.2.6 Slopen	0	€ 1.541	€ 1.567	1,7%	€ 0
2.2.7 Kappen	11	€ 482	€ 490	1,7%	€ 5.387
2.2.8 a/b Handelsreclame	0	€ 578	€ 588	1,7%	€ 0
2.8.1 Andere activiteiten	0	€ 674	€ 686	1,7%	€ 0
2.2.12 Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten	0	€ 1.760	€ 1.790	1,7%	€ 0
2.2.13 Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit	0	€ 880	€ 895	1,7%	€ 0
Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo)	139				€ 758.919

Onderdeel	Aantal begroot 2023	Tarief 2022	Tarief 2023	Mutatie %	Opbrengst begroot 2023
2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	€ 2.641	€ 2.725	3,2%	€ 24.526
2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	€ 5.289	€ 5.459	3,2%	€ 54.587
Subtotaal Adviezen met Instemming	19				€ 79.112
Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami)	158				€ 838.031

De legestarieven stijgen gelijk aan de indexering van de tarieven van de omgevingsdiensten.

Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2023
Netto kosten taakveld	€ 838.031
Opbrengst heffingen	€ 838.031
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

De Omgevingswet heeft geen effect op de bovenstaande tarieven. Wel komen er enkele categorieën bij vanaf het in werking treden van de Omgevingswet. Deze zijn schuin gedrukt in bovenstaande tabel. Oorspronkelijk was voorzien dat de Omgevingswet in werking zou treden op 1 juli 2022. Deze werd echter uitgesteld.

Leges Natuurbeschermingswet

Onderdeel	Aantal begroot 2023	Tarief 2022	Tarief 2023	Mutatie %	Opbrengst begroot 2023
2.6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	260	€ 5.454	€ 5.629	3,2%	€ 1.463.417
2.6.1.2 Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	100	€ 1.096	€ 2.168	97,8%	€ 216.757
2.6.1.3 Omzetten PAS-melding naar vergunning	300	€ 1.600	€ 1.600	0,0%	€ 480.000
2.6.1.4 Vergunningverlening gebiedsbescherming intern salderen (positieve weigering)		€ 3.216			€ 0
2.6.2.1 Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	30	€ 2.946	€ 3.041	3,2%	€ 91.219
2.6.2.2 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	10	€ 148	€ 152	3,2%	€ 1.525
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	100	€ 6.273	€ 7.902	26,0%	€ 790.211
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	88	€ 5.289	€ 5.459	3,2%	€ 480.362
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 2.151	€ 2.220	3,2%	€ 6.660
2.6.3.1 Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5:	10	€ 1.443	€ 1.490	3,2%	€ 14.895
2.6.3.2 Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5:	10	€ 1.544	€ 1.594	3,2%	€ 15.935
2.6.3.3 Ontheffing herplantermijn art 4.5:	8	€ 1.060	€ 1.093	3,2%	€ 8.747
2.6.3.4 Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn)	8	€ 757	€ 781	3,2%	€ 6.249
Subtotaal leges Omgevingswet, onderdeel Natuur	927				€ 3.575.978
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (50%)					€ -1.080.087
Leges Omgevingswet, onderdeel Natuur (provincie bevoegd)					€ 2.495.891
					<hr/>
Onderdeel	Aantal begroot 2023	Tarief 2022	Tarief 2023	Mutatie %	Opbrengst begroot 2023
6.1.1 x Advies met instemming	36	€ 3.575	€ 5.124	43,3%	€ 184.478
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 6.273	€ 7.902	26,0%	€ 23.706
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	10	€ 5.289	€ 5.459	3,2%	€ 54.587
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	€ 2.151	€ 2.220	3,2%	€ 4.440
Subtotaal Adviezen met Instemming, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)	51				€ 267.211
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (50%)					€ -92.239
Totaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)					€ 174.972
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Ami	978				€ 2.670.863

Het onderdeel 'vergunningverlening gebiedsbescherming intern salderen (positieve weigering)' vervalt in 2023, omdat deze qua kengetal vergelijkbaar blijkt te zijn met het onderdeel 'vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure'. De (gedeeltelijke) intrekking van een vergunning in het kader van gebiedsbescherming blijkt in de praktijk niet een eenvoudige procedure maar is complexer doordat aan diverse kaders moet worden getoetst. Ook het advies met instemming – dat aan gemeenten wordt doorbelast – kost meer tijd dan eerder ingeschat. De kentallen voor ontheffingsverleningen soortenbescherming zijn geactualiseerd, waarbij ontheffingsverleningen voor gebiedsgerichte aanpak natuur (GAN) en voor windmolens zijn afgezonderd, omdat de tijdsbesteding daaraan significant hoger ligt.

De toenemende complexiteit rondom de uitvoering Wnb gebiedsbescherming brengt een grote werklust en daarmee kostenpost per vergunning met zich mee. Net als vorig jaar nemen we hierbij uit financiële voorzorg een aframing voor de leges opbrengst gebiedsbescherming op.

Toelichting kostendekkend legestartief	Begroting 2023
Netto kosten taakveld	€ 2.670.863
Opbrengst heffingen	€ 2.670.863
Dekking (opbrengst/kosten)	100%

Omgevingswet

Het in werking treden van de Omgevingswet heeft geen effect op de bovengenoemde tarieven.

Leges milieubelastende activiteiten (milieuleges)

Met de komst van de Omgevingswet stelt het Rijk de bevoegde gezagen in staat om leges te heffen op Milieuvergunningen. Dit is aan de orde als initiatiefnemers milieubelastende activiteiten gaan ondernemen. initiatiefnemers zijn hoofdzakelijk grote industriële bedrijven, grootschalige mestverwerkers, - energie opwekkers, verbranders van afvalstoffen, etcetera. Met het heffen van milieuleges wordt aangehaakt op een landelijke lijn om hiertoe over te gaan.

De VNG-modelverordening heeft hiervoor als basis gediend. Meer informatie vindt U in de Statenmededeling uit 2021 'Omgevingswet; heffen milieuleges'.

De tarieven:

Tarief 2023

Complexe milieubelastende activiteiten

2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba	€ 3.300
2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's	€ 2.600
2.3.1c Bedrijfstakoverstijgend > 5 mba's	€ 2.200
2.3.2 Seveso basistarief	€ 22.000
2.3.2a Seveso hoge drempel	€ 5.500
2.3.2b Seveso lage drempel	€ 5.500
2.3.2c Seveso vermeerderd met IPPC-installatie	€ 5.500
2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW	€ 16.500
2.3.3b Grootschalige energie opwekking >300MW	€ 38.500
2.3.4a Raffinaderij capaciteit < 2 mln. ton/jr	€ 27.500
2.3.4b Raffinaderij capaciteit > 2 mln. ton/jr	€ 33.000
2.3.5 Cokes	€ 27.500
2.3.6a Vergassen/vloeibaar maken steenkool	€ 33.000
2.3.6b Vergassen/vloeibaar maken niet-steenkool	€ 27.500
2.3.6c Briketteren/walsen steenkool/bruinkool	€ 22.000
2.3.6d Maken steenkoolproducten / rookvrije brandstoffen steenkool	€ 22.000
2.3.7a Basismetaal; roosteren/sinteren ertsen cat 2.1	€ 38.500
2.3.7b Basismetaal; maken ijzer/staal cat 2.2	€ 38.500
2.3.7c Basismetaal; exploitatie IPPC anders dan ijzer/staal	€ 27.500
2.3.7d Basismetaal; verwerken ferrometalen cat 2.3	€ 27.500
2.3.7e Basismetaal; verwerken ferrometalen cat. 2.4	€ 27.500
2.3.7f Basismetaal; exploiteren anders dan ferrometalen	€ 22.000
2.3.7g Basismetalen; winnen non-ferrometalen cat. 2.5	€ 27.500
2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat. 3.1	€ 33.000
2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1	€ 27.500
2.3.8c Complexe minerale industrie asbest, cat 3.2	€ 33.000
2.3.8d Complexe minerale industrie glas, cat 3.3, IPPC	€ 33.000
2.3.8e Complexe minerale industrie glas, andere mba	€ 27.500
2.3.8f Complexe minerale industrie smelten, cat 3.4, IPPC	€ 33.000
2.3.8g Complexe minerale industrie smelten, andere mba	€ 27.500
2.3.8h Complexe minerale industrie; koostof/elektrografiet cat. 6.8	€ 33.000
2.3.9a Basischemie cat. 4.1	€ 33.000
2.3.9b Basischemie cat. 4.2	€ 33.000
2.3.9c Basischemie cat. 4.3	€ 33.000
2.3.9d Basischemie cat. 4.4	€ 33.000
2.3.9e Basischemie cat. 4.5	€ 33.000
2.3.9f Basischemie cat. 4.6	€ 33.000
2.3.10a Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.1	€ 27.500
2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2	€ 38.500
2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1	€ 33.000
2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3	€ 27.500
2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5	€ 27.500
2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6	€ 16.500
2.3.11d Afvalbeheer ondergronds afval cat. 5.6	€ 27.500

Onderdeel	Tarief 2023
2.3.12 Kadavers/dierlijk afval art 6.5	€ 27.500
2.3.13a Stortplaats art 5.4 IPPC	€ 22.000
2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats	€ 16.500
2.3.13c Stortplaats andere milieubelastende installatie/winningsafvalvoorz.	€ 16.500
2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC	€ 38.500
2.3.15 Grootschalige mestverwerking	€ 22.000
<u>Nutssector en industrie</u>	
2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300
2.3.16b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600
2.3.16c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200
<u>Afvalbeheer</u>	
2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300
2.3.17b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600
2.3.17c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200
<u>Agrarische sector</u>	
2.3.18a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300
2.3.18b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600
2.3.18c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200
<u>Dienstverlening, onderwijs en zorg</u>	
2.3.19 Omg.verg. mba	€ 3.300
<u>Transport & logistiek</u>	
2.3.20a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300
2.3.20b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600
2.3.20c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200
<u>Omgevingsplanactiviteit; milieubelastende activiteiten</u>	
2.3.21 Omg.verg. mba	€ 2.200
<u>Maatwerkvoorschriften mba</u>	
2.3.22.1a Maatwerk/vergunningvoorschrift 1 stuks	€ 2.200
2.3.22.1b Maatwerk/vergunningvoorschrift per extra	€ 1.100
2.3.23 Wijzigen maatwerkvoorschriften	€ 2.200
<u>Gelijkwaardige maatregel bij milieubelastende activiteiten</u>	
2.3.24.1 Toestemming maatregel art. 4.7 OW	€ 2.200
<u>Meerdere complexe milieubelastende activiteiten</u>	
2.3.25 Meerdere mba's	Opslagmethodiek
<u>Uitgebreide voorbereidingsprocedure</u>	
2.3.26 Mba afd. 3.2 en 3.4-3.8 BAL	€ 2.750
<u>Wijzigingen omgevingsvergunningen</u>	
2.3.27-28 div. soorten mba's	Opslagmethodiek
2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning	€ 2.200

Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De tarieven zijn gebaseerd op een conservatieve inschatting van het aantal uren vermenigvuldigd met het gemiddelde functionele uurtarief. Over de feitelijke uren moeten ervaringsgegevens verzameld worden. De tarieven zullen, net zoals bij de andere tarieven gebeurt, jaarlijks worden geactualiseerd en herijkt wanneer nodig. De aanneme is dat de kosten en opbrengsten nog niet op 2023 drukken maar dat deze vanaf 2024 plaatsvinden. Dit hangt samen met de overgang van het nieuwe regime, onduidelijkheid over de aantallen en de doorlooptijden voordat de beschikking en facturen worden verstuurd.

Leges Vergunningen/ontheffingen Interim omgevingsverordening, afdeling 2.5 Infrastructuur

De tarieven van de leges, die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen zijn op grond van de Interim omgevingsverordening Noord-Brabant en de Wegenverkeerswet. Verwacht wordt dat de Omgevingswet per 1 januari 2023 zal ingaan. De tarieven blijven ongewijzigd.

De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn gelijk aan de geraamde aantallen in de begroting 2022. In 2023 verwachten we dat met name de aanvragen voor evenementen en wedstrijden (het gebruik van wegen) weer terug op het niveau zijn van voor de coronapandemie. Het blijft onzeker of en in welke mate er een opleving zal zijn van het virus en welke richtlijnen voor de Nederlandse samenleving er dan zullen zijn. Een precies aantal voor 2023 is daarom moeilijk te geven. De gehanteerde tarieven zijn gebaseerd op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen en zijn maximaal kostendekkend.

De exceptionele transporten worden beoordeeld door de Dienst Wegverkeer (RDW). De leges die door de RDW wordt geïnd bij de ontheffinghouders worden jaarlijks voor een deel afgedragen. Het tarief voor behandeling van ontheffing aanvragen voor exceptionele transporten wordt jaarlijks vastgesteld door de RDW. De afdracht vindt een jaar na realisatie plaats.

De totaal geraamde opbrengst aan leges Verkeer & Vervoer is € 186.199,-.

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WWV 1994	15
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WWV 1994	15
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen	
- werk andere wegbeheerders	20
- verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100
- kabels of leidingen	225

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
- borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5
- kunstobject	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:	
- evenement (niet optocht)	15
- evenement	10
- voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0
- overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0
Totaal Vergunningen/ontheffingen	3.230

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde [beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen](#) vastgesteld. De nota is via een [statenmededeling](#) aan uw staten voorgelegd.

Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan.

In de bijlagenbundel-bijlage 13 bij deze jaarstukken is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp (x € 1 mln.)	restrisico Begroting 2023	Restrisico jaarrekening 2021	Toelichting
<i>Deelnemingen</i>	€ 59,5	€ 59,5	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	€ 68,4	€ 57,1	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	€ 4,8	€ 7,0	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Project glastuinbouw Deurne</i>	€ 17,5	€ 17,5	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne.
<i>Stedelijke transformatie</i>	€ 8,4	€ 8,8	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
<i>Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's</i>	€ 18,9	€ 16,7	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
<i>Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening</i>	€ 1,1	€ 1,1	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	€ 178,7	€ 167,9	86,8% (jaarrekening 2021 82,2%)
Overige risico's	€ 27,1	€ 36,4	13,2% (jaarrekening 2021 17,8 %)
Totaal risico's	€ 205,8	€ 204,2	100 %

De belangrijkste verschillen in de restrisico's stand begroting 2023 ten opzichte van de jaarrekening 2021:

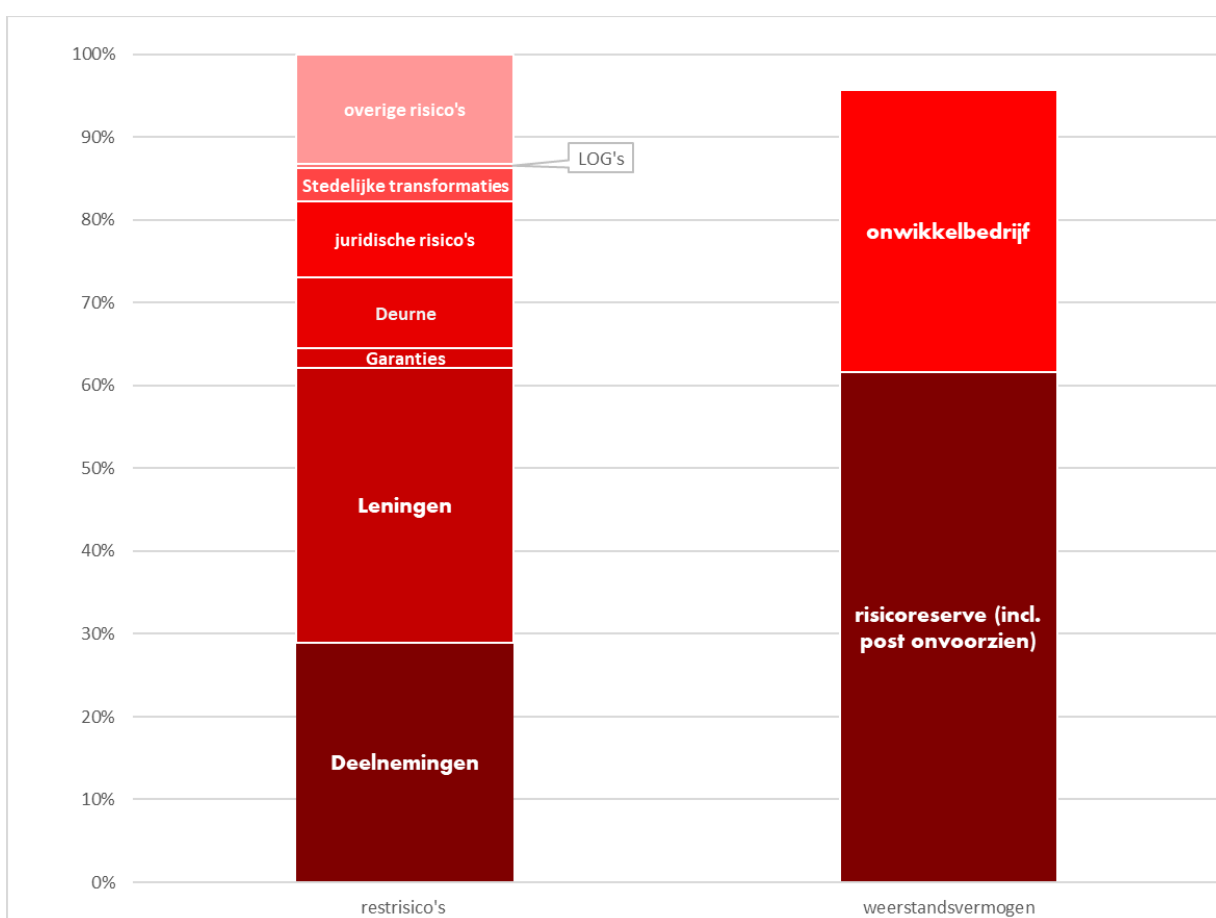
- toename van de te verwachte verstrekking van leningen aan verbonden partijen*, w.o. Lening Brabant Start-up fonds en Brabant Sart UP (VFF) met de daarbij behorende risico-afdekking

- toename van de te verwachte verstrekking van overige leningen aan publieke lichamen*, w.o. Lening CHV Veghel, Vincentre van Gogh met de daarbij behorende risico-afdekking.
- Bijstelling juridische en bedrijfsvoering risico's als gevolg van de stijging van de netto structurele exploitatieomvang

* voor een volledig beeld van de verwacht verstrekking van leningen is opgenomen in bijlage 9c

Risico inschatting in relatie tot corona:

Het 2-jaarlijks inschatten van de waardering van leningen en deelnemingen vindt standaard plaats als onderdeel van de begroting en jaarrekening. Daar waar nodig worden voorzieningen getroffen. Als gevolg van de coronapandemie zijn voor een aantal leningen voorzieningen getroffen. Voor de leningen die dit betrof was het risico al afgedekt in de risicoreserve en daardoor heeft het nauwelijks invloed op het weerstandvermogen.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de **benodigde weerstandscapaciteit** voor 2023: € 205,8 mln.

De **beschikbare weerstandscapaciteit** is € 196,8 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

<i>Bedragen x € mln.</i>	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit	Totaal op jaarbasis
Risicoreserve	€ 125,4*		
Reserve ontwikkelbedrijf	€ 70,2**		€
Totaal reserves			195,5***
Post onvoorzien			
Onbenutte belastingcapaciteit****		€ 1,3	€ 1,3
Totaal			€ 196,8
<i>Theoretische ruimte van onbenutte belastingcapaciteit</i>			€ 157,1

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 10 is € 3,75 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing

** Inclusief de gevormde voorzieningen

***inclusief effect afronding op 1 decimaal

**** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 157,1 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2023.

Ratio weerstandsvermogen

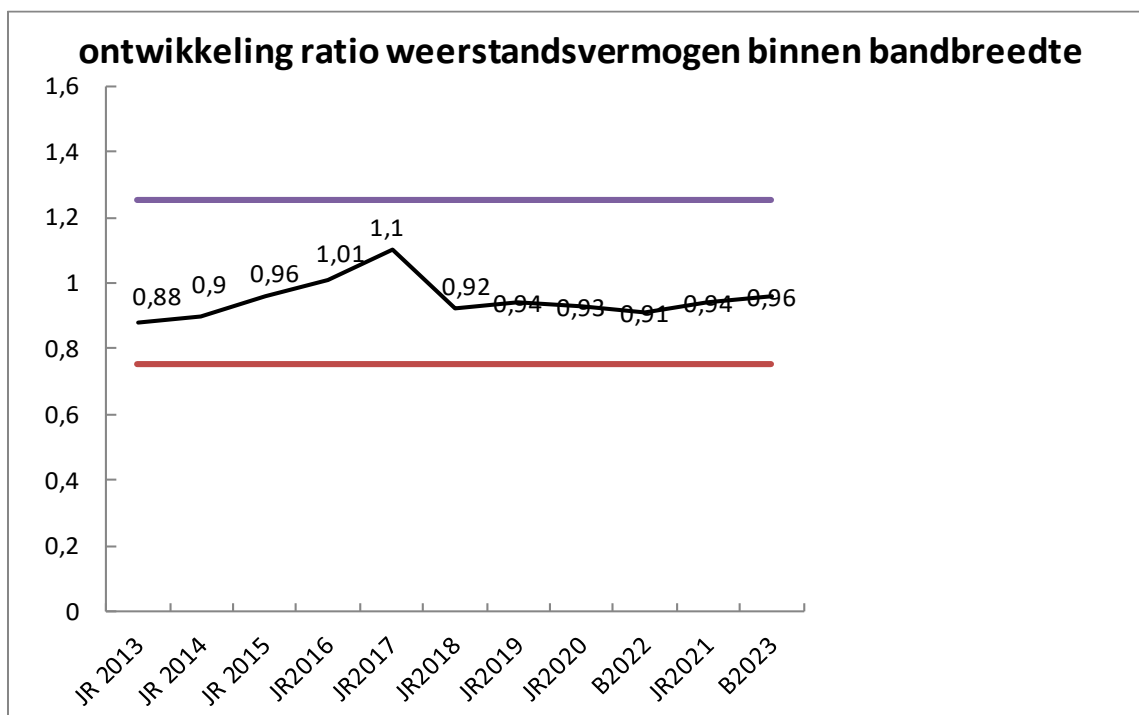
Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt.

In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{196,8}{205,8} = 0,96$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 - 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties op en langs de provinciale wegen te voorkomen, onderhouden wij onze kapitaalgoederen.

PS stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom en onderhoud heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem én veilige mobiliteit. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit en zorgen we voor een goed functionerend provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden, bermen, groen, verkeers- en faunavoorzieningen in stand door:

- het onderhouden en beheren van de objecten;
- het waar mogelijk verbeteren van de verkeersveiligheid;
- het oplossen van kleine verkeersknelpunten;
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

De technische- en functionele kwaliteit van de provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van een tweetal meerjarige prestatiecontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het elektronisch prestatiecontract (EPC) en het onderhoudsprestatiecontract (OPC).

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant, waarvan het merendeel gerenoveerd en verduurzaamd zijn / worden.

De Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur is herijkt ([KOPI](#), 2022) en vastgesteld voor 2023-2027. In KOPI zijn de kaders voor aanleg en onderhoud van de provinciale wegenstructuur opgenomen. Tevens zijn hierin de kwaliteitseisen vastgelegd en zijn koppelkansen voor diverse thema's beschreven. Door in de meerjaren onderhouds- en vervangingsplanning ook de feitelijke toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en wordt achterstallig onderhoud voorkomen. We gaan het groot onderhoud en vervanging van provinciale wegen via gebiedscontracten onderbrengen bij enkele aannemers in plaats van separate contracten per project. Hierdoor wordt het onderhoud efficiënter.

Vanwege de stikstofproblematiek lopen reconstructieprojecten steeds vaker vertraging op. Ook de gecombineerde onderhoudswerkzaamheden lopen daardoor vertraging op en is meer incidenteel (en duurder) onderhoud nodig. Daarom laten we het principe werk met werk los en maken de meerjarige onderhoudsplanning leidend.

De meerjarenplanning van infrastructurele projecten is opgenomen in de Programmering Mobiliteit 2023-2042.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

areaal	hoeveelheid
hoofdrijbaan	550 km, waarvan 40 km 2x2
fietspaden	510 km
berm	1.100 hectare
bomen	52.500
kunstwerken	798 stuks
verkeersregelinstanties	80 stuks
Lichtmasten en bewegwijzeringmasten	7.950 stuks
Dynamische verkeersmanagement systemen	27 stuks

Wat mag het kosten?

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Budget onderhoud wegen	17.359	12.660	12.326	12.547	12.547	12.878
	17.359	12.660	12.326	12.547	12.547	12.878

De onderhoudsbegroting voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is onderdeel van het begrotingsprogramma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Voor een goede borging van deze basistaak zijn exploitatiemiddelen op basis van het vastgestelde beleid KOPI (2022) structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd (€ 12,3 mln.) en bestaan uit de volgende onderdelen:

- Dagelijks beheer en onderhoud via contracten OPC en EPC
- Gladheidsbestrijding
- Calamiteitenbestrijding

De geraamde inkomsten (€ 1,35 mln.) komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding.

De onderhoudsbegroting was in 2022 € 1,8 mln. hoger voornamelijk door een geplande wegenoverdracht in dat jaar.

Investeringschema 2022-2026

	2022	2023	Bedragen x € 1.000		
	2024	2025	2026		
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	0	0	3.100
Wegeninvesteringen	23.850	49.268	21.520	35.580	73.094
Steunpunten en districtskantoren	1.169	1.400	400	400	400
Materieel provinciale wegen	254	0	0	0	200
LED verlichting Wegeninvestering	1.000	3.000	0	2.416	0
Wegeninvesteringen	8.947	47.075	47.600	39.885	2.900
Wegeninvesteringen	5.000	5.572	0	0	0
Wegeninvesteringen	2.924	83.173	135.391	22.500	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	6.455	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	2.000	13.000	26.200	0	0
Subtotaal E&M	52.584	202.488	231.111	100.781	79.694

Daarnaast wordt door de Staten ieder jaar een structureel investeringskrediet van € 26 mln. gevoteerd voor groot onderhoud en vervanging. Op basis van wet- en regelgeving dienen de uitgaven voor groot onderhoud en vervanging vanwege het levensduurverlengende karakter te worden geactiveerd en afgeschreven (in 15 jaar). De investeringen worden op basis van het door de Staten bij de begroting vastgestelde investeringsschema via de jaarlijkse afschrijvingslasten in de meerjarige begroting opgenomen. Voor het vergroten van de flexibiliteit en een betere borging van de toekomstige afschrijvingslasten is in 2022 een egalisatiereserve ingesteld. Voor jaarschijf 2023 is € 49,3 mln. voor groot onderhoud en vervanging geraamd.

Voor zowel 2022 als 2023 is incidenteel het structurele investeringskrediet verhoogd met € 3,4 mln. als correctie voor de indexatie in de afgelopen jaren. Parallel aan de begroting 2023 ligt er het voorstel ter integrale afweging om deze indexatiecorrectie structureel door te trekken. Tevens wordt het provinciale indexatiebeleid aangepast om structurele investeringskrediet naar de toekomst te indexeren voor reguliere prijsstijgingen.

De Staten zijn geïnformeerd over de (financiële) druk op de uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak provinciale infrastructuur. De totale opgave wordt geraamd op € 12 mln. structureel per jaar. Door een slimmere en andere manier van onderhoud (bijvoorbeeld sealen asfaltdeklaag en gebiedsgerichte contracten voor onderhoud), het structureel doortrekken van indexatiecorrectie en de overdracht van wegen die niet tot het primaire wegennet horen verwachten we de druk op de onderhoudstaak te verminderen.

Voor het realiseren van extra ambities investeren we soms aanvullend in het provinciale wegennet als onderdeel van programma 09 Mobiliteitsontwikkeling. In 2023 totaal ongeveer € 135,8 mln. Zo is er het majeure project N279 Veghel – Asten (€ 83,2 mln.) en reconstructies in het kader van regionale mobiliteitsagenda's (totaal € 52,6 mln. voor o.a. N631 bij Gilze en Rijen en N629 Dongen - Oosterhout). Vanwege het stikstofvraagstuk en de uitspraken door de RvS zijn de plannings- en de ramingen uiterst onzeker.

Tenslotte wordt er geïnvesteerd in een toekomstvaste en duurzame busremise in Breda. Daarvoor is in 2023 € 13 mln. investering geraamd.

Het nieuwe investeringsschema wordt door de Staten bij de begroting vastgesteld.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit

onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,2 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen. In 2022 is een plan vastgesteld voor de renovatie van de nieuwbouw bij het provinciehuis in combinatie met de verduurzaming naar energielabel A++. Uitvoering hiervan zal deels in 2023 plaatsvinden.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan.

Wat mag het kosten?

Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Provinciehuis	1.234	1.253	1.275	1.275	1.275	1.275
Noordbrabants museum	347	352	358	358	358	358
	1.581	1.605	1.633	1.633	1.633	1.633

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Brabant is vaarwegbeheerder van de Dintel, de Mark, de Roode Vaart, het Mark-Vlietkanaal, de Steenbergsche en Roosendaalse Vliet en de Steenbergsche en Heense haven. Deze wateren zijn in eigendom van het waterschap Brabantse Delta. Het toekennen van de vaarwegfunctie door de provincie vraagt om een verdergaand beheer en onderhoud dan het kwantiteitsbeheer waarvoor het waterschap verantwoordelijk is. Daarom heeft de provincie het waterschap Brabantse Delta in medebewind opgeroepen voor de uitvoering van het vaarwegbeheer. Gedeputeerde Staten stellen de scheepvaartklassen vast welke bepalend zijn voor het onderhoudsniveau van de provinciale vaarwegen.

Provinciale Staten leggen deze vast in de Verordening water Noord-Brabant. De bepaling van de feitelijke diepte en het profiel van de vaarwegen wordt overgelaten aan het waterschap als integraal waterbeheerder. Middels een financiële verdeelsleutel dragen de provincie en het waterschap de kosten voor het kwantiteitsbeheer en het vaarwegbeheer naar evenredigheid.

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De juridische basis van de medebewindstaak is geformaliseerd met een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta over het vaarwegbeheer, waarin de kosten van investeringen via een verdeelsleutel worden toebedeeld. Via onderhoudsprogramma's voor baggeren, kunstwerken en bermbeheer worden de vaarwegen bevaarbaar gehouden.

Wat mag het kosten?

Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2022 na wijz.	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	1.957	2.178	3.541	4.142	4.484	1.974
	1.957	2.178	3.541	4.142	4.484	1.974

Bij de behandeling van de begroting 2019 hebben PS incidenteel € 6,6 mln. beschikbaar gesteld om de onderhoudsstaat van de provinciale vaarwegen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende uitgangspunten. De uitvoerder van dit onderhoud, waterschap Brabantse Delta, heeft de onderhoudskosten gepland in 2023 t/m 2025.

Paragraaf 5 Treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoord en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Met de vaststelling van de Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is er expliciet gekozen om het vermogen van onze provincie actief en risicoarm in te zetten voor de doelen die onze provincie heeft gesteld. Afgeleid van deze inzet is er tevens een rendementsverwachting gekoppeld, die kan worden toegevoegd aan de jaarlijkse middelen en zodoende ook bijdraagt aan verwezenlijking van de gestelde doelen.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald middels door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- [Wet Financiering decentrale overheden \(Wet Fido\)](#);
- [Ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden \(Ruddo\)](#)
- [Regeling Schatkistbankieren](#) en het [Besluit Begroting en Verantwoording \(BBV\)](#),

Maar ook door provinciale regelgeving:

- de [Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant](#);
- de [Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#);
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het Treasurystatuut en het beleggingsmandaat.

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen. Het Treasury Committee (TC) is een kwaliteitsinstrument binnen de complexe wereld van treasury en overheid. In de TC wordt bestuurlijke- en inhoudelijke kracht gebundeld om o.a. zo objectief mogelijk naar treasury-dossiers te kijken.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen

van een rendement ten behoeve van de exploitatie-begroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde investeringsagenda.

In 2021 is, via de 'Koers 2030', de beleggingsdoelstelling aangepast aan de toen actuele rentestanden. De doelstelling bedraagt € 106,3 mln. Vanaf 2023 wordt een stapsgewijze ombuiging gerealiseerd van € 30 mln. Dat leidt tot een doelstelling in 2025 van € 76,3 mln. Vanaf 2031 wordt dit nog eens verlaagd met € 30 mln. naar € 46,3 mln. Dit doelrendement bestaat uit dividend van Enxys en rendement op het vermogen. Uiteindelijk zou dat leiden tot een gemiddeld rendement van ongeveer 1% over het vermogen.

Via investeringen in de publieke taak willen wij allereerst een maatschappelijk rendement realiseren, maar ook een financieel rendement, zodat we gemiddeld uitkomen op ruim 1%. Daarmee realiseren we dus ofwel meer doelen dan nu in de begroting zijn opgenomen ofwel dezelfde doelen met minder budget uit de reguliere begroting door inzet van vermogen.

Zowel het vermogen van de immunisatieportefeuille als het rendement wat daaruit wordt verkregen zijn niet onderhevig aan indexatie. De meeropbrengsten uit de rendementen (meer dan € 200 mln.) zijn tot en met 2020 toegevoegd aan de dividend- en rentereserve, om daarmee toekomstige lagere opbrengsten te kunnen opvangen. Een deel van de gerealiseerde boekwinsten op de verkoop van obligaties (€ 90 mln.) is toegevoegd aan het vermogen en wordt nu gebruikt als risicoreserve. De doelstelling was en is om het vermogen eeuwigdurend in stand te houden en daarmee rendement te genereren om het vervallen dividend van Essent op te vangen.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is een kapitaal van € 1 miljard ingezet voor de Brabantse burgers en bedrijven. Het rendement van de investeringsagenda dat het investeringsvolume van € 1 miljard overstijgt, wordt met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de dekking van de lopende begroting en/of aan de 'buffer' in de dividend- en rentereserve.

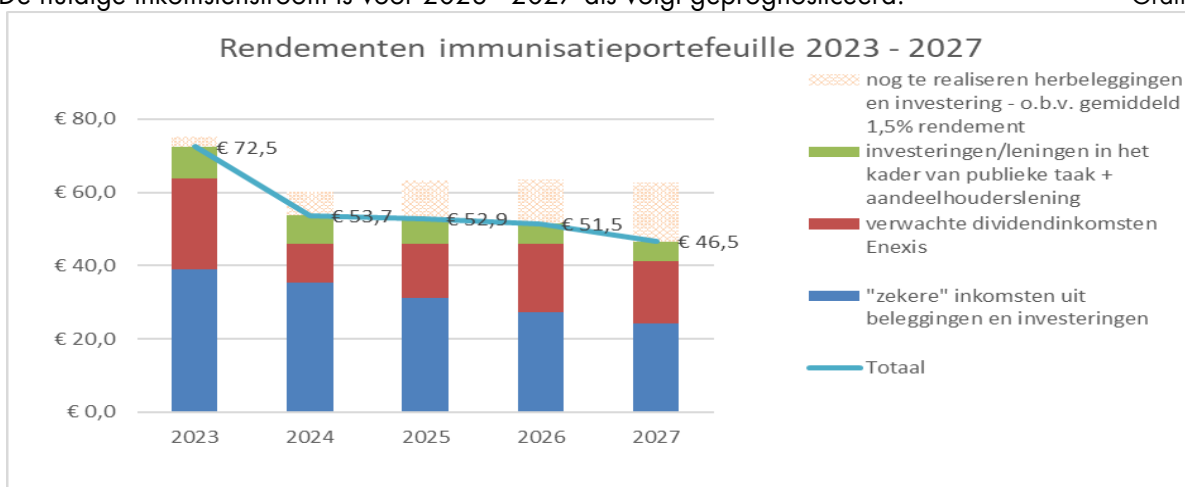
Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van partijen, financieringsinstrumenten, beleidsterreinen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de bovengenoemde kaders. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar nog niet ingezette liquide middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Zo wordt de EMU-schuld (maximale overheidsschuld is 60% van het Bruto Binnenlands Product) verlaagd. Verplicht Schatkistbankieren wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. De provincie krijgt hierover sinds 1 april 2015 geen rentevergoeding. Destijds was dit een nadeel, omdat het Rijk een veel lagere rente vergoedde dan de markt. Inmiddels is het al enige jaren een voordeel, omdat we geen rente hoeven te betalen (minimaal 0%), terwijl de banken rente berekenen over tegoeden. De korte-termijn-rente (looptijd tot 12 maanden) was laag, maar is langzaam aan het stijgen. Sinds enige maanden is het wederom aantrekkelijk om geld aan decentrale overheden uit te lenen. Tot en met juni 2022 zijn in totaal 13 leningen verstrekt voor in totaal € 247,5 mln. Het gemiddeld rendement bedraagt 1,3%. Voor 2023 levert dit ongeveer € 3,3 mln. op. De rente in 2022 is gestegen als gevolg van een renteverhoging door onder andere de ECB en de afbouw van opkoopprogramma's welke hoofdzakelijk gevolg zijn van stijgende prijzen van onder andere energie- en grondstoffen. De huidige gestegen rente heeft een positief effect op het rendement voor nieuwe

investeringen en beleggingen van de provincie, maar een negatief effect voor particulieren en bedrijven die geld lenen.

[De Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#) is door PS op 16 juli 2021 vastgesteld. Op 24 juni 2022 heeft PS de [Eerste wijziging Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#) vastgesteld. Deze wijziging is op 6 juli 2022 gepubliceerd en op 7 juli 2022 met terugwerkende kracht vanaf 27 juli 2021 geldend. De Verordening geeft meer ruimte om te investeren in de publieke taak. Naast de nieuwe en aangepaste Verordening treasury is er ook een risicoreserve ingesteld voor € 90 mln. voor het opvangen van mogelijke vermogensverliezen. Belangrijke uitgangspunt hierbij is en blijft dat het immunisatievermogen eeuwigdurend in stand dient te blijven (€ 2,252 miljard).

De huidige inkomstenstroom is voor 2023 - 2027 als volgt geprognosticeerd:

Grafiek 1

Deze aflopende grafiek maakt inzichtelijk dat de rendementen vanaf 2024 teruglopen. En waarom er derhalve voor gekozen is om enerzijds om te buigen (ambitie bijstellen) en anderzijds rendementen te verhogen (ambitie verhogen) door meer kapitaal in te zetten met een bescheiden rendement.

Het verwachte tekort op de begrote inkomsten wordt vanaf 2021 opgevangen door een onttrekking uit de "buffer" binnen de dividend- en rentereserve die tot en met 2020 is gevoed met incidentele- en meeropbrengsten. Het saldo van de "buffer" bedraagt naar verwachting eind 2022 € 187 mln. De dividend- en rentereserve bestaat naast de "buffer" ook uit een "egalisatiedeel". Op basis van de huidige rentestand en een nieuwe prognose van het dividend van Enexis vanaf 2023 is de buffer voldoende groot om de tekorten af te dekken tot en met 2031. Bij het bestuursakkoord 2020 - 2023 zijn stapsgewijs (2023-2025) ombuigingen gerealiseerd tot € 30 mln. structureel vanaf 2025. De dividend- en rentereserve wordt ingezet om zorgvuldig het evenwicht te bewaren.

In 2023 bedraagt de rendementsdoelstelling € 99,3 mln. en het verwachte rendement (incl. herbeleggings-rendement) € 75,1 mln., waardoor er een tekort wordt geraamd van € 24,2 mln. De prognose in de begroting 2023 is en blijft een inschatting en een momentopname. Er zijn twee belangrijke onzekerheden:

1. Het dividend van Enexis, dat - mede op basis van een opgave van Enexis - voor 2023 is geraamd op € 24,8 mln.;

- De verwachte rendementen van de nog te realiseren herbeleggingen en investeringen in het tweede halfjaar 2022 en geheel 2023 gebaseerd op een gemiddeld rendement van 1,5%. Bij de begroting 2022 werd uitgegaan van de forward-curve. De forward curve geeft een indicatie van het toekomstige rendement op het herbeleggings- en investeringsvermogen, aan de hand van een op basis van de huidige markt in te schatten (toekomstig) rentepercentage. De forwardcurve fluctueert dagelijks. Op dit moment is de forward curve hoger dan 1,5% en kiezen we voor een prudent scenario. De cijfers in de begroting zijn een indicatie van de verwachte rendementen.

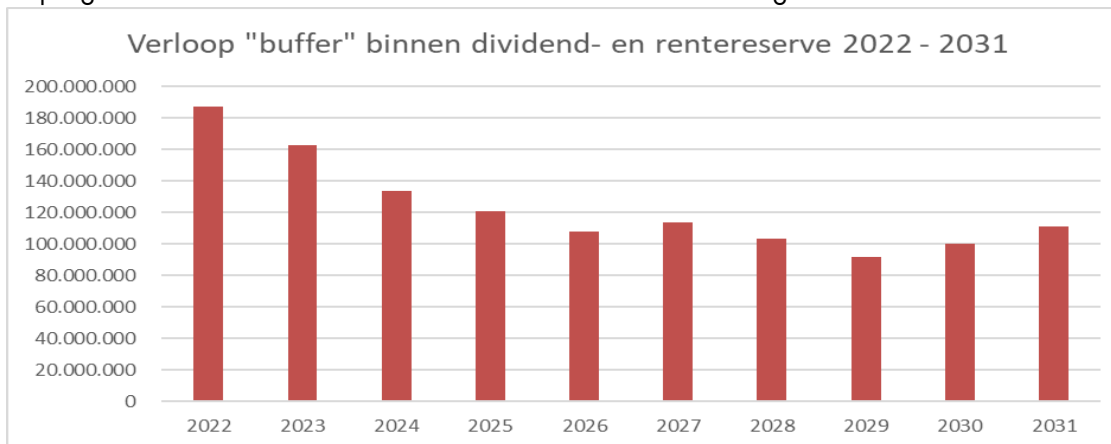
Conform het [Bestuursakkoord: "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant"](#), zetten we ons vermogen in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. In 2021 zijn onze randvoorwaarden aangepast in de Verordening treasury Noord-Brabant 2021, welke door PS op 16 juli 2021 is vastgesteld. Daarbij zijn de uitgangspunten duidelijk:

- Eeuwigdurend in standhouden van het immunisatieportefeuille vermogen en dus een zeer laag risico;
- Een maatschappelijk rendement; en
- Een financieel rendement van gemiddeld 1%.

De doelstelling is om een iets hoger rendement te halen met onze maatschappelijke investeringen, zodat er geen verdere bezuinigingen hoeven plaats te vinden. Dit wordt maandelijks gemonitord en gerapporteerd.

De prognose van de beschikbare buffer tot en met 2031 is als volgt:

Grafiek II

Naast de "buffer" is er binnen de dividend - en rentereserve ook een "egalisatiedeel". Ieder jaar vinden er "vaste" onttrekkingen plaats. In de periode 2022 tot en met 2028 loopt het egalisatiedeel - conform planning en afspraken - naar nihil. Het egalisatiedeel bedraagt per ultimo 2022 € 29,6 mln., zodat het totaal van de dividend - en rentereserve ultimo 2022 naar verwachting € 216,6 mln. bedraagt. In 2023 wordt er € 8,7 mln. onttrokken uit het "egalisatiedeel" en € 24,2 mln. uit de "buffer", zodat de totale onttrekking uit de dividend - en rentereserve in 2023 uitkomt op € 32,9 mln.

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

In 2021 is er voor het eerst gebruik gemaakt van de opgebouwde buffer, namelijk € 10,9 mln. Het totale verwachte rendement bedraagt in 2022 € 95,2 mln. ten opzichte van het doelrendement van €

106,3 mln. Uiteindelijk was het dividend Enexis van € 30,6 mln. waarbij € 15,4 mln. was geraamd. Op basis van deze gegevens zullen we in 2022 naar verwachting € 11,1 mln. moeten onttrekken uit de "buffer", terwijl € 28,2 initieel was geraamd. In 2023 ramen we een onttrekking van € 24,2 mln. Dat is ten opzichte van de begroting 2022 een voordelig verschil van € 13,2 mln. Dit wordt met name veroorzaakt door een hoger geraamd dividend van Enexis (+€ 8,6 mln.) en meer rente van leningen aan decentrale overheden (+€ 3,3 mln.).

Risicobeheer

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

tabel I

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het?	Consequentie 2023
Kasgeldlimiet - kortlopende schulden	De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vlottende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 85 mln.	De afgelopen jaren hebben wij ruimschoots voldaan aan deze limiet en dat zal in 2023 ook het geval zijn.
Renterisiconorm - langlopende schulden	Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 243 mln.	Deze norm is in 2023 niet relevant voor de provincie aangezien er geen opgenomen geldleningen zijn.
Overige risico's	Wat is het?	Consequentie 2022/3
Valutarisico	Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen.	Geen, omdat er alleen middelen worden uitgezet en belegd in euro's.
Kredietrisico's	Risico op terugbetaling van beleggingen en/of rentebetalingen. Ook in 2023 zullen naar verwachting investeringen worden gedaan en leningen worden verstrekt gedaan met een maatschappelijk doel. Zie hieronder hoe de risico's daarop worden bepaald en gemitigeerd.	In juni 2021 is door PS de Verordening treasury Noord - Brabant 2021 vastgesteld en gepubliceerd. In deze Verordening staan geen ratingeisen meer vermeld. Daarmee volgt de provincie de wet Fido en Ruddo. Hierin is bepaald dat de ratingeis minimaal A moet zijn. Ook in 2023 zullen de beleggingen continu worden gemonitord en indien nodig wordt actie ondernomen om de risico's te mitigeren.

Liquiditeitsrisico's	Het kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen	De aanwezige liquide middelen worden afgestemd op de verwachte ontvangsten en uitgaven met diverse liquiditeitsplanningen. In verband met de huidige en verwachte lage rendementen via <i>Verplicht Schatkistbankieren</i> geldt dat wij in 2023 de buffer liquide middelen zo klein mogelijk willen houden, maar wel aan onze verplichtingen kunnen blijven voldoen.
Renterisico	Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden.	Er zijn geen rentederivaten meer in bezit.

Gevolgen van de stijgende inflatie en rente voor onze provinciale begroting

Op dit moment (augustus 2022) bedraagt de inflatie 12,0%. Dat wil zeggen dat de consumentengoederen en -diensten (CPI) 12,0% duurder zijn geworden ten opzichte van augustus 2021. "Normaal" ligt de Consumentenprijsindex (CPI) op jaarbasis rond de 2%.

De begroting (zowel de inkomsten als uitgaven) van de provincie is voor een deel gevoelig voor inflatie. Voor wat betreft de inkomsten, onderscheiden we – onder andere – de volgende stromen:

1. Provinciefonds, Algemene uitkering (geraamd in 2023 € 310 mln. excl. Compensatie MRB);
2. Motorrijtuigenbelasting (MRB) (geraamd in 2023 ongeveer € 280 mln.) wordt o.b.v. het bestuursakkoord jaarlijks verhoogd met 1,5%;
3. Dividend en rente uit vermogen immunisatieportefeuille (doelstelling 2023: € 99,3 mln.).

De uitgavenkant bestaat uit structurele en incidentele uitgaven. Alleen de structurele budgetten die worden gedekt uit de algemene middelen (€ 380 mln. in de begroting 2023) worden voor een derde deel geïndexeerd o.b.v. "Prijs netto materiële overheidsconsumptie (imoc)". En voor een derde deel door een loonindexcijfer. Beide worden bepaald door het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau. Wij hanteren voor de begroting 2023 een vierjaars gemiddelde (2020 – 2023) van deze percentages. Het effect van een eenmalig hogere prijsindex wordt dus door het gemiddelde sterk beïnvloed.

Per saldo wordt de hoge inflatie aan de kostenkant (€ 380 mln.) gecompenseerd door een hogere Algemene uitkering van het PF (€ 310 mln.) en door de vaste verhoging van MRB (over € 280 mln.)

Door de stijgende rente – als maatregel om de inflatie te verlagen – is het rendement van onze huidige herbeleggingen toegenomen. Ook onze toekomstige herbeleggingen zullen – o.b.v. de huidige rentestand – naar verwachting toenemen. Dit heeft geen direct gevolg voor onze inkomsten, maar leidt wel tot een lagere onttrekking uit onze "buffer", de Dividend – en rentereserve.

Kredietrisico's in het kader van investeringen en leningen in het kader van de publieke taak.

In dit kader is er een extra Risicobuffer voor "vermogensverlies" ingesteld van € 90 mln. bij de begroting 2022. Dit is noodzakelijk, omdat ook risicoarm investeren altijd (beperkte risico's met zich meebrengt. Deze buffer moet ervoor zorgen dat projecten tot stand kunnen komen en ons vermogen op niveau blijft. Het risico van de huidige projecten bedraagt € 6,6 mln. Dat is berekend op basis van de in de financiële markt gebruikelijke "Value at Risk-methode" (VaR), nadat bij ieder project een initiële risicoberekening is gemaakt. Dit bedrag is een reservering op de Risicobuffer van € 90 mln. Het restant bedraagt derhalve € 83,4 mln. voor het afdekken van nieuwe risico's.

Tot dusverre heeft zich op de huidige portefeuille geen verlies voorgedaan.

In bijgaande tabel II geven we overzicht van de initieel berekende risico's ter vergelijking van de VaR

Tabel II

Project	Jaar van verstrekking	Hoofdsom	Rente (minimaal)	Probability of Default (PD) ¹⁾	Loss Given Default (LGD) maximaal ²⁾	Expected Loss (EL) ³⁾	Expected Loss %
Leenfaciliteit woningcorporaties Berge	2022	€ 45.000.000,00	0,25%	0,03%	15%	€ 2.030,06	0,00%
SR Beekse Bergen Fase II	2022	€ 20.000.000,00	1,75%	5,21%	2%	€ 21.204,70	0,11%
Strategische Grondbank	2022	€ 42.500.000,00	1,50%	1,01%	30%	€ 130.706,63	0,31%
Terminal Eindhoven Airport	2023	€ 55.000.000,00	3,05%	0,29%	59%	€ 96.975,20	0,18%

De kans op wanbetaling of verzuim wordt uitgedrukt in de ¹⁾ "Probability of Default". Als de kans zich daadwerkelijk voordoet dan wordt het verlies uitgedrukt in de ²⁾ "Loss Given Default". Het totale verwachte verlies is dan de ³⁾ "Expected Loss". Dit zijn individuele berekeningen, zonder rekening te houden met scenario's en kruisverbanden die zich kunnen voordoen. Via de "Value at Risk"-methode worden deze scenario's en kruisverbanden wel berekend via 5.000 simulaties. Uiteindelijk wordt dan een integraal risicobedrag bepaald.

Het risico van de leningen aan Pivot Prak wordt, samen met de overige financiële risico's van de financiering van Pivot Park, afgedekt via de Algemene Risicoreserve.

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de obligatieportefeuilles is sinds eind 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. De overeenkomst is in 2022 verlengd tot en met 30 november 2023, met de mogelijkheid voor verlenging van nog een jaar. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagendaportefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin 2023 naar schatting respectievelijk € 2,3 miljard en € 376 mln. Aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor **2023** ramen wij de kosten op ongeveer € 250.000 per jaar. Het gaat dan om het beheer en bewaarloon van obligaties alsmede het beheer en afsluiten van leningen aan decentrale overheden.

Het is wettelijk niet toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu in de praktijk ook gebeurt. De obligatieportefeuille loopt dus langzaam af. Maar de leningen aan decentrale overheden zijn de afgelopen jaren toegenomen (saldo per ultimo 2022 bedraagt ongeveer € 1,6 miljard).

Rente toerekening

EMU-saldo

Het EMU-saldo voor **2023** bedraagt op basis van de begrotingscijfers **2023** -/- € 225,2 mln. (zie

bijlage 14). Bij de begroting 2022 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in **2023** -/- € 164,9 mln. zou bedragen.

Renteschema

Renteschema			€
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 0
b.	De externe rentebaten		-/- € 43.446.639
Totaal door te rekenen externe rente			-/- € 43.446.639
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0	
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0	
			-/- € 0
Saldo door te rekenen externe rente			-/- € 43.446.639
d1.	Rente over eigen vermogen		€ 0
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 0
			-/- € 43.446.639
De aan taakvelden (programma's, inclusief overzicht overhead) toe te rekenen rente			
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)		-/- € 0
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury		-/- € 43.446.639

Paragraaf 6 Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- o De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- o De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;
 3. Stichtingen en verenigingen, en,
 4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en de verwachte omvang aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar
- de verwachte omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het begrotingsjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Nota

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek en provinciaal belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen die op 12 december 2014 door PS is vastgesteld. Hierin is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Ook staan de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. De nota wordt geactualiseerd en zal naar verwachting in 2023 aan uw staten worden aangeboden.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts -of benoemingsrecht van bestuurders

en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf weerstandsvormen), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

Naast het financiële risico ontvangt de provincie ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Dividendafspraken zijn met de volgende verbonden partijen gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, Nederlandse Waterschapsbank en de Bank voor Nederlandse Gemeenten. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de begroting is € 99,3 mln. aan rendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Vanzelfsprekend raken de grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals covid19, de energietransitie en de oorlog in Oekraïne ook de verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht. Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in de risico-paragraaf hieronder nader toegelicht.

Invloed Covid

Ondanks de huidige positieve ontwikkelingen m.b.t. het coronavirus is ook gebleken hoe snel het sentiment kan veranderen en het virus toch weer de overhand kan krijgen. De invloed van het coronavirus op de uitoefening van de taken en de financiële positie is daarom nog altijd onderwerp van gesprek met de verbonden partijen. Tot op heden zijn alle verbonden partijen in staat geweest de gevolgen van het virus op te vangen. Bij een aantal verbonden partijen, zoals bijvoorbeeld NV Monumentenbeheer Brabant, heeft de impact van het virus tot bijzondere/extra afspraken geleid. Deze zijn in de toelichting bij deze verbonden partijen nader toegelicht.

Energietransitie

Sinds 2021 is er landelijk en ook in Brabant sprake van fors toenemende transportschaarste. In juni heeft Tennet voor Limburg en Brabant een afname schaarste afgekondigd. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de economische ontwikkeling, maar raakt de realisatie van maatschappelijke opgaven in brede zin. Oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken raken ook onze verbonden partijen. Enerzijds op het gebied van innovatie en anderzijds vraagt het om een efficiënt gebruik en uitbreiding van het energienetwerk.

De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld.

Oorlog in Oekraïne

De macro-economische effecten van de Russische inval in Oekraïne en de daaropvolgende economische sancties die aan Russische bedrijven en banken zijn opgelegd, zullen ook zijn weerslag hebben op de Nederlandse economie. De impact op de uitoefening van de taken en de financiële posities van de verbonden partijen is vooralsnog beperkt. Het onderwerp blijft desalniettemin onder de aandacht.

Wijziging WGR

Per 1-7-2022 is de Wet Gemeenschappelijke Regelingen gewijzigd. Met deze wetwijziging worden de mogelijkheden van volksvertegenwoordigers om de eigen controlerende en kaderstellende rol bij

gemeenschappelijke regelingen te versterken aangepast en uitgebreid. Ook wordt de democratische legitimatie van de besluitvorming binnen zo'n samenwerkingsverband vergroot.

Het deel van de wet dat rechten geeft aan volksvertegenwoordigers is per 1 juli 2022 ingegaan. Voor het andere deel (verplichtingen om bestaande gemeenschappelijke regelingen aan te passen, om zo scherpere afspraken te maken over bijvoorbeeld uittreding of evaluatie) geeft de wet een implementatieperiode van twee jaar. De provincie Brabant is deelnemer bij 7 Gemeenschappelijke Regelingen (3 omgevingsdiensten, ZRK, Havenschap Moerdijk, Hollandse Waterlinies, Kleinschalig openbaar vervoer NO-Brabant). Dit betekent dat deze 7 Gemeenschappelijke Regelingen voor 1-7-2024 moeten worden aangepast op grond van de gewijzigde WGR. We gaan met de andere deelnemers in deze Gemeenschappelijke Regelingen de benodigde aanpassingen voorbereiden. We zullen uw Staten op de hoogte houden van dit traject.

Provinciale statenverkiezingen

De volgende verkiezingen voor de provinciale staten vinden plaats op 15 maart 2023. Na de installatie van het nieuwe college van Gedeputeerde Staten zal de gewijzigde bestuurlijke verantwoordelijkheid van de portefeuillehouders voor deelnemingen / verbonden partijen voor de collegeperiode 2023-2027 worden vastgesteld.

Mutaties Verbonden Partijen

Momenteel doorlopen twee verbonden partijen het oprichtingsproces:

- BrabantRing heeft samengevat als doel om een substantiële bijdrage te leveren aan:
 - Het digitaal verbinden van gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers over de Brabantse glasvezelnetwerken en de laagdrempelige toegang voor maatschappelijke partijen en dienstaanbieders daarop.
 - Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor innovatieve bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit waarop samenwerking en innovatie wordt gestimuleerd.
- COO BIC stimuleert, faciliteert en ondersteunt de ontwikkeling van Brainport Industries Campus (BIC) door te sturen op conceptwaarde van de BIC Campus en bijbehorend ecosysteem, te zorgen voor meewind in de ontwikkeling en door te werken aan de positionering en propositie van BIC, door leads te genereren van partijen die zich kunnen vestigen op BIC. De COO participeert in niet in de exploitaties die normaliter onderdeel vormen van de campusontwikkeling zoals gebieds- en vastgoedontwikkeling en shared services en shared facilities. Beoogd wordt dat de COO zal bestaan uit een kleine slagvaardige efficiënte werkorganisatie van ca. 5 personen, een Raad van Toezicht een Raad van Advies en een Vestigingscommissie.

In beide gevallen hebben Provinciale Staten de wensen en bedenkingen reeds uitgesproken.

Ten opzichte van de vorige rapportage kwalificeert Stichting Brainport Smart District niet meer als verbonden partij. Gedeputeerde Ronnes is in Q2 2022 uit het bestuur getreden. Dit leidt ertoe dat de Provincie alleen deelneemt in het comité zonder goedkeurende of besluitvormende bevoegdheden.

Risico's

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel). Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend:

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt gescoord, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

In de bijlagenbundel van de jaarrekening is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

1. Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling 6. Energie			actief	Voldoet
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	1. Bestuur en veiligheid			monitorend	Voldoet
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			monitorend	Voldoet
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.7	De Hollandse Waterlinies	10. Vrijtijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Monitorend	n.n.b.

1.1 Havenschap Moerdijk

De Gemeenschappelijke Regeling Havenschap Moerdijk is (50%) aandeelhouder en financier van Havenbedrijf Moerdijk NV, waarin de bedrijfsactiviteiten plaatsvinden. PS heeft verzocht om deze structuur en de invloed die kan worden uitgeoefend nader toe te lichten. In 2022 wordt hier uitvoering aan gegeven.

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant

De begroting 2023 is in evenwicht, maar de financiële positie (weerstandsvormogen) voldoet met een weerstandsratio (die aangeeft hoe het weerstandsvormogen zich verhoudt tot de gekwantificeerde risico's) van 0,7 niet aan de norm die gesteld is op tenminste 1,0. Deze lage score wordt veroorzaakt door onzekerheden m.b.t. de Omgevingswet, informatie/ICT-risico's en personele risico's. De ODZOB verwacht een verslechtering van de weerstandsratio in 2023, die kan dalen naar 0,4.

Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.1	Enexis NV	6 Energie			Actief	Voldoet
2.2	CSV Amsterdam BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.
2.4	Brabant Water NV	3. Water en Bodem			Actief	Voldoet
2.5	Eindhoven Airport NV	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			Actief	N.v.t.
2.6	BOM Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling en 6 Energie			Actief	Voldoet
2.7	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte BV / Ruimte voor Ruimte II CV	2. Ruimte en wonen			Actief	Voldoet
2.8	Business Park Aviolanda BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid 3. Water en Bodem			Monitorend	N.v.t.
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	Algemeen financieel beleid 1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	N.v.t.
2.11	PZEM NV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Monitorend	Voldoet
2.12	Pivotpark Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.13	Green Chemistry Campus BV	Programma 5, 6			Actief	Voldoet
2.14	Groen Ontwikkefonds Brabant BV	Programma 3, en 4. Natuur en milieu			Actief	Voldoet
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
2.16	Brabant Startup Fonds BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet

2.1 Enexis NV

In 2022 is door de aandeelhouders van Enexis een nieuw strategisch plan vastgesteld. De energietransitie leidt voor Enexis tot een grote investeringsopgave en kapitaalbehoefte, die op lange termijn waarschijnlijk niet door de huidige aandeelhouders kan worden ingevuld. Enexis en haar aandeelhouders zijn in gesprek over de ontwikkelingen en mogelijke maatregelen om te zorgen dat Enexis een financieel solide basis behoudt. Ook het Rijk voert overleg met de regionale netbeheerders en hun aandeelhouders over een eventuele participatie door het Rijk. Op basis van de huidige inzichten is de prognose dat Enexis voor de middellange termijn (huidige reguleringsperiode / tot 2027) aan de vastgesteld ratio's blijft voldoen.

In augustus hebben de Europese mededingingsautoriteiten goedkeuring gegeven aan de verkoop van Fudura BV aan het consortium "Lion" (bestaand uit DIF Capital Partners en PGGM) (eerder goedgekeurd door de AVA van 14 april 2022).

2.4 Brabant Water NV

Het huidige financiële beleid loopt in 2022 af en wordt in Q4 2022 herzien. Daarbij zijn er ontwikkelingen die alertheid vragen. Door klimaatveranderingen staan drinkwaterbedrijven namelijk voor een grote opgave. Langere perioden van hitte en droogte vragen om extra investeringen in productie- en distributiec capaciteit. Hierbij worden door Brabant Water NV ook de mogelijkheden verkent van alternatieve bronnen voor de Brabantse drinkwaterproductie (zoals winning vanuit oppervlakte- of brakwater). Naast klimaatverandering zorgen cybersecurity, groei van het aantal aansluitingen en veroudering van het huidige drinkwaternetwerk voor een stijgende noodzaak tot investeren. De vraag is echter op welke wijze dit gefinancierd gaat worden. Door de huidige winstregulering kunnen drinkwaterbedrijven namelijk niet (tijdig) het benodigde extra geld genereren om deze (extra) investeringen uit te voeren. Deze problematiek speelt bij de meeste drinkwaterbedrijven in Nederland. Landelijk wordt dan ook in opdracht van de minister van IenW onderzoek gedaan naar de financieringsmethodiek van drinkwaterbedrijven.

Brabant Water brengt momenteel in kaart wat de financiële impact is van bovengenoemde risico's en op welke wijze de (extra) investeringen op de korte, middellange en lange termijn gefinancierd gaan worden.

2.5 Eindhoven Airport NV

De financiële impact van het coronavirus op de bedrijfsvoering van Eindhoven Airport was zowel in 2020 als in 2021 zeer groot. Door sturing op de kosten, afweging van investeringen en de goede financiële basis die in de jaren voorafgaand aan de coronapandemie is opgebouwd, kon het verlies over beide jaren worden opgevangen en is de financiële situatie nog altijd gezond. In de tweede helft van 2021 was er bovendien sprake van een herstel. Op basis van de historische performance en het herstel vanaf de zomer 2021, waarin is aangetoond dat men zodra het reizen weer mogelijk is, in staat is om snel op te schalen, is de verwachting dat in 2022 e.v. een verder herstel zal optreden en dat Eindhoven Airport in 2023/2024 qua passagiersaantallen weer op het niveau van 2019 zal zijn. De impact van de oorlog in Oekraïne is op vooralsnog beperkt.

Onduidelijk is echter nog wat de impact op Eindhoven Airport zal zijn als de effecten van de coronacrisis komende jaren aan blijven houden. Een aantal scenario's is uitgewerkt, waarbij er onder meer rekening wordt gehouden met een economische recessie en een terugvallende vraag naar luchtvaart. Ondanks de tegenslagen in 2020 en 2021 is er vertrouwen in de toekomst, gezien de groei van het vaccinatie-niveau en het feit dat in de zomer van 2021 en in 2022 het "oude reisgedrag" bij met name de leisure-reiziger weer relatief snel opveerde.

Eindhoven Airport is voornemens om de komende jaren ca. € 170 Mln. te investeren in de kwaliteit van de luchthaven. Deze investeringen passen binnen de uitvoering van het advies "Opnieuw Verbonden" van Pieter van Geel, waaraan ook de provincie zich heeft geëngagementeerd. Voor een belangrijk deel daarvan heeft zij een aanvraag bij ons college ingediend voor financiering uit de immunisatieportefeuille.

BOM Holding BV

Innovatiefonds Brabant BV en Energiefonds Brabant BV zijn opgericht in 2014 en ondergebracht bij BOM Holding BV. Beide fondsen hebben een looptijd tot 2037. In 2021 is de tweede evaluatie van de Brabantse Investeringsfondsen uitgevoerd. Provinciale Staten zijn hierover geïnformeerd bij Statenmededeling d.d. 16 november 2021. De provincie is met de BOM in gesprek gegaan over de conclusies en aanbevelingen die uit de evaluatie naar voren komen. Daarbij wordt onder meer vastgesteld welke aanpassingen benodigd zijn. Hierover zal naar verwachting in Q4 2022/Q1 2023 meer duidelijkheid zijn.

2.7 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte BV / Ruimte voor Ruimte II CV

De aandeelhoudersinstructie loopt tot 31 december 2032 en is verdeeld over 4 aaneengesloten perioden. Voor elke periode ontvangt de directie een nadere instructie, waarin de afdracht sloopkosten, het normatieve rendement en de maatschappelijke doelstellingen zijn opgenomen.

De huidige (2e) periode loopt t/m 2022. In Q4 2022 zal de instructie voor de 3e periode worden vastgesteld. Naar verwachting treedt in 2023 de nieuwe Omgevingswet in werking en in lijn daarmee wordt ook de Omgevingsverordening Noord-Brabant vastgesteld. Vooruitlopend daarop is in april 2022 een wijziging van de Interim Omgevingsverordening doorgevoerd. Dit heeft gevolgen voor het functioneren van de RvR. De wijziging van de Interim Omgevingsverordening en de Omgevingsverordening bieden namelijk meer mogelijkheden voor gemeenten en private partijen om in het landelijk gebied ontwikkelingen te realiseren die eerder grotendeels waren voorbehouden aan de RvR. Door het nemen van een mix aan maatregelen is het de verwachting dat de RvR aan haar taakstelling, het terugverdienen van de in het kader van Ruimte voor Ruimte gedane uitgaven, kan blijven voldoen. De volgende maatregelen worden verder uitgewerkt:

- a. Het bieden van meer financiële mogelijkheden zodat de RvR haar rol als maatschappelijk ontwikkelaar waar kan maken;
- b. Afspraken maken met de Brabantse gemeenten over verdeling en planning voor de resterende Ruimte voor Ruimte titels via de regionaal ruimtelijke overleggen;
- c. De positionering van de RvR als maatschappelijk ontwikkelaar betrekken bij de te maken afspraken onder b en bij provinciale beleidsdoelstellingen;

- d. Het nakomen van de afspraken genoemd onder "b" monitoren en als er onvoldoende uitvoering aan wordt gegeven voeren van bestuurlijk overleg en indien nodig te bezien of en welke nadere stappen mogelijk zijn.

De actuele ontwikkelingen van de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte worden uitgebreid toegelicht in de bijlagenbundel van de jaarrekening (zie 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen').

2.8 Business Park Aviolanda BV

Fokker Holding BV heeft Fokker Techniek BV (medeaandeelhouder van Business Park Aviolanda BV) verkocht aan Fokker Services Group BV. Tevens heeft Fokker Holding BV aangekondigd dat Panta Holding BV op termijn verhuist naar Papendrecht. Vanwege het vertrek van Fokker Holding BV heeft zij aangekondigd om haar 20% aandelen te verkopen. De aandeelhouders verwachten in 2022 een nieuwe aandeelhoudersovereenkomst en voor Business Park Aviolanda BV een ondernemingsplan en vastgoedstrategie (met meerjarenbegroting en investeringsplan) voor 2022-2026 vast te stellen.

2.12 Pivotpark Holding BV

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivotpark Holding BV verbetert, maar is nog altijd mager. De omzet neemt toe a.g.v. meer screeningactiviteiten en gestegen verhuuropbrengsten (er is sprake van 92% bezetting).

In maart 2021 heeft provincie Noord-Brabant besloten om Pivot Park een lening van € 9,6 mln. euro te verstrekken voor de bouw van een single tenant gebouw. Dit bedrag is in juli verhoogd met € 1,5 mln. tot een totaal van 11,1 mln.. Daarnaast is er in de 2e helft van 2021 een lening van € 33,85 mln. verstrekt voor de bouw van een multi tenant gebouw als vervanging van het oude gebouw en investering in extra ruimte voor nieuwe huurders. Het gebouw is volledig verhuurd en de bouw is inmiddels gestart.

De realisatie van beide panden leidt naar verwachting tot een verdere verbetering van de rentabiliteit, maar wij zien nog een forse investeringsvraag voor de komende jaren om Pivot Park te kunnen laten doorgroeien tot een volwaardige campus.

De directie en RvC hebben aan de aandeelhouders van Pivot Park Holding BV gevraagd in te stemmen met de verkoop van Pivot Park Screening Center. De aandeelhouders vormen op basis van onafhankelijk onderzoek hun opinie. Besluitvorming hierover vindt in 2022 plaats.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

De financiële situatie van de campus blijft zorgelijk. Ontwikkelingen in circulaire en biobased processen zijn van de lange adem. Na 10 jaar (24 juni 2022) is de campus nog steeds grotendeels afhankelijk van publieke bijdragen en zijn de staatssteungrenzen met betrekking tot de exploitatiesteun bereikt. Uit onderzoek moet blijken of verdere invulling kan worden gegeven aan de financieringsbehoefte, passend bij het ondernemingsplan. De GCC heeft voor de jaarrekening van 2021 een impairment toegepast en daarmee de vaste activa naar nul afgeschreven. Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus BV een voorziening getroffen van € 2,3 mln.. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte (agio)vermogen.

Het beleid vormt een aandachtspunt waarop actie benodigd is. In 2022 moet duidelijk worden in welke richting de Green Chemistry Campus BV zich de komende jaren gaat ontwikkelen. In een ondernemingsplan in ontwikkeling bepaalt de GCC de koers. Omdat er een kans bestaat dat de conclusies en vervolgacties impact hebben op het bestaande governance model van GCC vraagt de verbonden partij ook op dit onderdeel de verhoogde aandacht.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

De provincie heeft recent een nieuw Beleidskader Natuur 2023-2030 opgesteld, waarin de doelstellingen voor natuur zijn geformuleerd. In het tweede halfjaar van 2022 wordt de bijbehorende uitvoeringsagenda uitgewerkt, waarin wordt bepaald hoe de provincie de beleidsdoelstellingen natuur wil realiseren.

In de nieuwe beleidsperiode moet de provincie vanaf 2024 circa € 10 mln. per jaar gaan bezuinigen op natuur. Daarnaast is er sprake van prijsstijgingen bij grondverwerving en inrichtingskosten op het natuurnetwerk Brabant. Dit zal naar verwachting ook gevolgen hebben voor de opdracht van de provincie aan GOB BV.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bevat een aantal incurante objecten, die op dit moment niet of slechts deels worden verhuurd. Een substantieel deel van de wel verhuurde objecten, wordt verhuurd aan exploitanten in de culturele of de horecasector die hard zijn/worden getroffen door de coronamaatregelen. Om dit te compenseren heeft de provincie in 2021/2022 aan NV Monumenten Beheer Brabant uitstel van rente en aflossing verleend.

Hoewel financiële situatie door de Coronacrisis is verergerd, is het toekomstperspectief ook voor de (middel)lange termijn onzeker. Gezien dit onzekere toekomstperspectief is reeds eerder een voorziening getroffen van € 2.058.000 (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen) en is er in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders in 2021 besloten om opdracht te geven voor een extern onderzoek naar de toekomstscenario's van NV Monumenten Beheer Brabant. Dit heeft geleid tot vervolgvragen, die in het tweede halfjaar 2022 nader worden onderzocht.

3. Stichtingen en verenigingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.3	Stichting Brabant C Fonds	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.5	Stichting Leisure Ontwikkefonds Brabant	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	Voldoet
3.6	Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019	10. Vrijetijd, Cultuur, Sport en Erfgoed			Actief	N.v.t..

3.3 Stichting Brabant C Fonds.

Het fonds heeft een looptijd tot en met 2023. N.a.v. het nieuwe beleidskader Levendig Brabant zal een besluit worden genomen over het instrumentarium van de provincie na 2023 en wat de rol van Brabant C daarin is. Hierin wordt de fondsevaluatie meegenomen.

In Q4 2022 stopt de huidige directeur van stichting Brabant C. De RvC is gestart met de werving van een interim directeur voor 2023. Dit in afwachting van de besluitvorming over de toekomst van Brabant C na 2023.

4. Overige verbonden partijen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en milieu			Actief	N.v.t..

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De voorziening gesloten stortplaatsen wordt jaarlijks opgericht op basis van het voorcalculatorische percentage van 5,06%. Het verschil tussen dit voorcalculatorische rendement en de werkelijke opbrengsten van de belegde voorziening wordt jaarlijks toegevoegd resp. onttrokken aan de egalisatiereserve rente voorziening. Wanneer het

werkelijke rendement gedurende langere tijd achterblijft bij het voorcalculatorisch rendement wordt deze egalisatiereserve negatief.

De waarde van de egalisatiereserve bedraagt per 31 december 2021 € 5.902,-. In de begroting 2022 is de verwachting dat de egalisatiereserve niet langer positief zal blijven. Geraamd is een tekort van € 379.000 per ultimo 2022. Uit de rapportages tot en met mei 2022 is het tekort al opgelopen naar € 3.690.600. De verwachting is dat dit tekort in de toekomst weer naar € 0 loopt.

De provincie moet het tekort aan het einde van ieder jaar opnemen in een voorziening. Vanwege het verwachte tekort in 2022 staat het stoplicht voor Financiën op oranje.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk Belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50,0%
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Oss	Otters-Bruijnen*	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	14,3%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant	Tilburg	Roijackers/Lemkes-Straver	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Roijackers/Lemkes-Straver	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35,0%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Roijackers/Lemkes-Straver	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.7	De Hollandse Waterlinies	Utrecht	Smeulders*	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10%

* = Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X € 1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2023	Eigen vermogen per 31-12-2023	Vreemd vermogen per 01-01-2023	Vreemd vermogen per 31-12-2023
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)		280.000.000*	97.265	97.265	213.484	213.484
1.2	Zuidelijke Rekenkamer			99	99	200	200
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			860	860	325	325
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West Brabant			2.918	2.918	3.285	3.285
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			3.266	3.266	8.620	8.620
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord			10.127	10.127	11.380	11.380
1.7	De Hollandse Waterlinies			n.b.	n.b.	n.b.	n.b.

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

* De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

X € 1000

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Smeulders/Spierings	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Stemrecht / lid AHC	30,8%	pm	-	pm	-
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders/Roijackers	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Smeulders/Otters-Bruijnen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.6	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders/Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	50.827	50.827	50.828
2.7a	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte BV	's-Hertogenbosch	Smeulders/Ronnes	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.7b	Ruimte voor Ruimte II CV	's-Hertogenbosch	Smeulders/Ronnes	Stemrecht / Commanditaire vennoot	99%	1.485	24.458	25.943	24.498
2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	6.477	6.488	6.488

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen*	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.11	PZEM NV	Middelburg	Smeulders*	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders/Van Gruijthuijsen/Ronnes	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders/Spierings	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	2.300	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkelingsfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Smeulders/Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	N.V. Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen/Smeulders	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058
2.16	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recent gepubliceerde (half)jaarcijfers.

* Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X€ 1000									
	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2023*	Eigen vermogen per 31-12 2023*	Vreemd vermogen per 1-1 2023*	Vreemd vermogen per 31-12 2023*	Resultaat 2023 na belasting*	Netto Dividend, ontvangen in 2023 over 2022
2.1	Enexis NV	159.490		4.231.000	4.231.000	5.234.000	5.234.000	89.000**	pm
2.2	CSV Amsterdam BV			312	312	23	23	-43	0
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.532	1.532	7	7	-37	0
2.4	Brabant Water NV			684.676	684.676	534.999	534.999	10.493	0
2.5	Eindhoven Airport NV			101.325	101.325	36.650	36.650	-2.293	0
2.6	BOM Holding BV	111.778		51.068	51.068	256.601	256.601	-631	0
2.7a	Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte BV			611	611	145	324	125	0
2.7b	Ruimte voor Ruimte II CV			20.205	20.205	9.466	9.466	8.245	0
2.8	Business Park Aviolynda BV	1.573		13.131	13.131	12.508	12.508	425	0
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		1.932.000	1.932.000	88.777.000	88.777.000	80.000**	pm
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800		5.062.000	5.062.000	143.995.000	143.995.000	211.000	pm
2.11	PZEM NV			1.650.909	1.650.909	1.229.012	1.229.012	235.065	0
2.12	Pivotpark Holding BV	31.952		13.060	13.060	26.203	26.203	1.155	0
2.13	Green Chemistry Campus BV			905	905	119	119	-2.168	0
2.14	Groen Ontwikkelingsfonds Brabant BV			0	0	8.324	8.324	0	0
2.15	N.V. Monumenten Beheer Brabant	6.907		773	773	8.603	8.603	184	0
2.16	Brabant Startup Fonds BV	10.700		0	0	14.488	14.488	0	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente (half)jaarcijfers.

** Resultaat eerste halfjaar 2022

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Otters-Bruijnen/thema Ipo BAC	Lid van het bestuur	9,63% (Bij12 10,60%)
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Otters-Bruijnen/van Gruijthuijsen	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	van Gruijthuijsen/Smeulders	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier	's-Hertogenbosch	Smeulders*	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	75%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	van Gruijthuijsen/Smeulders	lid van de raad van deelnemers.	50%
3.6	Stichting La Vuelta Holanda	Utrecht	Smeulders*	Lid van het bestuur	15%

*Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X € 1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2023*	Eigen vermogen per 31-12-2023*	Vreemd vermogen per 01-01-2023*	Vreemd vermogen per 31-12-2023*
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		180	5.170	5.170	31.630	31.630
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			656	656	336	336
3.3	Stichting Brabant C Fonds			1.009	1.009	9.499	9.499
3.4	Stichting Beheer Museum Kwartier			100	100	540	540
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			5159	5.159	2	2
3.6	Stichting La Vuelta Holanda			4.558	4.558	141	141

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

4. Overige verbonden partijen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)	Bestuurlijk belang	Aandeel
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Gruijthuijsen/Spierings	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

Vermogensstructuur en resultaat

X € 1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2023	Eigen vermogen per 31-12-2023	Vreemd vermogen per 01-01-2023	Vreemd vermogen per 31-12-2023
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			104.512	104.512	29.779	29.779

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente (half)jaarcijfers

5. Investeringsfondsen voor Brabant

	Fonds*	Fondsomvang x € 1 mln	Looptijd t/m	Revolverenheid	Multiplier	Portefeuille
5.1	Innovatiefonds Brabant	125	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuijsen
5.2	Energiefonds Brabant	60	2037	Nominaal	≥ 4	Spierings
5.3	Brabant C fonds	36	2022	Beperkt	≥ 3	Smeulders
5.4	Groen Ontwikkelfonds voor Brabantse natuur	240	2029	Niet of nauwelijks	≥ 2	Roijackers
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	10	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Smeulders
5.6	Brabant Startup Fonds	10	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuijsen

* Zie bijlagenbundel begroting 2022 voor aanvullende fondsinformatie

Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid is vastgelegd in de nieuwe grondnota, die is door Provinciale Staten vastgesteld in juni 2022. Deze heeft als doel om tegen aanvaardbare prijzen (tijdig) gronden beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend op te treden, door middel van participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappij zoals de ORR en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen van ontwikkelprogramma's. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling. Daarnaast zetten we onze ervaring op gebied van proces en projectmanagement en onze vastgoedkennis en financiën in.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met overige overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het Bestuursakkoord 2020-2023 (incl. addendum) en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Investeringskrediet

Het meerjarenperspectief van het Ontwikkelbedrijf vormt de basis voor de opgenomen financiële middelen en berekeningen in de (meerjaren-) begroting en deze paragraaf. Deze prognoses zijn per 1 juli 2022 geactualiseerd en vormen de basis voor het boekwaarde verloop in 2023. Op grond hiervan is in onderstaande tabel de verwachte boekwaarde per 31-12-2023 over ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf als volgt weergegeven.

Boekwaardeverloop Ontwikkelbedrijf

Instrument	Boekwaarde per	
	1-1-2023	31-12-2023
Deelnemingen	6.488.160	6.488.160
Grond	64.353.971	47.521.620
Leningen/garantstellingen	69.561.927	85.220.550
Totaal	140.404.058	139.230.330

Binnen de categorie gronden en opstallen zijn in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie (BIE) zijn.

Project	Boekwaarde 1-1-2022	Vermeer- dering	Verminder- ing	Boekwaarde 31-12-2022	Voor- ziening	Nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Resultaat nominaal	Resultaat contante waarde
Aarle Rixtel, Opstal 6	572.986	2.412	216.573	358.825			358.825		
Tilburg, Oostkamer	631.310	156	631.466	0					
Esch, De Ruiting 2	464.401		464.401	0					
Geertruidenberg, Dongecentrale	816.096	950.977	60.000	1.707.073		1.131.000	2.838.073		
Dongen, Moederhuis Franciscanessen	952.104	128.290	1.080.394	0					
Veghel, CHV- terrein	2.513.797		2.513.797	0			0		
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	4.751.522	571.090	5.437.899	-115.287		266.915	151.628		
Totaal	10.702.216	1.652.924	10.404.530	1.950.611	0	1.397.915	3.348.526	0	0

De geraamde resterende ruimte in het revolverend investeringskrediet groot € 235 mln., waarvan € 139,2 mln. is ingezet, bedraagt 31-12-2023 € 95,8 mln.

Instrument	Boekwaarde 31-12-2023	restant krediet 31-12-2023
Investeringskrediet		235.000.000
Deelnemingen	6.488.160	
Grond	47.521.620	
Leningen/garantstellingen	85.220.550	
		139.230.330
Totaal		95.769.670

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2023.

Risicoreserveringen en risico's

In onderstaande tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	projecten	300.000
		deelneming: kapitaalinbreng	6.488.160
	Grote Erfgoedcomplexen	projecten	178.000
		geldeningen	6.135.516
	Kenniseconomie	projecten	273.856
	Werklocaties	geldening	2.500.000
		projecten	273.090
	Cultuur	projecten	300.000
	Economisch Vestigingsklimaat	geldening	953.750
	Regionaal sociaal beleid	geldening	755.357
Wonen	geldening	123.750	
Subtotaal afgedekt			18.281.479
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			14.368.732
Totaal			32.650.210

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	17.543.540
	Grote Erfgoedcomplexen	geldening	2.740.841
	Stedelijke transformatie	projecten	8.410.000
Totaal			28.694.381

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Diverse	projecten	284.510
Totaal			284.510

Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 31-12-2023
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's	4.541.598
	Verkenningen	projecten	4.014.032
Totaal			8.555.630

De geraamde risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2023 bedraagt het totale geraamde saldo hiervan

€ 61,4 mln. Dit is onderverdeeld in een geraamde risicoreservering van € 18,3 mln. en een geraamde voorziening van € 28,7 mln. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een geraamde vrije ruimte van € 14,4 mln., ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen, waaruit bovenmatige

risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen worden afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend.

Het geraamde saldo van deze Verkenningenreserve ten behoeve van voorbereidende plan- en ontwikkelkosten, bedraagt ultimo 2023 € 8,6 mln. Hierbij is rekening gehouden met een geraamde onttrekking in 2022 en 2023 voor lopende verkenningen ten behoeve van toekomstige stedelijke transformatieprojecten.

Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor in de begroting dit geen budgettaire effecten heeft. Deze reserve heeft een verwacht saldo van € 0,3 mln. per 31-12-2023.

Weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2023. Bij de berekening van de ratio van het weerstandsvermogen wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandcapaciteit. Op basis van deze nieuwe berekeningsmethodiek komt de ratio uit op 0,93 % (per 31-12-2023) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient er een methodiek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen. De vast te stellen methodiek is als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering), de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fictieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier.

Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent te werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening getroffen of bijgesteld.

Grondbeleid overige beleidsvelden

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifieke taak voor het Ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de Stimuleringsmaatregelen Woningbouw, die 2009 zijn vastgesteld. Op de Starterslening bij de SVN na, zijn alle maatregelen afgerond. Op de stimuleringsmaatregel voor Startersleningen zal in 2023 € 1,3 mln. worden afgelost. Per 31-12-2023 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 2,8 mln.

Natuurnetwerk Brabant

Om het Natuurnetwerk Brabant volledig te realiseren dient nog ongeveer 4700* ha, via verwerving of functieverandering, beschikbaar te komen voor natuur en nog ongeveer 8700* ha ingericht te worden. Via de realisatie van circa 1000* ha Ecologische Verbindingszones worden de natuurgebieden met elkaar verbonden. In N2000 gebieden loopt de uitvoering via de provincie, daarbuiten via het Groen Ontwikkefonds Brabant (GOB), in samenspraak met terreinbeherende organisaties, waterschappen, gemeenten, de ZLTO, bedrijfsleven en particulieren.

*Peildatum 1 januari 2022.

Grondbank de Kempen en de Pielis

De doelstelling van Grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunt dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal 13,9 mln.) met gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Per 31-12-2023 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank 4,4 mln. en de risicoreserve van 0,325 mln.

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Per 31-12-2023 is de boekwaarde van de Grondbank 1 mln. en van de reserve 0,335 mln.

Strategische Grondbank

Uit de immunisatieportefeuille is een investeringsbudget van € 42,5 mln. voor de strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt de komende jaren een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren.

Infrastructuur

In o.a. het Meerjaren-investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit hiervoor gevoteerde investeringskredieten in het kader van mobiliteitsbeleid.

Tijdelijk beheer gronden en opstallen

In 2023 zal circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreffen gronden die in beheer zijn in het kader van met Mobiliteit, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB/Natura 2000 (het GOB) en het Ontwikkelbedrijf.

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is o.a. verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de begrotingsprogramma's:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR, transformatieopgaven)
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)
 - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen
 - Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed: Erfgoed

Paragraaf 8 Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese programma's gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan.

In 2021 is het [nieuwe Meerjarig Financiële Kader \(2021-2027\)](#) van de Europese Unie van start gegaan. Hierin zit een nieuwe verdeling opgenomen voor Europese fondsen zoals OPZuid, NSP/GLB, Interreg en het Just Transition Fund (JTF). Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie Noord-Brabant nemen wij wederom de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) op ons voor het OPZuid programma.

Door een sterke lobby vanuit de provincie op de extra middelen die de Europese Unie beschikbaar heeft gesteld om samen te werken de Green Deal middels het JTF is het pakket aan Europese middelen voor Brabant groter dan ooit.

Om maximaal te profiteren van deze fondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor de komende programmaperiode. Voor de nieuwe programmaperiode is door GS besloten dat de cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten. De motivatie is dat de EU middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Voor de rest van de huidige bestuursperiode is dit zo georganiseerd en is door de betreffende programma's tot en met 2023 een bedrag van € 21,1 mln. aan cofinanciering beschikbaar gesteld. Tevens ligt er met deze begroting een voorstel voor om een bedrag van € 3,5 mln. toe te voegen vanuit de vrije begrotingsruimte waarmee de provinciale cofinanciering op een totaal van € 24,6 mln. komt.

Om de uitvoeringskosten structureel te regelen zijn deze meegenomen in het dossier "Schoon opleveren".

Wat willen we bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren.

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI:

Bij de vormgeving van het nieuwe OPZuid, GLB-NSP en Interreg programma's 2021-2027 is de geactualiseerde Zuid-Nederlandse Regionale Innovatie Strategie ([RIS3](#)) als kader gebruikt bij de vormgeving van de verschillende Europese programma's.

Bij de verschillende Operationele Programma's (OP's) die in nauwe samenwerking met de programmapartners zijn opgesteld en afgestemd met de externe stakeholders ligt het accent op een slimmer en groener Europa. Hiermee sluit het perfect aan bij onze provinciale doelstellingen en kunnen we door slimme programmering Europese middelen genereren die bijdragen aan het realiseren van onze doelstellingen.

OPZuid en Interreg

Het OPZuid programma en de Interreg programma's zijn ingediend bij de Europese Commissie en formeel goedgekeurd. De eerste openstellingen hebben reeds plaatsgevonden. Samen met het veld is hard gewerkt om project ideeën te matchen aan de verschillende Europese programma's zodat optimaal gebruik gemaakt wordt van de Europese middelen bij het realiseren van onze provinciale doelstellingen. Zo zijn er bijvoorbeeld bij de eerste lancering van het Interreg Vlaanderen-Nederland 103 project ideeën ingediend en 29 projecten geselecteerd om verder uit te werken. In 16 van deze projecten neemt/nemen er 1 of meerdere Brabants partijen deel. In het Duitsland -Nederland projecten zijn bij de eerste ronde een 8-tal projecten ingediend waarvan er in vier projecten Brabantse partijen deelnemen.

GLB-NSP

Eind 2021 heeft Nederland het nationale Strategische Plan voor het GLB ingediend bij de Europese Commissie, de opmerkingen van de Europese Commissie zijn verwerkt en het definitief plan is eind september 2022 ingediend bij de EC. De provinciale regelingen worden in 2022 voorbereid. Het nieuwe GLB-NSP start met eerste openstellingen in tweede helft 2023 en loopt tot en met 2027.

Just Transition Fund - JTF (Green Deal)

Het Just Transition Fund heeft als hoofddoel om regio's en mensen in staat te stellen om te gaan met de sociale, economische en milieueffecten van de transitie naar een klimaatneutraal Europa. Het fonds financiert diversificatie en modernisering van de plaatselijke economie en verzacht de negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid.

Vanguard Initiative

Het Vanguard initiative is een initiatief waarin ruim 39 Europese regio's samenwerken. Het initiatief is gericht op een "slimme" opleving/opwekking van de Europese maakindustrie (Smart Industries). In 2022 zal de provincie, naast de bestaande activiteiten, deelnemen aan activiteiten op het gebied van AI en Smart Health en een voorstel op het gebied van Smart Manufacturing / 3D Printen indienen in het nieuwe fundinginstrument I-3 (Interregional Innovation Investments). Het ingediende voorstel is inmiddels gehonoreerd, waarmee bijna € 9,9 mln. Europese subsidie gemoeid is, en 44% daarvan naar Brabant komt.

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

Binnen deze programmaperiode is onder de naam POP3+ het Plattelandsontwikkelingsprogramma verlengd met twee jaren. Naast deze transitieperiode van POP3 ligt de focus nu op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen.

Wat gaan we hiervoor doen?

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI:

o OPZuid

Het nieuwe OPZuid programma is in september 2022 voor het eerst opengesteld. Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten op het gebied van:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat.

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven mee betalen. Om zo optimaal mogelijk gebruik te maken van de Europese middelen hebben de beleidsprogramma's, per genoemd thema, totaal 1,3 mln. beschikbaar gesteld/gereserveerd aan provinciale cofinanciering. Ook voor de openstelling in 2023 zijn reeds de middelen binnen de beleidsprogramma's gealloceerd.

o INTERREG VI-A

De Interreg A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen. Daar waar nodig en zinvol zullen deze projecten financieel worden ondersteund door de provincie, hier is in de begroting van de beleidsprogramma's reeds rekening mee gehouden tot het einde van de bestuursperiode.

o Gemeenschappelijk Landbouwbeleid - Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP)

In 2023 gaat het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van kracht. EU-lidstaten stellen strategische GLB-plannen op om de uit het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke doelstellingen die zijn vastgelegd in artikel 6 te verwezenlijken. Elk strategisch GLB-plan beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het GLB. Er zijn drie hoofddoelen vastgelegd binnen het GLB, dat zijn de contouren waarbinnen het Nederlandse NSP is vormgegeven:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid.

Just Transition Fund - JTF (Green Deal)

Binnen het JTF is het Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoeksProgramma (COROP)² gebied Moerdijk aangewezen en is een bedrag van € 58,5 mln. toegewezen aan dit gebied. Voor Brabant mag het fonds aangewend worden voor transitie van Energie en groene Chemie (Circulaire en biobased grondstoffen). Het betreft innovatie- en infra-systemen (zoals energieopslag en flexibilisering) voor het gebied van de gemeenten Steenwijk, Bergen op Zoom, Moerdijk, Geertruidenberg en Raamsdonkveer. Voor arbeidsmarkt projecten heeft JTF betrekking op het gehele COROP gebied West-Brabant. Het JTF richt zich op realisatie van fossielvrije productieprocessen. In 2023 zal het fonds opengaan en naar verwachting zal 70% van het budget in 2023 beschikt worden. 40% van het budget is bedoeld voor arbeidsmarkt projecten. De uitvoering wordt door Stimulus gedaan.

Vanguard Initiative

Brabant neemt via het Vanguard netwerk deel aan twee projecten die starten in 2022 en doorlopen in 2023:

- Interregional Funding Mechanism, een onderzoek naar de mogelijkheden van een innovatie fonds opgezet door en voor regio's in Europa en Partnership for Regional Innovations (PRI);
- Partnership for Regional Innovation, een project wat de samenwerkingsmogelijkheden tussen regio's verder onderzoekt.

Uitvoeringskosten nieuwe programmaperiode

Een bijdrage voor de uitvoering van de programma's (Stimulus, Interreg-secretariaten, RVO) is naar schatting jaarlijks iets meer dan € 3 mln. De uitvoeringskosten van de EU-programma's zullen de komende programmaperiode (7 jaar) door de provincie gedragen worden. Tot het einde van de bestuursperiode zullen de uitvoeringskosten worden gedekt uit de reserve Cofinanciering Europese programma's 2014-2020. De structurele dekking van de uitvoeringskosten (na de huidige bestuursperiode) zijn meegenomen in het kader van "schoon opleveren".

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

o OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO-budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikt. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode loopt tot eind 2023. De lopende projecten zullen voor die tijd worden afgewikkeld.

o POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. Het POP3 programma zal naar verwachting in 2025 worden afgerond.

² COROP = Een cluster van één of meer aangrenzende gemeenten in dezelfde provincie, ontworpen voor regionaal onderzoek.

- Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigen die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de rapportage klik [hier](#)

Wat mag het kosten?

- Provinciale cofinanciering Europese Programma's 2021-2027

In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Inmiddels is er vanuit de beleidsprogramma's € 21,1 mln. voor de cofinanciering van de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI, GLB/NSP en JTF) toegezegd tot het einde van de bestuursperiode. Tevens ligt er in deze begroting een voorstel om € 3,5 mln. toe te voegen uit de vrije begrotingsruimte.

Beleidsprogramma (bedragen x € 1)	Totaal toegezegde cofinanciering 2022 en 2023	Totaal benodigde cofinanciering 2022 en 2023
Energie	3.000.000	6.552.500
EKT	8.917.500	8.417.500
Landbouw en voedsel	4.000.000	4.270.000
Water en Bodem	2.850.000	2.995.000
Natuur	2.365.000	2.365.000
Vrije begrotingsruimte t.b.v. Energie	3.500.000	
	24.632.500	24.600.000

Met het organiseren van ruim € 24,6 mln. aan cofinanciering voor 2022 -2023 is een belangrijke basis gelegd voor het waarmaken van Brabantse ambities met inzet van Europese middelen.

Door de stelselwijziging van de cofinanciering is het mogelijk dat de benodigde cofinancieringsmiddelen niet tijdig beschikbaar zijn. Om dit te voorkomen zal er gezorgd worden voor een risicobuffer zodat potentiële EU middelen niet verloren gaan. Hiermee zal dit worden ondervangen zodat er, indien noodzakelijk, bijsturing kan plaatsvinden. Deze buffer komt uit het restant van de reserve van de programmaperiode 2014-2020.

- Reserve 2014-2020

Vanuit de ingestelde reserve voor de programmaperiode 2014-2020 zullen de uitvoeringskosten 2022 en 2023 voor zowel de oude als de nieuwe programmaperiode 2021-2027 worden gedekt.

Daarna is het de bedoeling deze kosten een structurele dekking te geven door het mee te nemen in het dossier "Schoon opleveren".

Tevens zullen in 2022 nog de laatste openstellingen van POP3+ worden beschikt. Het restant van ongeveer € 10 mln. zal voor bovenstaande risicobuffer worden gereserveerd als mede de risico's betreffende de afwikkeling van de oude programmaperiode.

Financiële begroting

I Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van lasten en baten van toepassing.

In overeenstemming met de BBV-regelgeving is het autorisatieniveau bepaald op het totaal van de lasten en het totaal van de baten per programma.

De begroting geeft in overeenstemming met de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten. De baten en lasten worden tenzij anders vermeld toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Basis voor de ramingen in de begroting

De begroting 2023 bestaat uit de oorspronkelijke ramingen van ongewijzigd beleid met daarbij de effecten van de 2e bestuursrapportage 2022 die oktober 2022 door PS is/wordt vastgesteld.

Lastneming subsidies

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen voor projectsubsidies worden beneden de grens van € 2,5mln. genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking). De grens dient op basis van nadere afspraken tussen commissie BBV, accountants en IPO tussen de 0% en 0,25% van een doorkijk op de (primitieve) meerjarige begrotingsomvang (inclusief storting reserves) te liggen en wordt ten minste iedere vier jaar geactualiseerd.

Investerings en afschrijvingen (uitwerking financiële verordening art.6)

Aan investeringen worden geen indirecte kosten c.q. rente toegerekend.

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 25 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: · machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingsprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, PZEM NV, NV Eindhoven Airport, BV TOM en CV TOM, Brabant Startup Fonds BV en Breedbandfonds Brabant . De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Nazorgfonds

Het nazorgfonds heeft een afzonderlijke jaarrekening. Hierin worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde met uitzondering van effecten. Deze effecten, die bestaan uit participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde fondsen, worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

Waardeveranderingen hiervan worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en-verliesrekening. Na de sluiting van een stortplaats wordt voor de uitvoering van de nazorg in het Nazorgfonds een voorziening aangehouden. De provincie is na de sluiting wettelijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de nazorg. Mocht die voorziening op enig moment ontoereikend zijn, dan dient de provincie de voorziening aan te vullen of zich daarvoor garant te stellen.

De waarderingsgrondslagen van het nazorgfonds zijn van invloed op de begroting en jaarstukken van de provincies. Een voorziening wordt binnen de begroting van de provincie gevormd indien de voorziening bij het nazorgfonds ontoereikend is.

Reserves (uitwerking financiële verordening art.7)

Reserves worden ingesteld, opgeheven en samengevoegd bij PS-besluit.

Voor elke nieuw in te stellen bestemmingsreserve wordt aan PS een instellingsbesluit voorgelegd met de volgende gegevens:

- doelstelling en gebruik;
- toegestane minimum en maximumstand;
- toevoegingen en onttrekkingen;
- bepalingen omtrent opheffing/looptijd reserve;
- eventuele rentetoevoeging.

Het college biedt PS één keer per bestuursperiode een nota reserves aan. Deze nota wordt door PS vastgesteld en behandelt:

- de vorming en de besteding van de reserves;
- de eventuele rentetoevoeging aan de reserve(s);
- de bepalingen omtrent de opheffing/looptijd van de reserves.

Indien een bestemmingsreserve voor een bepaald doel rekening houdend met de bepalingen voor opheffing/de aangegeven maximale looptijd niet heeft geleid tot de realisering van dat doel, valt de bestemmingsreserve vrij en wordt deze aan de algemene reserve toegevoegd.

Rente

Op de reserves wordt geen rente bijgeschreven.

De provincie hanteert een gesloten rentesysteem waarbij het saldo van de rentekosten en rente-inkomsten wordt opgevangen binnen de Dividend- en rentereserve.

De rentelasten van investeringen maken deel uit van het gesloten rentesysteem dat de provincie hanteert en komen in de begroting tot uitdrukking in het onderdeel algemeen financieel beleid.

Salariskosten en toerekening van organisatiekosten

De structurele salariskosten zijn gebaseerd op de toegestane formatiesterkte op basis van een 36-urige werkweek.

De huidige cao heeft een looptijd van 1 januari 2022 tot en met 31 december 2023

Indexering

In het bestuursakkoord is in de financiële positie rekening gehouden met indexatie van de meerjarenraming.

Hieraan liggen de volgende beleidsuitgangspunten ten grondslag:

- Indexatie wordt toegepast op beleidsprogramma's en organisatiekosten die gefinancierd worden door algemene middelen
- Indexatie wordt toegepast op de relevante exploitatie-uitgaven van de begroting
- Indexatie is alleen van toepassing op structurele bedragen uit de begroting en er wordt een standaardverdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- De indexatie voor loon en prijs is gebaseerd op relevante indexen uit het Centraal Economisch Plan, dat elk jaar in maart wordt gepubliceerd door Centraal Planbureau.
- De indexatie wordt elke jaar als onderdeel van de bestuursrapportage via een begrotingswijziging voor het jaar t+1 verwerkt.
- Voorstellen voor de toepassing van andere indexatiebedragen zijn mogelijk, als de toegepaste indexatie niet afdoende blijkt. Hiertoe worden onderbouwde separate voorstellen bij de bestuursrapportage aan uw Staten voorgelegd.
- Indexatie van structurele investeringskredieten vindt niet plaats op basis van het indexatiebeleid. Bij periodieke herijking worden de consequenties van loon- en prijsontwikkeling, ontwikkelingen en innovaties meegenomen. Deze herijking wordt middels een separaat voorstel aan uw Staten voorgelegd.

Exploitatiesubsidies 2023

De in de ramingen van de begroting opgenomen exploitatiesubsidies 2023 zijn in de bijlagenbundel bijlage 5b gespecificeerd opgenomen.

Algemene uitkering en decentralisatieuitkeringen van het provinciefonds

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2022. De raming is bij de bestuursrapportage 2022 bijgesteld en toegelicht. In begrotingsbedrag 2023 is het geraamde accres 2023 niet geheel meegenomen. Hierdoor is het mogelijk om eventuele negatieve bijstellingen van het accres 2022 en 2023 op te vangen, zonder effect op de begrotingsvrije ruimte.

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2023 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2022.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De geraamde opcenten zijn gebaseerd op het meest recent houderschapsbestand van de belastingdienst en voorgenomen opcententarief van 2023, zijnde 80,8.

II Financiële positie

Autorisatie en overzicht van lasten en baten

In het overzicht van lasten en baten worden de lasten, de baten en het saldo van de begroting conform artikel 17 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) gerecapituleerd. De door PS te autoriseren begrotingsbedragen zijn (in overeenstemming met de BBV-regelgeving) in één overzicht van lasten en baten opgenomen. De lasten en baten in dit overzicht sluiten aan bij de overzichten van lasten en baten zoals die bij elke begrotingsprogramma zijn opgenomen.

Een meerjarig overzicht van de lasten en baten in de begroting per programma is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 1.

Een meerjarig gedetailleerd overzicht ingedeeld naar de voorgeschreven taakvelden is opgenomen in de door GS vastgestelde "Uitvoeringsinformatie 2023". Zie bijlagenbundel-bijlage 4.

				bedragen * € 1.000
Begroting 2023		Lasten	Baten	Saldo
1	Programma Bestuur en Veiligheid	23.234	2	23.232 N
	Programma-lasten/programma-baten	17.265	2	17.262 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	5.969	0	5.969 N
2	Programma Ruimte en Wonen	31.681	790	30.891 N
	Programma-lasten/programma-baten	23.699	790	22.909 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	7.983	0	7.983 N
3	Programma Water en Bodem	50.966	6.048	44.918 N
	Programma-lasten/programma-baten	46.205	6.048	40.157 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.761	0	4.761 N
4	Programma Natuur en Milieu	179.044	45.871	133.173 N
	Programma-lasten/programma-baten	166.934	45.871	121.064 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	12.110	0	12.110 N
5	Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling	58.299	545	57.754 N
	Programma-lasten/programma-baten	51.892	545	51.347 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	6.407	0	6.407 N
6	Programma Energie	12.460	0	12.460 N
	Programma-lasten/programma-baten	7.867	0	7.867 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.593	0	4.593 N
7	Programma Landbouw en Voedsel	14.104	1.150	12.954 N
	Programma-lasten/programma-baten	9.740	1.150	8.590 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.364	0	4.364 N
8	Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit	185.372	4.465	180.907 N
	Programma-lasten/programma-baten	172.895	4.465	168.430 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	12.477	0	12.477 N
9	Programma Mobiliteitsontwikkeling	101.029	58.234	42.796 N
	Programma-lasten/programma-baten	96.260	58.234	38.027 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.769	0	4.769 N

bedragen * € 1.000

Begroting 2023	Lasten	Baten	Saldo
10 Programma Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	58.459	651	57.808 N
Programma-lasten/programma-baten	54.454	651	53.803 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.005	0	4.005 N
Algemeen financieel beleid	173.318	685.483	512.164 V
Algemene dekkingsmiddelen			
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting	0	282.080	282.080 V
- Algemene uitkering Provinciefonds	0	330.801	330.801 V
- Decentralisatie-uitkeringen Provinciefonds	0	2.820	2.820 V
- Dividend	0	24.897	24.897 V
- Financieringsfunctie	684	43.522	42.838 V
- Overige algemene dekkingsmiddelen	352	0	352 N
- Ontwikkelbedrijf	4.813	1.363	3.450 N
- Toevoeging voorziening	0	0	0
Overhead	81.599	0	81.599 N
Stelposten (exclusief onvoorzien)	84.562	0	84.562 N
Onvoorzien	1.308	0	1.308 N
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	0	0	0
Bedrag van de heffing voor vennootschapsbelasting	0	0	0
A: Totaal van de lasten	887.966		
B: Totaal van de baten		803.238	
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten (B -/- A)			84.729 N
	Toevoeging aan reserves 2023	Onttrekking aan reserves 2023	Saldo mutatie reserves 2023
C: Toevoegingen aan reserves	326.904		326.904 N
D: Onttrekkingen aan reserves		411.633	411.633 V
Saldo toevoegingen en onttrekkingen (D -/- C)			84.729 V
Totaal van de lasten + toevoegingen aan reserves (A+C)	1.214.871		
Totaal van de baten + onttrekkingen aan reserves (B+D)		1.214.871	
Geraamd resultaat			0

Ad C en D. De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves vinden plaats overeenkomstig de door PS vastgestelde instellingsbesluiten van de reserves en zijn vanaf volgende pagina gespecificeerd.

(bedragen x € 1.000)

Storting 2023

Onttrekking 2023

2. Ruimte en wonen

Reserve ontwikkelbedrijf		330
Reserve Werklocaties	2.904	2.783

3. Water en Bodem

Reserve Bodem; DU Bodem		1.074
Reserve Regionaal Waterprogramma	15.070	33.339

4. Natuur en milieu

Investeringsagenda		8.950
Reserve PMWP		200
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	2.910	15.808
Reserve Natuurbeheer & Ontwikkeling	63.340	54.992
Reserve VTH Omgevingsdiensten	28.319	31.739

5. Economie

Investeringsagenda		25
Reserve Beleidskader Economie 2030		26.621
Res.Co-financiering Europese programma's		3.725
Reserve Europese Programma's 2022-2027	1.550	5.215

6. Energie

Investeringsagenda		3.314
--------------------	--	-------

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	30.258	25.255
--------------------------------------	--------	--------

9. Mobiliteitsontwikkeling

Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	102.007	60.978
--------------------------------------	---------	--------

10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Investeringsagenda		5.728
Res.instandhouding onroerend erfgoed	3.142	4.452

Algemeen financieel beleid

Balansverkorting	30.000	
Centrale reserves	36.381	84.721
Dividend- en rentereserve		32.985
Immunitatieportefeuille	560	567
Reserve ontwikkelbedrijf	4.602	6.256

bedragen x € 1.000

(bedragen x € 1.000)	Storting 2023	Onttrekking 2023
Risicoreserve grondport. de Kempen	20	20
Investeringsagenda		240
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	3.722	1.416
Reserve Organisatieontwikkeling	2.119	900
Eindtotaal	326.904	411.633

De onttrekkingen aan de reserves vinden plaats ter dekking van de uitgaven die bij de verschillende programma's in de begroting zijn geraamd.

III Uiteenzetting financiële positie

De belangrijkste verschillen tussen de begroting 2023 en de begroting 2022 zijn per programma toegelicht in de begroting.

Een gezonde financiële positie van de provincie komt in de begroting en meerjarenraming tot uitdrukking in een adequaat weerstandsvermogen en in een sluitende begroting.

Weerstandsvermogen

Voor een toelichting op het weerstandsvermogen wordt verwezen naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. De verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit blijft binnen de voorgestelde bandbreedte.

Sluitende begroting en structureel evenwicht

Sluitende begroting

Uit de regel "Geraamd resultaat" in onderstaande tabel blijkt dat de begroting precies in evenwicht is. De lasten + de toevoegingen aan de reserves zijn gelijk aan de baten + de onttrekkingen aan de reserves.

Daarmee is sprake van een sluitende begroting.

Structureel evenwicht

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2023 ook sprake is van een structureel evenwicht, schrijft het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de bijlagenbundel in bijlage 3 opgenomen.

Op basis van dit limitatieve overzicht zijn in onderstaande tabel de incidentele en structurele componenten van de lasten en baten inzichtelijk gemaakt.

Uit de tabel blijkt dat de begroting 2023 structureel evenwicht kent, de structurele baten van de jaren 2023 tot en met 2026 zijn hoger dan de structurele lasten.

N.B. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift vereist verder dat wordt aangegeven welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves incidenteel van aard zijn, maar afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2023 en de meerjarenraming 2024-2026 worden door de provincie als incidenteel beschouwd.

NB een overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves blijft daarom achterwege.

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2022, na wijziging			Begroting 2023			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026		
	totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:	
		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel
L a s t e n - programma															
Bestuur en Veiligheid	24.496	5.931	18.565	23.234	7.598	15.636	15.582	380	15.201	14.822	0	14.822	14.822	0	14.822
Ruimte en Wonen	25.169	11.300	13.870	31.681	21.906	9.776	25.057	15.291	9.766	8.556	0	8.556	8.557	0	8.557
Water en Bodem	34.737	15.880	18.857	50.966	16.211	34.755	53.565	13.846	39.718	41.995	3.193	38.803	49.638	11.891	37.747
Natuur en Milieu	203.386	91.442	111.944	179.044	84.428	94.615	99.447	15.281	84.166	90.480	0	90.480	91.530	0	91.530
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	69.942	51.273	18.669	58.299	32.934	25.365	27.564	1.675	25.889	24.748	0	24.748	24.748	0	24.748
Energie	10.131	8.995	1.136	12.460	7.378	5.081	7.089	2.197	4.892	4.461	0	4.461	4.321	0	4.321
Landbouw en Voedsel	17.889	16.487	1.401	14.104	9.149	4.955	2.830	148	2.682	2.682	0	2.682	2.682	0	2.682
Basisinfrastructuur mobiliteit	183.338	6.909	176.428	185.372	6.853	178.518	196.320	6.600	189.720	200.183	915	199.268	207.349	0	207.349
Mobiliteitsontwikkeling	78.965	69.582	9.383	101.029	90.849	10.181	195.768	178.409	17.359	187.443	160.983	26.459	114.568	85.400	29.168
Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	59.296	11.859	47.436	58.459	9.977	48.482	50.018	5.130	44.887	44.144	131	44.012	42.896	0	42.896
Algemeen financieel beleid	175.452	17.188	158.263	173.318	11.059	162.259	202.229	70	202.159	225.346	20	225.326	205.738	0	205.738
A. Totaal lasten	882.800	306.846	575.954	887.966	298.342	589.625	875.467	239.028	636.440	844.860	165.242	679.617	766.849	97.291	669.558
B a t e n - programma															
Bestuur en Veiligheid	66	64	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en Wonen	2.171	2.171	0	790	790	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem	8.065	3.128	4.936	6.048	383	5.665	9.465	0	9.465	9.465	0	9.465	10.713	0	10.713
Natuur en Milieu	48.289	43.381	4.908	45.871	40.981	4.890	4.984	94	4.890	4.890	0	4.890	4.890	0	4.890
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	18.530	18.530	0	545	545	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Energie	1.135	1.135	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Landbouw en Voedsel	6.672	6.672	0	1.150	1.150	0	241	241	0	0	0	0	0	0	0
Basisinfrastructuur mobiliteit	5.454	3.224	2.229	4.465	2.266	2.199	5.239	3.040	2.199	2.199	0	2.199	2.199	0	2.199
Mobiliteitsontwikkeling	29.198	22.719	6.480	58.234	52.699	5.535	64.464	59.548	4.916	4.166	0	4.166	4.166	0	4.166

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2022, na wijziging			Begroting 2023			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026		
	totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:	
		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel
Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	651	0	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651
Algemeen financieel beleid	670.084	3.047	667.036	685.483	514	684.968	681.783	514	681.268	692.796	20	692.776	694.791	0	694.791
B. Totaal baten	790.315	104.072	686.243	803.238	99.328	703.910	766.828	63.437	703.391	714.169	20	714.149	717.412	0	717.412
Saldo van baten en lasten B-/-A	-92.485			-84.729			-108.639			130.690			-49.437		
C. Stortingen in reserves	623.081	623.081	0	326.904	326.904	0	287.312	287.312	0	271.829	271.829	0	268.515	268.515	0
D. Onttrekkingen aan reserves	715.566	715.566	0	411.633	411.633	0	395.951	395.951	0	402.520	402.520	0	317.952	317.952	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)	0			0			0			0			0		
Totaal structurele lasten (A)			575.954			589.625			636.440			679.617			669.558
Totaal structurele baten (B)			686.243			703.910			703.391			714.149			717.412
Structurele baten -/- structurele lasten			110.289			114.286			66.952			34.532			47.854

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3. Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting.

Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.
Bedragen zijn exclusief indexering (prijspeil 2022).

Ambtelijk apparaat Vakantiegeld

Het vakantiegeld is onderdeel van het Individueel Keuze-Budget, dat binnen het kalenderjaar volledig moet zijn opgenomen. Daarmee is er ultimo van het boekjaar geen verplichting meer van opgebouwd vakantiegeld.

Inkomensvoorziening vml. personeel via uitkeringsinstantie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie)

De Provincie is eigenrisicodragers voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomens en Arbeid.

Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

Voor 2023 en daaropvolgende jaren moet rekening worden gehouden met een totaal volume aan uitkeringslasten van ca. € 335.000, alsmede met de uitvoeringskosten die de uitkeringsinstantie in rekening brengt van ca. € 1.000.

Deze verplichtingen zijn meerjarig als volgt weer te geven:

Bedragen x € 1.000	2023	2024	2025	2026
uitkeringen	335	335	335	335
uitvoeringskosten	1	1	1	1

IV Geprognosticeerde balans

Onderstaand is die balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 dec 2022 t/m 31 dec 2026. Voor wat betreft de vaste activa en de lange passiva zijn deze geprognosticeerde cijfers gebaseerd op de in de BBV voorgeschreven verloopoverzichten.

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2022-2026, inclusief de daarbij gehanteerde afschrijvingsmethodiek, is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlagen 7 t/m 9.

Verreweg het grootste deel van de vaste activa betreft de financiële vaste activa bestaande uit:

- aangeschafte obligaties (voornamelijk uit de opbrengst verkoop Essent);
- de balanswaarde van de deelnemingen (Bijlagenbundel-bijlage 9a);
- de verstrekte geldleningen (bijlagenbundel-bijlage 9c);
- de uitzettingen langer dan 1 jaar (bijlagenbundel- bijlage 9d)

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de passiva is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 10 reserves, bijlage 11 voorzieningen en bijlage 12 opgenomen geldleningen.

Voor de vlottende activa en de korte passiva kent het BBV ten tijde van de begroting geen regelgeving. Op advies van het Ministerie van BZK is voor deze geprognosticeerde cijfers het gemiddelde van de laatste drie jaarrekeningen aangehouden.

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting			Bedragen x € 1 mln.	
Activa	31-12-21	31-12-22	31-12-23	31-12-24	31-12-25	31-12-26
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	1,4	0,7	0,5	0,3	0,0	0,0
Materiële vaste activa						
Inv. met economisch nut	73,7	78,4	88,8	108,5	104,1	100,0
Inv. met maatschappelijk nut	433,9	427,2	568,0	715,7	748,1	754,7
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstrekking	88,7	88,7	88,7	88,7	88,7	88,7
Verstrekte geldleningen	2.066,1	2.234,2	2.205,3	2.057,5	1.857,0	1.743,0
Uitzettingen > 1 jr	559,7	558,9	556,4	556,4	401,4	354,7
Overige Fin.vaste activa	63,4	63,4	63,4	63,4	63,4	63,4
Vlottende Activa						
Voorraden	125,5	128,6	128,6	128,6	128,6	128,6
Uitzettingen < 1 jr	1.266,7	1.198,1	1.198,1	1.198,1	1.198,1	1.198,1
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overlopende activa	228,8	179,7	179,7	179,7	179,7	179,7
Totaal Activa	4.908,0	4.958,1	5.077,7	5.097,0	4.769,3	4.610,9

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting			Bedragen x € 1 mln.	
Passiva	31-12-21	31-12-22	31-12-23	31-12-24	31-12-25	31-12-26
Lange Passiva						
Algemene reserve	384,8	211,9	163,6	134,4	130,5	131,2
Bestemmingsreserve Essent	2.737,7	2.700,2	2.679,0	2.658,3	2.653,9	2.652,6
Overige bestemmingsreserves	947,7	1.077,0	1.061,9	1.003,1	880,6	831,9
Voorzieningen	53,0	51,4	38,7	34,1	31,7	31,6
Opgenomen vaste geldleningen	7,5	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Korte Passiva						
Netto vlottende schuld	214,6	211,6	211,6	211,6	211,6	211,6
Overlopende passiva	562,8	703,3	920,4	1.052,9	858,3	749,5
Totaal Passiva	4.908,0	4.958,1	5.077,7	5.097,0	4.769,3	4.610,9

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balans worden in de jaarrekening de borg- en garantstellingen toegelicht.

De gewaarborgde geldleningen en de door de provincie afgegeven garanties zijn opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13.

Verleende garanties en waarborgen	jaarrek. 2021	bedragen x € 1.000	
		Begr. 2022	Begr. 2023
Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen aan het Nationaal Groenfonds*	3.393	2.332	904
Overige garantieverplichtingen**	80.855	80.692	76.889
	84.248	83.024	77.793

* De provincie Noord-Brabant heeft een aandeel van 13,1% in de gemeenschappelijk (met andere provincies) gewaarborgde geldleningen aan het nationaal groenfonds. Het aandeel van Noord-Brabant is in bovenstaande tabel vermeld. De specificatie is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13a Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen.

** De hier opgenomen bedragen betreffen de door de provincie afgegeven garanties waarop de reeds gerealiseerde aanspraken in mindering zijn gebracht. De specificatie hiervan is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13b Garantieverplichtingen.

V Kengetallen financiële positie

Het besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten schrijft voor dat in de begroting en jaarstukken een reeks van verplichte financiële kengetallen moet worden opgenomen. Het opnemen van de kengetallen in de begroting past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote*
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen*
- 2 Solvabiliteitsratio*
- 3 Grondexploitatie*
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

* Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de vlottende activa en korte passiva per 31 december 2021 en per 31 december 2022 t/m 31 december 2025 kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald. Op advies van het ministerie van BZK is voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarde in de jaren 2019 t/m 2021.

Kengetallen financiële positie	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026
1a Netto schuldquote (ultimo jaar)	-147,4%	-129,0%	-99,6%	-87,0%	-99,0%	-107,2%
1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-394,6%	-419,7%	-382,0%	-363,6%	-367,9%	-359,0%
2 Solvabiliteitsratio	82,9%	80,5%	76,9%	74,5%	76,8%	78,4%
3 Kengetal grondexploitatie	1,2%	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
4 Kengetal structurele exploitatieruimte	14,6%	14,0%	14,2%	8,7%	4,8%	6,7%
5 Benutte belastingcapaciteit: Opcenten MRB	93,8%	95,1%	95,4%	96,8%	98,3%	99,8%

Ad 1a) Kengetal netto schuldquote

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden.

De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Kengetal netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 9c Verstrekte geldleningen).

Ad 2) Kengetal Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (= reserves) als percentage van het balanstotaal. Met een solvabiliteitspercentage van 76,9% in 2023 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden op de balans zijn vermeld. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Kengetal structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Kanttekening hierbij is wel dat Noord-Brabant alle mutaties in de reserves als incidenteel aanmerkt. Los van de regelgeving van het BBV hanteert BZK als toezichthouder de regel dat onttrekkingen aan reserves – die bedoeld zijn om afschrijvingslasten van investeringen te dekken - als structureel kunnen worden aangemerkt. Noord-Brabant heeft dat soort onttrekkingen wel, maar presenteert ze niet als structurele component. Als Noord-Brabant dat wel zou doen zou de structurele exploitatieruimte iets hoger uitkomen.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting.

Een nadere voorgeschreven specificatie van de incidentele lasten en incidentele baten in de begroting is opgenomen in de bijlagenbundel: bijlage 2 en 3.

Ad 5) Kengetal Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies van het laatst bekende begrotingsjaar en uit te drukken in een percentage.

Een nadere uitwerking van de kengetallen is opgenomen in de uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen (bijlagenbundel-bijlage 16).

VI Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's

**Daar waar data genoemd zijn in de toekomst, zijn dit geplande data voor vaststelling.*

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS
Beleidskader Economie 2030: Visie op een toekomstbehendige economie 2021-2030			16-10-2020
	UA Dataeconomie 2021-2023	26-01-2021	
	UA Circulaire Economie 2021-2023	09-02-2021	
	UA Toekomstbehendige clusters & triple helix samenwerking 2021-2023	20-04-2021	
	UA Arbeidsmarkt 2020-2023	18-02-2020	19-06-2020
	UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen	20-07-2021	
Beleidskader Data 2020-2025			03-02-2020
	UA Digitale Transformatie 2021 - 2022	30-03-2021	
	UA Sensordata 2021 - 2023	N.v.t.	N.v.t
Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030			06-11-2020
	KOPI: Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027	12-07-2022	
	OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'	09-10-2018	14-12-2018
	BVVP: Brabants Verkeersveiligheidsplan 2020-2024	04-11-2019	17-12-2019
	Krachten-bundeling Smart Mobility	22-10-2019	07-07-2020
Energieagenda 2019 - 2030			14-12-2018
	UA Energie 2021- 2023: haalbaar, betaalbaar en met draagvlak		09-02-2021
Beleidskader Vrije Tijd, Cultuur & Sport 2021 - 2022			Maart 2021
	UA Vrije Tijd, Cultuur & Sport	29-06-2021	

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS
Beleidskader Erfgoed 2016-2020 (verlengd t/m 2022)			Maart 2021
	UA Erfgoed 2021 - 2022	13-07-2021	
Levendig Brabant 2023 - 2030			December 2022
Beleidskader Gezondheid 2021 - 2030. Drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander		18-05-2021	03-12-2021
	UA Gezondheid	24 mei 2022	
Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030			08-04-2022
	UA Landbouw & Voedsel	17 mei 2022	
	UA Mest	4 ^e kwartaal 2022	
Regionaal Water- en Bodemprogramma (RWP) 2022-2027 Combinatie van beleidskader en uitvoeringsagenda (wettelijk programma)			03-12-2021
Milieu		Sept 2022	November 2022
	UA Milieu	29-11-2022	
	UA Schone luchtakkoord 2021-2030	November 2021	
Leefomgeving		PM	1 ^e helft 2023 (volgende bestuursperiode)
Beleidskader Natuur (vervanging voor BRUG)		6 september 2022	Oktober 2022
	UA Natuur	December 2022	
Toekomstbestendig bestuur			2023 (volgende bestuursperiode)
Beleidskader interbestuurlijk toezicht 2020-2023			18-01-2020 (wordt onderdeel van toekomstbestendig bestuur in 2023)
Verbonden aan meerdere beleidskaders:			
	Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 - UA 2020-2023	Dec 2020	
	Instrumenteel kader VTH	Mei 2018	
	UA Brede Welvaart	3 ^e kwartaal 2022	

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl

Begroting 2023 Bijlagenbundel (PS 41/22)

Provincie Noord-Brabant

Bijlagenbundel Begroting 2023 (PS 41/22)

Inhoud

I Financiële positie: Toelichting lasten en baten	2
Bijlage 1. Totaaloverzicht programmaplan.....	4
Bijlage 2. Structurele en incidentele lasten en baten per programma	7
Bijlage 3. Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten	9
Bijlage 4. Lasten en baten per taakveld en toedeling organisatiekosten	18
a. Lasten en baten ingedeeld naar taakvelden	18
b. Verdeling taakvelden over de programma's.....	20
c. Toedeling organisatiekosten	22
Bijlage 5a. Specificatie van aanmerkelijke verschillen tussen jaarrekening 2021 en begroting 2023	24
Bijlage 5b. Specificatie van de exploitatiesubsidies 2023	28
II Financiële positie – Geprognosticeerde balans	29
Bijlage 6. Geprognosticeerde balans	30
Bijlage 7. Immateriële vaste activa	31
Bijlage 8. Materiële vaste activa	32
Bijlage 9. Financiële vaste activa	37
a. Deelnemingen.....	37
b. Uitwerking paragraaf verbonden partijen	39
c. Verstrekte geldleningen	58
d. Uitzettingen met looptijd van meer dan één jaar.....	65
Bijlage 10. Reserves	66
Bijlage 11. Voorzieningen	75
Bijlage 12. Vaste schulden.....	78
Bijlage 13. Borg- en garantstellingen.....	80
a. Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen	80
b. Garantieverplichtingen.....	81
Bijlage 14. Berekening EMU-saldo	84
Bijlage 15. Investeringschema.....	85
III Financiële positie – Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen	86
Bijlage 16. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	86
a. Risico-inventarisatie en afdekking.....	87
b. Kengetallen m.b.t. de financiële positie	89

Deze bijlagenbundel is onderdeel van de [\[begroting 2023\]](#).

Navigeren door deze bijlagenbundel: In inhoudsopgave op het betreffende onderdeel klikken en onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar inhoudsopgave via klik op "pag." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant – Bijlagen.." De in deze bijlagen vermelde cijfers betreffen bedragen in hele Euro, tenzij in de bijlage anders is vermeld.

I Financiële positie: Toelichting lasten en baten

Bijlage 1 Totaaloverzicht programmaplan

In dit totaaloverzicht zijn de lasten en baten per programma vermeld.

In overeenstemming met (het "Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten") [BBV](#) art. 19 en art. 22 zijn opgenomen:

- De gerealiseerde bedragen van de jaarrekening 2021;
- De geraamde bedragen van de begroting 2022 en 2023 en de meerjarenraming 2024 t/m 2026.

Per programma wordt onderscheid gemaakt in de programmalasten en -baten en de toegerekende organisatiekosten.

Verder zijn opgenomen:

- het onderdeel algemeen financieel beleid waarin de baten en lasten zijn gespecificeerd van de algemene dekkingsmiddelen, de algemene stelposten en de overhead in overeenstemming met BBV art. 17;
- de toevoegingen en de onttrekkingen aan de reserves. (de toevoegingen en onttrekkingen - gespecificeerd per reserve - zijn opgenomen in bijlage 10)

Het geraamd resultaat komt in de begroting 2022, 2023 en in de meerjarenraming 2024 t/m 2026 uit op € 0.

De ramingen van lasten + toevoegingen aan reserves zijn gelijk aan de baten + onttrekkingen aan reserves en daarmee is de begroting in evenwicht en is steeds sprake van een sluitende begroting.

Bijlage 2 Structureel en incidenteel

In overeenstemming met BBV art. 19 lid c/d is als toelichting op het overzicht van baten en lasten in de begroting bijlage 2 opgenomen waarin per programma de structurele en incidentele lasten en baten zijn vermeld. Bijlage 2 laat zien dat de begroting 2022 en 2023 en de meerjarenraming 2024 t/m 2026 niet alleen een sluitend is, maar dat ook sprake is van structureel evenwicht. Dat wil zeggen dat in 2022, 2023 en ook in 2024 en verdere jaren de structurele baten hoger uitkomen dan de structurele lasten.

Bijlage 3 Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten

Om vast te kunnen stellen of er in de begroting sprake is van een structureel evenwicht is het van belang dat inzicht bestaat in het deel van de lasten en de baten dat incidenteel is en het deel dat structureel is. Daartoe is in BBV art 19 c/d voorgeschreven dat in de begroting een overzicht van de incidentele lasten en incidentele baten wordt opgenomen, waarbij per programma de belangrijkste posten worden gespecificeerd.

Bijlage 3 bevat dit overzicht van alle incidentele lasten en incidentele baten, waarbij de incidentele posten groter dan € 1 mln. zijn gespecificeerd. (Incidentele posten kleiner dan € 1 mln. zijn samengevoegd.)

Uit dit overzicht van incidentele lasten en incidentele baten blijkt dat Noord-Brabant een structureel begrotingsevenwicht heeft. De structurele lasten zijn lager dan de structurele baten in de begroting.

Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden door de provincie als incidenteel aangemerkt.

Bijlage 4 Indeling van lasten en baten naar taakvelden / toedeling organisatiekosten

De provincies hebben ieder hun eigen begroting met daarin hun eigen programma-indeling.

Om de begrotingen van de verschillende provincies te kunnen vergelijken is voorgeschreven dat de provincies in hun begroting een overzicht opnemen van de ramingen ingedeeld naar de door het rijk voor alle provincies uniform voorgeschreven taakvelden. Het totaal van de ramingen van de lasten en baten in de programmabegroting dient gelijk te zijn aan het totaal van de lasten en baten van de taakvelden-begroting.

In overeenstemming met BBV art. 7 lid c zijn in bijlage 4a de ramingen van de begroting ingedeeld naar de uniform voorgeschreven taakvelden.

In overeenstemming met BBV art.66 lid 3 is in bijlage 4b tevens het verdelingsprincipe inzichtelijk gemaakt waarmee de taakvelden over de programma's zijn verdeeld.

Het BBV art 1, 8 en art 17 schrijft voor dat de kosten die betrekking hebben op het primaire proces direct aan de programma's dienen te worden toegerekend en dat daarnaast de kosten van overhead op één centrale plek buiten de programma's moeten worden opgenomen.

Een specificatie van de toedeling van de directe organisatiekosten en de overheadkosten is opgenomen in bijlage 4c.

Bijlage 5a Specificatie van de aanmerkelijke verschillen tussen de lasten en de baten van jaarrekening 2021 en begroting 2023

Een specificatie van de belangrijkste verschillen tussen de jaarrekening 2021 en de begroting 2023 is in overeenstemming met BBV art. 19 opgenomen in bijlage 5.

Een toelichting op de belangrijkste verschillen in lasten en baten tussen de begroting 2022 en 2023 is bij elk van de programma's in de begroting opgenomen.

Bijlage 5b Overzicht van exploitatiesubsidies in begroting 2023

In dit overzicht zijn alle exploitatiesubsidies vermeld die in de begroting 2023 zijn opgenomen.

Bijlage 1. Totaaloverzicht programmplan

Totaaloverzicht meerjarenbegroting	Jaarrek. 2021	Begroting 2022	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	realisatie	na wijziging	2023	2024	2025	2026
1. Bestuur en veiligheid						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	14.175 N	17.392 N	17.265 N	9.951 N	9.191 N	9.191 N
Toerekening organisatiekosten	7.670 N	7.104 N	5.969 N	5.631 N	5.631 N	5.631 N
Totaal Lasten	21.845 N	24.496 N	23.234 N	15.582 N	14.822 N	14.822 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	74 V	66 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	260 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	334 V	66 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten	21.511 N	24.429 N	23.232 N	15.580 N	14.820 N	14.820 N
2. Ruimte en wonen						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	12.532 N	14.918 N	23.699 N	19.384 N	2.884 N	2.885 N
Toerekening organisatiekosten	8.390 N	10.251 N	7.983 N	5.672 N	5.672 N	5.672 N
Totaal Lasten	20.922 N	25.169 N	31.681 N	25.057 N	8.556 N	8.557 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	1.677 V	2.171 V	790 V	0	0	0
Totaal Baten	1.677 V	2.171 V	790 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	19.245 N	22.999 N	30.891 N	25.057 N	8.556 N	8.557 N
3. Water en Bodem						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	20.055 N	28.906 N	46.205 N	48.950 N	37.380 N	45.023 N
Toerekening organisatiekosten	5.127 N	5.831 N	4.761 N	4.615 N	4.615 N	4.615 N
Totaal Lasten	25.182 N	34.737 N	50.966 N	53.565 N	41.995 N	49.638 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	5.517 V	8.065 V	6.048 V	9.465 V	9.465 V	10.713 V
Baten toerekening organisatiekosten	755 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	6.272 V	8.065 V	6.048 V	9.465 V	9.465 V	10.713 V
Saldo van baten en lasten	18.910 N	26.673 N	44.918 N	44.100 N	32.530 N	38.926 N
4. Natuur en milieu						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	152.176 N	189.625 N	166.934 N	90.098 N	81.130 N	82.180 N
Toerekening organisatiekosten	13.052 N	13.760 N	12.110 N	9.349 N	9.349 N	9.349 N
Totaal Lasten	165.228 N	203.386 N	179.044 N	99.447 N	90.480 N	91.530 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	14.532 V	48.289 V	45.871 V	4.984 V	4.890 V	4.890 V
Totaal Baten	14.532 V	48.289 V	45.871 V	4.984 V	4.890 V	4.890 V
Saldo van baten en lasten	150.696 N	155.097 N	133.173 N	94.463 N	85.590 N	86.640 N
5. Economie						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	68.366 N	63.062 N	51.892 N	22.304 N	19.488 N	19.488 N
Toerekening organisatiekosten	7.632 N	6.880 N	6.407 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N
Totaal Lasten	75.998 N	69.942 N	58.299 N	27.564 N	24.748 N	24.748 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	43.854 V	18.530 V	545 V	0	0	0
Totaal Baten	43.854 V	18.530 V	545 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	32.144 N	51.412 N	57.754 N	27.564 N	24.748 N	24.748 N

Totaaloverzicht meerjarenbegroting	Jaarrek. 2021	Begroting 2022	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	realisatie	na wijziging	2023	2024	2025	2026
6. Energie						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	4.334 N	6.520 N	7.867 N	4.822 N	2.615 N	2.615 N
Toerekening organisatiekosten	3.951 N	3.611 N	4.593 N	2.267 N	1.847 N	1.707 N
Totaal Lasten	8.285 N	10.131 N	12.460 N	7.089 N	4.461 N	4.321 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	2.498 V	1.135 V	0	0	0	0
Totaal Baten	2.498 V	1.135 V	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	5.787 N	8.996 N	12.460 N	7.089 N	4.461 N	4.321 N
7. Landbouw en voedsel						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	11.791 N	15.796 N	9.740 N	183 N	35 N	35 N
Toerekening organisatiekosten	2.343 N	2.093 N	4.364 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N
Totaal Lasten	14.134 N	17.889 N	14.104 N	2.830 N	2.682 N	2.682 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	3.924 V	6.672 V	1.150 V	241 V	0	0
Totaal Baten	3.924 V	6.672 V	1.150 V	241 V	0	0
Saldo van baten en lasten	10.210 N	11.216 N	12.954 N	2.589 N	2.682 N	2.682 N
8. Basisinfrastructuur mobiliteit						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	185.859 N	166.629 N	172.895 N	183.789 N	187.932 N	195.098 N
Toerekening organisatiekosten	18.178 N	16.709 N	12.477 N	12.531 N	12.251 N	12.251 N
Totaal Lasten	204.037 N	183.338 N	185.372 N	196.320 N	200.183 N	207.349 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	26.443 V	5.454 V	4.465 V	5.239 V	2.199 V	2.199 V
Baten toerekening organisatiekosten	356 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	26.799 V	5.454 V	4.465 V	5.239 V	2.199 V	2.199 V
Saldo van baten en lasten	177.238 N	177.884 N	180.907 N	191.081 N	197.984 N	205.150 N
9. Mobiliteitsontwikkeling						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	40.210 N	73.093 N	96.260 N	190.547 N	182.222 N	109.814 N
Toerekening organisatiekosten	8.067 N	5.872 N	4.769 N	5.221 N	5.221 N	4.754 N
Totaal Lasten	48.278 N	78.965 N	101.029 N	195.768 N	187.443 N	114.568 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	14.203 V	29.198 V	58.234 V	64.464 V	4.166 V	4.166 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.965 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	16.168 V	29.198 V	58.234 V	64.464 V	4.166 V	4.166 V
Saldo van baten en lasten	32.110 N	49.767 N	42.796 N	131.304 N	183.277 N	110.402 N
10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	49.023 N	55.552 N	54.454 N	46.328 N	40.454 N	39.206 N
Toerekening organisatiekosten	3.927 N	3.743 N	4.005 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N
Totaal Lasten	52.950 N	59.296 N	58.459 N	50.018 N	44.144 N	42.896 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	782 V	651 V	651 V	651 V	651 V	651 V
Totaal Baten	782 V	651 V	651 V	651 V	651 V	651 V
Saldo van baten en lasten	52.168 N	58.645 N	57.808 N	49.367 N	43.493 N	42.245 N

Totaaloverzicht meerjarenbegroting	Jaarrek. 2021	Begroting 2022	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	realisatie	na wijziging	2023	2024	2025	2026
Algemeen financieel beleid						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	10.794 N	99.378 N	91.719 N	134.637 N	160.708 N	141.900 N
Toerekening organisatiekosten	65.635 N	76.074 N	81.599 N	67.592 N	64.639 N	63.838 N
Totaal Lasten	76.428 N	175.452 N	173.318 N	202.229 N	225.346 N	205.738 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	744.818 V	670.084 V	685.483 V	681.783 V	692.796 V	694.791 V
Totaal Baten	744.818 V	670.084 V	685.483 V	681.783 V	692.796 V	694.791 V
Saldo van baten en lasten	668.390 V	494.632 V	512.164 V	479.553 V	467.450 V	489.053 V
Mutaties reserves						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	473.643 N	623.081 N	326.904 N	287.312 N	271.829 N	268.515 N
Totaal Lasten	473.643 N	623.081 N	326.904 N	287.312 N	271.829 N	268.515 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	472.628 V	715.566 V	411.633 V	395.951 V	402.520 V	317.952 V
Totaal Baten	472.628 V	715.566 V	411.633 V	395.951 V	402.520 V	317.952 V
Saldo van baten en lasten	1.015 N	92.485 V	84.729 V	108.639 V	130.690 V	49.437 V
Saldo van baten en lasten	147.357 V	0	0	0	0	0

Bijlage 2. Structurele en incidentele lasten en baten per programma

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2022, na wijziging			Begroting 2023			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026		
	totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:	
		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel
L a s t e n - programma															
Bestuur en Veiligheid	24.496	5.931	18.565	23.234	7.598	15.636	15.582	380	15.201	14.822	0	14.822	14.822	0	14.822
Ruimte en Wonen	25.169	11.300	13.870	31.681	21.906	9.776	25.057	15.291	9.766	8.556	0	8.556	8.557	0	8.557
Water en Bodem	34.737	15.880	18.857	50.966	16.211	34.755	53.565	13.846	39.718	41.995	3.193	38.803	49.638	11.891	37.747
Natuur en Milieu	203.386	91.442	111.944	179.044	84.428	94.615	99.447	15.281	84.166	90.480	0	90.480	91.530	0	91.530
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	69.942	51.273	18.669	58.299	32.934	25.365	27.564	1.675	25.889	24.748	0	24.748	24.748	0	24.748
Energie	10.131	8.995	1.136	12.460	7.378	5.081	7.089	2.197	4.892	4.461	0	4.461	4.321	0	4.321
Landbouw en Voedsel	17.889	16.487	1.401	14.104	9.149	4.955	2.830	148	2.682	2.682	0	2.682	2.682	0	2.682
Basisinfrastructuur mobiliteit	183.338	6.909	176.428	185.372	6.853	178.518	196.320	6.600	189.720	200.183	915	199.268	207.349	0	207.349
Mobiliteitsontwikkeling	78.965	69.582	9.383	101.029	90.849	10.181	195.768	178.409	17.359	187.443	160.983	26.459	114.568	85.400	29.168
Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	59.296	11.859	47.436	58.459	9.977	48.482	50.018	5.130	44.887	44.144	131	44.012	42.896	0	42.896
Algemeen financieel beleid	175.452	17.188	158.263	173.318	11.059	162.259	202.229	70	202.159	225.346	20	225.326	205.738	0	205.738
A. Totaal lasten	882.800	306.846	575.954	887.966	298.342	589.625	875.467	239.028	636.440	844.860	165.242	679.617	766.849	97.291	669.558
B a t e n - programma															
Bestuur en Veiligheid	66	64	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en Wonen	2.171	2.171	0	790	790	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem	8.065	3.128	4.936	6.048	383	5.665	9.465	0	9.465	9.465	0	9.465	10.713	0	10.713
Natuur en Milieu	48.289	43.381	4.908	45.871	40.981	4.890	4.984	94	4.890	4.890	0	4.890	4.890	0	4.890
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	18.530	18.530	0	545	545	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Energie	1.135	1.135	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Landbouw en Voedsel	6.672	6.672	0	1.150	1.150	0	241	241	0	0	0	0	0	0	0
Basisinfrastructuur mobiliteit	5.454	3.224	2.229	4.465	2.266	2.199	5.239	3.040	2.199	2.199	0	2.199	2.199	0	2.199
Mobiliteitsontwikkeling	29.198	22.719	6.480	58.234	52.699	5.535	64.464	59.548	4.916	4.166	0	4.166	4.166	0	4.166
Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	651	0	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651	651	0	651
Algemeen financieel beleid	670.084	3.047	667.036	685.483	514	684.968	681.783	514	681.268	692.796	20	692.776	694.791	0	694.791
B. Totaal baten	790.315	104.072	686.243	803.238	99.328	703.910	766.828	63.437	703.391	714.169	20	714.149	717.412	0	717.412
Saldo van baten en lasten B/-A	-92.485			-84.729			-108.639			-130.690			-49.437		

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2022, na wijziging			Begroting 2023			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026		
	totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:		totaal	waarvan:	
		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel		incidenteel	structureel
C. Stortingen in reserves	623.081	623.081	0	326.904	326.904	0	287.312	287.312	0	271.829	271.829	0	268.515	268.515	0
D. Onttrekkingen aan reserves	715.566	715.566	0	411.633	411.633	0	395.951	395.951	0	402.520	402.520	0	317.952	317.952	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)	0			0			0			0			0		
Totaal structurele lasten (A)			575.954			589.625			636.440			679.617			669.558
Totaal structurele baten (B)			686.243			703.910			703.391			714.149			717.412
Structurele baten -/- structurele lasten			110.289			114.286			66.952			34.532			47.854

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3.

Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Bijlage 3. Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
1. Bestuur en veiligheid	7.597.835	-	380.455	-	-	-	-	-
Dumpen Drugsafval	380.455	-	380.455	-	-	-	-	-
Majeure projecten West-Brabant	2.078.623	-	-	-	-	-	-	-
Ontwbdg veiligheid	4.031.447	-	-	-	-	-	-	-
Voorbereidingskrediet Gezondh. BA 20/23	100.000	-	-	-	-	-	-	-
Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023	420.610	-	-	-	-	-	-	-
Brede Welvaart	400.000	-	-	-	-	-	-	-
Capkstm Gezondheid	186.700	-	-	-	-	-	-	-
2. Ruimte en wonen	21.905.740	790.000	15.290.736	-	-	-	-	-
Aanpak Stikstof	950.000	-	-	-	-	-	-	-
Brabantse Agenda Wonen	700.000	-	-	-	-	-	-	-
Capkstm ASS algemeen	1.290.219	-	-	-	-	-	-	-
Capkstm Coörd. Omgevingsnetwerkteams	455.625	-	-	-	-	-	-	-
Capkstm Omgevingskwaliteit	546.750	-	-	-	-	-	-	-
Flexpool Wonen	2.630.000	-	-	-	-	-	-	-
Grote Oogst tlv Rijksbijdrage	60.000	-	-	-	-	-	-	-
Implementatie Omgevingswet	781.600	-	-	-	-	-	-	-
Oostelijke Langstraat (aandeel PNB)	12.478.030	-	15.290.736	-	-	-	-	-
Rijksbijdrage Flexpool Wonen	-	730.000	-	-	-	-	-	-
Rijksbijdrage Grote Oogst	-	60.000	-	-	-	-	-	-
Ruimtelijke kwaliteit Kleine Beerze	300.000	-	-	-	-	-	-	-
Stikstofloket	950.000	-	-	-	-	-	-	-
Transformatie stedelijk en landelijk geb	763.516	-	-	-	-	-	-	-
3. Water en Bodem	16.210.876	382.858	13.846.422	-	3.192.544	-	11.890.733	-
Bodemsanering Chemie Pack	1.073.973	-	1.073.973	-	-	-	8.561.951	-
Capkstm Zuidwestelijke Delta	133.875	-	-	-	-	-	-	-
DAWZ Delta Aanpak Waterkwaliteit Zoetwat	111.464	-	100.000	-	100.000	-	-	-
DP-Veilig/Rivieren: Oeffelt	751.250	-	750.000	-	2.305.431	-	-	-
DP-ZWD: Zoet water	-	-	-	-	-	-	2.999.270	-
Geopark Schelde Delta	212.862	-	-	-	-	-	-	-
Inrichting Waterkwaliteit MOKs RWP	8.200.000	-	11.279.610	-	622.357	-	-	-
Ondergrondmodellen	492.820	-	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
Overeenkomst Waterpoort (Ink.)	-	90.000	-	-	-	-	-	-
Overeenkomst Waterpoort (Uitg)	273.337	-	-	-	-	-	-	-
uitgaven Kennispilots Bodem en ondergr.	25.000	-	-	-	-	-	-	-
Venherstel	1.065.621	-	-	-	-	-	-	-
Waterkwaliteit Schoon Water voor Brabant	-	292.858	142.839	-	164.756	-	329.512	-
Wijstherstel	1.020.674	-	500.000	-	-	-	-	-
Europees programma OP-Zuid Water	2.600.000	-	-	-	-	-	-	-
Europees programma Interreg Water	250.000	-	-	-	-	-	-	-
4. Natuur en milieu	84.428.423	40.980.878	15.280.831	94.100	-	-	-	-
"BrUG; uitwerking Natuur + Samenleving"	180.000	180.000	-	-	-	-	-	-
BA: transitie veehouderij	2.396.557	-	-	-	-	-	-	-
Biodiversiteit (prov)	6.550.000	-	-	-	-	-	-	-
Capaciteitskosten GGA	1.796.875	-	-	-	-	-	-	-
Capkstm LPN - GGA	956.250	-	-	-	-	-	-	-
Gebiedsgerichte aanpak groenblauw	1.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Gebiedsimpuls N69 tlv SIF	2.521.491	-	3.621.280	-	-	-	-	-
GOB Inrichting Prov EHS	1.000.000	-	-	-	-	-	-	-
GOB Inrichting Rijks EHS	2.500.000	-	-	-	-	-	-	-
GOB verwerving Prov. EHS	4.320.428	-	1.595.238	-	-	-	-	-
Impuls omgevingsveiligheid	114.000	-	114.000	-	-	-	-	-
Ink. spuk uitgave SLA E53/ meetpunten	-	44.100	-	44.100	-	-	-	-
Inkomsten LPN spuk Natuur	-	39.903.516	-	-	-	-	-	-
LPN Bossencompensatie spuk	4.905.724	-	-	-	-	-	-	-
LPN Capaciteit Partners spuk	3.499.779	-	-	-	-	-	-	-
LPN herstel Maatregel Natuur (spuk)	29.748.123	-	-	-	-	-	-	-
Lucht, geluid, geur A	200.000	-	200.000	-	-	-	-	-
N2000 beheerplannen en Vo stikstof	1.400.000	-	-	-	-	-	-	-
Natuur overig	2.375.636	-	1.000.000	-	-	-	-	-
Ontsnipperingsmaatregelen A58	-	-	7.250.000	-	-	-	-	-
Ontsnipperingsmaatregelen N65	4.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Ontwikkelopgave rijks NNB	7.382.810	-	608.334	-	-	-	-	-
POP3 bijdragen Natuur	-	-	377.323	-	-	-	-	-
programmabudget realisatie LPN	549.890	-	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
Samenwerken milieu A	50.000	-	-	-	-	-	-	-
Spuk Design Thinking Peelvenen (Ink)	-	50.000	-	50.000	-	-	-	-
Spuk Design Thinking Peelvenen (Uitg)	50.000	-	50.000	-	-	-	-	-
SPUK uitgave SLA E53/ roul. meetpunten	44.100	-	44.100	-	-	-	-	-
Stimuleringsregeling Landschap	4.136.760	803.262	420.556	-	-	-	-	-
Uitbesteding vth omgevingsdienst verzoek	335.000	-	-	-	-	-	-	-
Veilige leefomgeving milieu A	50.000	-	-	-	-	-	-	-
Uitgaven Natuur GLB-NSP	2.365.000	-	-	-	-	-	-	-
5. Economie	32.933.509	545.035	1.675.000	-	-	-	-	-
Arbeidsmarkt voor de kenniseconomie	1.496.179	-	-	-	-	-	-	-
Capkstn Circulaire economie	560.100	-	-	-	-	-	-	-
impuls Beleidskader Economie 2030	7.892.000	-	-	-	-	-	-	-
Impuls breder MKB en startups	1.675.000	-	1.675.000	-	-	-	-	-
Inkomsten algemeen economisch beleid	-	545.035	-	-	-	-	-	-
MIT (Invest.agenda 3e tr.)	25.000	-	-	-	-	-	-	-
TB Vlaanderen - Nederland	60.000	-	-	-	-	-	-	-
UA campus, sted.Innov., fieldl, hybr.lr.	7.000.000	-	-	-	-	-	-	-
UA Circulaire Economie 2021-2023	3.218.867	-	-	-	-	-	-	-
UA DataEconomie 2021-2023	7.341.363	-	-	-	-	-	-	-
Uitvoeringskosten OP 2014-2020	1.415.000	-	-	-	-	-	-	-
Uitvoeringskosten POP	2.250.000	-	-	-	-	-	-	-
6. Energie	7.378.272	-	2.197.218	-	-	-	-	-
Afschrijving Laadinfrastructuur	6.092	-	507	-	-	-	-	-
Brabant Geeft Energie (subs) nw BA21-23	200.000	-	-	-	-	-	-	-
Energie Algemeen (nieuw BA 2020-2023)	1.065.000	-	648.772	-	-	-	-	-
Monitoring	250.000	-	137.750	-	-	-	-	-
Regie RES en Proces (nieuw BA 2020-2023)	778.000	-	158.000	-	-	-	-	-
Trs pad Electr_Alliant Energ Opslag	550.000	-	300.000	-	-	-	-	-
Trs pad Electr_Energieke Landsch. (IA)	275.000	-	186.440	-	-	-	-	-
Trs pad Elektriciteit algemeen	-	-	18.540	-	-	-	-	-
Trs pad Gebouwde Omgeving (IA)	2.310.000	-	401.728	-	-	-	-	-
Trs pad Industrie (IA)	621.000	-	318.054	-	-	-	-	-
Trs pad Sociale innovatie	450.000	-	27.427	-	-	-	-	-

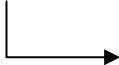
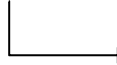
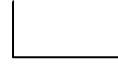

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
Uitvoeringskosten Klimaatakkoord	873.180	-	-	-	-	-	-	-
7. Landbouw en voedsel	9.149.043	1.149.692	148.156	240.507	-	-	-	-
Brabantse Bodem	491.786	-	-	-	-	-	-	-
Combiwassers tlv Rijksbijdrage	168.750	-	-	-	-	-	-	-
EU proj. LIFE All4Biodiversity	240.507	489.156	148.156	240.507	-	-	-	-
Innovatieprogramma Agrofood	1.128.000	-	-	-	-	-	-	-
Natuurinclusieve landbouw	2.400.000	-	-	-	-	-	-	-
Onttrekking TP Brabants Bodem	-	491.786	-	-	-	-	-	-
Rijksbijdrage tbv combiwassers	-	168.750	-	-	-	-	-	-
UBA 0 Programmamanagement	1.126.000	-	-	-	-	-	-	-
UBA 5.1 Circulaire Economie Agrofood	1.020.000	-	-	-	-	-	-	-
UBA 5.1 Ondersteunende Maatregelen	1.500.000	-	-	-	-	-	-	-
UBA 5.2 Agrofood plantaardig	360.000	-	-	-	-	-	-	-
UBA 6 Verbinden en aanjagen	354.000	-	-	-	-	-	-	-
Ondersteuningsnetwerken	360.000	-	-	-	-	-	-	-
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	6.853.290	2.265.670	6.600.060	3.039.670	915.000	-	-	-
Bijdrage ITS-bureau en VM	-	276.000	-	-	-	-	-	-
Indusa	796.419	-	273.000	-	-	-	-	-
Inzet stakingsgelden OV	307.881	-	313.999	-	-	-	-	-
ITS programmabureau	782.000	-	-	-	-	-	-	-
KB Data implementatieplan	1.502.320	-	1.483.391	-	-	-	-	-
Programma Vernieuwing OV	2.200.000	-	1.490.000	-	915.000	-	-	-
SPUK VDD: Data & digitalisering	-	1.239.670	-	1.239.670	-	-	-	-
Uitg tlv SPUK VDD: Data & digitalisering	1.239.670	-	1.239.670	-	-	-	-	-
Werkbudget infrastructurele projecten	25.000	-	-	-	-	-	-	-
Werkbudget Verkeer en Vervoer	-	750.000	-	-	-	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK ZE-bussen	-	-	1.800.000	-	-	-	-	-
SPUK ZE-bussen	-	-	-	1.800.000	-	-	-	-
9. Mobiliteitsontwikkeling	90.848.731	52.698.966	178.408.748	59.548.184	160.983.330	-	85.400.000	-
A2 Deil - 's-Hertogenbosch	2.000.000	-	6.000.000	-	-	-	-	-
Bereikbaarheid De Run	5.948.600	-	3.000.000	-	-	-	-	-
Bijdrage A67	-	-	-	-	38.660.000	-	-	-
Bijdrage EIK XL 1e tranche	-	-	1.200.000	-	5.550.000	-	7.000.000	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
C-ITS Mobility MoveZ.NL	227.422	-	639.448	-	-	-	-	-
C-ITS ontwikkel- en werkbudget	1.838.685	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM A67	2.730.035	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM Gedrag	380.199	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM MaaS	53.900	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM Mobility Lab	86.240	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM programmakosten	436.883	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM Smart Logistics	1.306.756	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS Smart Mobility SIF	-	-	2.606.068	-	-	-	-	-
deelopgaven SmartwayZ.NL	-	-	4.000.000	-	5.992.896	-	4.000.000	-
Fiets in de versnelling res.VenV	1.485.000	-	-	-	-	-	-	-
gemeentelijke bijdrage N65	-	4.229.277	-	21.862.893	-	-	-	-
Inkomsten SmartwayZ	-	-	-	4.000.000	-	-	-	-
Innovatie en Ontwikkeling	2.282.911	-	-	-	-	-	-	-
KB SM Minder Hinder	49.705	-	-	-	-	-	-	-
KB SM Werkgeversbenadering	90.000	-	-	-	-	-	-	-
KB SM Werkgeversbenadering inkomsten	-	215.000	-	-	-	-	-	-
Maaslijn	-	-	10.000.000	-	10.000.000	-	7.900.000	-
MIRT A2 Deil - Den Bosch (2e pakket)	-	-	5.000.000	-	6.260.000	-	5.000.000	-
MIRT A50 Paalgraven - Bankhoef	-	-	4.906.864	-	5.000.000	-	7.000.000	-
MIRT Multimodale Knoop Eindhoven	-	-	5.000.000	-	10.000.000	-	5.000.000	-
MIRT onderzoek wegennet Eindhoven	250.000	-	339.000	-	-	-	-	-
MIRT Spookknoop Den Bosch	-	-	2.500.000	-	2.500.000	-	2.500.000	-
N279 Smart Mobility	1.000.000	-	3.500.000	-	1.000.000	-	-	-
N65 t.l.v. BDU	4.229.277	-	51.902.982	-	-	-	-	-
N65 t.l.v. SIF	-	-	6.197.018	-	12.602.982	-	-	-
N69	1.368.806	-	750.000	-	-	-	-	-
Ontwikkeling regionale luchtvaart	100.000	-	122.077	-	834.077	-	-	-
PHS ten laste van BDU	-	-	11.152.312	-	13.487.688	-	2.000.000	-
PHS ten laste van SIF	-	-	18.507.688	-	48.945.687	-	45.000.000	-
Rijksbijdrage N65	-	39.417.811	-	28.210.752	-	-	-	-
RMP ZO 2022	4.000.000	-	3.800.000	-	-	-	-	-
Smartwayz Smart Mob. Gebiedsgericht real	2.293.493	-	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
Smartwayz Smart Mob. Verk. man. en data	361.130	-	-	-	-	-	-	-
Snelfietsroutes	10.000.000	-	3.500.000	-	-	-	-	-
SPUK SmartwayZ.NL	-	8.836.878	-	5.474.539	-	-	-	-
Truckparking leadpartnership	75.000	-	100.000	-	150.000	-	-	-
uitg tlv SPUK SWZ.NL: deelopg Smart Mob	8.836.878	-	5.474.539	-	-	-	-	-
Uitgaven Rijksbijdrage N65	39.417.811	-	28.210.752	-	-	-	-	-
10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	9.977.167	-	5.130.289	-	131.416	-	-	-
Afschrijving Waterstraat 14-18	131.416	-	131.416	-	131.416	-	-	-
Brabant C	5.728.001	-	3.248.873	-	-	-	-	-
Capkstn Progr. CSE, algemeen	267.750	-	-	-	-	-	-	-
Futurelab	250.000	-	250.000	-	-	-	-	-
Symphonische muziekvoorziening	1.500.000	-	1.500.000	-	-	-	-	-
Vastgoed Van Gogh Brabant.	1.250.000	-	-	-	-	-	-	-
Verbeeldingskracht Erfgoed	850.000	-	-	-	-	-	-	-
Algemeen financieel beleid	11.059.007	514.455	69.735	514.455	20.000	20.000	-	-
DU-PF: Overige	-	494.455	-	494.455	-	-	-	-
Ink. tlv risicores. grondport. de Kempen	-	20.000	-	20.000	-	20.000	-	-
onderzoeksbudg. Nieuwe invest.mogelijkh.	299.735	-	49.735	-	-	-	-	-
Stelpost add. BA_Vrijetijd en Erfgoed	3.828.000	-	-	-	-	-	-	-
stelpost bestuur en veiligheid	2.850.000	-	-	-	-	-	-	-
stelpost Cultuur erfgoed samenl en sport	4.061.272	-	-	-	-	-	-	-
Uitg. tlv risicores. grondport.De Kempen	20.000	-	20.000	-	20.000	-	-	-
Mutaties reserves	326.904.419	411.633.148	287.311.619	395.950.605	271.829.161	402.519.617	268.514.801	317.951.563
Ontr. res. N&O; programma budget NNB	-	939.250	-	939.250	-	939.250	-	939.250
Ontr.res.DU V&V;kapitaallasten	-	6.793.240	-	10.364.916	-	14.411.583	-	17.070.584
Ontr.res.N&L; Gr-blauw dienst	-	3.503.498	-	540.556	-	40.000	-	40.000
Ontr.res.N&O; Faunabeheer/Natuurwet	-	850.000	-	850.000	-	850.000	-	850.000
Ontr.res.N&O; Ontwikkelopgave	-	7.740.810	-	966.334	-	358.000	-	358.000
Ontr.res.N&O; Pas natura 2000	-	12.000.000	-	5.000.000	-	5.000.000	-	5.000.000
Ontr.res.N&O; SNL-beheer	-	30.750.000	-	30.500.000	-	31.700.000	-	32.750.000
Ontr.res.SIF;kapitaallasten	-	4.704.368	-	10.620.720	-	19.646.794	-	21.146.794
Onttrek. res N&O; EVZ GOB	-	-	-	2.275.000	-	2.695.000	-	2.695.000
Onttrek.res.N&L; Verbinding en Landschap	-	5.755.000	-	7.755.000	-	505.000	-	505.000

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
Onttrekking AR; BA-middelen 2015-2019	-	44.301	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve N&L; Biodiversiteit	-	6.550.000	-	-	-	-	-	-
Toevo. res. N&L; Verbinding en Landschap	556.558	-	556.558	-	556.558	-	556.558	-
Toevo. res. N&O; programma budget NNB	997.793	-	997.793	-	997.793	-	997.793	-
Toevo.res.N&L;Gr-blauw dienst	2.353.505	-	2.330.764	-	2.330.764	-	2.330.764	-
Toevo.res.N&O ; Pas natura 2000	13.319.124	-	13.319.124	-	13.319.124	-	13.319.124	-
Toevo.res.N&O; Faunabeheer/Natuurwet	827.755	-	1.168.562	-	1.168.562	-	1.168.562	-
Toevo.res.N&O; Ontwikkelopgave	21.543.754	-	21.543.754	-	14.686.927	-	14.686.927	-
Toevo.res.N&O; SNL-beheer	25.344.646	-	25.276.037	-	32.251.716	-	32.251.716	-
Toevoeging AR; BA-middelen 2015-2019	44.301	-	-	-	-	-	-	-
Toevoeging reserve N&O; EVZ GOB	1.306.666	-	1.306.666	-	1.306.666	-	1.306.666	-
Ontr AR Inv.agenda breedbandfonds 2e Tr	-	3.118.600	-	906.222	-	-	-	-
Ontr AR inv.agenda ec.struct.ver. 3e tr	-	25.000	-	-	-	-	-	-
Ontr AR Inv.agenda Energie agenda 1e Tr	-	195.000	-	195.000	-	195.000	-	195.000
Ontr AR Inv.agenda Groenontw.fnds 2e Tr	-	8.950.428	-	10.450.238	-	15.592.390	-	15.592.390
Ontr. AR Inv.agenda Brab. C (1e Tr)	-	5.728.001	-	3.248.873	-	-	-	-
Ontr. Res. Beleids.Econom 2030/ BA-mid	-	13.779.318	-	-	-	-	-	-
Ontr. Res. Beleids.Econom 2030/ IA-mid	-	12.841.363	-	-	-	-	-	-
Ontr. Res. N&O Natuur overig	-	2.711.636	-	1.336.000	-	336.000	-	-
Ontr. Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	-	240.000	-	240.000	-	240.000	-	240.000
Ontr. Res. Spaar- en Investeringsfonds	-	31.651.638	-	64.677.918	-	130.961.565	-	68.500.000
Ontr. reserve Verkeer en Vervoer	-	17.828.693	-	72.907.925	-	53.937.265	-	44.035.765
Ontr. risicores. grondport. De Kempen	-	20.000	-	20.000	-	20.000	-	-
Onttrek res Regionaal prog Water & Bodem	-	33.339.317	-	34.711.541	-	23.873.788	-	24.216.639
Onttrek. AR inv.agenda App.kstn (2e Tr)	-	240.000	-	240.000	-	240.000	-	240.000
Onttrekking AR Immunisatieportefeuille	-	567.224	-	568.522	-	568.522	-	568.522
Onttrekking Dividend- en rentereserve	-	32.985.414	-	35.636.471	-	18.326.095	-	15.287.967
Onttrekking egalisatiereserve OB	-	1.453.248	-	59.556	-	59.556	-	59.556
Onttrekking Res De Beerze (grdbank)	-	330.000	-	30.000	-	30.000	-	30.000
Onttrekking Res Ontwikkelbedr. (grdbank)	-	4.268.597	-	947.638	-	18.242.394	-	643.966
Onttrekking res. EP / Uitvoeringskosten	-	3.725.000	-	-	-	-	-	-
Onttrekking res. OB Verkenningen	-	533.856	-	533.856	-	333.856	-	333.856
Onttrekking res. VTH omgevingsdiensten	-	31.739.078	-	28.806.061	-	25.817.541	-	25.657.541

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
Onttrekking reserve Bodem	-	1.073.973	-	1.073.973	-	-	-	8.561.951
Onttrekking reserve EP / POP3	-	-	-	377.323	-	-	-	-
onttrekking reserve onderhoud wegen	-	25.254.861	-	26.073.947	-	25.187.609	-	25.618.507
Onttrekking reserve Ontw bedrijfsvoering	-	1.176.000	-	-	-	-	-	-
Onttrekking Reserve Organontwikkeling	-	900.000	-	900.000	-	900.000	-	900.000
Onttrekking reserve PMWP Algemeen	-	200.000	-	-	-	-	-	-
Onttrekking reserve Werklocaties	-	2.783.000	-	2.783.000	-	1.763.000	-	1.763.000
Onttrekking Risicoreserve	-	67.440	-	-	-	-	-	-
Onttrekking uit AR Doorgeschoven ruimte	-	84.609.421	-	34.673.190	-	5.007.834	-	126.700
OnttRes Instandhouding onr erfgoed071101	-	4.451.575	-	4.741.575	-	4.741.575	-	4.025.575
Toevoeging AR (310401) doorgeschoven ruimte	35.176.286	-	4.894.801	-	578.641	-	47.144	-
Toevoeging Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	1.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Toevoeging reserve spaar-&investeringsfonds	49.597.750	-	67.597.750	-	67.933.750	-	67.602.500	-
Toevoeging risicoreserve grondport. De Kempen	20.000	-	20.000	-	20.000	-	-	-
Toevoeging Res.Instandh.onr.erfgoed(prov)	776.373	-	776.373	-	776.373	-	776.373	-
Toevoeging res.instandh.onr.erfgoed(rijk)	2.365.966	-	2.365.966	-	2.365.966	-	2.365.966	-
Toevoeging AR Balansverkortings	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-
Toevoeging AR Immunisatieportefeuille	559.744	-	561.042	-	561.042	-	561.042	-
toevoeging basis reserve onderhoud wegen	26.450.667	-	26.450.667	-	26.450.667	-	26.450.667	-
Toevoeging egaliseringsreserve OB	1.115.406	-	221.939	-	223.148	-	218.356	-
toevoeging incidenteel res onderh wegen	3.807.704	-	2.162.495	-	2.669.346	-	3.005.930	-
Toevoeging Res Ontwikkelbedrijf (grdbank	1.233.862	-	963.702	-	866.134	-	744.358	-
Toevoeging res Reg. prog Water & Bodem	15.070.181	-	6.320.181	-	5.761.807	-	5.761.807	-
Toevoeging res. OB Verkenningen	2.253.056	-	133.856	-	133.856	-	133.856	-
Toevoeging res. VTH omgevingsdiensten	28.318.666	-	28.554.186	-	25.565.666	-	25.405.666	-
Toevoeging reserve Ontw bedrijfsvoering	2.722.434	-	826.295	-	826.295	-	826.295	-
Toevoeging Reserve Organontwikkeling	2.119.301	-	1.150.000	-	1.150.000	-	1.150.000	-
Toevoeging reserve Verkeer en vervoer	52.409.017	-	44.313.567	-	36.869.987	-	34.209.660	-
Toevoeging reserve Werklocaties	2.903.726	-	2.903.726	-	1.883.726	-	1.883.726	-
Toevoeging risicoreserve	1.160.178	-	595.815	-	574.647	-	753.345	-
toev. Res EP 2022-2027/Interreg	128.750	-	-	-	-	-	-	-
toev. Res EP 2022-2027/Overige	1.171.250	-	-	-	-	-	-	-
toev. Res EP 2022-2027/OPZuid	250.000	-	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2023	Incidentele baten 2023	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026
ontr. Res EP 2022-2027/OPZuid	-	2.600.000	-	-	-	-	-	-
ontr. Res EP 2022-2027/GLB-NSP	-	2.615.000	-	-	-	-	-	-
Eindtotaal incidentele lasten en baten	625.246.312	510.960.702	526.339.269	459.387.521	437.071.451	402.539.617	365.805.534	317.951.563
Totale lasten / baten	1.214.870.864	1.214.870.864	1.162.778.920	1.162.778.920	1.116.688.777	1.116.688.777	1.035.363.393	1.035.363.393
Verschil = Structurele lasten / baten	589.624.552	703.910.162	636.439.651	703.391.399	679.617.326	714.149.160	669.557.859	717.411.830
AF: structurele baten		-589.624.552		-636.439.651		-679.617.326		-669.557.859
Saldo structureel hogere baten dan structurele lasten		114.285.610		66.951.748		34.531.834		47.853.971

Bijlage 4. Lasten en baten per taakveld en toedeling organisatiekosten

a. Lasten en baten ingedeeld naar taakvelden

	(bedragen x € 1.000)	Begr. 2022, na wijziging		Begroting 2023		Begroting 2024		Begroting 2025		Begroting 2026	
		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0	Algemene dekkingsmiddelen	791.570	1.384.604	491.522	1.095.688	489.191	1.077.291	479.482	1.094.732	474.117	1.012.034
	0.1 Uitkering provinciefonds	-	317.753		333.621		338.834		336.739		321.769
	0.2 Opbrengst provinciale belastingen	-	277.861		282.080		286.300		295.100		309.200
	0.3 Geldleningen en uitzettingen	727	41.283	624	43.287	625	44.889	590	44.550	445	43.436
	0.4 Deelnemingen	84	30.759	52	24.897	52	10.562	52	14.878	52	18.732
	0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	91.604	1.382	82.342	170	133.610	755	142.371	945	141.267	945
	0.6 Overhead	76.074	-	81.599		67.592		64.639		63.838	
	0.8 Mutaties reserves	623.081	715.566	326.904	411.633	287.312	395.951	271.829	402.520	268.515	317.952
	0.9 Resultaat	-	-								
1	Bestuur	24.977	2	21.925	2	16.638	2	16.259	2	16.259	2
	1.1 Provinciale Staten	3.589	-	3.514		3.357		3.357		3.357	
	1.2 Gedeputeerde Staten	2.632	2	2.296	2	2.193	2	2.170	2	2.170	2
	1.3 Kabinetszaken	2.335	-	1.915		1.909		1.909		1.909	
	1.4 Bestuurlijke organisatie	3.119	-	2.864		2.810		2.810		2.810	
	1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.488	-	1.244		1.241		1.241		1.241	
	1.6 Openbare orde en veiligheid	121	-	123		123		123		123	
	1.9 Bestuur, overige baten en lasten	11.694	-	9.969		5.005		4.649		4.649	
2	Verkeer en vervoer	261.184	34.652	291.907	62.699	401.450	69.703	390.156	6.365	321.937	6.365
	2.1 Landwegen	102.305	13.016	141.866	50.735	226.084	56.267	174.539	5.443	149.707	5.443
	2.2 Waterwegen	2.178	-	4.141		7.842		16.384		17.050	
	2.3 Openbaar vervoer	100.355	850	107.344	850	122.181	2.650	120.354	850	119.765	850
	2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	56.347	20.786	38.556	11.114	45.343	10.786	78.878	72	35.416	72
3	Water	24.794	7.080	42.281	5.099	44.470	8.516	33.932	8.466	34.143	9.166
	3.1 Waterkeringen	3.962	-	4.672		4.900		5.988		1.500	
	3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.670	-	1.216		150		150		3.279	
	3.3 Kwantiteit grondwater	6.693	3.966	8.346	3.966	12.133	7.766	10.633	7.766	12.633	7.766
	3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	4.949	630	10.861	700	13.872	700	3.187	700	4.330	1.400
	3.5 Kwaliteit grondwater	221	293	200	293	150		100		200	
	3.9 Water, overige baten en lasten	7.298	2.190	16.986	140	13.265	50	13.875		12.202	

		Begr. 2022, na wijziging		Begroting 2023		Begroting 2024		Begroting 2025		Begroting 2026	
(bedragen x € 1.000)		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
4	Milieu	59.111	7.210	63.509	5.922	46.123	5.922	41.343	5.878	51.144	6.426
	4.1 Bodembescherming	6.845	883	6.306	730	5.164	730	3.410	730	13.351	1.278
	4.2 Luchtverontreiniging	1.392	-	1.268	-	1.215	-	1.015	-	1.015	-
	4.3 Geluidhinder	30	33	667	15	175	15	175	15	175	15
	4.4 Vergunningverlening en handhaving	35.463	4.408	35.799	4.408	29.994	4.408	29.880	4.408	29.880	4.408
	4.5 Ontgronding	-	290	-	290	-	290	-	290	-	290
	4.6 Duurzaamheid	12.757	1.060	17.256	-	7.440	-	4.812	-	4.672	-
	4.9 Milieu, overige baten en lasten	2.624	536	2.212	479	2.136	479	2.051	435	2.051	435
5	Natuur	164.285	43.178	132.579	40.887	54.875	-	57.177	-	58.227	-
	5.1 Natuurontwikkeling	44.030	1.850	28.034	-	8.910	-	12.066	-	12.066	-
	5.2 Beheer natuurgebieden	107.190	41.328	91.305	40.887	40.281	-	40.981	-	42.031	-
	5.3 Beheer flora en fauna	8.947	-	8.133	-	1.582	-	1.582	-	1.582	-
	5.9 Natuur, overige baten en lasten	4.118	-	5.107	-	4.102	-	2.548	-	2.548	-
6	Regionale economie	95.041	25.278	76.674	1.695	33.891	241	29.832	-	29.832	-
	6.1 Agrarische aangelegenheden	19.220	6.672	15.390	1.150	2.830	241	2.682	-	2.682	-
	6.2 Logistiek	258	-	375	-	375	-	300	-	300	-
	6.3 Kennis en innovatie	28.380	8.502	19.513	-	1.571	-	1.571	-	1.571	-
	6.4 Recreatie en toerisme	3.304	-	3.526	-	1.776	-	1.776	-	1.776	-
	6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	43.879	10.103	37.870	545	27.339	-	23.503	-	23.503	-
7	Cultuur en maatschappij	55.992	651	58.761	651	48.241	651	42.367	651	41.120	651
	7.1 Cultuur	45.180	651	44.943	651	40.022	651	34.398	651	33.551	651
	7.2 Maatschappij	7.371	-	9.472	-	7.969	-	7.969	-	7.569	-
	7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	3.440	-	4.346	-	250	-	-	-	-	-
8	Ruimte	28.926	3.226	35.712	2.228	27.899	452	26.141	593	8.584	718
	8.1 Ruimtelijke ordening	26.086	1.055	31.402	1.498	27.871	452	26.113	593	8.564	718
	8.2 Volkshuisvesting	2.607	2.171	3.360	730	28	-	28	-	20	-
	8.3 Stedelijke vernieuwing	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	8.9 Ruimte, overige baten en lasten	233	-	950	-	-	-	-	-	-	-
Eindtotaal		1.505.881	1.505.881	1.214.871	1.214.871	1.162.779	1.162.779	1.116.689	1.116.689	1.035.363	1.035.363

b. Verdeling taakvelden over de programma's

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)		Begroting 2023	
	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en veiligheid	23.234	2	23.232 N
1.1 Provinciale Staten	3.514		3.514 N
1.2 Gedeputeerde Staten	2.296	2	2.294 N
1.3 Kabinetszaken	1.915		1.915 N
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.427		1.427 N
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.244		1.244 N
1.6 Openbare orde en veiligheid	123		123 N
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	9.969		9.969 N
4.1 Bodembescherming	380		380 N
4.6 Duurzaamheid	100		100 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	187		187 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	2.079		2.079 N
2. Ruimte en wonen	31.681	790	30.891 N
4.1 Bodembescherming	950		950 N
6.1 Agrarische aangelegenheden	1.290		1.290 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	2.783		2.783 N
8.1 Ruimtelijke ordening	22.348	60	22.288 N
8.2 Volkshuisvesting	3.360	730	2.630 N
8.9 Ruimte, overige baten en lasten	950		950 N
3. Water en Bodem	50.966	6.048	44.918 N
2.2 Waterwegen	3.541		3.541 N
3.1 Waterkeringen	4.672		4.672 N
3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.216		1.216 N
3.3 Kwantiteit grondwater	8.346	3.800	4.546 N
3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	10.861	700	10.161 N
3.5 Kwaliteit grondwater	200	293	93 V
3.9 Water, overige baten en lasten	16.986	90	16.896 N
4.1 Bodembescherming	4.275	730	3.545 N
4.6 Duurzaamheid	289		289 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	580	435	145 N
4. Natuur en milieu	179.044	45.871	133.173 N
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten		10	10 V
2.1 Landwegen	4.000		4.000 N
3.3 Kwantiteit grondwater		166	166 V
3.9 Water, overige baten en lasten		50	50 V
4.1 Bodembescherming	701		701 N
4.2 Luchtverontreiniging	1.268		1.268 N
4.3 Geluidhinder	667	15	652 N
4.4 Vergunningverlening en handhaving	35.799	4.408	31.391 N
4.5 Ontgronding		290	290 V
4.6 Duurzaamheid	62		62 N
4.9 Milieu, overige baten en lasten	1.445	44	1.401 N
5.1 Natuurontwikkeling	28.034		28.034 N
5.2 Beheer natuurgebieden	91.305	40.887	50.419 N
5.3 Beheer flora en fauna	8.133		8.133 N
5.9 Natuur, overige baten en lasten	5.107		5.107 N
8.1 Ruimtelijke ordening	2.521		2.521 N
5. Economie	58.299	545	57.754 N
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.437		1.437 N
4.6 Duurzaamheid	3.219		3.219 N
6.1 Agrarische aangelegenheden	2.250		2.250 N
6.3 Kennis en innovatie	18.385		18.385 N
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	33.008	545	32.463 N
6. Energie	12.460		12.460 N
4.6 Duurzaamheid	12.460		12.460 N

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)			Begroting 2023
	Lasten	Baten	Saldo
7. Landbouw en voedsel	14.104	1.150	12.954 N
4.6 Duurzaamheid	1.126		1.126 N
6.1 Agrarische aangelegenheden	11.850	1.150	10.700 N
6.3 Kennis en innovatie	1.128		1.128 N
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	185.372	4.465	180.907 N
2.1 Landwegen	73.516	1.625	71.891 N
2.3 Openbaar vervoer	106.789	850	105.939 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	5.067	1.990	3.077 N
9. Mobiliteitsontwikkeling	101.029	58.234	42.796 N
2.1 Landwegen	64.350	49.110	15.241 N
2.2 Waterwegen	600		600 N
2.3 Openbaar vervoer	556		556 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	33.489	9.124	24.365 N
6.2 Logistiek	375		375 N
8.1 Ruimtelijke ordening	1.659		1.659 N
10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	58.459	651	57.808 N
6.4 Recreatie en toerisme	3.526		3.526 N
7.1 Cultuur	44.943	651	44.292 N
7.2 Maatschappij	9.472		9.472 N
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	518		518 N
Algemeen financieel beleid	173.318	685.483	512.164 V
Algemene dekkingsmiddelen	5.849	685.483	679.634 V
0.1 Uitkering provinciefonds		333.621	333.621 V
0.2 Opbrengst provinciale belastingen		282.080	282.080 V
0.3 Geldleningen en uitzettingen	624	43.287	42.663 V
0.4 Deelnemingen	52	24.897	24.845 V
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	300	160	140 N
8.1 Ruimtelijke ordening	4.873	1.438	3.435 N
Overhead, Vpb en stelposten	167.469		167.469 N
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	82.042		82.042 N
0.6 Overhead	81.599		81.599 N
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	3.828		3.828 N
Mutaties reserves	326.904	411.633	84.729 V
0.8 Mutaties reserves	326.904	411.633	84.729 V
Eindtotaal	1.214.871	1.214.871	-

c. Toedeling organisatiekosten

De commissie BBV - die tot taak heeft te waken voor een eenduidige interpretatie van het BBV - heeft in de BBV-notitie over overhead, het begrip overhead als volgt gedefinieerd:

Uitgangspunt is dat kosten zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende activiteiten in de programma's. Overheadkosten dienen buiten de programma's op één centrale plek in de begroting tot uitdrukking te komen.

Overhead betreft alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Overhead bestaat volgens die notitie in elk geval uit:

1. Leidinggevenden primair proces (hiërarchisch). Projectleiding valt hier buiten. Het betreft alle hiërarchische leidinggevenden in het primair proces. Zij hebben een personele verantwoordelijkheid waaronder het voeren van functioneringsgesprekken. **Niet:** projectleiding en coördinatoren.
2. Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie. Het betreft functies als controllers, financieel adviseurs en specialisten, planning & control, financiële verantwoording, administratieve organisatie, risicomanagement, (EDP) auditing, interne kwaliteitszorg, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie;
3. P&O / HRM. Het betreft salarisadministratie, P&O / HRM advies, organisatie- en formatieadvies, OR-ondersteuning, mobiliteitscentrum, coaching, leren en ontwikkelen, bedrijfsmaatschappelijk werk, ARBO, recruitment, arbeidsvoorwaarden, HR control. Het is exclusief opleidingen door P&O gegeven en gericht op de directe uitvoeringspraktijk.
4. Inkoop (incl. aanbesteding en contractmanagement).
5. Interne en externe communicatie m.u.v. klantcommunicatie (KCC). Het gaat om zowel interne als externe communicatie. **Niet:** projectcommunicatie en medewerkers die bij een projectbureau werken.
6. Juridische zaken. Het betreft juridische medewerkers die op de bedrijfsvoering afdeling werken of belast zijn met een bedrijfsvoeringstaak op een afdeling. **Niet:** afhandeling van bezwaar- en beroepschriften. **Niet:** juristen die primaire taken verrichten (bijv. vergunningverlening).
7. Bestuurszaken en bestuursondersteuning. Het betreft bestuursadviseurs en bestuursondersteuner, zijnde de ambtelijke ondersteuning en beleidsadvisering van de burgemeester en het college van burgemeester en wethouders. Niet: raadsgriffie (behoort tot facilitering bestuursorganen, taakveld 0.1).
8. Informatievoorziening en automatisering (ICT). Het betreft medewerkers informatisering en automatisering, systeem- en netwerkbeheer, werkplekondersteuning, helpdesk, ontwikkeling ICT projectmanagement, technisch applicatiebeheer en functioneel applicatiebeheer dat door bedrijfsvoering medewerkers wordt gedaan (het is exclusief functioneel beheer ten behoeve van primaire proces systemen).
9. Facilitaire zaken en Huisvesting. Het is inclusief receptie, beveiliging en catering en gebouwenbeheerders.
10. DIV. Het betreft medewerkers die kaders stellen en richtlijnen ontwikkelen, zich bezighouden met expertise-ontwikkeling, adviseren bij procesinrichting en -aansluitingen op e-depot, DMS inrichten en beheren, zich bezighouden met postregistratie en e-depot, archiefonderzoeken en coördineren (niet zijnde leidinggevende), fysieke en digitale documenten verwerken, vernietigen en overbrengen en fysiek en digitaal archief opbouwen en beheren.
11. Managementondersteuning primair proces. Het betreft secretariaten, office management en management assistentie in het primair proces.

Om provinciale staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de totale kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. De overhead is in de begroting opgenomen in het onderdeel Algemeen Financieel Beleid.

De totale organisatiekosten voor het jaar 2023 die aan de exploitatiebegroting worden toegerekend zijn weergegeven in onderstaande tabellen.

Toerekening organisatiekosten aan Programma's	Begroting 2023
bedragen x € 1.000	Lasten
1. Bestuur en veiligheid	5.969
2. Ruimte en wonen	7.983
3. Water en Bodem	4.761
4. Natuur en milieu	12.110
5. Economie	6.407
6. Energie	4.593
7. Landbouw en voedsel	4.364
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	12.477
9. Mobiliteitsontwikkeling	4.769
10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed	4.005
Algemeen financieel beleid	81.599
Eindtotaal	149.037

Toerekening organisatiekosten aan Taakvelden	Begroting 2023
bedragen x € 1.000	Lasten
0.6 Overhead	81.599
1.1 Provinciale Staten	852
1.3 Kabinetszaken	1.844
1.4 Bestuurlijke organisatie	1.191
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.183
1.9 Bestuur, overige baten en lasten	713
2.1 Landwegen	11.661
2.3 Openbaar vervoer	1.968
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	1.957
3.1 Waterkeringen	
3.5 Kwaliteit grondwater	
3.9 Water, overige baten en lasten	3.570
4.1 Bodembescherming	1.423
4.2 Luchtverontreiniging	786
4.4 Vergunningverlening en handhaving	1.257
4.6 Duurzaamheid	4.882
4.9 Milieu, overige baten en lasten	964
5.1 Natuurontwikkeling	5.251
5.2 Beheer natuurgebieden	1.450
5.3 Beheer flora en fauna	256
5.9 Natuur, overige baten en lasten	1.811
6.1 Agrarische aangelegenheden	5.654
6.3 Kennis en innovatie	1.316
6.4 Recreatie en toerisme	
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten	5.091
7.1 Cultuur	2.287
7.2 Maatschappij	1.451
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	268
8.1 Ruimtelijke ordening	8.352
Eindtotaal	149.037

De totale overhead komt uit op € 81.598.874. Uitgedrukt in een percentage van de totale lastenomvang in de begroting 2023 (excl.stortingen in reserves) is dit 9,19 %.

Bijlage 5a. Specificatie van aanmerkelijke verschillen tussen jaarrekening 2021 en begroting 2023

In de begroting 2023 zijn de lasten en baten per programma meerjarig gepresenteerd. Conform BBV worden de aanmerkelijke verschillen van lasten en baten tussen de begroting 2023 en de realisatie bij de jaarrekening 2021 op hoofdlijnen gespecificeerd. Bij de specificatie van de verschillen is uitgegaan van verschillen groter dan € 1 miljoen.

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	14.175 N	17.265 N
Toerekening organisatiekosten	7.670 N	5.969 N
Totaal Lasten	21.845 N	23.234 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	74 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	260 V	0
Totaal Baten	334 V	2 V
Saldo van baten en lasten	21.511 N	23.232 N

De lasten van de begroting 2023 zijn t.o.v. de jaarrekening 2021 bijna € 1,4 miljoen hoger en dit heeft met name betrekking op de hogere geraamde lasten voor majeure projecten West-Brabant. De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de verwachte capaciteitsinzet in 2023 € 1,7 miljoen lager uit.

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	12.532 N	23.699 N
Toerekening organisatiekosten	8.390 N	7.983 N
Totaal Lasten	20.922 N	31.681 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	1.677 V	790 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	1.677 V	790 V
Saldo van baten en lasten	19.245 N	30.891 N

De lasten van de begroting 2023 zijn ten opzichte van de jaarrekening 2021 € 10,8 miljoen hoger. Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door de hogere kosten Oostelijke Langstraat. Verder zijn er in 2023 hogere lasten voor flexpool wonen en werklocaties. De kosten voor verkenningen ontwikkelbedrijf vallen lager uit dan bij de jaarrekening 2021.

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	20.055 N	46.205 N
Toerekening organisatiekosten	5.127 N	4.761 N
Totaal Lasten	25.182 N	50.966 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	5.517 V	6.048 V
Baten toerekening organisatiekosten	755 V	0
Totaal Baten	6.272 V	6.048 V
Saldo van baten en lasten	18.910 N	44.918 N

De lasten zijn in de begroting 2023 € 25,8 miljoen hoger dan bij de jaarrekening 2021. Dit komt binnen het onderdeel water met name door de hogere onderhoudsbijdrage vaarwegen WSBD en een hoger budget voor DP-DHZ (PNB) en DP Veilig/rivieren. Ook de inrichting waterkwaliteit MOKs RWP zorgen voor hogere kosten, net als de klimaatadaptatie DPRA. Voor vitale bodem RWP en de verdrogingsaanpak NNP MOK's zijn in deze begroting budgetten opgenomen die er bij de jaarrekening 2021 nog niet waren. Hier staat tegenover dat binnen het onderdeel bodem lagere kosten zijn opgenomen.

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	152.176 N	166.934 N
Toerekening organisatiekosten	13.052 N	12.110 N
Totaal Lasten	165.228 N	179.044 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	14.532 V	45.871 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	14.532 V	45.871 V
Saldo van baten en lasten	150.696 N	133.173 N

Binnen het programma Natuur en Milieu zijn de totale lasten € 13,8 miljoen hoger ten opzichte van 2021. Dit komt binnen het onderdeel natuur voornamelijk door SNL beheer, Natura 2000 herstelmaatregelen, LPN herstel maatregel natuur en de LPN bossencompensatie. De baten zorgen voor een voordeel van € 31,3 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de inkomsten SPUK LPN Natuur. Ook de leges vergunningverlening NB wet zorgen voor meer inkomsten.

5. Economie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	68.366 N	51.892 N
Toerekening organisatiekosten	7.632 N	6.407 N
Totaal Lasten	75.998 N	58.299 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	43.854 V	545 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	43.854 V	545 V
Saldo van baten en lasten	32.144 N	57.754 N

De lasten binnen programma 5 zijn in de begroting 2023 € 17,7 miljoen lager dan in de jaarrekening 2021. Binnen het onderdeel Europa/Internationalisering wordt dit met name veroorzaakt door de bijdrage EFRO OP zuid. De kosten MKB en ondernemerschap vallen hoger uit in deze begroting. De baten in de begroting 2023 zijn € 43,3 miljoen lager ten opzichte van de jaarrekening 2021. Een onderdeel hiervan zijn de inkomsten SPUK MIT 2021 die zijn weggefallen in deze begroting.

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	4.334 N	7.867 N
Toerekening organisatiekosten	3.951 N	4.593 N
Totaal Lasten	8.285 N	12.460 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	2.498 V	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	2.498 V	0
Saldo van baten en lasten	5.787 N	12.460 N

Binnen het programma Energie zijn de totale lasten in de begroting 2023 € 4,1 miljoen hoger dan in de jaarrekening 2021. Dit komt onder andere door de kosten Trs pad gebouwde omgeving. De programmabaten zijn € 2,5 miljoen lager en worden veroorzaakt door de weggefallen inkomsten energie verbindt.

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
Lasten		
Programmalasten	11.791 N	9.740 N
Toerekening organisatiekosten	2.343 N	4.364 N
Totaal Lasten	14.134 N	14.104 N
Baten		
Programmabaten	3.924 V	1.150 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	3.924 V	1.150 V
Saldo van baten en lasten	10.210 N	12.954 N

Binnen programma 7 Landbouw en voedsel zijn de totale baten € 2,7 miljoen lager dan in de jaarrekening 2021 en worden binnen het onderdeel landbouw voornamelijk veroorzaakt door een weggevallen onttrekking TP brabantse bodem en TP ZO zandgronden.

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
Lasten		
Programmalasten	185.859 N	172.895 N
Toerekening organisatiekosten	18.178 N	12.477 N
Totaal Lasten	204.037 N	185.372 N
Baten		
Programmabaten	26.443 V	4.465 V
Baten toerekening organisatiekosten	356 V	0
Totaal Baten	26.799 V	4.465 V
Saldo van baten en lasten	177.238 N	180.907 N

De totale lasten van programma 8 zorgen voor een voordeel van € 18,2 miljoen en worden voornamelijk veroorzaakt door lagere kapitaallasten, lagere kosten voor OV-sessies en minder toegerekende organisatiekosten. De totale baten vallen ruim € 22,2 miljoen lager uit. Dit komt onder andere door de weggevallen SPUK BVOV en lagere inkomsten verkeersveiligheid.

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
Lasten		
Programmalasten	40.210 N	96.260 N
Toerekening organisatiekosten	8.067 N	4.769 N
Totaal Lasten	48.278 N	101.029 N
Baten		
Programmabaten	14.203 V	58.234 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.965 V	0
Totaal Baten	16.168 V	58.234 V
Saldo van baten en lasten	32.110 N	42.796 N

De lasten voor programma 9 zijn in de begroting 2023 ruim € 52,7 miljoen hoger. Dit komt onder andere door een hogere uitgave rijksbijdrage N65. Ook de kosten voor SmartwayZ.nl zijn hoger dan in 2021. Daarnaast is voor snelfietsroutes meer geld uitgegeven. De inkomsten binnen dit programma zijn € 42 miljoen hoger. Een belangrijke oorzaak hiervan is de Rijksbijdrage N65 die hoger is dan in 2021.

10. Vrije tijd, Cultuur, Sport en Erfgoed

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
Lasten		
Programmalasten	49.023 N	54.454 N
Toerekening organisatiekosten	3.927 N	4.005 N
Totaal Lasten	52.950 N	58.459 N
Baten		
Programmabaten	782 V	651 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	782 V	651 V
Saldo van baten en lasten	52.168 N	57.808 N

Programma 10 heeft in de begroting 2023 binnen de totale lasten een nadeel van € 5,5 miljoen ten opzichte van de realisatie 2021. Dit wordt voornamelijk binnen het onderdeel cultuur veroorzaakt door Brabant C, Cubiss ondersteuning bibliotheken en de talenontwikkeling cultuur. Binnen het onderdeel erfgoed zorgt de instandhouding onroerend erfgoed voor hogere kosten.

Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2021	Begroting 2023
Lasten		
Programmalasten	10.794 N	91.719 N
Toerekening organisatiekosten	65.635 N	81.599 N
Totaal Lasten	76.428 N	173.318 N
Baten		
Programmabaten	744.818 V	685.483 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	744.818 V	685.483 V
Saldo van baten en lasten	668.390 V	512.164 V

De totale lasten binnen algemeen financieel beleid zijn in deze begroting 2023 toegenomen met € 96,4 miljoen en worden onder andere veroorzaakt door de stelpost nog in te zetten begrotingsruimte en de stelpost compensatie loon- en prijsstijging. Ook worden er meer organisatiekosten naar dit onderdeel doorgerekend. De baten binnen algemeen financieel beleid vallen lager uit dan de baten in de jaarrekening 2021. De algemene uitkering uit het provinciefonds is weliswaar toegenomen, en ook de opcenten motorrijtuigenbelasting zijn toegenomen, hier tegenover staat echter het wegvallen van de voordelige afwikkeling subsidies vorig dienstjaar. Deze inkomsten zorgden in 2021 nog voor een voordeel van € 124 miljoen.

Bijlage 5b. Specificatie van de exploitatiesubsidies 2023

Organisatie	Hoogte subsidie 2023 in euro's
BOM Holding B.V.	5.445.000
Reizigersoverleg Brabant	368.470
Stichting Brabantse Milieufederatie	464.478
Stichting Faunabeheer Eenheid Noord-Brabant	325.625
Stichting Brabants Heem	54.289
Noordbrabantse Feder. v Schuttersgilden	20.348
Stichting Behoud Monumenten Brabant (ROP-Zuid)	22.000
Stichting Erfgoed Brabant	2.289.169
Stichting Nationaal Monument Kamp Vught	100.000
Stichting Crossroads Brabant 40-45	450.000
Stichting Monumentenhuis Brabant	192.059
Stichting Monumentenwacht Noord-Brabant	1.127.998
Stichting Noordbrabants Museum	4.556.518
Stichting PON	536.003
VisitBrabant Stichting BRBNT	1.664.000
Stichting Kunstloc Brabant	4.986.378
Stichting Brabant C Fonds	450.000
Stichting philharmonie zuidnederland	1.500.000
Stichting Cubiss Brabant	2.799.165
Stichting Brabant Sport	3.000.000
Totaal exploitatiesubsidies 2023	30.351.500

II Financiële positie – Geprognosticeerde balans

Een gezonde financiële positie is essentieel voor het in stand houden van het functioneren van de provincie en voor het kunnen opvangen van onverwachte uitgaven. De continuïteit van de provincie is gebaat bij een goede financiële positie.

Bijlage 6 Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo dient een meerjarige geprognosticeerde balans met bijbehorende meerjarige berekening van het EMU-saldo te worden opgenomen.

Bijlage 6 bevat - in overeenstemming met BBV art.20 - de balans per 31 dec 2021 en de geprognosticeerde balans van de provincie Noord-Brabant voor de jaren 2022 t/m 2026.

In overeenstemming met BBV art 20/22 is een specificatie van de vaste activa is opgenomen in de bijlagen 7, 8 en 9 en is een specificatie van de lange passiva is opgenomen in de bijlagen 10, 11 en 12.

Het BBV kent geen voorschriften m.b.t. ramingen van vlottende activa en korte passiva. Op advies van de afdeling Financieel toezicht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is daarom voor deze onderdelen van de geprognosticeerde balans als basis gekozen voor het rekenkundig gemiddelde van de jaren 2019 t/m 2021.

Bijlagen 7, 8 en 9 Vaste activa

De bijlagen 7, 8 en 9 bevatten een (meerjarige) specificatie van respectievelijk de immateriële vaste activa, de materiële vaste activa en de financiële vaste activa.

Bijlage 10 Reserves

Deze bijlage bevat het meerjarig gespecificeerde verloop van de reserves.

Bijlage 11 Voorzieningen

Deze bijlage bevat het meerjarig gespecificeerde verloop van de voorzieningen.

Bijlage 12 Vaste schulden

Deze bijlage bevat de specificatie van de opgenomen langlopende geldleningen.

Bijlage 13 Borg- en garantstellingen

In bijlage 13 zijn de door de provincie (gemeenschappelijk) gewaarborgde geldleningen en de afgegeven garanties gespecificeerd opgenomen.

Bijlage 14 Berekening EMU-saldo

Bijlage 14 laat het meerjarig geprognosticeerd EMU-saldo zien op basis van de begroting inclusief meerjarenraming in overeenstemming met BBV art.20 en 23.

Bijlage 15 Investeringschema

Dit overzicht bevat het geactualiseerd investeringschema 2022-2026.

Bijlage 6. Gepronosticeerde balans

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting				Bedragen x € 1 mln.	
		31-12-21	31-12-22	31-12-23	31-12-24	31-12-25	31-12-26
Activa							
Vaste Activa							
Immateriële vaste activa	1,4	0,7	0,5	0,3	0,0	0,0	
Materiële vaste activa							
Inv. met economisch nut	73,7	78,4	88,8	108,5	104,1	100,0	
Inv. met maatschappelijk nut	433,9	427,2	568,0	715,7	748,1	754,7	
Financiële vaste activa							
Kapitaalverstrekking	88,7	88,7	88,7	88,7	88,7	88,7	
Verstrekte geldleningen	2.066,1	2.234,2	2.205,3	2.057,5	1.857,0	1.743,0	
Uitzettingen > 1 jr	559,7	558,9	556,4	556,4	401,4	354,7	
Overige Fin.vaste activa	63,4	63,4	63,4	63,4	63,4	63,4	
Vlottende Activa							
Voorraden	125,5	128,6	128,6	128,6	128,6	128,6	
Uitzettingen < 1 jr	1.266,7	1.198,1	1.198,1	1.198,1	1.198,1	1.198,1	
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	
Overlopende activa	228,8	179,7	179,7	179,7	179,7	179,7	
Totaal Activa	4.908,0	4.958,1	5.077,7	5.097,0	4.769,3	4.610,9	

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting				Bedragen x € 1 mln.	
		31-12-21	31-12-22	31-12-23	31-12-24	31-12-25	31-12-26
Passiva							
Lange Passiva							
Algemene reserve	384,8	211,9	163,6	134,4	130,5	131,2	
Bestemmingsreserve Essent	2.737,7	2.700,2	2.679,0	2.658,3	2.653,9	2.652,6	
Overige bestemmingsreserves	947,7	1.077,0	1.061,9	1.003,1	880,6	831,9	
Voorzieningen	53,0	51,4	38,7	34,1	31,7	31,6	
Opgenomen vaste geldleningen	7,5	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	
Korte Passiva							
Netto vlottende schuld	214,6	211,6	211,6	211,6	211,6	211,6	
Overlopende passiva	562,8	703,3	920,4	1.052,9	858,3	749,5	
Totaal Passiva	4.908,0	4.958,1	5.077,7	5.097,0	4.769,3	4.610,9	

Bijlage 7. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa, raming 2022

Bijlage 7

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	257.368.819		167.352	257.201.467	256.014.466	Looptijd obligaties	L	1.354.353	437.235	749.766

Immateriële vaste activa, raming 2023

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	257.201.467	0		257.201.467	256.451.701	Looptijd obligaties	L	749.766	247.914	501.853

Immateriële vaste activa, raming 2024

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	257.201.467	0		257.201.467	256.699.614	Looptijd obligaties	L	501.853	249.002	252.851

Immateriële vaste activa, raming 2025

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	257.201.467	0		257.201.467	256.948.616	Looptijd obligaties	L	252.851	214.559	38.292

Immateriële vaste activa, raming 2026

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	257.201.467	0		257.201.467	257.163.175	Looptijd obligaties	L	38.292	69.151	-30.859

* afschrijvingsmethode L=lineair

Bijlage 8. Materiële vaste activa

Materiële vaste activa, raming 2022

bijlage 8

Omschrijving	Oorspr. bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr. bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	112.627.271	2.317.003	114.944.274	84.423.626	Div. **	28.203.645	4.174.016			26.346.632
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384	0	28.389.384	8.733.334	25 jaar L	19.656.050	837.736			18.818.313
Beveiliging	2.443.339	0	2.443.339	2.443.339	10 jaar L	0	0			0
Steunpunten	10.055.012	1.169.284	11.224.296	5.826.565	20 jaar L	4.228.447	220.350			5.177.381
Waterstraat 16-18	2.396.141	0	2.396.141	1.870.476	20 jaar L	525.664	131.416			394.248
Busremise Breda (ontwikkeling)	86.996	2.000.000	2.086.996	0	30 jaar L	86.996	2.900			2.084.096
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Brandweerauto	112.837	0	112.837	80.251	15 jaar L	32.586	3.259			29.328
Kantoorinnovatie	908.065	0	908.065	842.192	10 jaar L	65.873	44.058			21.814
Materieel provinciale wegen	4.133.892	254.289	4.388.181	1.937.927	Diverse L	2.195.965	274.641			2.175.613
Telefooncentrale	983.424	0	983.424	484.111	15 jaar L	499.313	65.562			433.752
Laadinfrastructuur	1.057.892	0	1.057.892	960.295	7 jaar L	97.597	90.997			6.600
ICT & Automatisering	3.281.870	818.558	4.100.428	2.292.947	3 jaar L	988.923	876.355			931.127
<u>Overige materiële vaste activa</u>										
Meubilair	2.220.392	0	2.220.392	2.220.392	Diverse L	0	0			0
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	4.950	6.455.050	6.460.000	0	Geen	4.950	0			6.460.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.473.429		43.473.429	0	Geen	43.473.429	0			43.473.429
Totaal invest. met economisch nut	212.174.894	13.014.184	225.189.078	112.115.456		100.059.438	6.721.290	0	0	106.352.332
AF: In mindering gebrachte voorziening						26.343.540				27.953.540
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						73.715.898				78.398.792
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	436.032.309	15 jaar L	90.371.818	20.572.823			69.798.994
Benuuten (DVM)	10.404.754		10.404.754	9.646.903	15 jaar L	757.851	373.080			384.771
N-261	78.900.000		78.900.000	34.269.899	15 jaar L	44.630.102	5.260.000			39.370.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	7.230.812	15 jaar L	4.504.379	782.346			3.722.033
Monitoring meetnet	543.972		543.972	543.972	15 jaar L	1	0			1
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	3.554.625	15 jaar L	5.723.549	618.545			5.105.004
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	322.724.785	41.720.591	364.445.376	38.599.697	15 jaar L	284.125.088	21.486.079			304.359.599
N-261	144.552	985.068	1.129.620	27.151	15 jaar L	117.402	9.637			1.092.833
Komomleidingen	4.848.136		4.848.136	1.177.668	15 jaar L	3.670.468	323.209			3.347.259
Tot. inv. openb. ruimte met maatsch. nut	964.983.691	42.705.659	1.007.689.350	531.083.034		433.900.657	49.425.720	0	0	427.180.596
Totaal materiële vaste activa	1.177.158.585	55.719.843	1.232.878.428	643.198.490		533.960.095	56.147.010	0	0	533.532.928
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>						26.343.540				27.953.540
Balanswaarde						507.616.555				505.579.388

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2023
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methoden van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	114.944.274	350.000	115.294.274	88.597.642	Div. **	26.346.632	4.499.655			22.196.977
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	9.571.070	25 jaar L	18.818.313	837.736			17.980.577
Beveiliging	2.443.339		2.443.339	2.443.339	10 jaar L	0	0			0
Steunpunten	11.224.296	1.400.000	12.624.296	6.046.916	20 jaar L	5.177.381	278.815			6.298.566
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.001.892	20 jaar L	394.248	131.416			262.833
Busremise Breda (ontwikkeling)	2.086.996	13.000.000	15.086.996	2.900	30 jaar L	2.084.096	69.567			15.014.530
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Brandweerauto	112.837		112.837	83.509	15 jaar L	29.328	3.259			26.069
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	886.251	10 jaar L	21.814	21.815			0
Materieel provinciale wegen	4.388.181		4.388.181	2.212.568	Diverse L	2.175.613	277.748			1.897.864
Telefooncentrale	983.424		983.424	549.672	15 jaar L	433.752	65.562			368.190
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.051.292	7 jaar L	6.600	6.092			508
ICT & Automatisering	4.100.428	2.200.000	6.300.428	3.169.302	3 jaar L	931.127	385.422			2.745.705
<u>Overige materiële vaste activa</u>										
Meubilair	2.220.392		2.220.392	2.220.392	Diverse L	0	0			0
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.460.000		6.460.000		Geen	6.460.000	0			6.460.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.473.429		43.473.429		Geen	43.473.429	0			43.473.429
Totaal invest. met economisch nut	225.189.078	16.950.000	242.139.078	118.836.746		106.352.332	6.577.086	0	0	116.725.247
AF: In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						78.398.792				88.771.707
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	456.605.133	15 jaar L	69.798.994	15.759.308			54.039.687
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.019.983	15 jaar L	384.771	165.460			219.310
N-261	78.900.000		78.900.000	39.529.899	15 jaar L	39.370.102	5.260.000			34.110.102
Vorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	8.013.158	15 jaar L	3.722.033	782.346			2.939.687
Monitoring meetnet	543.972		543.972	543.973	15 jaar L	0	0			0
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	4.173.170	15 jaar L	5.105.004	618.545			4.486.459
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	364.445.376	188.088.905	552.534.281	60.085.776	15 jaar L	304.359.599	24.240.786			468.207.719
N-261	1.129.620		1.129.620	36.788	15 jaar L	1.092.833	75.308			1.017.525
Komomleidingen	4.848.136		4.848.136	1.500.877	15 jaar L	3.347.259	323.209			3.024.050
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.007.689.350	188.088.905	1.195.778.255	580.508.755		427.180.595	47.224.962	0	0	568.044.538
Totaal materiële vaste activa	1.232.878.428	205.038.905	1.437.917.333	699.345.501		533.532.927	53.802.047	0	0	684.769.785
In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Balanswaarde						505.579.387				656.816.245

* afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2024**bijlage 8**

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methoden van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	115.294.274		115.294.274	93.097.297	Div.**	22.196.977	4.388.306			17.808.671
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	10.408.807	25 jaar L	17.980.577	837.736			17.142.841
Beveiliging	2.443.339		2.443.339	2.443.339	10 jaar L	0	0			0
Steunpunten	12.624.296	400.000	13.024.296	6.325.730	20 jaar L	6.298.566	348.815			6.349.751
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.133.308	20 jaar L	262.833	131.416			131.417
Busremise Breda (ontwikkeling)	15.086.996	26.200.000	41.286.996	72.466	30 jaar L	15.014.530	502.900			40.711.630
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Brandweerauto	112.837		112.837	86.768	15 jaar L	26.069	3.259			22.810
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0	0			0
Materieel provinciale wegen	4.388.181		4.388.181	2.490.317	Diverse L	1.897.864	254.065			1.643.800
Telefooncentrale	983.424		983.424	615.234	15 jaar L	368.190	65.562			302.628
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.384	7 jaar L	508	507			0
ICT & Automatisering	6.300.428	700.000	7.000.428	3.554.723	3 jaar L	2.745.705	1.006.186			2.439.519
<u>Overige materiële vaste activa</u>										
Meubilair	2.220.392		2.220.392	2.220.392	Diverse L	0	0			0
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.460.000		6.460.000		Geen	6.460.000	0			6.460.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.473.429		43.473.429		Geen	43.473.429	0			43.473.429
Totaal invest. met economisch nut	242.139.078	27.300.000	269.439.078	125.413.831		116.725.247	7.538.751	0	0	136.486.495
AF: In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						88.771.707				108.532.955
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	472.364.440	15 jaar L	54.039.687	13.047.513			40.992.174
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.185.444	15 jaar L	219.310	66.006			153.304
N-261	78.900.000		78.900.000	44.789.898	15 jaar L	34.110.102	5.260.000			28.850.102
Vorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	8.795.504	15 jaar L	2.939.687	735.076			2.204.611
Monitoring meetnet	543.972		543.972	543.973	15 jaar L	0	0			0
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	4.791.715	15 jaar L	4.486.459	618.545			3.867.914
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	552.534.281	204.511.534	757.045.815	84.326.562	15 jaar L	468.207.719	36.700.046			636.019.207
N-261	1.129.620		1.129.620	112.096	15 jaar L	1.017.525	75.308			942.217
Komomleidingen	4.848.136		4.848.136	1.824.086	15 jaar L	3.024.050	323.209			2.700.841
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.195.778.255	204.511.534	1.400.289.789	627.733.717		568.044.538	56.825.703	0	0	715.730.369
Totaal materiële vaste activa	1.437.917.333	231.811.534	1.669.728.867	753.147.548		684.769.785	64.364.454	0	0	852.216.865
In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Balanswaarde						656.816.245				824.263.325

* afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2025
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methoden van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	115.294.274		115.294.274	97.485.603	Div.**	17.808.671	1.893.574			15.915.097
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	11.246.543	25 jaar L	17.142.841	837.736			16.305.105
Beveiliging	2.443.339		2.443.339	2.443.339	10 jaar L	0	0			0
Steunpunten	13.024.296	400.000	13.424.296	6.674.545	20 jaar L	6.349.751	368.815			6.380.937
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.264.724	20 jaar L	131.417	131.417			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.996		41.286.996	575.366	30 jaar L	40.711.630	1.376.233			39.335.397
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Brandweerauto	112.837		112.837	90.027	15 jaar L	22.810	3.259			19.552
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0	0			0
Materieel provinciale wegen	4.388.181		4.388.181	2.744.381	Diverse L	1.643.800	224.192			1.419.608
Telefooncentrale	983.424		983.424	680.796	15 jaar L	302.628	65.562			237.067
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.891	7 jaar L	0	0			0
ICT & Automatisering	7.000.428	1.300.000	8.300.428	4.560.909	3 jaar L	2.439.519	1.239.519			2.500.000
<u>Overige materiële vaste activa</u>										
Meubilair	2.220.392		2.220.392	2.220.392	Diverse L	0	0			0
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.460.000		6.460.000		Geen	6.460.000	0			6.460.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.473.429		43.473.429		Geen	43.473.429	0			43.473.429
Totaal invest. met economisch nut	269.439.078	1.700.000	271.139.078	132.952.582		136.486.495	6.140.306	0	0	132.046.189
AF: In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						108.532.955				104.092.649
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	485.411.953	15 jaar L	40.992.174	10.736.352			30.255.821
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.251.450	15 jaar L	153.304	46.984			106.320
N-261	78.900.000		78.900.000	50.049.898	15 jaar L	28.850.102	5.260.000			23.590.102
Vorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	9.530.580	15 jaar L	2.204.611	617.937			1.586.674
Monitoring meetnet	543.972		543.972	543.973	15 jaar L	0	0			0
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	5.410.259	15 jaar L	3.867.914	618.545			3.249.369
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	757.045.815	100.381.267	857.427.082	121.026.608	15 jaar L	636.019.207	50.334.148			686.066.326
N-261	1.129.620		1.129.620	187.404	15 jaar L	942.217	75.308			866.909
Komomleidingen	4.848.136		4.848.136	2.147.295	15 jaar L	2.700.841	323.209			2.377.632
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.400.289.789	100.381.267	1.500.671.056	684.559.420		715.730.369	68.012.483	0	0	748.099.153
Totaal materiële vaste activa	1.669.728.867	102.081.267	1.771.810.134	817.512.002		852.216.865	74.152.789	0	0	880.145.342
In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Balanswaarde						824.263.325				852.191.802

* afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2026
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	115.294.274		115.294.274	99.379.177	Div. **	15.915.097	1.729.588			14.185.509
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	12.084.279	25 jaar L	16.305.105	837.736			15.467.368
Beveiliging	2.443.339		2.443.339	2.443.339	10 jaar L	0	0			0
Steunpunten	13.424.296	400.000	13.824.296	7.043.360	20 jaar L	6.380.937	388.815			6.392.122
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.396.141	20 jaar L	0	0			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.996		41.286.996	1.951.599	30 jaar L	39.335.397	1.376.233			37.959.163
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Brandweerauto	112.837		112.837	93.285	15 jaar L	19.552	3.259			16.293
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0	0			0
Materieel provinciale wegen	4.388.181	200.000	4.588.181	2.968.573	Diverse L	1.419.608	220.526			1.399.081
Telefooncentrale	983.424		983.424	746.357	15 jaar L	237.067	65.562			171.505
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.891	7 jaar L	0	0			0
ICT & Automatisering	8.300.428	1.300.000	9.600.428	5.800.428	3 jaar L	2.500.000	1.400.000			2.400.000
<u>Overige materiële vaste activa</u>										
Meubilair	2.220.392		2.220.392	2.220.392	Diverse L	0	0			0
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.460.000		6.460.000		Geen	6.460.000	0			6.460.000
Gronden ontwikkelbedrijf	43.473.429		43.473.429		Geen	43.473.429	0			43.473.429
Totaal invest. met economisch nut	271.139.078	1.900.000	273.039.078	139.092.889		132.046.189	6.021.719	0	0	127.924.470
AF: In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						104.092.649				99.970.930
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	496.148.306	15 jaar L	30.255.821	8.682.258			21.573.563
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.298.433	15 jaar L	106.320	34.777			71.544
N-261	78.900.000		78.900.000	55.309.898	15 jaar L	23.590.102	5.260.000			18.330.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	10.148.517	15 jaar L	1.586.674	529.579			1.057.095
Monitoring meetnet	543.972		543.972	543.973	15 jaar L	0	0			0
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	6.028.804	15 jaar L	3.249.369	618.545			2.630.825
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	857.427.082	75.994.243	933.421.325	171.360.756	15 jaar L	686.066.326	56.961.805			705.098.763
N-261	1.129.620	3.100.000	4.229.620	262.712	15 jaar L	866.909	75.308			3.891.601
Komomleidingen	4.848.136		4.848.136	2.470.504	15 jaar L	2.377.632	323.209			2.054.423
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.500.671.056	79.094.243	1.579.765.299	752.571.903		748.099.153	72.485.481	0	0	754.707.915
Totaal materiële vaste activa	1.771.810.134	80.994.243	1.852.804.377	891.664.791		880.145.342	78.507.200	0	0	882.632.385
In mindering gebrachte voorziening						27.953.540				27.953.540
Balanswaarde						852.191.802				854.678.845

* afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Bijlage 9. Financiële vaste activa

a. Deelnemingen

Kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Bijlage 9a

	Restant bedrag 01-01-2022	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2022
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160			6.488.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Totaal	93.090.669	-	-	93.090.669
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				88.732.669

	Restant bedrag 01-01-2023	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2023
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160			6.488.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Totaal	93.090.669	-	-	93.090.669
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				88.732.669

	Restant bedrag 01-01-2024	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2024
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160			6.488.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Totaal	93.090.669	-	-	93.090.669
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				88.732.669

	Restant bedrag 01-01-2025	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2025
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160			6.488.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Totaal	93.090.669	-	-	93.090.669
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				88.732.669

	Restant bedrag 01-01-2026	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2026
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160			6.488.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Totaal	93.090.669	-	-	93.090.669
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				88.732.669

b. Uitwerking paragraaf verbonden partijen

1 Gemeenschappelijke regelingen (GR)

1.1 Havenschap Moerdijk

De verbonden partij Havenschap Moerdijk kent een meervoudige structuur in een GR-NV constructie. De Gemeenschappelijke Regeling vervult het aandeelhouderschap en verzorgt de financiering van de NV. De bedrijfsactiviteiten vinden plaats in de NV. Hieronder worden de gegevens met betrekking tot de GR en NV gesplitst.

Publiek belang:	De Gemeenschappelijke Regeling Havenschap Moerdijk maakt het bestaan van Havenbedrijf Moerdijk NV mogelijk door het vervullen van het aandeelhouderschap ervan en het aantrekken van de financiering. Havenbedrijf Moerdijk is van groot belang voor de versterking van de economische structuur van Brabant en voor de werkgelegenheid in de regio.
Belang provincie:	50 % (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van Havenschap Moerdijk aan de doelstellingen van de provincie?

Op het Haven- en Industrierrein Moerdijk werken ongeveer 9,5 duizend mensen en indirect biedt het nog eens bijna 9 duizend banen, waarmee het stevig bijdraagt aan diverse actieplannen voor de economische versterking van West-Brabant en de werkgelegenheid in de regio. Verder is de Haven van Moerdijk een nationaal en Europees knooppunt van multimodale vervoersstromen, dat een belangrijke positie inneemt in de Vlaams Nederlandse Delta.

De aanwezige chemie op het terrein draagt bij aan innovaties op de cross sectorale ontwikkelingen van de biobased economy. Op het gebied van energie worden ook de mogelijkheden verkend om duurzame verbindingen tot stand te brengen door het hergebruik van warmte reststromen.

Conform de in juli 2014 vastgestelde Havenstrategie is het uitgangspunt hierbij een goede balans tussen waardecreatie, duurzaamheid en een veilige en leefbare regio (3P's). De ambitie is dat Moerdijk in 2030 hét belangrijkste knooppunt is voor duurzame logistiek, duurzame chemie en procesindustrie in de Vlaams- Nederlandse Delta. Randvoorwaarde hierbij is dat groei niet ten koste mag gaan van de veiligheid en leefbaarheid in de regio. Tot de economische speerpunten behoren:

- Uitbouwen van de extended gate functie ten opzichte van Rotterdam en Antwerpen. Hiermee wordt de poort van de zeeterminal "verlegd" naar het achterland. Naar verwachting levert dit de voor Moerdijk substantiële extra goederenstromen op.
- Short sea shipping: Moerdijk heeft een directe verbinding met zee en kan een rol spelen in het intra-continentale zeeverkeer. Betrouwbaarheid van vaartijden en afhandeling en flexibiliteit zijn hierbij cruciaal. Randvoorwaarde voor deze functie is dat kwaliteit van ontsluiting minimaal gehandhaafd blijft en er voldoende terminalruimte beschikbaar is.
- Benutten van het chemisch industrieel complex; het gaat hierbij om het innovatief uitbouwen van het huidige complex, zowel op fijnchemie als biobased gefundeerde chemie. M.b.t. biobased chemie gaat het zowel om overslag van grondstoffen als om het creëren van startups en benutten van reststromen. Maintenance levert een belangrijke bijdrage aan hoogwaardige dienstverlening en innovatiekracht in dit cluster.
- Na de uitspraak van de Raad van State (sept, 2020) is de ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk gestart. Het terrein wordt bouwrijp gemaakt en is het eerste contract met DSV gesloten.

DSV is een wereldwijde leverancier van transport- en logistieke diensten. De provincie heeft gezorgd voor een onherroepelijk inpassingsplan en het Havenbedrijf vervolgens voor de verdere ontwikkeling.

1.2 Zuidelijke Rekenkamer (ZRK)

Publiek belang:	Door onderzoek wil de rekenkamer voor Provinciale Staten en de burgers van de provincies Noord-Brabant en Limburg zichtbaar maken hoe publiek geld wordt besteed en wat er van de beleidsvoornemens terecht komt.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van de ZRK aan de doelstellingen van de provincie?

De Zuidelijke Rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg.

- Doeltreffendheid: levert het beleid van het provinciebestuur de gewenste resultaten op?
- Doelmatigheid: zet de provincie de juiste budgetten zo goed mogelijk in voor de gewenste resultaten?
- Rechtmatigheid: werken de provincies volgens de in de wet gestelde regels?

De Zuidelijke rekenkamer tracht met haar onderzoek inzicht te verschaffen in de bestedingen van publiek geld en de realisatie van bijbehorende beleidsvoornemens.

1.3 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant (KCV)

Publiek belang:	Regiotaxi vervoer als vangnet voor de ov-reiziger.
Belang provincie:	14,3% (begin en eind van het jaar: samenwerking van de Provincie en 6 gemeenten)

Wat is de bijdrage van KCV aan de doelstellingen van de provincie?

Met de gemeenschappelijke regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant wordt een kwalitatief hoogwaardig stelsel van collectief vervoer nagestreefd ter voorziening in de behoefte aan openbaar vervoer, de instandhouding en verbetering van de bereikbaarheid van kleine kernen en het aanbod van adequate vervoersvoorzieningen. KCV is een aanvulling op het OV in met name het landelijk gebied waar geen regulier OV rijdt.

1.4 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant (OMWB)

Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) in midden- en West-Brabant. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie:	39% (o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van OMWB aan de doelstellingen van de provincie?

De OMWB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2 en het instrumenteel beleidskader.

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)

Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Zuidoost-Brabant. De maatschappelijke outcome is bijdrage leveren aan een betere leefomgeving.
Belang provincie:	35% (o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van ODZOB aan de doelstellingen van de provincie?

De ODZOB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2 en het instrumenteel beleidskader.

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Publiek belang:	Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Brabant Noord. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie:	39% (o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van ODBN aan de doelstellingen van de provincie?

De ODBN draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2 en het instrumenteel beleidskader.

1.7 De Hollandse Waterlinies

Publiek belang:	Behoud werelderfgoed van Hollandse Waterlinies
Belang provincie:	10%

Wat is de bijdrage van De Hollandse Waterlinies aan de doelstellingen van de provincie?

Het werelderfgoedcomité van UNESCO heeft in juli 2021 besloten om de Hollandse Waterlinies aan te merken als werelderfgoed. Deze Waterlinie loopt door 4 provincies: Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.

De vier provincies hebben besloten om samen de verantwoordelijkheid te nemen voor de instandhouding van dit werelderfgoed. Daarvoor is door hen het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies opgericht, als bestuurlijke samenwerking op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

De kerntaken van het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies zijn bescherming van de site, verantwoording afleggen over zaken die in de site spelen en (publieks)communicatie over de site. Het Gemeenschappelijk Orgaan waarborgt op die manier dat aan de internationale verplichtingen van Nederland richting UNESCO kan worden voldaan.

2 Vennootschappen en coöperaties

2.1 Enexis NV

Publiek belang:	Altijd en overal in het voorzieningsgebied van Enexis kunnen beschikken over energie, tegen aanvaardbare aansluit- en transporttarieven.
Belang provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht, lid RvC/lid AHC.

Wat is de bijdrage van Enexis aan de doelstellingen van de provincie?

De rol van Enexis is bepalend voor tijdige realisatie van de Brabantse energietransitie. Enexis is dan ook een strategische partner, waarbij de alliantie tussen Enexis en provincie door zowel concrete als strategische samenwerking een belangrijk fundament biedt voor het kunnen behalen van de doelstellingen ten aanzien van broeikasgasreductie en duurzame opwek. In de Brabantse Energieagenda is dit uitgewerkt.

Sinds 2021 is er landelijk en ook in het verzorgingsgebied van Enexis sprake van fors toenemende transportschaarste en juni 2022 heeft Tennet voor Limburg en Brabant een afnameschaarste afgekondigd. De provincie heeft een handelingsperspectief ontwikkeld om de gevolgen voor Brabant zoveel mogelijk te verzachten. De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel.

2.2 CSV Amsterdam BV

Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent en Attero (namens de verkopende aandeelhouders van Essent en Attero).
Belang van de provincie:	30,8% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van CSV Amsterdam BV aan de doelstellingen van de provincie?

CSV Amsterdam BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent (namens de verkopende aandeelhouders Essent).
Belang van de provincie	30,8% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van de PBE BV aan de doelstellingen van de provincie?

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.4 Brabant Water NV

Publiek belang:	Veilig, betrouwbaar en betaalbaar drinkwater voor iedereen in het verzorgingsgebied. Publiek aandeelhouderschap wettelijk bepaald in Drinkwaterwet.
Belang provincie:	31,6% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht, lid RvC/lid en voorzitter AHC.

Wat is de bijdrage van Brabant Water NV aan de doelstellingen van de provincie?

Brabant Water NV verzorgt de drink- en industriewatervoorziening aan ruim 2,5 miljoen klanten in Noord-Brabant. Brabant Water NV zorgt voor de winning, zuivering en distributie van water, dit tegen de laagst mogelijke kosten en met een hoge leveringsbetrouwbaarheid. Op grond van de Drinkwaterwet dienen drinkwaterbedrijven in publieke handen te zijn.

Brabant Water staat voor een aantal grote opgaves: het inspelen op klimaatverandering, verdroging en een toenemende watervraag.

2.5 Eindhoven Airport NV

Publiek belang:	Een goede bereikbaarheid van Brabant via de lucht, wat eraan bijdraagt dat Brabant aantrekkelijk is als vestigingsklimaat voor bedrijven en burgers.
Belang provincie:	24,5% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van Eindhoven Airport NV aan de doelstellingen van de provincie?

Eindhoven Airport gaat voor een optimale verbondenheid van Brabant, intern en internationaal. Om de concurrentiekracht te behouden moet de kwaliteit van de Brabantse infrastructuur in alle modaliteiten (inclusief ICT) minimaal op hetzelfde niveau zijn als dat van concurrerende regio's. In dat kader past onze ondersteuning voor de regio Eindhoven als Brainport, die inmiddels op landelijk niveau als mainport is aangemerkt. Een airport is daar een onlosmakelijk onderdeel in, om de (internationale) verbinding in brede zin te faciliteren.

2.6 Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Holding BV)

Publiek belang:	BOM zet zich in voor de duurzame versterking van de Brabantse economie. Samen met innovatieve ondernemers en partners wordt gebouwd aan een internationaal concurrerende economie die banen creëert, innovatie uitlokt en maatschappelijke transitie versnelt.
Belang provincie:	De provincie houdt 100% van de aandelen in BOM Holding BV. Binnen de groepsstructuur heeft het ministerie van Economische Zaken & Klimaat in twee dochtervennootschappen (BOM Business Development & Foreign Investments BV en BOM Capital I BV) een minderheidsbelang van 49,9%. De provincie heeft Stemrecht/voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van de BOM aan de doelstellingen van de provincie?

De BOM is de ontwikkelingsmaatschappij van Noord-Brabant met als doel de realisatie van een veerkrachtige economie met een duurzaam concurrentievermogen in Noord-Brabant. Daarbij worden drie kerntaken onderscheiden:

Ontwikkelen:	Samen met bedrijven, kennisinstellingen en overheden stimuleert BOM innovatie en ondersteunt zij startups, scale-ups en het innovatief MKB bij de ontwikkeling van toekomstbestendige verdienmodellen;
Investeren	BOM levert kennis en risicokapitaal, zodat innovatieve start- en scale-ups kunnen doorgroeien naar de volgende fase in hun ontwikkeling en duurzame energieprojecten daadwerkelijk van de grond komen;
Internationaliseren	BOM trekt innovatieve buitenlandse bedrijven aan en ondersteunt Brabantse ondernemers bij het realiseren van groei op kansrijke buitenlandse markten.

BOM wil daarnaast, door intensieve samenwerking tussen deze drie kerntaken, op integrale wijze transitieprocessen tot stand brengen, zoals op het vlak van de energietransitie, een duurzame agrofoodketen, de zorg economie en ook de realisatie van integrale internationaliseringsprojecten.

2.7 Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte (RvR)

Publiek belang:	De eerdere uitgaven aan de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalige militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing terug verdienen met de verkoop van ruimte voor ruimte-kavels en daarnaast in combinatie met de ontwikkeling van ruimte voor ruimtelocaties maatschappelijke meerwaarde creëren, zoals het oplossen van knelpuntsituaties in het buitengebied en natuurontwikkeling.
Belang provincie:	BV: 100% (begin en eind van het jaar) , stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC. CV: 99% (begin en eind van het jaar), stemrecht / commanditair vennoot.

Wat is de bijdrage van RvR aan de doelstellingen van de provincie

Conform de statenmededeling van 18 februari 2022 wordt in deze bijlage inzicht gegeven in de actuele ontwikkelingen en prestaties van Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte:

i. Maatschappelijke meerwaarde

Sinds 2016 ligt het aandeelhouderschap van RvR volledig bij de provincie. De provincie heeft deze gewijzigde governance benut om de opdracht van RvR te verbreden. Naast de terugverdienopgave heeft RvR de opdracht gekregen om een bijdrage te leveren aan het oplossen van actuele maatschappelijke (ruimtelijke) vraagstukken van de provincie en gemeenten. Zonder dat deze nieuwe rol strak is ingekaderd (en daarmee bewust flexibel is gehouden), is aan de hand van casuïstiek de afgelopen 5 jaar een nadere precisering gegeven aan deze ambitie.

In de praktijk blijken de actuele vraagstukken vooral betrekking te hebben op het saneren van overlastlocaties, binnenstedelijke herstructurering en de ontmanteling van verloederde campings.

De woningbouwontwikkeling wordt grootschaliger op specifiek aangeduide plekken in het landschap met een meer gebiedsgerichte aanpak en met meer variatie in woning typologieën. Dit past beter in de huidige inzichten op de ruimtelijke inrichting van het buitengebied en de vraag naar goedkopere en betaalbare woningen. De strategie die RvR hanteert om aan ontwikkelingen te komen is tweeledig:

- a) Stel de verbrede aanpak op maatschappelijke vraagstukken altijd ten dienste van het belang om ruimte voor ruimte-titels en daarmee de terugverdienopgave te realiseren;
- b) Wordt partner van gemeenten door gezamenlijke belangen te creëren. Op deze wijze ontstaat prioritaire aandacht bij gemeenten in de medewerking en planologische begeleiding van de locatie-ontwikkelingen.

Met deze aanpak manifesteert RvR zich meer en meer als een maatschappelijk ontwikkelaar en zijn de afgelopen 5 jaar mooie resultaten behaald.

Op de website van RvR staat meer informatie over de projecten met een maatschappelijke meerwaarde, zie <https://www.ruimtevoorraimte.com/maatschappelijk>.

ii. *Terugverdienopgave Nadere Instructie II*

RvR ligt in de huidige situatie op schema om de afspraken uit de nadere instructie (voor de periode 2019 tot en met 2022) na te komen.

Afdracht aan provincie (* € mln.)

	Afspraak Nadere instructie II	Realisatie 2019 t/m 2021+ begroting 2022
2019	7,6	8,8
2020	9,6	9,6
2021	12,8	17,0
2022	12,6	12,6
Totaal	42,5	48,0

De nieuwe nadere instructie voor periode 3 staat gepland voor vaststelling tijdens de AvA in december 2022.

iii. *Terugverdienopgave totale periode*

De prognose is dat het totale bedrag dat uiteindelijk terugverdiend moet worden €280,2 miljoen bedraagt:

- €166,1 miljoen sloop stallen onder RBV regeling
- €30,1 miljoen verbrede aanpak
- €19 miljoen door provincie betaalde rente bij voorfinanciering
- €65 miljoen uit te keren stimuleringsbijdragen aan gemeenten, waarvan circa €32 miljoen geprognosticeerd.

iv. *Stand van zaken terugverdienopgave*

Ultimo 2021 moet er nog ongeveer €63,4 miljoen worden terugverdiend exclusief de toekomstige stimuleringsbijdragen. RvR ligt hiermee op schema conform de actuele aandeelhoudersinstructie (die loopt tot 31 december 2032).

Om te voldoen aan de resterende terugverdienopgave moeten er nog ongeveer 980 ruimte voor ruimte titels verkocht worden door RvR. Daarvan zijn er ongeveer 450 in ontwikkeling of liggen

vast in afspraken met gemeenten. Voor de overige 530 ruimte voor ruimte-titels ligt nog een acquisitieopgave en moet nog een locatie worden gezocht.

v. *Impact omgevingsverordening*

Naar verwachting gaat in 2023 de nieuwe Omgevingswet in en in lijn daarmee wordt ook de Omgevingsverordening Noord-Brabant vastgesteld. Vooruitlopend daarop is in april 2022 een wijziging van de Interim Omgevingsverordening doorgevoerd. Dit heeft gevolgen voor het functioneren van de RvR. De wijziging van de Interim Omgevingsverordening en de Omgevingsverordening bieden namelijk meer mogelijkheden voor gemeenten en private partijen om in het landelijk gebied ontwikkelingen te realiseren die eerder grotendeels waren voorbehouden aan de RvR. Door het nemen van een mix aan maatregelen is het de verwachting dat de RvR aan haar taakstelling, het terugverdienen van de in het kader van Ruimte voor Ruimte gedane uitgaven, kan blijven voldoen. De volgende maatregelen worden verder uitgewerkt:

- a. Het bieden van meer financiële mogelijkheden (zoals bijvoorbeeld verschillende RvR-titels en residueel rekenen) zodat de RvR haar rol als maatschappelijk ontwikkelaar waar kan maken;
- b. Afspraken maken met de Brabantse gemeenten over verdeling en planning voor de resterende Ruimte voor Ruimte titels via de regionaal ruimtelijke overleggen;
- c. De positionering van RvR als maatschappelijk ontwikkelaar betrekken bij de te maken afspraken onder "b" en bij provinciale beleidsdoelstellingen;
- d. Het nakomen van de afspraken genoemd onder "b" monitoren en als er onvoldoende uitvoering aan wordt gegeven voeren van bestuurlijk overleg en indien nodig te bezien of en welke nadere stappen mogelijk zijn.

2.8 Busines Park Aviolanda BV (BPA)

Publiek belang:	Vanuit het economisch belang het bevorderen van bedrijvigheid in de sector Aerospace & Maintenance, vanuit het belang van een goede ruimtelijke ordening het scheppen van vestigingsmogelijkheden voor bedrijven op een reeds lang bestaand bedrijventerrein, waardoor verdere aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij de vliegbasis Woensdrecht wordt voorkomen.
Belang provincie:	60% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van BPA aan de doelstellingen van de provincie?

Het BPA draagt bij aan het verzilveren van kansen voor het topcluster Aerospace & Maintenance die ontstaan door de komst van onderhoudswerk aan de F-35 naar Woensdrecht.

Dit doet BPA door het stimuleren van de verdere uitbouw van de Brabantse topsectoren en -clusters (met nadruk op F35, smart maakindustrie), waarbij mkb'ers meer direct moeten worden betrokken. Dit gebeurt onder andere via het Maintenance & Services Programma Brabant. BPA levert een bijdrage aan het Actieplan Economische Structuurversterking West-Brabant.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV

Publiek belang:	Efficiënte financiering publieke sector.
Belang provincie:	0,12% aandelen (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van de NWB aan de doelstellingen van de provincie?

De NWB Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties. De bijdragen van de NWB aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.10 NV Bank Nederlandse Gemeenten (BNG Bank)

Publiek belang: Efficiënte financiering publieke sector.
Belang provincie: 0,07% (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van de BNG aan de doelstellingen van de provincie?

De BNG Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties.

De deelname van de provincie in de BNG is primair ingegeven om de financiële betrokkenheid bij enkele grote financiële instellingen die zich richten op de publieke sector tot uitdrukking te brengen. De deelname van de provincie is gering, ongeveer 0,07% van de aandelen.

De bijdragen van de NWB aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.11 PZEM NV

Publiek belang: Activiteiten vooral gericht op Zeeland. Energienetwerkbedrijf Enduris, drinkwaterbedrijf Evides, Energie centrales en trade. Het belang voor Brabant is zeer gering.
Belang provincie: 0,05% (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van PZEM NV aan de doelstellingen van de provincie?

PZEM NV is hoofdzakelijk georiënteerd op Zeeland met haar activiteiten. Het belang voor Brabant is dan ook gering en daarmee ook de bijdrage van PZEM NV aan het programma Economie en energie. PZEM NV kiest steeds vaker voor duurzame vormen van energieopwekking. Aangezien het werkingsgebied van PZEM NV zich in Zeeland bevindt en er geen gezamenlijke projecten zijn is er geen bijdrage van PZEM NV aan de Brabantse beleidsprogramma's.

2.12 Pivotpark Holding BV

Publiek belang: Bijdragen aan de campusorganisatie die op een rendabele wijze de campus exploiteert, zodat het park zal uitgroeien tot een volwaardige open innovatie campus voor Life Sciences &

Health met een focus op vroege medicijnontwikkeling in Brabant.
Belang provincie: 70,73% (begin en eind van het jaar), stemrecht.
Voordrachtsrecht voor twee leden van de RvC (uit voorgedragen leden door PNB wordt de voorzitter gekozen)

Wat is de bijdrage van Pivot Park aan de doelstellingen van de provincie?

Pivot Park als open innovatie campus draagt als zodanig bij aan de ontwikkeling van de topsector Lifesciences & Health. Pivot Park en wordt doorontwikkeld naar een innovatief pharma ecosysteem met als belangrijke pijlers het innovatieprogramma en vastgoedontwikkeling, waarbij de provincie als financier een belangrijke rol vervult.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

Publiek belang: Versterken economische structuur van West-Brabant in het vervangen van fossiele in biograndstoffen en bevorderen van werkgelegenheid in de biobased economy.
Belang provincie: 60% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van de GCC aan de doelstellingen van de provincie?

In zowel de Omgevingsvisie, Beleidskader Economie 2030 als in de uitvoeringsagenda Circulaire Economie 2021-2023 zijn beleidsdoelstellingen opgenomen met betrekking tot het vervangen van fossiele- met bio-grandstoffen. De GCC werkt aan een ondernemingsplan dat bijdraagt aan de grondstoffentransitie en zorgt voor continuïteit van de onderneming. Dit lukt als projecten van de GCC in aanmerking komen voor bijvoorbeeld het Just Transition Fund en als cofinanciering van deze projecten is geregeld.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB)

Publiek belang: Het in de provincie Noord-Brabant versterken van de ontwikkeling en de realisatie van het Natuur Netwerk Brabant.
Belang provincie: 100 % (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van GOB aan de doelstellingen van de provincie?

Het GOB is verantwoordelijk voor het Natuur Netwerk Brabant en de Ecologische verbindingzones, hetgeen de basis vormt voor de doelstelling uit het bestuursakkoord 2020-2023 *Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant'* en het addendum op het bestuursakkoord *Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant*, namelijk het komen tot een hoogwaardige kwaliteit van de omgeving/water, Natuur, Milieu.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

Publiek belang: Behoud provinciaal erfgoed
Belang provincie: 72% (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van NV Monumenten Beheer Brabant aan de doelstellingen van de provincie?

NV Monumenten Beheer Brabant zorgt voor de instandhouding van monumentaal Erfgoed in de provincie Noord-Brabant dat in bezit is van de NV. Momenteel zijn 10 monumentale panden in eigendom van NV Monumenten Beheer, die zo veel mogelijk worden verhuurd, zodat met de huurinkomsten kan worden gezorgd voor instandhouding van deze monumenten. In 2022 en 2023 vindt er een oriëntatie plaats op de activiteiten van NV Monumenten Beheer Brabant.

2.16 Brabant StartupFonds BV (BSF)

Publiek belang:	Sluitende financieringsketen voor innovatief MKB en ontwikkeling van innovaties financieel mogelijk maken.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van Brabant Startup Fonds BV aan de doelstellingen van de provincie?

In het bestuursakkoord 2015 – 2019 is ter stimulering van de economische groei en ter versterking van de concurrentiekracht werkbudget opgenomen voor valorisatie. Met dit budget is het Brabant Startup Fonds BV opgericht dat innovatieve startups in de Brabantse topclusters ondersteunt met converteerbare leningen. BSF richt zich op kennisvalorisatie binnen de sterke economische clusters waarmee het bijdraagt aan de in het Economisch Programma geformuleerde ambitie om een Europese topregio te zijn.

Het beleid van Brabant Startup Fonds BV is gericht op het verstrekken van converteerbare leningen aan startups die voor minimaal 90% deel uitmaken van de topclusters van Brabant. Bovendien worden 60% van de financieringen gedaan in startups op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven.

3 Verenigingen en stichtingen

3.1 Inter Provinciaal Overleg (IPO) en BIJ12

Publiek belang:	Overheid
Belang provincie:	IPO: 9,63 % (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur.
	Bij12: 10,60% (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur

Wat is de bijdrage van het IPO aan de doelstellingen van de provincie?

Het Interprovinciaal Overleg zet zich in voor een slagvaardig en resultaatgericht provinciaal bestuur. Het IPO is in 1986 opgericht en is de belangenbehartiger van en voor de provincies in 'Den Haag' en 'Brussel'. Ook is het IPO het platform van de provincies voor innovatie en kennisuitwisseling.

Voor ondersteuning op het gebied van vitaal platteland en de fysieke leefomgeving is door het IPO in 2014 Bij12 opgericht. BIJ12 doet het werk voor de provincies vanuit de volgende units:

- Natuurinformatie en Natuurbeheer
- Faunazaken
- Adviescommissie Schade Grondwater
- Subsidieregeling opruiming drugsafval
- Gemeenschappelijke Beheerorganisatie Provincies
- Stikstof en Natura 2000

3.2 Huis van de Nederlandse Provincies

Publiek belang:	Belangenbehartiging voor Nederlandse provincies bij EU instellingen in Brussel.
Belang provincie:	8,33 % (begin en eind van het jaar), lid van het bestuur.

Wat is de bijdrage van het HNP aan de doelstellingen van de provincie?

Het HNP vervult als vooruitgeschoven post een signalerende functie en is een platform voor de gezamenlijke belangenbehartiging van de provincies en het IPO in Brussel. Provincies moeten voldoen aan de wet- en regelgeving die zijn oorsprong vindt in Brussel en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en handhaving van veel Europese regels en beleid. Het is belangrijk om bij de ontwikkeling van provinciaal beleid rekening te houden met Europese wet- en regelgeving en beleidskaders.

3.3 Stichting Brabant C Fonds

Publiek belang:	Versterken en vergroten en kunst- en cultuuraanbod in Brabant van nationaal en internationaal niveau om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten en bijdragen aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), benoeming schorsing en ontslag leden RvT.

Wat is de bijdrage van Brabant C Fonds aan de doelstellingen van de provincie?

De missie van Brabant C is kunst en cultuur van (inter)nationaal niveau in Brabant mogelijk te maken en tevens het cultuursysteem van Brabant te versterken door op een vernieuwende manier te investeren. Brabant C bouwt aan netwerken, gaat actief op zoek naar projecten (scouten en aanjagen) en kiest voor de gevraagde (co)financiering een bij dat project passende vorm. Dat kan een participatie, een garantstelling, een lening of een subsidie zijn. Brabant C heeft in 2022 de stap gezet richting het vergroten van de maatschappelijke impact van de financieringen door een regeling te openen die is gericht op verbinding met andere maatschappelijke opgaven.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Publiek belang:	Exploiteren en beheren van het vastgoed en de installaties in het museumkwartier.
Belang provincie:	75% (begin en eind van het jaar), benoeming schorsing en ontslag leden RvT.

Wat is de bijdrage van Museumkwartier aan de doelstellingen van de provincie?

Het Museumkwartier is in eigendom van de gemeente Den Bosch en de provincie. Het gedeelde eigendom is de reden om een beheersstichting op te richten.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF)

Publiek belang:	Creëren van aantrekkelijke locaties/parken om vrije tijd te besteden
-----------------	--

Belang provincie: 50% (begin en eind van het jaar), lid van de raad van deelnemers.

Wat is de bijdrage van LOF aan de doelstellingen van de provincie?

Het LOF verstrekt marktconforme geldleningen aan innovatieve leisure-projecten. Doelen zijn meer bezoekers aan te trekken die langer in Brabant verblijven en met hun bestedingen bijdragen aan de Brabantse economie én het leefklimaat voor de Brabanders met een kwalitatief goed bezoekbaar leisure-aanbod te versterken.

In 2022 heeft er een evaluatie en een update van de financieringsinstrumentarium plaatsgevonden.

3.6 Stichting La Vuelta Holanda

Publiek belang: Het topsportevenement inspireert en verbindt Brabanders op cultureel, economisch en sportief vlak

Belang provincie: 15% (begin en eind van het jaar), lid van de stuurgroep

Wat is de bijdrage van de Stg. La Vuelta Holanda aan de doelstellingen van de provincie?

Sport als doel met het realiseren van de start van de Vuelta in Nederland met als inspirerende waarde voor de burgers in Nederland. Sport als middel met sociaal maatschappelijk en economisch effect voor de burgers in Nederland/Noord-Brabant.

Door in de aanloop naar het event het activeren van side events (ca 200) op het gebied van mobiliteit, cultuur, erfgoed en economie draagt zij bij aan de doelstellingen van de provincie op deze werkvelden.

4 Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen provincie Noord-Brabant

Publiek belang: Beheer vermogen voor nazorg gesloten stortplaatsen.

Belang provincie: 100% (begin en eind van het jaar), GS vormen AB, twee gedeputeerde vormen DB

Wat is de bijdrage van het Nazorgfonds aan de doelstellingen van de provincie?

Het Nazorgfonds draagt bij aan de wettelijke taak van de provincie om eeuwigdurende nazorg uit te voeren op de gesloten stortplaatsen om daarmee het milieu te beschermen.

Doel:

Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Brabant door bij te dragen aan de financiering van bewezen duurzame energie technieken. Inzetten op grootschalige uitrol van bewezen en beproefde technieken voor max. CO₂ reductie. Overbrugging om energieprojecten in de exploitatiefase te krijgen.

	Energiefonds	
Fondsomvang	€	60.000.000
Geïnvesteed	€	26.835.687
Toegezegd	€	17.701.313

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang. De naar investering gewogen gemiddelde looptijd van de investeringen.

Norm:

- De verwachte eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 60 miljoen.
- De verwachte eindwaarde van het fonds is na 3 jaar en elk opvolgend jaar groter of gelijk aan de initiële.
- De gewogen gemiddelde looptijd is < 12 jaar.

Waar staan we nu?

De revolverendheidsratio van het fonds is 1,9. Dit zal ook afhankelijk zijn van de duur en de impact van COVID 19. Als de ratio op minimaal 1 ligt, betekent het dat verwacht mag worden dat de waarde van het fonds aan het einde van de looptijd minimaal € 60 miljoen bedraagt.

Multiplier

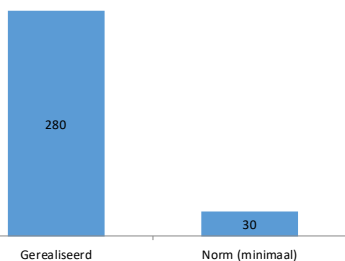
KPI: Het Energiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor energieprojecten in Noord-Brabant.

Norm: Met € 60 miljoen aan middelen mobiliseert het energiefonds minimaal € 240 miljoen aan middelen van andere financiers, een multiplier van minimaal 4. (multiplier van 2 voor het ontwikkelingsfonds multiplier van 4 voor het warehousefonds)

Waar staan we nu?

De Financieringsmultiplier Warehousefonds komt uit op 13,3 ruim boven het minimum van 4 (gebaseerd op het maximum van 25% financiering).

Kg CO2 reductie per geïnvesteerde euro

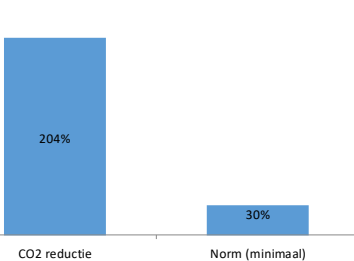
KPI: De minimale CO2 reductie per geïnvesteerde euro.

Norm: > 30 kg CO2 besparing per 1 euro investering.

Waar staan we nu?

De realisatie ligt ruim boven de norm voor de portefeuille van 30kg.

CO2 reductie en ingezet fondsvermogen

KPI: De gerealiseerde grootheden van de maatschappelijke opgave in aantallen en vermogen (CO2 reductie en ingezet fondsvermogen).

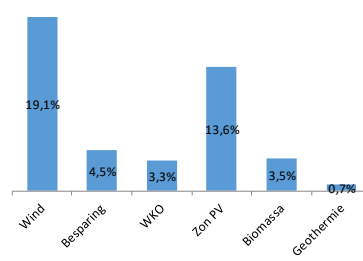
Norm:

Lineair oplopend: ieder jaar 4% van de doelstelling. Totaal 3600 kton over de gehele looptijd.

Waar staan we nu?

De KPI betreft de hoeveelheid gerealiseerde CO2-reductie als percentage van de totale doelstelling van het fonds over haar levensduur. Aan de doelstelling is ruimschoots voldaan; de investeringen zijn nu al goed voor een cumulatieve besparing 7.337 kton CO₂, dat is gelijk aan 203,8% van 3.600 kton.

Technologieaandeel

KPI: De maxima van de gerealiseerde grootheden van de maatschappelijke opgave over het fondsvermogen.

NORM:

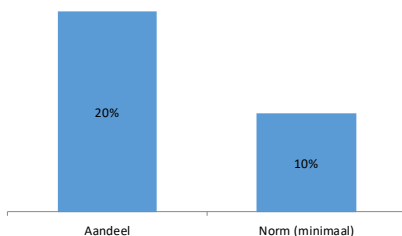
A Maximaal 33% per technologie.

B Aantoonbare inspanning in financiering van kleinschalige projecten.

Waar staan we nu?

- De gerapporteerde KPI betreft altijd het aandeel van de technologie waarin het meeste is geïnvesteerd.
- Aandeel kleinschalige projecten in portfolio is 20,4%

Aandeel kleinschalige projecten

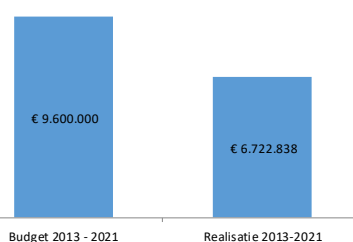
Norm:

Minimaal 10%

Waar staan we nu?

Het kleinschaligheidsaandeel is een minimumeis die wordt gesteld aan de inspanning om ook kleinschalige projecten te realiseren door middel van bundeling ervan binnen het partnershipconcept. Hiertoe berekenen we het aandeel kleinschalige projecten vanaf het moment dat een indicatief aanbod is uitgestuurd. Deze KPI ligt ruimschoots boven het minimum van 10%. Verder mag het aandeel van een project nooit hoger zijn dan 10% van de fondsgrootte, dit is een absoluut maximum van € 6.000.000 per investering.

Fondsbeheerkosten

Waar staan we nu?

De lagere kosten liggen in lijn met de lagere investeringsbedragen. De huidige kostenstructuur biedt ruimte om het team in de toekomst uit te breiden met capaciteit voor management van de investeringsportefeuille.

Doel:
Brabant C versterkt en vergroot het kunst en culturaanbod van Brabant om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten. Brabant C versterkt het cultuursysteem en draagt bij aan vernieuwing van financiering in cultuur.

Brabant C fonds	
Fondsomvang	€ 36.300.000
Verplichting	€ 26.100.000
Restant	€ 10.200.000

Revolverendheid

KPI:
Over revolverendheid zijn geen afspraken gemaakt in relatie tot het totale fonds. In plaats daarvan zijn afspraken gemaakt over het te realiseren aandeel leningen in enig jaar. Zie hieronder 'aandeel leningen'.

Norm: -

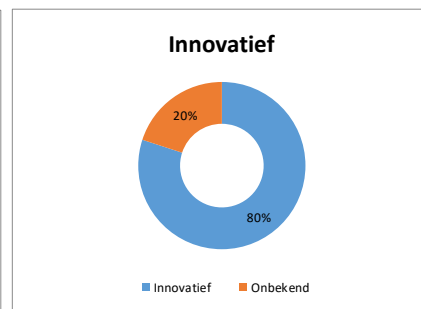
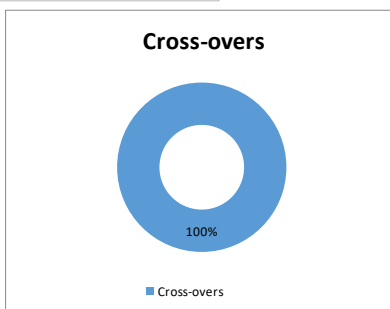
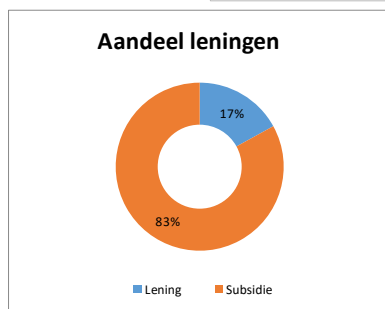
Waar staan we nu?
In 2021 heeft Brabant C €158.700 aan aflossing ontvangen en zijn er 12 projecten ad in totaal €969.198 ondersteund.

Multiplier

KPI:
Het Brabant C Fonds realiseert een multiplier van minimaal 3.

Norm: ≥ 3

Waar staan we nu?
In 2021 is een multiplier van ruim 4 (4,1) gerealiseerd. Met een investering van 1 mln door Brabant C wordt in totaal ruim 4 mln geïnvesteerd in cultuur in Brabant.

KPI: Het aandeel Leningen van de jaarlijks uitgezette middelen stijgt vanaf 2017 met gemiddeld 4% per jaar, met een middellange termijn perspectief van minimaal 15% in 2017 naar tenminste 32% eind 2021.

NORM: voor 2021 32%

Waar staan we nu?
In 2021 is 17% van de middelen in de vorm van leningen of garantstelling beschikbaar. Dit is ruim lager dan de beoogde 32%. Dit wordt veroorzaakt doordat 7 van de 9 gefinancierde projecten (corona) ontwikkelprojecten zijn, die geen leningcomponent bevatten. Het aangaan van een lening bleek door culturele instellingen in 2021 een grote drempel.

KPI: Het percentage gerealiseerde projecten waarin wordt samengewerkt met partijen buiten de culturele sector (te meten in gerealiseerde cross-overs en samenwerkingen)

NORM: Minimaal 70%

Waar staan we nu?
Op basis van de onderliggende KPI's (mate waarin het project in staat is om cross-overs te realiseren en andere partijen (buiten cultuur) te betrekken) stellen we vast dat de doelstelling van Brabant C (onder voorbehoud) is behaald. Alle beoordeelde projecten voldoen aan deze norm (100%).

KPI: Percentage gerealiseerde projecten dat vernieuwend en innovatief is (te meten in associaties innovatief en onderscheidend)

NORM: Minimaal 50%

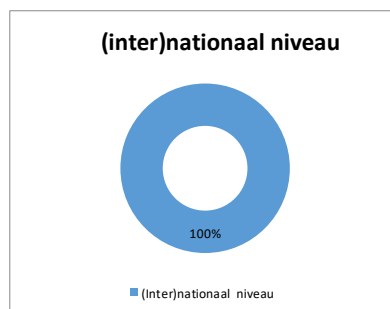
Waar staan we nu?
Alle gemeten projecten voldoen aan de norm, van een deel van de projecten is de data op deze KPI nog niet gereed. Het percentage projecten dat vernieuwend en innovatief is, is minimaal 80%, daarmee voldoet Brabant C ruimschoots aan de doelstelling zoals hierboven genoemd.

KPI: Percentage gerealiseerde projecten dat het cultuursysteem versterkt (te meten in duurzaamheid en publieksbeleving)

NORM: Minimaal 60%

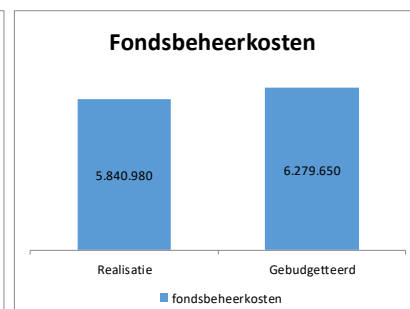
Waar staan we nu?
Op basis van de onderliggende KPI's (aantal projecten waarvan verwacht wordt dat voorzetting is gewaarborgd; aantal projecten dat de doelstellingen behaalt met betrekking tot de gewenste doelgroepen; NPS (Net Promotor Score) en kwaliteit; bijdragen aan een positieve attitude ten opzichte van kunst & cultuur in het algemeen en het aanzetten tot bezoek aan andere kunst en cultuurvormen) stellen we vast dat de doelstelling van Brabant C is behaald. 100% van de beoordeelde projecten voldoet aan de norm.

KPI: Percentage gerealiseerde projecten van aantoonbaar (inter)nationaal niveau (te meten in herkomst bezoekers, publieksoordeel, publicaties, nominaties)

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?
Op basis van de onderliggende KPI's is vastgesteld dat de doelstelling van Brabant C is behaald. Voorzover bekend realiseert het grootste deel de doelstellingen op het gebied van mediaexposure en nominaties/awards. Een kanttekening is dat de samenstelling van het publiek ook dit jaar sterk afhankelijk was van de COVID-19 situatie. De onzekerheid rondom het doorgaan van publieksevenementen zie je terug in de bezoekerssamenstelling. Het aandeel bezoekers van buiten de regio en/of het buitenland is lager dan we in eerder jaren zagen. Dit gegeven is meegewogen in de beoordeling. Alle beoordeelde projecten voldoen aan de doelstelling (100%).

Waar staan we nu?

De totale fondsbeheerkosten liggen binnen het gebudgetteerde niveau. De gerealiseerde beheerskosten 2015-2021 bedragen € 5.840.980,-

Groen Ontwikkelfonds Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:
Het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB) heeft als doelstelling het realiseren van het volledige Natuur Netwerk Brabant. Het GOB is opgericht op 1 mei 2014 en het fonds loopt door tot en met 2027.
Het GOB gaat het provinciale- en Rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren. Het provinciale deel wordt gefinancierd met provinciale middelen en het Rijksdeel met Rijksmiddelen in de vorm van geld of grond.

	in €	in grond
Fondsomvang	€ 218.441.172	64.943.966
Verplichting	€ 150.568.390	2.229.217
Restant	€ 67.872.782	67.173.183

Revolverendheid

KPI: Geen of nauwelijks revolverendheid

Norm: -

Waar staan we nu?

Multiplier

KPI: De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.

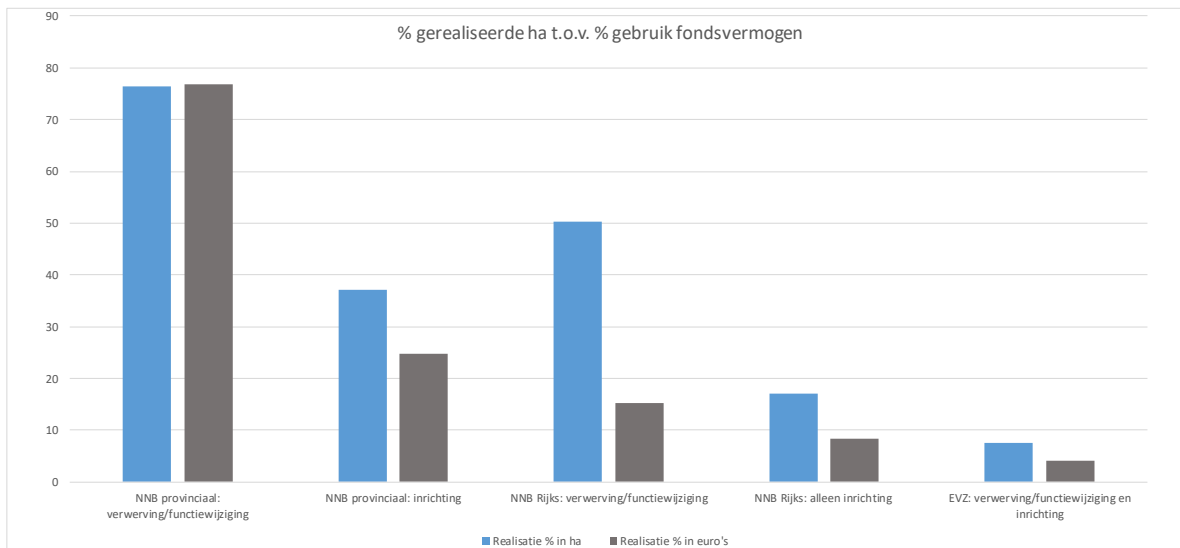
Norm: De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.

Waar staan we nu?

De multiplier is 2 (over de periode 2014- 1-7-2022).

Omschrijving KPI's	Normen	Toelichting voortgang
1. Het aantal gerealiseerde ha per jaar voor verwerving en inrichting in het rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Aantal hectares per jaar.	239 ha verworven provinciaal en Rijksdeel, 24 ha ingericht provinciaal en Rijksdeel, 23 ha EVZ gerealiseerd (in de periode 1-1-
2. De mate van uitputting van het fonds. Het nog beschikbare vrije fondsvermogen is groot genoeg om de nog te realiseren maatschappelijke opgave binnen de gestelde kaders waar te maken.	Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.	Ja. Zie tabel "Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen".
3. De omvang van categorie C is minstens even groot als de omvang van categorie A in de provinciale EHS.	Categorie C \geq categorie A. In categorie B is de multiplier altijd 2.	Tot op heden zijn er geen projecten gehonoreerd in categorie C of categorie A.
4. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.	De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.	De multiplier is 2 (afgerond, exact 2,01 over de periode 2014- 1-7- 2022).
5. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B in de EVZ.	De multiplier is ≥ 2 (50% subsidie) voor 1.275 ha en $\geq 1,33$ (75% subsidie) voor 500 ha. De indicator is omgezet van km naar ha om uniformiteit met het Investeringsreglement GOB te creëren.	De multiplier is respectievelijk 2,15 en 1,33 (over de periode 2014- 1-7-2022).
6. De verhouding tussen de waarde aan beschikbare ruilgrond en de waarde aan gerealiseerde natuur in categorieën A, B en C in het rijksdeel NNB.	De verhouding moet kleiner of gelijk aan 1 zijn.	De verhouding is 0,93 (over de periode 2014- 1-7- 2022).
7. De gerealiseerde prestatie in grootheden van de maatschappelijke opgave per jaar in aantallen, inbreng aan middelen en grond.	In ha versus €, jaar 1 +2 is 5%, jaar 3 en volgende zijn gemiddeld 7,5%.	2,72 %.
8. De totale bijdrage aan cofinanciering per jaar voor verwerving en inrichting in het Rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen per jaar.	€ 46.594.721 (over de periode 2014 - 1-7- 2022).
9. De bijdrage van de Manifestpartners aan de maatschappelijke opgave per jaar voor verwerving en inrichting in het Rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen en ha.	€ 15.557.016 en 1.093 ha (over de periode 2014 - 1-7-2022).

Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.

Brabant Startup Fonds

Doel: Het Brabant Startup Fonds financiert kansrijke startende ondernemingen in Noord-Brabant die innovatief en kennisintensief zijn. Het fonds helpt hen om van idee tot product-marktfit te komen en (vervolg)investeerders aan te trekken. Zo zorgen we voor blijvende impact voor de provincie Noord-Brabant.

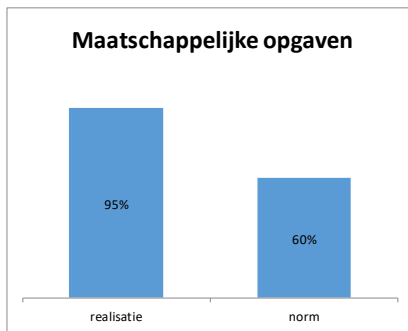
	BSF	
Fondsomvang	€ 10.000.000	
Verplichtingen (t/m 31 dec.)	€ 7.770.000	
Aanwendbaar PNB	€ 2.230.000	A
Aanwendbaar PNB revolverend	€ 434.794	B
Valorisatiemiddelen	€ 9.099.306	
Verplichtingen	€ 7.068.767	
Aanwendbaar Valorisatiemiddelen	€ 2.030.539	C
Aanwendbaar voor toekenningen	€ 4.695.333	A+B+C

KPI: Start van de financieringsketen.
Norm: De verwachte revolverendheid van het fonds is 50% op de uitzettingen.
Waar staan we nu?
 De leningen hebben een looptijd van 6 jaar, daarom kan pas omstreeks 2025 een eerste indicatie worden gegeven over de mate van revolverendheid. In 2021 is de eerste lening ad € 350.000 terugbetaald

KPI: Verleiden van andere financiers.
Norm: Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 20 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 3.
Waar staan we nu?
 Op basis van cofinanciering bedrijven, cofinanciering op fondsniveau en herinvesteringen bedraagt de multiplier 8.5 (t/m 31 december 2021).

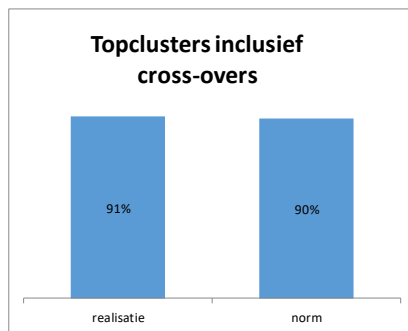

KPI: Bijdragen aan maatschappelijke opgaven:

- Duurzame Agro & Food ketens
- Gezonder ouder worden
- Slimme mobiliteit
- Duurzame energie

NORM: 60% van de financieringen wordt gedaan op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven

Waar staan we nu?
 In de eerste 3,5 jaar van het fonds (1 juli 2018 - 31 december 2021) zijn 44 leningen gecommitteerd, waarvan 41 aan bedrijven die werken aan een maatschappelijke opgave. Daardoor staat de realisatie op 95%.

KPI: Versterken van innovatieve groei in Brabant door leningen te verstrekken aan bedrijven in Brabants topcluster (of crossover tussen clusters):

- High-tech Systems & Materials
- Life Sciences & Medische Technologie
- (Agro)food
- Biobased Economy
- Maintenance
- Logistiek

NORM: Percentage gerealiseerde leningen aan startups die actief zijn in één van de Brabantse topclusters. De ambitie topclusters is 90%

Waar staan we nu?
 In de eerste 3,5 jaar (1 juli 2018 - 31 december 2021) zijn 44 leningen gecommitteerd, waarvan 40 leningen onder de topsectoren vallen of direct gelieerd zijn. Daardoor staat de realisatie op 91%.

Fondsbeheerkosten + fondsomvang

Fondsbeheerkosten
 De exploitatiekosten voor een fonds dat zich richt op startups in vroege fase van innovatie liggen normaal gesproken tussen de 1,5% en 2,5%. De fondsbeheerkosten bij het Brabant Startup Fonds lagen in 2021 op € 363.117 en blijven daarmee binnen deze marge. Obv werkelijke AuM: 1,91%
 Vanwege het feit dat het Brabant Startup Fonds laag revolverend is, worden de kosten voor het fondsmanagement niet ten laste gebracht van het fonds, maar als aparte exploitatiekosten opgenomen.

Uitbreiding fondsomvang
 In het 2e halfjaar van 2021 is de derde overname, portfolio van Ondernemerslift+ verder voorbereid. Over de overname van de portfolio van Ondernemerslift+ is aanzienlijk ambtelijk en bestuurlijk overeenstemming. Er wordt naar gestreefd de daadwerkelijke overname in het eerste half jaar van 2022 te realiseren.

In het kader van het Fondsplan Vroege Fase Financiering is overeengekomen dat RvO en Provincie ieder € 5 miljoen aan het fondsvermogen toevoegen, zodat ook in de komende jaren nog leningen verstrekt kunnen worden aan startups.

Doel
 Investeert (in)direct in startende en doorgroeïende innovatieve bedrijven gericht op Brabantse topclusters en maatschappelijke opgaven. Drie "virtuele" subfondsen:

		Fonds-in-fonds	Directe investeringen	Subfondsen
Fondsomvang	€	37.925.000	€ 33.825.000	€ 40.750.000
Verplichting	€	63.102.000	€ 53.894.000	€ 27.440.000 *
Restant	€	-25.177.000	€ -20.069.000	€ 13.310.000

*Waarvan €11,3 miljoen in ontwikkelfonds, €9,3miljoen in F2F ecosysteem en €1,1miljoen i.v.m. COVID

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang

Norm: De verwacht eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 125 miljoen. Nominale instandhouding van EUR 125 miljoen fondsomvang d.w.z. TVPI = 1.

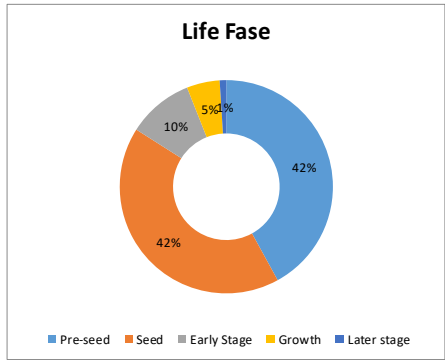
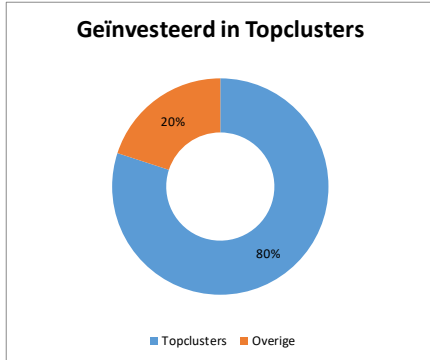
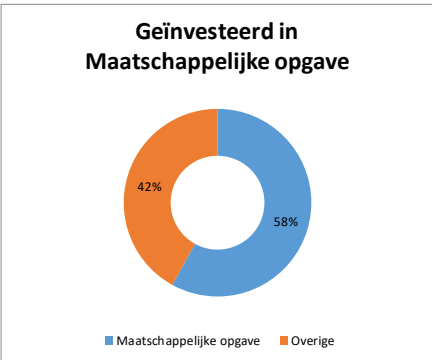
Waar staan we nu?
 Huidige TVPI = 1,65
 De waardeontwikkeling van de IFB-portefeuille is positief, met een TVPI van 1,65 zitten we qua waardeontwikkeling ruim boven cumulatieve investeringen en kosten.

KPI: Het innovatiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor innovatieve MKB-bedrijven in Noord-Brabant.

Norm: Met € 125 miljoen aan middelen mobiliseert het innovatiefonds minimaal € 250 miljoen aan middelen van andere financiers - dit komt neer op een multiplier van 3.

Waar staan we nu?
 Bij alle investeringslijnen is de multiplier met 5 ruim groter dan 3.

KPI: Bijdragen aan nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven middels innovaties in bijvoorbeeld duurzame agro-foodketens, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 40-50% uit bedrijven die zich richten op maatschappelijke opgaven.

Waar staan we nu?
 Het aandeel van de participaties met een bijdrage aan een van de vier maatschappelijke opgaves (duurzame agrofoodketen, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie) ligt met 58% van het geïnvesteerd vermogen boven het gestelde doel.

KPI: Het innovatiefonds versterkt de Brabantse economie en bevordert de werkgelegenheid door ondersteuning van innovatieve MKB bedrijven in de (cross-overs van) topclusters van Brabant: hightech systems & materialen, life sciences, biobased economy, agrofood, logistiek en maintenance en de hiermee samenhangende sectoren.

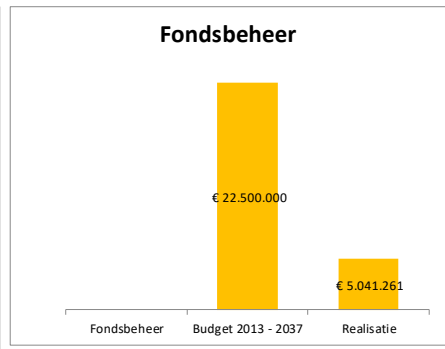
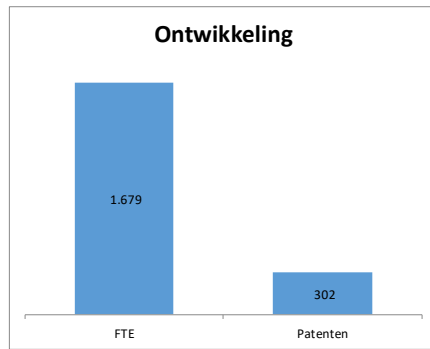
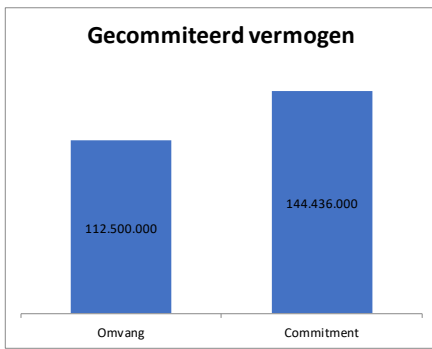
Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 50-60% uit bedrijven uit (cross-overs van) topclusters.

Waar staan we nu?
 Zowel in geïnvesteerde bedragen als in aantallen investeringen ligt IFB met een realisatie van meer dan 80% ruim boven de doelstelling uit het IFB fondsplan.

KPI: Sluiten van de keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Noord-Brabant. Met name in de (Pre-)Seed, Early stage en Growth fasen van bedrijfsontwikkeling is het marktfalen het meest prominent is.

NORM: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds Brabant bestaat voor minimaal 60% uit bedrijven in de (Pre-)Seed, Early Stage en Growth fasen van innovatieve MKB bedrijven en consortia.

Waar staan we nu?
 Bij de huidige investeringen is dit 90% en voldoet daarmee ruim aan de norm.

Waar staan we nu?
 Het gecommitteerd vermogen ontwikkelt zich goed, zowel bij Direct Investments als bij F2F en F2F ecosysteem. Het ontwikkelfonds blijft achter in deze ontwikkeling. Daarmee houden we de ruimte voor kleine vroege fase tickets beschikbaar. De focus ligt nog meer op potentiële participaties in de vroege fase, waarmee we tevens via Venture Building de aanvragen naar een hogere kwaliteit tillen.

Waar staan we nu?
 Het aantal FTE van de bedrijven in portefeuille 1.697 (t.o.v. 1.327 vorig jaar) en zijn er 302 patenten aangevraagd (t.o.v. 165 vorig jaar). Deze stijging van het aantal patenten is te verklaren door toename van het aantal patent "families", dus niet enkel individuele patenten.

Waar staan we nu?
 De fondsbeheerkosten over de periode 2013 - 2021 liggen onder het gebudgetteerde bedrag.

Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:

Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) verstrekt marktconforme leningen aan ondernemers met een innovatief en kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdsector. Zo stimuleert het LOF Brabant de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod in Brabant, waarbij het de doelstelling is om structureel meer bezoekers van verder weg naar Brabant te trekken, die langer blijven en meer besteden. Dit moet leiden tot meer inkomsten en groei van de werkgelegenheid. Daarnaast draagt meer vrijetijdsaanbod bij aan een beter leefklimaat voor inwoners van Brabant.

Beoogd fondsomvang	€	10.000.000
Huidige fondsomvang	€	5.340.000
Verstekte leningen	€	790.000

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd een kleinere nominale waarde dan bij aanvang.

Verwachting: 33-66%

Waar staan we nu?

-

Multiplier

KPI: : Het LOF Brabant verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor investeringen in de Brabantse vrijetijdsector.

Norm: 2

Waar staan we nu?

Het fonds heeft een multiplier van 2

Er is gestart met een beperkt aantal prestatie indicatoren zoals de mate van revolverendheid. Er is op voorhand uitgegaan van een revolverendheid van 33-66%, maximale overheadkosten etc. In 2021 zijn er geen nieuwe leningen verstrekt. In 2021 heeft een evaluatie van het fonds plaatsgevonden door een onafhankelijk bureau. Naar aanleiding van dit evaluatie-onderzoek is het investeringsreglement aangepast, zodat meer projecten in aanmerking kunnen komen voor een lening uit het fonds.

Het fonds financiert voor maximaal 50% van de investering en wordt voor de helft gefinancierd door de Provincie.

c. Verstrekte geldleningen

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2022	31-12-2022			31-12-2023			31-12-2024			31-12-2025			31-12-2026		
				ver- strekt	Af- lossing	Restant	ver- strekt	Af- lossing	Restant	ver- strekt	Af- lossing	Restant	ver- strekt	Af- lossing	Restant	ver- strekt	Af- lossing	Restant
A Leningen aan deelnemingen																		
Lening BOM (spin-off)		3,780%	3.635	28	-	3.663			3.663			3.663			3.663		3.663	
Lening Pivotpark (vervolg)		0,000%	5.100			5.100			5.100			5.100			5.100	5.100	-	
Lening NV Monumentenfonds		3,000%	2.425			2.425			2.425			2.425			2.425		2.425	
Lening OLSP (hypothecair)		2,000%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000	10.000	-	
Lening OLSP (Ex BHB lening)		0,000%	2.500			2.500			2.500			2.500			2.500	2.500	-	
Lening Aviolanda		Div.	1.573			1.573			1.573			1.573	1.573		-		-	
Lening NWB		3,100%	50.000			50.000			50.000			50.000	50.000		-		-	
Hybride lening BNG		Div.	149.800		100.000	49.800	49.800		-			-			-		-	
Lening High Tech XL		0,000%	750			750			750			750			750		750	
Lening Rockstart		0,000%	300			300			300			300			300		300	
Lening Stichting Monumentenfonds		1,490%	4.550	68		4.618		135	4.484		137	4.347		139	4.209		4.068	
Lening Brabant Startup fonds		0,000%	6.250	3.750		10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	
Lening BSF Starterslift		0,000%	450			450			450			450		450	-		-	
Lening BSF Bright Move		0,000%	1.500			1.500			1.500			1.500		1.500	-		-	
Lening Enexis Tranche A		2,150%	154.141			154.141			154.141			154.141			154.141		154.141	
Lening Enexis Tranche B		1,400%	5.349			5.349			5.349			5.349			5.349		5.349	
Lening Nieuw Prinsenland		0,000%	1.085			1.085		1.085	-			-			-		-	
Pivotpark (Panther)		3,400%	1.100	10.000		11.100			10.522		597	9.925		618	9.307		8.667	
Pivotpark (Grizzly H)		2,500%	-	12.404		12.404	13.596		26.000		579	25.421		594	24.827		24.218	
Pivotpark (Grizzly A)		5,500%	-	3.745		3.745	4.105		7.850		263	7.587		278	7.310		7.016	
Brabant Start Up (VFF)		0,000%	-	2.083		2.083	1.667		3.750	1.250		5.000			5.000		5.000	
A totaal leningen aan deelnemingen			400.508	32.079	100.000	332.587	19.367	51.597	300.358	1.250	1.576	300.031	-	55.151	244.880	-	19.282	
In mindering gebrachte voorziening A			3.401			3.401			3.401			3.401			3.401		3.401	
Balanswaarde A			397.107			329.186			296.956			296.630			241.479		222.197	
B Leningen aan overige verbonden partijen																		
Life Science & Health Fund		0,000%	3.909			3.909			3.909			3.909			3.909		3.909	
Lening Bio-connection		0,000%	361			361			361			361			361		361	
Lening Cleantechfonds		0,000%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	
Lening Innovatiefonds		0,000%	58.309	10.000		68.309	10.000		78.309	10.000		88.309			88.309		88.309	
Lening Energiefonds		0,000%	34.500	5.500		40.000	5.500		45.500	5.500		51.000			51.000		51.000	
B Totaal leningen aan overige verbonden partijen			107.079	15.500	-	122.579	15.500	-	138.079	15.500	-	153.579	-	-	153.579	-	153.579	
In mindering gebrachte voorziening B			-			-			-			-			-		-	
Balanswaarde B			107.079			122.579			138.079			153.579			153.579		153.579	
C-1 Overige leningen																		
<i>Publieke lichamen</i>																		
Lening MKB-bedrijven		Div.	791			791			791			791			791		791	
Lening het Groene Woud		0,000%	950			950			950			950			950		950	
Energieleeningen part. Woningeigenaren		1,500%	8		8	-			-			-			-		-	
Startersleeningen		Div.	5.569		738	4.831			4.831			4.831			4.831		4.831	

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026
Lening RedMedTech Discovery Fund		0,000%	1.125			1.125			1.125			1.125			1.125			1.125
Lening Go-cartridge		4,500%	500			500			500			500			500			500
Lening 5 sterren regio NO (Has)		0,000%	1.000			1.000			1.000			1.000			1.000	1.000		-
Lening Manege Heijligers		0,000%	260		40	220		40	180		40	140		40	100		40	60
Lening Visit Brabant		0,000%	650		10	640		15	625		25	600		50	550		75	475
Lening Collectieven		0,000%	352		352	-			-			-			-			-
Lening Paardensportcentrum den Goubergh		0,000%	418			418			418			418			418			418
Lening Krediet Unie Brabant		0,000%	100			100			100		25	75		25	50			50
Lening CHV Veghel		3,500%	1.975		1.975	-			-			-			-			-
Lening Nieuwstraat Breda		3,200%	4.400		400	4.000		400	3.600		400	3.200		3.200	-			-
Lening Efteling		1,745%	6.000		1.500	4.500		1.500	3.000		1.500	1.500		1.500	-			-
Lening Catharinadal		3,650%	2.741			2.741			2.741			2.741			2.741			2.741
Lening Ondernemerslift		0,000%	300			300			300			300		300	-			-
Lening KVL (Boei)		2,500%	1.273		25	1.248		25	1.223		26	1.197		27	1.170		27	1.143
Lening Safariresort Beekse Bergen		2,790%	35.275		2.075	33.200		2.075	31.125		2.075	29.050		2.075	26.975		2.075	24.900
Lening Krediet Unie Tilburg		0,000%	50		5	45		15	30		15	15		15	-			-
Lening Brouwhuis		2,700%	1.090		69	1.022		69	953		69	885		69	816		69	748
Lening Elzeneindhuis		Div.	1.860		100	1.760		102	1.658		104	1.555		106	1.448		108	1.340
Lening Krediet Unie Noord-Oost		0,000%	26			26			26			26			26		26	-
Lening Klein paradijs		1,500%	850			850			850			850			850			850
Lening Stichting Noord-Brabants Museum		1,000%	1.350		50	1.300		50	1.250		50	1.200		50	1.150		50	1.100
Lening Howlogy		4,000%	29	1		30		30										
Lening Krediet Unie West-Brabant		0,000%	7			7			7			7			7		7	-
Lening Solarge		4,500%	200		200	-			-			-			-			-
Lening Europees Inv.fonds		0,000%	1.030			1.030			1.030			1.030		1.030	-			-
Lening Woonconnect		0,000%	543			543			543			543			543			543
Lening Itom		5,000%	248	12		260	4	53	211	11	55	166	8	58	117	6	61	61
Lening Vtec Lasers		5,000%	625	31		657	11	134	534	27	140	421	21	147	294	15	155	155
Lening Effect Photonics		5,000%	898	45		943	16	192	767	38	201	604	30	211	423	21	222	222
Lening Smart Photonics		5,000%	504	25		529	9	108	431	22	113	339	17	119	237	12	125	125
Lening Kempentoren (Torenbouwers)		1,000%	310		18	292		18	274		18	256		18	237		18	219
Lening Ministerie van Defensie		1,410%	21.989	310		22.299	314		22.613	319		22.932	323		23.256	328		23.584
Lening Ministerie EZ		6,500%	1.616	89	333	1.372	68	333	1.106	50	333	823		823	-			-
Lening Spark Campus		2,000%	1.225		78	1.147		78	1.069	1.150	78	2.141		78	2.063		78	1.984
Lening Europees Keramisch Centrum		0,900%	4.225	311		4.536			4.536			4.536			4.536			4.536
Lening Big Developments		4,000%	608	24		633	25		658	26	684	-			-			-
Lening Brainport		3,000%	150			150			150		150	-			-			-
Lening Deel Auto		4,000%	27	1		28	1		29	1	30	-			-			-
Lening Ildiz en Meijers (vrachtauto Zonnepanelen)		4,000%	27	1		28	1		29	1	30	-			-			-
Lening Peazy		4,000%	27	1		28	1		29	1		30		30	-			-
Lening Evoltify		4,000%	27	1	28													
Lening PPS Photodelta		0,000%	9.292			9.292			9.292			9.292			9.292			9.292
Lening Woonconnect Renovatie		2,020%	657			657			657			657			657			657
Lening Fiberbuiten		2,000%	294		35	259		35	225		35	190		35	155		35	121
Lening Kempenglas		3,000%	2.592		192	2.400		192	2.208		192	2.016		192	1.824		192	1.632
Lening Brainport Moonshot		2,000%	795	16		811	16		827		138	689		138	551		138	414
Lening Arriva (Bussen)		0,000%	2.493		292	2.201		292	1.909		1.909	-			-			-

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente-percentage	Restant 1-1-2022	ver-strekt	Af-lossing	Restant 31-12-2022	ver-strekt	Af-lossing	Restant 31-12-2023	ver-strekt	Af-lossing	Restant 31-12-2024	ver-strekt	Af-lossing	Restant 31-12-2025	ver-strekt	Af-lossing	Restant 31-12-2026	
Lening Co-Inv Fac.Brabant Scale Up		0,000%	3.750	108		3.858			3.858			-			-			-	
Lening Pixelfarming		3,000%	1.428	43		1.471	11	125	1.358		170	1.187		176	1.012		181	831	
Lening Minitopia		2,500%	182	319		500		28	472		29	444		29	414		30	384	
Lening Klaverspoor		2,250%	974	8.926		9.900		561	9.339		574	8.764		587	8.177		601	7.577	
Lening Safariresort Beekse Bergen II		1,710%	-	18.000		18.000	2.000		20.000		1.333	18.667		1.333	17.333		1.333	16.000	
Lening Round One		0,000%	-	36	1	35		5	30		5	25		5	20		5	15	
Lening CHV Veghel (chocoladefabriek)		NB	-	1.000		1.000	7.000		8.000			8.000			8.000			8.000	
Lening Klooster Bovendonk		NB	-	-		-	3.900		3.900			3.900		108	3.792		110	3.682	
Lening Energieservice Compagny Brabants Erfgoed		NB	-	-		-	1.000	500	500	1.250	500	1.250	5.250	500	6.000		500	5.500	
Dongecentrale (Boei) Geertruidenberg		NB	-	1.500		1.500		60	1.440		60	1.380		60	1.320		60	1.260	
Lening Vincentre van Gogh		NB	-	2.050		2.050	2.434	136	4.348	2.566	143	6.771		143	6.627		144	6.484	
Lening Rezone Eindhoven Buurtschap		NB	-	319		319		28	291		29	262		29	233		30	203	
Lening Butterfly effect Vlijmen		NB	-	1.500		1.500	500	145	1.855		149	1.706		152	1.554		156	1.398	
C-1 Totaal overige leningen publieke lichamen			125.685	34.670	8.523	151.833	17.312	7.343	161.802	5.461	15.286	151.977	5.650	13.460	144.168	381	7.650	136.899	
In mindering gebrachte voorziening C-1			4.724			4.724			4.724			4.724			4.724			4.724	
Balanswaarde C-1			120.961			147.108			157.077			147.253			139.443			132.175	
C-2 Overige leningen																			
<i>Leningen verstrekt door mandaatinstellingen</i>																			
Brabant C		0,000%	802			802			802			802			802			802	
C-2 Totaal overige leningen mandaatinstellingen			802	-	-	802	-	-	802	-	-	802	-	-	802	-	-	802	
In mindering gebrachte voorziening C-2			252			252			252			252			252			252	
Balanswaarde C-2			550			550			550			550			550			550	
D Overige leningen																			
<i>Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant</i>																			
Lening Havestrategie Moerdijk*		2,500%	11.335	54	3.600	7.789	41		7.830	41		7.871	41		7.912	41		7.953	
Nuenen*		0,000%	2.113			2.113		229	1.884		229	1.655		209	1.445		229	1.216	
Tilburg*		0,000%	3.086		44	3.042		20	3.022		114	2.908		113	2.795		114	2.681	
Helmond *		0,000%	2.500			2.500	7.500		10.000			10.000			10.000			10.000	
Geertruidenberg *		0,000%	1.500			1.500		1.500	-			-			-			-	
Son en Breugel*		1,130%	825		65	760		65	695		66	629		67	562		68	495	
Geldrop-Mierlo*		1,130%	985		77	908		78	830		79	751		80	671		81	591	
Cranendonck*		1,130%	1.057		83	974		84	891		85	806		86	721		87	634	
Waalre*		1,130%	1.003		78	924		79	845		80	764		81	683		82	601	
Gemert-Bakel*		1,130%	1.086		85	1.001		86	915		87	828		88	740		89	651	
Eindhoven*		1,130%	4.880		382	4.498		386	4.111		391	3.721		395	3.326		400	2.926	
Eindhoven*		1,180%	3.662		286	3.376		289	3.087		293	2.794		296	2.498		300	2.199	
Eindhoven*		1,280%	-	3.000		3.000		214	2.786		216	2.570		219	2.351		222	2.129	
Eindhoven*		1,330%	-	1.500		1.500		106	1.394		108	1.286		109	1.176		111	1.066	
Son en Breugel*		1,180%	619		48	571		49	522		49	472		50	422		51	372	
Son en Breugel*		1,280%	445		32	413		32	381		32	349		33	316		33	282	
Geldrop-Mierlo*		1,180%	75		6	69		6	63		6	57		6	51		6	45	
Geldrop-Mierlo*		1,280%	531		38	494		38	455		39	416		39	377		40	337	
Son en Breugel*		1,330%	223		16	207		16	191		16	175		16	158		17	141	

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026
D Totaal decentrale overheden in Noord-Brabant			35.924	4.554	4.839	35.639	7.541	3.278	39.902	41	1.890	38.052	41	1.888	36.205	41	1.927	34.319
In mindering gebrachte voorziening D			3.700			3.700			3.700			3.700			3.700			3.700
Balanswaarde D			32.224			31.939			36.202			34.352			32.505			30.619
E Overige leningen																		
<i>Decentrale overheden</i>																		
Emmen		2,130%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Oldambt		2,170%	7.667		333	7.333		333	7.000		333	6.667		333	6.333		333	6.000
Heerde		1,120%	2.250		750	1.500		750	750		750	-		-	-			-
Alphen aan de Rijn		2,250%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Groningen		1,770%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	-
Schouwen-Duiveland		1,530%	3.250		250	3.000		250	2.750		250	2.500		250	2.250		250	2.000
Capelle		1,790%	3.833		167	3.667		167	3.500		167	3.333		167	3.167		167	3.000
Amsterdam		1,189%	50.000			50.000			50.000		50.000	-		-	-			-
Amsterdam		1,419%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000		50.000	-
Rotterdam		1,229%	75.000			75.000			75.000		75.000	-		-	-			-
Nijmegen		0,590%	20.000		20.000	-			-			-		-	-			-
Katwijk		1,000%	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000		500	4.500
Hendrik Ido Ambacht		0,500%	10.000		10.000	-			-			-		-	-			-
Waterschap Vallei en Veluwe		1,530%	9.750		750	9.000		750	8.250		750	7.500		750	6.750		750	6.000
Maastricht		1,260%	20.722		745	19.977		754	19.223		764	18.459		773	17.686		783	16.903
Amsterdam		0,548%	100.000			100.000			100.000			100.000		100.000	-			-
Zwolle		1,000%	10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	-			-
Groningen		1,435%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Drents overijsselse Delta		0,990%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,030%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,670%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Schiedam		1,600%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Drents overijsselse Delta		1,580%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Schiedam		1,340%	5.500			5.500			5.500			5.500			5.500			5.500
Groningen		1,695%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Schiedam		1,390%	5.500			5.500			5.500			5.500			5.500			5.500
Arnhem		1,345%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Apeldoorn		1,020%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Groningen		1,440%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Barendrecht		1,250%	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500
Zwolle		1,195%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Papendrecht		1,500%	8.397		276	8.121		276	7.845		276	7.569		276	7.293		276	7.017
Maastricht		1,310%	25.200		1.200	24.000		1.200	22.800		1.200	21.600		1.200	20.400		1.200	19.200
Zutphen		1,520%	8.667		333	8.333		333	8.000		333	7.667		333	7.333		333	7.000
Sittard-Geleen		1,245%	13.200		600	12.600		600	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200
Vlaardingen		0,950%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Hoogeveen		1,265%	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400
Groningen		1,255%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Drents overijsselse Delta		1,520%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000

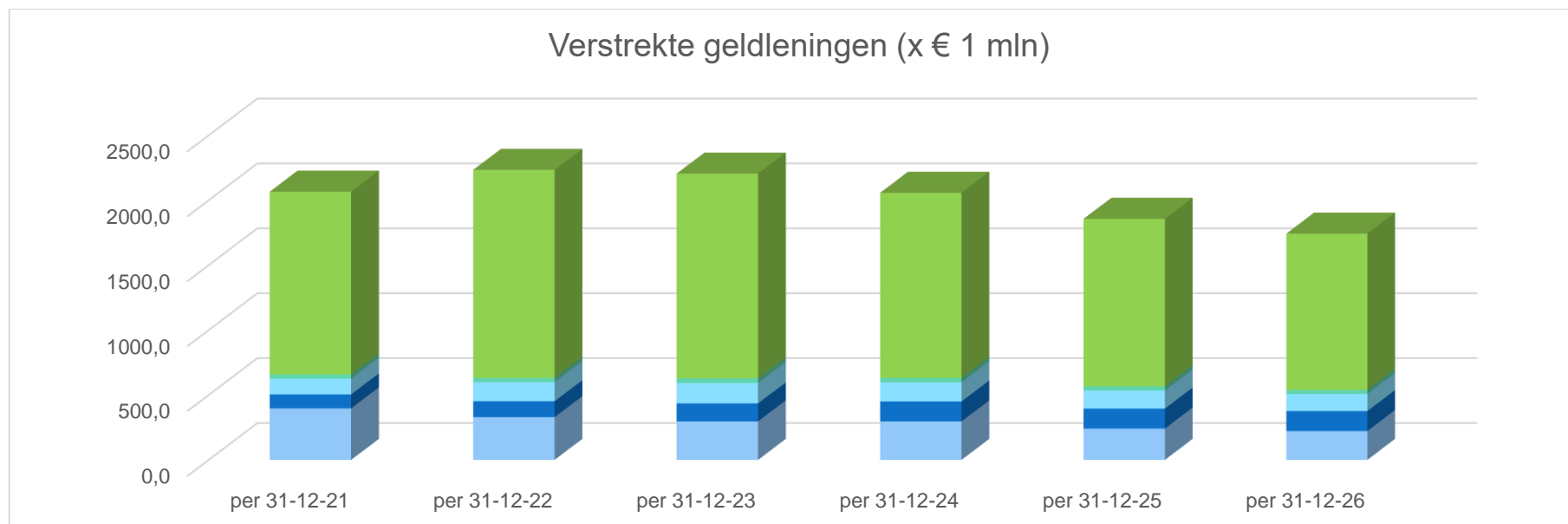
Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026
Drents overijsselse Delta		1,540%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Urk		1,320%	22.500		833	21.667		833	20.833		833	20.000		833	19.167		833	18.333
Velsen		1,380%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Amstel, Gooi en Vecht		1,285%	17.333		667	16.667		667	16.000		667	15.333		667	14.667		667	14.000
Hilversum		1,255%	10.560		480	10.080		480	9.600		480	9.120		480	8.640		480	8.160
Nijmegen		0,890%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Arnhem		1,540%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Sittard-Geleen		1,320%	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800
Maasgouw		1,425%	8.100		300	7.800		300	7.500		300	7.200		300	6.900		300	6.600
Overbetuwe		1,290%	8.500		500	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000
Wijdmeren		1,500%	6.300		233	6.067		233	5.833		233	5.600		233	5.367		233	5.133
Drents overijsselse Delta		1,640%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Arnhem		1,730%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Amstel, Gooi en Vecht		1,550%	27.000		1.000	26.000		1.000	25.000		1.000	24.000		1.000	23.000		1.000	22.000
Nijmegen		1,360%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Gooise Meren		1,370%	8.500		500	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000
Zaanstad		1,490%	17.600		800	16.800		800	16.000		800	15.200		800	14.400		800	13.600
Krimpen aan de IJssel		1,500%	13.200		600	12.600		600	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200
Zevenaar		1,330%	8.500		500	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000
Renkum		1,350%	6.800		400	6.400		400	6.000		400	5.600		400	5.200		400	4.800
Assen		1,335%	12.750		750	12.000		750	11.250		750	10.500		750	9.750		750	9.000
Barendrecht		1,300%	8.500		500	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000
Maassluis		1,440%	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800
Groningen		1,430%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Arnhem		1,650%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Drents overijsselse Delta		1,500%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Velsen		1,590%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Kampen		1,360%	11.000		500	10.500		500	10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500
Amsterdam		1,450%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Sittard-Geleen		1,400%	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200
Winterswijk		1,700%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Groningen		1,450%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Drents overijsselse Delta		0,680%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Leiden		0,560%	42.750		2.250	40.500		2.250	38.250		2.250	36.000		2.250	33.750		2.250	31.500
Goes		0,550%	19.200		800	18.400		800	17.600		800	16.800		800	16.000		800	15.200
Groningen		0,340%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Zaanstad		0,440%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Maassluis		0,350%	10.000		400	9.600		400	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000
Texel		0,250%	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200		600	9.600		600	9.000
Barendrecht		0,300%	20.000		1.000	19.000		1.000	18.000		1.000	17.000		1.000	16.000		1.000	15.000
Katwijk		0,470%	10.000		400	9.600		400	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000
Rhenen		0,400%	8.000		267	7.733		267	7.467		267	7.200		267	6.933		267	6.667
De Bilt		0,400%	15.000		600	14.400		600	13.800		600	13.200		600	12.600		600	12.000
Schiedam		0,860%	-	15.000		15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Emmen		0,740%	-	10.000		10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Hilversum		0,920%	-	15.000		15.000			15.000			15.000			15.000			15.000

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2022	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026
Nieuwegein		1,000%	-	17.500		17.500			17.500			17.500			17.500			17.500
Utrecht		0,950%	-	30.000		30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Wijdmeren		1,010%	-	10.000		10.000		333	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667
Aalsmeer		1,010%	-	10.000		10.000		333	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667
Zeist		1,020%	-	10.000		10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000
Katwijk		1,120%	-	20.000		20.000		800	19.200		800	18.400		800	17.600		800	16.800
Leiden		1,300%	-	45.000		45.000		1.500	43.500		1.500	42.000		1.500	40.500		1.500	39.000
Groningen		1,940%	-	20.000		20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Groningen		1,940%	-	30.000		30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Horst aan de Maas		2,190%	-	15.000		15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
E totaal overige leningen decentrale overheden			1.408.228	247.500	52.884	1.602.844	-	26.360	1.576.484	-	151.370	1.425.115	-	135.629	1.289.486	-	85.639	1.203.847
In mindering gebrachte voorziening E			-															
Balanswaarde E			1.408.228			1.602.844			1.576.484			1.425.115			1.289.486			1.203.847
Totaal (A+B+C+D+E)			2.078.227	334.304	166.246	2.246.285	59.720	88.578	2.217.427	22.252	170.122	2.069.557	5.691	206.128	1.869.120	423	114.498	1.755.044
Totaal in mindering gebrachte voorzieningen			12.078			12.078			12.078			12.078			12.078			12.078
Totaal balanswaarde verstrekte geldleningen			2.066.149			2.234.208			2.205.349			2.057.479			1.857.042			1.742.967

Verstekte geldleningen ingedeeld naar publiek taak (blauw) en decentrale overheden buiten Noord-Brabant (groen)

bedragen x€ 1
mln

	per 31-12-21	per 31-12-22	per 31-12-23	per 31-12-24	per 31-12-25	per 31-12-26
A Leningen aan deelnemingen	397,1	329,2	297,0	296,6	241,5	222,2
B Leningen aan overige verbonden partijen	107,1	122,6	138,1	153,6	153,6	153,6
C-1 Overige leningen	121,0	147,1	157,1	147,3	139,4	132,2
C-2 Overige leningen, verstrekt door mandaatinstellingen	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
D Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant	32,2	31,9	36,2	34,4	32,5	30,6
Totaal verstrekte leningen in kader van publieke taak (A+B+C+D)	658,0	631,4	628,9	632,4	567,6	539,1
E Leningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant	1408,2	1602,8	1576,5	1425,1	1289,5	1203,8

d. Uitzettingen met looptijd van meer dan één jaar

Omschrijving	Boekwaarde per 1 jan 22	Mutatie 2022	Boekwaarde per 31 dec 22	Mutatie 2023	Boekwaarde per 31 dec 23	Mutatie 2024	Boekwaarde per 31 dec 24	Mutatie 2025	Boekwaarde per 31 dec 25	Mutatie 2026	Boekwaarde per 31 dec 26
Overige uitzettingen met looptijd >1 jr											
Stand obligaties	216.480.000	-755.000	215.725.000		215.725.000		215.725.000	-55.000.000	160.725.000	-21.725.000	139.000.000
Zerobond	2.065.215		2.065.215	-2.065.215	0		0		0		0
Participaties	435.000		435.000	-435.000	0		0		0		0
	218.980.215	-755.000	218.225.215	-2.500.215	215.725.000	0	215.725.000	-55.000.000	160.725.000	-21.725.000	139.000.000
Uitzettingen in schatkist met looptijd > 1 jaar											
Deposito Schatkist	340.700.000		340.700.000		340.700.000		340.700.000	-100.000.000	240.700.000	-25.000.000	215.700.000
	340.700.000	0	340.700.000	0	340.700.000	0	340.700.000	-100.000.000	240.700.000	-25.000.000	215.700.000
Sloopvergoedingen											
Sloopvergoedingen	63.391.201		63.391.201		63.391.201		63.391.201		63.391.201		63.391.201
	63.391.201	0	63.391.201	0	63.391.201	0	63.391.201	0	63.391.201	0	63.391.201
Totaal	623.071.416		622.316.416		619.816.201		619.816.201		464.816.201		418.091.201

Bijlage 10. Reserves

Toelichting op reserves

Uitgangspunt voor de indeling van de reserves is de [Nota reserves](#) die door PS op 21 oktober 2016 is vastgesteld.

Het eigen vermogen van de provincie bestaat uit de reserves die op basis van het BBV worden ingedeeld naar:

- de Algemene reserve
- de Bestemmingsreserves (een bestemmingsreserve is een reserve waar PS een bepaalde bestemming aan hebben gegeven). De veruit grootste bestemmingsreserve van de provincie is de reserve Essent.

Aard en functie van reserves

De provincie maakt binnen de indeling van het BBV een verder onderscheid in de reserves naar hun aard en hun functie.

- 1) Enerzijds worden reserves aangehouden voor het bieden van weerstand en het opvangen van risico's. Deze reserves zijn gericht op het afdekken van risico's en niet gericht op het dekken van uitgaven/lasten. Als het risico zich voordoet is de provincie in staat om de uitgaven binnen de reserve af te dekken, zonder dat beleidsombuigingen nodig zijn. Deze reserves hebben een bufferfunctie.
- 2) Anderzijds worden reserves aangehouden ter dekking van de toekomstige uitgaven of lasten. Het betreft bestemmingsreserves waarvan de middelen meerjarig worden gealloceerd voor het realiseren van beleidsdoelstellingen en daarbij worden naast de bufferfunctie ook de egalisatiefunctie, spaarfunctie en inkomensfunctie onderscheiden.

In onderstaande toelichting is per reserve steeds de functie van de reserve aangegeven.

I Algemene reserve (nr 0001)

De algemene reserve bestaat uit een aantal componenten:

1. Overhevelingen
Voor het schuiven met lasten tussen verschillende begrotingsjaren wordt de component overhevelingen binnen de algemene reserve gebruikt. Wanneer tijdens het begrotingsjaar blijkt dat een prestatie niet meer tot uitvoering kan komen, kunnen binnen de daarvoor met PS overeengekomen criteria de prestatie en de daarbij horende financiële middelen worden doorgeschoven naar het volgende begrotingsjaar. De component overhevelingen van de Algemene Reserve dient daarbij als tijdelijke stallingplaats voor de aansluiting tussen de begrotingen van beide jaren.(egalisatiefunctie).
2. De component 'doorgeschoven begrotingsruimte' in de Algemene Reserve omvat de ruimte op de begroting die op basis van de geactualiseerde inkomstenraming nog niet aan een programma is toegewezen. (egalisatiefunctie).
3. De component voorfinanciering van de algemene reserve bevat de middelen van activiteiten op de meerjarenbegroting die in de tijd naar voren zijn gehaald. Met het naar voren halen in de tijd ontstaat in een later jaar ruimte op de begroting. Deze ruimte wordt gebruikt om de tijdelijke voorfinanciering via de Algemene Reserve te compenseren.
Met ingang van 2020 is er geen sprake meer van voorfinancieringen die via deze component van de algemene reserve muteren.
4. Component Risicoreserve (nr. 0505 PS 51/04)
Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettair beslag) af te dekken.
Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is in de jaarstukken opgenomen in paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.(reserve met bufferfunctie)
5. Bestuursakkoordmiddelen (PS 63/14)

In het kader van de uitwerking van het vorige bestuursakkoord is de component bestuursakkoordmiddelen 2015-2019 binnen de algemene reserve ondergebracht. (egalisatiefunctie)

II Bestemmingsreserves

Reserve Essent

Met de opbrengst van de verkoop in 2009 van Essent is een obligatieportefeuille gevormd en deze opbrengst is in de reserve Essent gestort.

De reserve Essent is onderverdeeld in vier componenten:

1. Immunisatieportefeuille (PS 60/10)

Deze component heeft een inkomensfunctie en heeft tot doel om eeuwigdurend jaarlijks de met de aandelenverkoop vervallen dividenduitkering van Essent te compenseren (zie ook de paragraaf Treasury).

De reserve is gevormd met de verkoopopbrengst Essent (zogenoemd stamkapitaal). En resultaten van herbelegde disagio en eventuele gerealiseerde boekwinsten op de verkoop van beleggingen. Onttrekkingen uit de reserve hebben jaarlijks plaats als gevolg van afschrijvingen op de betaalde (dis)agio.

2. Investeringsagenda (PS 60/10)

De reserve staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant (spaarfunctie) en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen

De reserve wordt gevoed met de jaarlijkse opbrengsten (beleggingsrendementen en kapitaalopbrengsten) voortvloeiend uit de aandelenverkoop Essent, voor zover het de middelen betreft die niet zijn aangemerkt als onderdeel van de immunisatieportefeuille.

Onttrekkingen uit de reserve hebben plaats om de projecten uit de investeringsstrategie te realiseren.

3. Dividend- en rentereserve (PS 63/14)

De reserve dient voor het opvangen van rente- en dividendschommelingen (reserve met egalisatiefunctie) en voor het afdekken van eventuele tekorten in het structureel begrote beleggingsrendement van de immunisatie-portefeuille.

Bij Najaarsbrief 1999 is een Dividendreserve ingesteld om schommelingen in dividendopbrengsten op te vangen.

Bij Najaarsnota 2011 is besloten de reserve tevens in te zetten in relatie tot ons gesloten rentesysteem (integrale financiering). Indien in enig jaar een negatief verschil ontstaat tussen de geraamde en gerealiseerde renteopbrengsten, dan wordt de reserve als buffer ingezet. In de Najaarsbrief 2014 is voorgesteld om de Dividend- en rentereserve samen te voegen met de Indexatiereserve voor het opvangen van eventuele tekorten in het structureel begrote beleggingsrendement. Het Treasury Committee heeft in juli 2014 over deze integratie een positief advies uitgebracht.

Op basis van het advies van de Treasurycommissie van 6 juni 2016 is de maximale stand van deze component bepaald op € 360 mln.

4. Balansverkorting

In 2010 hebben PS besloten de provinciale balans te verkorten door het afwaarderen van investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat). Conform het advies van de accountant bij de jaarrekening 2009 zijn de geactiveerde bijdragen aan investeringen van derden vervroegd afgeschreven (Zie ook Voorjaarsnota 2010 blz 25/26). Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.

Het effect van deze maatregel is dat de jaarlijkse kapitaallasten in de begroting komen te vervallen.

Door de versnelde afwaardering ontstaat een tekort dat vanaf 2016 jaarlijks wordt aangezuiverd met een storting van € 30 mln. in de reserve. (reserve met egalisatiefunctie).

5. Risicoreserve (bufferfunctie) PS 54/21

Dit compartiment is ingesteld t.b.v. het afdekken van risico's bij investeringen vanuit de immunisatieportefeuille. De reserve Bij de jaarlijkse bepaling van het risicobudget door PS zal

bekeken worden welk deel van de reserve verbruikt is. In principe is het resterende deel van de risicoreserve het risicobudget voor het komende jaar.

Reserve Cofinanciering Europese programma's (PS 74/16 + PS 42/19)

Bij de Voorjaarsnota 2008 hebben PS de reserve cofinanciering Europese programma's ingesteld. (reserve met egaliseringsfunctie). Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

- 1 Operationeel Programma Zuid (OPZuid);
- 2 PlattelandsontwikkelingsProgramma (POP);
- 3 Interregionale samenwerking (Interreg);
- 4 Overige Europese projecten die vallen onder Efró (bv. UAI)
- 5 Uitvoeringskosten Europese programma's genoemd onder 1 t/m 3.

Reserve instandhouding onroerend erfgoed (nr. 0410 PS 24/05, PS 54/2)

De reserve instandhouding (onroerend) erfgoed wordt aangewend op basis van het vigerende beleidskader erfgoed en de uitwerking daarvan in bijbehorende uitvoeringsagenda's. De reserve is bestemd voor instandhouding van (onroerend) erfgoed. Omdat met name restauratiesubsidies vaak een lange voorbereidingstijd hebben, waarbij er zich onvoorziene aspecten kunnen voordoen zoals tijdsduur bij het verkrijgen van de benodigde vergunningen of regelen aanvullende/volledige financiering, heeft de subsidieverlening een grillig verloop. Daarnaast wil de provincie flexibel en adequaat kunnen omspringen met de genoemde reserve. (reserve met egaliseringsfunctie).

Reserve Natuur en landschapsbeleid (PS 54/21)

De reserve is bedoeld voor projecten die bijdragen aan:

- behoud en herstel van biodiversiteit;
- goed leef- en vestigingsklimaat.

Zoals vastgelegd in het beleidskader Brabant Uitnodigend groen.

(reserve met egaliseringsfunctie).

Het Beleidskader is vastgesteld tot 2022, bij evaluatie van het beleidskader wordt de meerjarige storting opnieuw heroverwogen. De definitieve afrekening van STika vindt plaats na afloop van de laatste subsidiebeschikking op basis van een gebiedscontract is afgegeven, dit is uiterlijk op 31-12-2026. Voor de afwikkeling van de projecten waar overeenkomsten van Stila onder liggen, dient de reserve voor onbepaalde tijd door te lopen tot de projecten zijn afgerekend en vastgesteld.

Reserve Ontwikkelbedrijf (nr 1710 PS 56/08 PS 56/09 PS 60/10 PS 72/20)

De reserve ontwikkelbedrijf bestaat uit 3 componenten.

Component ontwikkelbedrijf

Reserve behorende bij revolverend investeringskrediet Ontwikkelbedrijf van € 235 mln. (PS 56/08) en bestemd voor afdekking van financiële risico's van de investeringen.

De toegestane maximumstand is € 48 mln. Dit is inclusief de omvang van de vanuit deze reserve gecreëerde voorzieningen en exclusief de toevoegingen vanuit de beleidsprogramma's voor afdekking van voorcalculatorische risico's. Dit laatste voor zover het lopende exploitaties betreft. (reserve met bufferfunctie).

De toevoegingen betreffen:

- Winsten uit grondexploitaties bij verkoop
- Tussentijdse inkomsten uit grondexploitaties zoals huur of rente
- Bijdrage vanuit overige beleidsterreinen bij aanvang van de exploitatie voor afdekking van voorcalculatorische risico's.

Onttrekking: voor kosten en risicoafdekking van activiteiten van het ontwikkelbedrijf

Aangezien het investeringskrediet waarvoor de risicoreserve bestemd is een perpetueel karakter heeft, ligt het niet voor de hand de reserve op te heffen alleen slechts dan wanneer het investeringskrediet wordt opgeheven.

Component Egalisatie grondkosten

In 2016 is de regelgeving m.b.t. grondexploitaties aangescherpt. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop de kosten van gronden geraamd en verantwoord moeten worden. De reserve-component "egalisatie grondkosten" heeft tot doel de kosten van gronden voor zover die niet geactiveerd mogen worden (BIE en niet-BIE) over de jaren heen te egaliseren. Omdat de kost voor de baat uitgaat, kunnen er grote schommelingen optreden in het exploitatie-verloop. Deze schommelingen worden via de reserve-component opgevangen waarmee de normale exploitatie voor grote uitschieters wordt behoord.

De reserve dient alleen ter egalisatie van de kosten van grond voor zover die kosten niet kunnen worden gerekend tot de vervaardigingskosten als bedoeld in artikel 63, 3e lid BBV. De vervaardigingskosten die wel kunnen worden geactiveerd zijn nader gespecificeerd in artikel 6.2.4 van het besluit Ruimtelijke ordening. (reserve met egalisatiefunctie).

Component niet-revolverende inzet (PS 72/20)

Een deel van de middelen in de reserve Ontwikkelbedrijf is bestemd voor op voorhand niet (beoogde) revolverende inzet voor onder meer stedelijke transformaties, verkenningen, onderzoeken, etc.. Doel van dit compartiment is om deze middelen af te scheiden van het risicocompartiment zodat er een eenduidig inzicht is in de beschikbare middelen voor risicoafdekking en voor niet-revolverende inzet. Hierdoor kan ook de berekening van het weerstandvermogen op het risicodeel van de reserve op een eenduidige wijze plaatsvinden.

Dit compartiment telt niet mee in de berekening van het weerstandsvermogen van het Ontwikkelbedrijf. Het eventueel overhevelen van middelen vanuit het risicocompartiment van de reserve OB vergt een PS Besluit. De functie van dit compartiment is namelijk een wezenlijk andere dan van het risicocompartiment. Het risicocompartiment kent specifieke spelregels m.b.t. de maximum hoogte met een rol daarbij voor PS.

In de periodieke rapportage van het Ontwikkelbedrijf aan PS wordt de actuele stand van de reserve opgenomen en onderverdeeld naar beoogde inzet. (egalisatiefunctie)

Reserve natuurbeheer en ontwikkeling (PS 74/16)

De reserve is bedoeld om schommelingen op te vangen in de uitgaven voor:

- beheerskosten natuur;
- natuur(beschermings)wet;
- verwerving/inrichting ontwikkelopgave;
- verwerving/inrichting PAS.

Verwerving vindt plaats tot 2027. Daarna wordt bezien of de reserve in stand blijft voor het opvangen van schommelingen in onderhoud en uitvoering van de wet. (reserve met egalisatie- en bufferfunctie)

Reserve DU-verkeer en vervoer/spaar- en investeringsfonds (nr. 1940 PS 44/18)

De reserve DU-verkeer en vervoer bevat 3 componenten:

Component 1 heeft een egalisatiefunctie en is bedoeld voor:

- de uitvoering van regionale ontwikkelagenda's (uitvoering regionale maatregelenpakketten, afdekking van aanleg en reconstructie van provinciale wegen, en bijdragen aan en subsidiëring van specifieke regionale infrastructuurprojecten, OV, smart mobility en fietsvoorzieningen);
- Specifieke ontwikkelagenda's ten behoeve de doorontwikkeling en versterking van goederenvervoer, fiets, vernieuwing en doorontwikkeling OV, Spoor, HOV en Knooppunten en Smart Mobility.

Component 2 Spaar- en investeringsfonds infrastructuur (SIF) heeft een spaarfunctie en is bedoeld voor de aanpak van mobiliteits-maatregelen om verbindingen binnen Brabant te verbeteren en de internationale bereikbaarheid te vergroten.

Deze reservecomponent wordt gevoed door:

- 18 jaarlijkse stortingen van € 50 miljoen voor de periode 2012 tot en met 2029;
- laatste storting van minimaal 15,3 mln. in 2030, naar boven bij te stellen naar aanleiding van de indexatie van de bijdrage aan de PHS.

Component 3 Kapitaallasten

Voor investeringen die in het kader van de nieuwe BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, wordt de dekking van de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Uit dit deel worden de toekomstig kapitaallasten gedekt. Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten. (reserve met spaar/egalisatiefunctie).

Reserve grondportefeuille De Kempen (nr 2010 PS 62/12 – Najaarsbrief 2012)

Reserve voor Grondportefeuille de Kempen (gronden en opstallen) waarmee de provincie bijdraagt in projecten. Met de reserve worden de risico's afgedekt met betrekking tot de gronden (bijschrijving rente en waardeontwikkeling) alsmede de eventuele risico's die de provincie loopt bij participatie in projecten. Dit conform projectopdracht Levende Beerze 3.0.

De grondportefeuille wordt aangehouden tot 31-12-2022. (reserve met bufferfunctie)

Reserve DU-bodem (PS 69/15)

Reserve voor uitvoering van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties welke als doelstelling heeft het ondernemen van acties op 4 hoofdlijnen van beleid, te weten:

- 1) verdere decentralisatie;
- 2) ontwikkeling van een beleid voor de ondergrond;
- 3) ontwikkeling van een gebiedsgerichte aanpak;
- 4) versnelling van de aanpak spoedlocaties met risico's voor de volksgezondheid.

Zie ook convenant bodem en ondergrond op de internetsite van het ministerie van I&M.

De voeding van de reserve is gebaseerd op de decentralisatie uitkering van het Rijk (oud en opvolger van de bijdrageregeling Wet bodembescherming: Chemie-Pack en ISV-3 (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Provinciaal milieu- en waterplan (PMWP)(PS 74/16)

De reserve is bedoeld voor de uitvoering van het Provinciaal Milieu- en Waterplan 2015-2021 (PMWP).

Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2015-2019 voor het PMWP (in totaal €34,8 mln). En op de toegekende budgetten voor het PMWP door PS. (reserve met egalisatiefunctie)

Reserve Persoonlijk Ontwikkelbudget (PS 44/18)

Bij de totstandkoming van de CAO 2017-2018 is het persoonlijk ontwikkelbudget geïntroduceerd om daarmee voor provincie-ambtenaren een opleidingsbudget te creëren.

Het persoonlijk ontwikkelbudget wordt op basis van de cao bepaald voor een daarin vastgestelde periode (momenteel 5 jaar).

Gezien het meerjarige karakter van de beschikbare opleidingsmiddelen wordt de reserve ingezet om jaarlijkse verschillen in inzet van het beschikbare budget op te vangen. (reserve met egalisatiefunctie)

Egalisatiereserve Vergunningen, toezicht & Handhaving Omgevingsdiensten (PS 48/18)

Aan de omgevingsdiensten worden meerjarige opdrachten verstrekt, waarin als gevolg van de planning de uitgaven per jaar verschillen. Het doel van deze reserve is om deze lasten in de begroting gelijk te verdelen over de jaren. Dit betreft de begrotingsposten voor de uitvoering van basistaken, verzoektaken en collectieve taken. (reserve met egalisatiefunctie)

Reserve Werklocaties (PS 44/18, PS 54/21)

Inzet voor uitvoering van beleid op het gebied van Werklocaties op basis van vigerende uitvoeringsagenda. De reserve bestaat deels uit van de BOM/BHB ontvangen middelen als gevolg van

de overdracht van taken en structurele dotatie. De reserve is bestemd om risico's af te dekken voor investeringen in werklocaties (bufferfunctie) en het opvangen van het onregelmatig verloop van de uitgaven (egalisatiefunctie).

Reserve Organisatieontwikkeling (PS 48/20)

Bestedingen in het kader van de organisatieontwikkeling, nieuwe manieren van samenwerken en om de organisatie te ondersteunen met o.a. doorontwikkeling ICT-systemen en (werk)processen. Inzet is gericht op het optimaliseren van de opgegeven gestuurde netwerkorganisatie. (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Regionaal programma Water en bodem (PS 72/20)

De reserve is bedoeld voor de uitvoering van het Regionaal programma Water en Bodem 2022-2027.

Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2020-2023 voor het programma Water en Bodem (in totaal €68 mln), de restant middelen uit de reserve PMWP m.b.t. Water en de toegekende budgetten die worden aangewend voor de cofinanciering met de waterschappen met betrekking tot de Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen (STUW) zijnde € 22 mln. over de periode 2022-2027 binnen het programma Water en Bodem door PS. (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve beleidskader economie 2030 (PS 73/20)

Deze reserve is bedoeld om uitgaven, die gedaan worden i.h.k.v. het beleidskader Economie 2030 te dekken. De jaarlijkse lasten kennen een dermate onregelmatig verloop dat reserve-vorming nodig is voor evenwichtige spreiding over de jaren (egalisatiefunctie). Bij aanvang is eenmalig € 44 mln. van de bestuursakkoordmiddelen 2020-2024 en € 25 mln. Vanuit Investeringsagenda (onderdeel Breedbandfonds) in de reserve gestort. Mogelijk dat gedurende de looptijd middelen van derden worden toegevoegd.

Het beleidskader loopt tot 2030. Bij evaluatie van het beleidskader wordt opheffing c.q. voortzetting van de reserve betrokken.

Reserve ontwikkeling bedrijfsvoering (PS 87/20, PS 54/21))

Compartiment ontwikkeling bedrijfsvoering

Deze reserve met een egalisatiefunctie is bedoeld voor bestedingen in het kader van de ontwikkeling en realisatie van de bedrijfsvoering van de provinciale organisatie, waaronder de organisatieontwikkeling, ICT-systemen en processen, tijd- en plaatsbewust werken en (investeringen) Huis voor Brabant. Inzet is gericht op de toekomstbestendige bedrijfsvoering en inzet tot en met 2023. Instelling en inzet van de reserve volgt uit de statenmededeling Toekomstbestendige organisatie.

Compartiment kapitaallasten

Voor investeringen voor de bedrijfsvoering die in het kader van de BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, worden de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Hieruit worden de toekomstige kapitaallasten gedekt. Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten. (egalisatiefunctie)

Compartiment egalisatie organisatiekostenbudget

Opvangen van mee- en tegenvallers binnen het Organiseatiekostenbudget (OKB). Gezien de meerjarige opgaven en daarmee samenhangende variatie in de lasten kan hiermee dekking worden geboden aan extra inzet voor projecten of het opvangen van tegenvallers. De reserve vervult daarmee een egalisatiefunctie voor het OKB door binnen de reserve jaarlijkse schommelingen zoveel mogelijk op te vangen.

Reserve Europese programma's 2022-2027 (PS burap II 2022)

Bij burap II 2022 hebben PS de reserve Europese programma's 2022-2027 ingesteld. (reserve met egalisatiefunctie). Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa voor de periode 2022-2027. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

- 1 Operationeel Programma Zuid (OPZuid)
- 2 Plattelandsontwikkelingsplan/Gemeenschappelijk Landbouw Beleid - Nationaal Strategisch Plan (POP/GLB-NSP)
- 3 Interregionale samenwerking (Interreg)
4. Just Transition Fund (JTF)
- 5 Uitvoeringskosten Europese programma's
- 6 Overig (Overige Europese projecten)

Reserves (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01-22	Vermeerderingen		Verminderen		Saldo per 31-12-22	Vermeerderingen		Verminderen		Saldo per 31-12-23	Vermeerderingen		Verminderen		Saldo per 31-12-24
		bijschr. rente	overige toev.	totaal	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	totaal	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	totaal	t.b.v. afschr.*	
Centrale reserves																
<i>Algemene reserve (centrale reserve)</i>																
- Overheveling	25			25		-					-					-
- Doorgeschoven ruimte	261.978		85.600	263.855		83.723	35.176	84.609		34.290	4.895	34.673			4.512	
- Risicoreserve	122.595		5.744	319		128.020	1.160	67		129.113	596			129.709		
- BA middelen 2015 - 2019	176		72	72		176	44	44		176				176		
Totaal algemene reserve	384.774	-	91.416	264.271	-	211.920	-	36.381	84.721	-	163.579	-	5.491	34.673	-	134.397
Bestemmingsreserve Essent																
- Immunisatieportefeuille	2.252.387		1.164	1.172		2.252.380	560	567		2.252.372	561	569		2.252.365		
- Risicoreserve Essent	90.000					90.000				90.000				90.000		
- Investeringsagenda	407.720		1.361	33.201		375.880		18.257		357.623		15.040		342.582		
- Dividend- en rentereserve	252.268		113	35.723		216.658		32.985		183.673		35.636		148.036		
- Balansverkortng	-264.681		30.000	-234.681		-234.681	30.000			-204.681	30.000			-174.681		
Totaal reserve Essent	2.737.694	-	32.638	70.096	-	2.700.236	-	30.560	51.810	-	2.678.986	-	30.561	51.245	-	2.658.302
Overige Bestemmingsreserves																
Res.Co-financiering Europese programma's	19.412		15.450	24.667		10.195		3.725		6.470		377		6.093		
Res.instandhouding onroerend erfgoed	6.509		4.594	5.522		5.582	3.142	4.452		4.273	3.142	4.742		2.673		
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	29.830	11.487	15.271	13.336		43.252	2.910	15.808		30.354	2.887	8.296		24.945		
Reserve Ontwikkelbedrijf	47.929		4.008	8.966		42.970	4.602	6.586		40.987	1.319	1.571		40.735		
Reserve Natuurbeheer & Ontwikkeling	121.317	-	68.350	83.502		106.165	63.340	54.992		114.513	63.612	41.867		136.259		
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	493.985		248.197	89.113	38.506	653.069	132.265	86.233	36.752	699.101	140.524	184.645	47.060	654.980		
Risicoreserve grondport. de Kempen	317		45	20		343	20	20		343	20	20		343		
Reserve Bodem; DU Bodem	30.145		413	2.391		28.167		1.074		27.093		1.074		26.019		
Reserve PMWP	69.176			66.882		2.294		200		2.094				2.094		
Reserve POB (Opleidingen)	1.876		1.113	1.151		1.838				1.838				1.838		
Reserve VTH Omgevingsdiensten	7.367		27.011	29.386		4.991	28.319	31.739		1.571	28.554	28.806		1.319		
Reserve Werklocaties	19.288		2.872	6.307		15.853	2.904	2.783		15.973	2.904	2.783		16.094		
Reserve Organisatieontwikkeling	3.499		1.647	900		4.245	2.119	900		5.465	1.150	900		5.715		
Reserve Regionaal Waterprogramma	23.332		81.434	20.821		83.945	15.070	33.339		65.676	6.320	34.712		37.285		
Reserve Beleidskader Economie 2030	64.737			23.972		40.766		26.621		14.145				14.145		
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	8.999		4.338	2.234	63	11.104	3.722	1.416	240	13.410	826	240	240	13.997		
Reserve Europese Programma's 2022-2027	-		24.283	2.030		22.253	1.550	5.215		18.588				18.588		
Totaal overige bestemmingsreserves	947.718	11.487	499.026	381.199	38.570	1.077.032	-	259.964	275.102	36.992	1.061.894	-	251.260	310.032	47.300	1.003.122
Totaal Reserves	4.070.186	11.487	623.081	715.566	38.570	3.989.188	-	326.904	411.633	36.992	3.904.459	-	287.312	395.951	47.300	3.795.820

*t.b.v. afschr. = waarvan ter dekking van afschrijvingslasten

Reserves (bedragen x € 1.000)	Saldo per 31-12-24	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-25	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-26
		bijschr. rente	overige toev.	totaal	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	totaal	t.b.v. afschr.*	
Centrale reserves											
<i>Algemene reserve (centrale reserve)</i>											
- Overheveling	-					-					-
- Doorgeschoven ruimte	4.512		579	5.008		82		47	127		3
- Risicoreserve	129.709		575			130.283		753			131.037
- BA middelen 2015 - 2019	176					176		-			176
Totaal algemene reserve	134.397	-	1.153	5.008	-	130.542	-	800	127	-	131.216
Bestemmingsreserve Essent											
- Immunisatieportefeuille	2.252.365		561	569		2.252.357		561	569		2.252.350
- Risicoreserve Essent	90.000					90.000					90.000
- Investeringsagenda	342.582			16.027		326.555			16.027		310.528
- Dividend- en rentereserve	148.036			18.326		129.710			15.288		114.422
- Balansverkorting	-174.681		30.000			-144.681		30.000			-114.681
Totaal reserve Essent	2.658.302	-	30.561	34.922	-	2.653.941	-	30.561	31.884	-	2.652.618
Overige Bestemmingsreserves											
Res.Co-financiering Europese programma's	6.093					6.093					6,093
Res.instandhouding onroerend erfgoed	2.673		3.142	4.742		1.074		3.142	4.026		191
Reserve Natuur & Landschapsbeleid	24.945		2.887	545		27.288		2.887	545		29.630
Reserve Ontwikkelbedrijf	40.735		1.223	18.666		23.293		1.097	1.067		23.322
Reserve Natuurbeheer & Ontwikkeling	136.259		63.731	41.878		158.111		63.731	42.592		179.250
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	654.980		133.924	244.145	59.246	544.759		131.269	176.372	63.836	499.656
Risicoreserve grondport. de Kempen	343		20	20		343					343
Reserve Bodem; DU Bodem	26.019					26.019			8.562		17.457
Reserve PMWP	2.094					2.094					2.094
Reserve POB (Opleidingen)	1.838					1.838					1.838
Reserve VTH Omgevingsdiensten	1.319		25.566	25.818		1.067		25.406	25.658		815
Reserve Werklocaties	16.094		1.884	1.763		16.215		1.884	1.763		16.336
Reserve Organisatieontwikkeling	5.715		1.150	900		5.965		1.150	900		6.215
Reserve Regionaal Waterprogramma	37.285		5.762	23.874		19.173		5.762	24.217		718
Reserve Beleidskader Economie 2030	14.145					14.145					14.145
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	13.997		826	240	240	14.583		826	240	240	15.169
Reserve Europese Programma's 2022-2027	18.588					18.588					18.588
Totaal overige bestemmingsreserves	1.003.122	-	240.115	362.590	59.486	880.647	-	237.153	285.941	64.076	831.859
Totaal Reserves	3.795.820	-	271.829	402.520	59.486	3.665.129	-	268.515	317.952	64.076	3.615.693

*t.b.v. afschr. = waarvan ter dekking van afschrijvingslasten

Bijlage 11. Voorzieningen

Toelichting voorzieningen

Voorziening APPA

De Appa-voorziening is gevormd ter dekking van de verplichtingen die voortvloeien uit de algemene pensioenwet politieke ambtsdragers. Op basis van actuariële berekeningen van APG wordt de contante waarde van de pensioenverplichtingen per 31 december elk jaar bij de jaarrekening geactualiseerd.

Voorziening grondwaterheffing (nr 240 PS 24/05)

De kosten van het grondwaterbeheer worden bestreden uit de grondwaterheffing. De nog niet tot besteding gekomen middelen uit de grondwaterheffing worden in de voorziening gestort.

Voorziening onderhoud Museumkwartier (PS 38/12)

De voorziening is ingesteld ter financiering van het groot onderhoud en vervangings-investeringen Waterstraatcomplex, Noordbrabants Museum en het provinciaal Depot voor bodemvondsten. Een en ander op basis van een 25 jarig onderhoudsplan. Klein/ dagelijks onderhoud verloopt via een beheersstichting. Onttrekking aan de voorziening geschiedt aan de hand van de werkelijke kosten op basis van het meerjarig onderhoudsplan.

Voorziening onderhoud provinciale gebouwen (nr 1040 PS 24/05)

De onderhoudskosten van de provinciale gebouwen fluctueren jaarlijks. Om deze fluctuerende lasten op te kunnen vangen is een onderhoudsregalisatievoorziening gewenst. Het betreft de provinciale gebouwen: hoogbouw (inclusief audiovisuele voorzieningen/beveiliging en beheer kunstwerken) en de nieuwbouw bij het provinciehuis. Voor het onderhoud aan deze panden worden periodiek zgn. onderhoudsboeken opgesteld.

Voorziening steunpunten

Vanwege de constatering van bodemverontreiniging door zoutopslag bij een aantal steunpunten is in 2018 een voorziening gevormd de saneringskosten. Op basis van vervolgonderzoeken is de omvang van de voorziening vastgesteld op € 5 mln.

Toelichting Voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa.

Naast de voorzieningen die aan de passivakant van de geprognosticeerde balans zijn opgenomen, kent de provincie ook een aantal voorzieningen waarvan in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten is voorgeschreven dat deze rechtstreeks op de waardering van het actief in mindering gebracht dienen te worden. Het overzicht van deze voorzieningen is eveneens opgenomen.

Voorziening dubieuze debiteuren

Om de oninbaarheid van vorderingen van de provincie op andere partijen af te kunnen dekken wordt jaarlijks bij de jaarrekening het niveau van deze voorziening geactualiseerd.

Voorziening kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Voor de opvang van risico's van kapitaalverstrekking aan deelnemingen is een voorziening ingesteld.

Voorzieningen verstrekte geldleningen

Om de risico's van het niet (tijdig) terugontvangen van de verstrekte geldleningen aan deelnemingen, openbare lichamen en andere partijen op te kunnen vangen zijn voorzieningen ingesteld.

Risicovoorziening ontwikkelbedrijf/grondbank

Voor de garantie tot overname van per 2020 niet uitgegeven grond in projectvestiging glastuinbouw Deurne is bij de jaarrekening 2013 een voorziening gevormd tot een bedrag van € 15.412.322. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd.

Voorziening grondexploitaties

Ter afdekking van mogelijke verliezen op grondexploitaties is van het Ontwikkelbedrijf is een voorziening ingesteld. Op basis van periodieke actualisatie van de grondexploitaties wordt per project gezien in hoeverre het treffen/verhogen/verlagen van de voorziening nodig is. De voorziening wordt gevoed vanuit de Risicoreserve Ontwikkelbedrijf.

Voorziening leningen Brabant C

Betreft voorziening op door Brabant C verstrekte leningen. Op basis van de jaarrekening en projectrapportage Brabant C wordt voor de door Brabant C verstrekte leningen bepaald in hoeverre voorziening moet worden getroffen Hierbij wordt één op één aangesloten bij de beoordeling van de leningen door Brabant C.

Verloop van de voorzieningen

Bijlage 11

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 01-01-22	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-22	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-23	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-24
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening APPA	12.782.098				12.782.098				12.782.098				12.782.098
Voorziening Grondwaterheffing	33.481.967	3.832.689		5.313.505	32.001.151	3.832.689		16.866.880	18.966.960	7.632.689		12.516.540	14.083.109
Voorziening Museumkwartier	1.109.914	352.118		566.774	895.258	358.221		254.774	998.705	358.221		254.774	1.102.152
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	2.583.857	1.253.180		1.352.335	2.484.702	1.274.902		1.236.543	2.523.061	1.274.902		1.251.693	2.546.270
Voorziening Sanering Steunpunten	3.016.649				3.016.649				3.016.649				3.016.649
Voorziening Busremise Breda	0	200.000			200.000	203.467			403.467	203.467			606.934
Totaal Voorzieningen	52.974.486	5.637.987	0	7.232.614	51.379.859	5.669.279	0	18.358.197	38.690.941	9.469.279	0	14.023.007	34.137.213

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 01-01-22	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-22	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-23	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-24
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening Dubieuze Debiteuren	1.074.048				1.074.048				1.074.048				1.074.048
Voorziening leningen aan deelnemingen	3.401.171				3.401.171				3.401.171				3.401.171
Voorziening overige leningen	4.724.382				4.724.382				4.724.382				4.724.382
Voorziening Kap.verstrekking aan deelnemingen	4.358.000				4.358.000				4.358.000				4.358.000
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	17.543.540	2.000.000			19.543.540				19.543.540				19.543.540
Voorziening Grondexploitaties	8.800.000			390.000	8.410.000				8.410.000				8.410.000
Voorziening Leningen Openbare Lichamen	3.700.000				3.700.000				3.700.000				3.700.000
Voorziening Brabant C	252.051				252.051				252.051				252.051
Totaal verrek. voorzieningen	43.853.192	2.000.000	0	390.000	45.463.192	0	0	0	45.463.192	0	0	0	45.463.192

Verloop van de voorzieningen

Bijlage 11

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 31-12-24	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-25	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-26
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening APPA	12.782				12.782.098				12.782.098
Voorziening Grondwaterheffing	14.083	7.632.689		10.304.868	11.410.930	7.632.689	8.044.678		10.998.941
Voorziening Museumkwartier	1.102	358.221		254.774	1.205.599	358.221	254.774		1.309.046
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	2.546	1.274.902		1.361.151	2.460.021	1.274.902	1.234.388		2.500.535
Voorziening Sanering Steunpunten	3.017				3.016.649				3.016.649
Voorziening Busremise Breda	607	203.467			810.401	203.467			1.013.868
Totaal Voorzieningen	34.137.213	9.469.279	0	11.920.793	31.685.699	9.469.279	0	9.533.840	31.621.138

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 31-12-24	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-25	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-26
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening Dubieuze Debiteuren	1.074				1.074.048				1.074.048
Voorziening leningen aan deelnemingen	3.401				3.401.171				3.401.171
Voorziening overige leningen	4.724				4.724.382				4.724.382
Voorziening Kap.verstrekking aan deelnemingen	4.358				4.358.000				4.358.000
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	19.544				19.543.540				19.543.540
Voorziening Grondexploitaties	8.410				8.410.000				8.410.000
Voorziening Leningen Openbare Lichamen	3.700				3.700.000				3.700.000
Voorziening Brabant C	252				252.051				252.051
Totaal verrek. voorzieningen	45.463.192	0	0	0	45.463.192	0	0	0	45.463.192

Bijlage 12. Vaste schulden

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2022	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2022
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Subtotaal	2.566.666		2.566.666	0	0	0	2.566.666
Onderhandse leningen van binnenlandse bedrijven							
NTB lang lopende schulden			4.975.000	0		4.975.000	0
Subtotaal	0		4.975.000	0	0	4.975.000	0
Totaal	2.566.666	0	7.541.666	0	0	4.975.000	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2023	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2023
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2024	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 30-12-2024
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 31-12-2024	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2025
---------------	---	------------------	--	--	---	--	--

Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen

BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2026	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2026
---------------	---	------------------	--	--	---	--	--

Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen

BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Bijlage 13. Borg- en garantstellingen

a. Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen

Nr	Oorspronkelijk bedrag	Door wie de lening is aangegaan	Gevalen van gemeenschappelijke waarborging van de lening		Datum van besluit		Restant per 1 januari	Opnames	Aflossingen	Restant per 31 december	
			Namen van andere lichamen die waarborgen	Deel dat door de provincie is gewaarborgd	PS c.q. GS	van de goedkeuring					
a.	15.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	15.000.000		15.000.000	0	Aflossing op 31-03-2023
b.		Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	904.099			904.099	Saldo van de door het Nationaal Groenfonds aangetrokken kortlopende leningen op 30-06-2022
Totaal	15.000.000						15.904.099	0	15.000.000	904.099	
							2.083.437			118.437	Aandeel NBr 13,1% (zie Risicopar.3)

b. Garantieverplichtingen

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve /voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontwikkelbedrijf	Toelichting
Havenschap Moerdijk	Geldleningen Havenschap	0	-	-	-	<p>T.a.v. de door het Havenschap te sluiten geldleningen staat elk der deelnemers naar rato in (provincie en gemeente Moerdijk ieder voor 50%) voor de betaling van rente en aflossingen, zonder dat daarvoor een afzonderlijk besluit is vereist. In de PS-vergadering van 2 juli 2016 is ingestemd met de nieuwe governance van het Havenbedrijf en het Havenschap. Daarbij is ook ingestemd met de wijze waarop het Havenbedrijf zal worden gefinancierd. De financiering van het Havenbedrijf gebeurt door het Havenschap. De leningen die het Havenschap aantrekt worden direct doorgezet naar het Havenbedrijf. Daartoe is een kredietovereenkomst opgesteld waarin een kredietplafond is vastgesteld van € 280 miljoen. Jaarlijks wordt door het bestuur van het Havenschap een kredietlimiet vastgesteld die niet mag uitstijgen boven het kredietplafond. De kredietlimiet voor 2022 is op 13 januari 2022 bepaald op € 259,9 miljoen. In 2022 is de financieringsbehoefte van het Havenbedrijf toegenomen door de verdere ontwikkeling van het Logistiek Park Moerdijk (LPM). Ter beperking van het risico heeft het Havenschap zekerheidsrecht op alle bezittingen van het Havenbedrijf (hypotheekrecht op alle vastgoed en pandrecht op alle vorderingen). Bij de vaststelling van de Havenstrategie Moerdijk 2013 t.b.v. kern Moerdijk is door PS op 4 juli 2014 (Statenbesluit 29/14) ingestemd met een mogelijke garantstelling voor eventuele aanvullende financiering van max. € 12,5 mln. Op 9 december 2014 is door GS besloten om een incidentele subsidie te verlenen van € 22.500.000 in de vorm van een geldlening (€ 10.000.000) en in de vorm van een garantstelling (€ 12.500.000) aan de gemeente Moerdijk voor de uitvoering van de waarborgregeling Kern Moerdijk voor de periode tot 1 januari 2030 in het kader van de Algemene subsidieverordening Noord-Brabant. Per 1 januari 2030 draagt de gemeente Moerdijk de waarborgregeling over aan Havenbedrijf Moerdijk. In 2020 heeft een tussentijdse evaluatie plaats gevonden van de waarborgregeling. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie is met de gemeente Moerdijk en het Havenbedrijf besproken op welke wijze de financieringslasten van de waarborgregeling kunnen worden verminderd. Dat heeft geleid tot verlaging van de rentelasten per 1-1-2021 en een deel van de lening is tussentijds afgelost, maar kan naar behoefte worden opgenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt per ultimo 2021 € 127,4 miljoen voor winstbestemming. Het weerstandsvermogen van het Havenbedrijf wordt daarmee voldoende groot geacht om (on)voorzien tegevallers op te vangen.</p>

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve /voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontwikkelbedrijf	Toelichting
BNG Bank	Financiering van RvR CV's	50.000.000	-	4.804.988	-	In 2002 is besloten tot een 2e tranche van maximaal € 155,0 mln. Het uiteindelijke programma inclusief rente t/m 2011, sanering glastuinbouwlocaties en MOB-complexen heeft een omvang van € 131,0 mln. Ultimo 2021 staat hiervan € 63,4 mln. open. De ORR moet dit bedrag terugverdienen. De provincie is 100% eigenaar van Ruimte voor Ruimte Beheer BV en voor 99% van de CV. Deze overname was gebaseerd op een positieve businesscase met bijbehorende risico-analyse. Jaarlijks wordt de businesscase geupdate. De laatste versie is GREX 2021Q3 en deze sluit op een positief resultaat van € 13,0 miljoen in 2032. In 2018 is de achtergestelde lening van € 15 miljoen omgezet in een agiostorting. Voor de externe financiering is in januari 2016 een lening van maximaal € 50 miljoen aangetrokken bij de BNG Bank. De provincie heeft zich hiervoor borg gesteld, maar daarvoor in de plaats heeft de provincie de mogelijkheid om hypotheek te vestigen op de gronden van de RvR CV. In 2021 is € 118.333 (1,5%) aan borgstellingsvergoeding ontvangen van RvR CV. <u>Per eind 2021 bedraagt de uitstaande kredietfaciliteit - volgens opgave van de ORR BV en de BNG - € 2 miljoen.</u>
Nationaal Groenfonds	Garantstellingen in het kader van de voorfinanciering subsidieregeling particulier natuurbeheer Noord-Brabant	23.136.300	-	-	-	Aan het Groenfonds zijn twee garantstellingen afgegeven voor de voorfinanciering van de provinciale subsidieregeling particulier natuurbeheer. De eerste garantstelling betreft de betalingsverplichtingen die voortvloeien uit de leningen die Groenfonds aantrekt. De tweede garantstelling betreft het geval de subsidiegrondslag vervalft. Bij elkaar genomen gaat het om maximaal € 23,1 mln. De garanties lopen door tot 2042 PS(29/08).
IPO/BNG	Borgstelling op een lening die het IPO is aangegaan bij de BNG Bank.	120.000	0%	-	-	Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft besloten tot (herhuisvesting) van het IPO-Bureau naar een nieuwe kantoorlocatie. De benodigde financiering (€ 1.200.000) wordt verstrekt door de BNG. De BNG vraagt hiervoor een borgstelling. De provincie Noord-Brabant en een andere provincie hebben zich bereid verklaard om borg te staan. De provincie Noord-Brabant stelt zich garant voor een bedrag van € 600.000. De looptijd van de lening is 10 jaar. De kosten van de verhuizing komen ten laste van de IPO begroting. Voor de dekking van de begroting van het IPO dragen alle provincies jaarlijks een bijdrage af aan het IPO. De provincie Noord-Brabant heeft als aanvullende voorwaarde gesteld dat indien er aanspraak op de borgstelling wordt gemaakt, de provincie Noord-Brabant bevoegd is om de aanspraak te verrekenen met de reguliere bijdragen die de provincie doet aan het IPO. Naar verwachting zal de borgstelling niet ingeroepen worden. Er zal dan ook geen beslag worden gelegd op een reserve. De restant hoofdsom bedraagt per 31 december 2022 € 240.000,-. Het maximale risico voor de provincie Noord-Brabant is per 31 december 2022 € 120.000,-

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve /voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontwikkelbedrijf	Toelichting
Energiefonds Brabant BV	Garantie om risico's tot en met de eerste boring van de projecten af te dekken. EFB participeert voor € 3,5 mln. in Geothermie BV.	3.500.000	100%	-	-	Het genoemde bedrag is een maximum subsidiebedrag. Voor zover noodzakelijk en adequaat in relatie tot het doel van de subsidie komt het waardeverlies van het geïnvesteerde vermogen in de activiteiten tot en met de eerste boring inclusief projectontwikkeling, bodemonderzoek en booractiviteiten ten behoeve van 5 aardwarmteprojecten in aanmerking voor de subsidie. De omschrijving van deze activiteiten is gebaseerd op de aanvraag. Er zijn drie scenario's: 1. Er is sprake van een misboring die leidt tot een uitkering van de Regeling Nationale EZ-subsidies (RNES) en stopzetting van het betreffende aardwarmteproject; 2. Er is sprake van een boring waarbij de RNES-verzekering niet uitkeert, maar de reservoir-capaciteit zodanig is dat een waardevermindering optreedt van de investering; 3. Het project wordt gedurende de ontwikkelingsperiode, maar voordat de eerste boring plaatsvindt, stopgezet vanwege gegronde redenen.
Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen	Garantstelling dekking negatieve egalisatiereserve Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen.	pm		pm		De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisatiereserve bij de gesloten stortplaatsen. Uit de concept Jaarrekening 2021 van het Nazorgfonds blijkt dat de egalisatiereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2021 positief is. De reden hiervan is dat in 2021 het netto resultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisatiereserve voldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken. De waarde van de egalisatiereserve per 31 december 2021 bedraagt € 5.902 . Per ultimo mei 2022 bedroeg de egalisatiereserve negatief € 3.690.600,-. De voorziening van de provincie wordt jaarlijks per 31 december geactualiseerd op basis van de meest recente informatie.
Nationaal Groenfonds	Garantstelling lening aan Mts. Habraken	132.407		0	-	Per 1 januari 2021 hebben de provincie Noord-Brabant en het Nationaal Groenfonds (NGF) besloten om het in 2018 opgerichte Transitiefonds Veehouderijen te beëindigen. Het NGF heeft het ingelegde bedrag na aftrek van de kosten aan de provincie terugbetaald. Er was 1 lening verstrekt. De provincie heeft voor haar deel (2/3e) een garantie afgegeven, mocht de debiteur in gebreke blijven bij terugbetaling. Er is geen afdekking voorzien. De stand per 31-12-2022 bedraagt € 120.370,27 voor het provinciale deel. De provincie staat garant voor haar aandeel (2/3e) plus 10% kosten.
Afdekking garanties		78.788.707		4.804.988	-	

Bijlage 14. Berekening EMU-saldo

Vragenlijst

Berekening EMU-saldo

Provincie Provincie Noord Brabant (030010)

Algemene gegevens:

Overheidslaag:

Provincie

Berichtgevenaam:

Provincie Noord Brabant

Berichtgevenummer:

030010

Jaar:

2023

Bestandsnaam:

EMU23003030010.XLS

Omschrijving	2022	2023	2024
	x € 1000,-	x € 1000,-	x € 1000,-
	Volgens realisatie tot en met sept. 2022, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2023	Volgens meerjarenraming in begroting 2023
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-92.485	-84.729	-108.639
2 Mutatie (im)materiële vaste activa	-605	-248	-249
3 Mutatie voorzieningen	-1.595	-12.689	-4.554
4 Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	3.109	0	0
5 Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa	0	0	0
Berekend EMU-saldo	-96.584	-97.170	-112.944

Ruimte voor uw toelichting

Bijlage 15. Investeringschema

Investeringschema 2022-2026

	Bedragen x € 1.000				
	2022	2023	2024	2025	2026
1. Provinciale investeringen					
<u>Bedrijfsvoering en Financiën</u>					
Provinciehuis (Incl gevelplaten en buitenterrein)	198	0	0	0	0
Doorontwikkeling HvB	1.769	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	350	350	0	0	0
ICT en Automatisering	819	2.200	700	1.300	1.300
<i>Subtotaal Middelen</i>	<i>3.136</i>	<i>2.550</i>	<i>700</i>	<i>1.300</i>	<i>1.300</i>
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	0	0	3.100
Wegeninvesteringen	23.850	49.268	21.520	35.580	73.094
Steunpunten en districtskantoren	1.169	1.400	400	400	400
Materieel provinciale wegen	254	0	0	0	200
LED verlichting Wegeninvestering	1.000	3.000	0	2.416	0
Wegeninvesteringen	8.947	47.075	47.600	39.885	2.900
Wegeninvesteringen	5.000	5.572	0	0	0
Wegeninvesteringen	2.924	83.173	135.391	22.500	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	6.455	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	2.000	13.000	26.200	0	0
<i>Subtotaal E&M</i>	<i>52.584</i>	<i>202.488</i>	<i>231.111</i>	<i>100.781</i>	<i>79.694</i>
<u>Projecten en vastgoed</u>					
Gronden Ontwikkelbedrijf					
Totaal provinciale investeringen	55.720	205.038	231.811	102.081	80.994

III Financiële positie – Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen

Bijlage 16. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze bijlage bevat een nadere toelichting als onderdeel van de paragraaf 4 Weerstandsvermogen en bestaat uit twee onderdelen:

- Totaal overzicht risico-inventarisatie en afdekking, met daarin een nadere specificatie van de afdekking van risico's binnen de algemene risicoreserve;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de financiële positie in overeenstemming met BBV art. 11 en art. 71.

a. Risico-inventarisatie en afdekking

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
1. Financieel belang en risico's i.r.t. verbonden partijen									Zie paragraaf 6 Verbonden partijen
1.1	balanswaarde deelnemingen / aandelen (bijlage 9a)	93.091	divers	63.901	4.358	6.488	53.055	59.543	Risico-aandeel provincie betreft de bruto balanswaarde excl. getroffen voorzieningen. De getroffen voorzieningen bedragen ca. €4,4 mln. Daarnaast wordt het risico voor ca. € 6,5 mln. afgedekt in de reserve ontwikkelbedrijf
1.2	niet volgestort aandelenkapitaal	570	100%	570	0		570	570	Lening van het Rijk, i.v.m. overname aandelen BOM met gesloten beurs betreft € 556.000 Eindhoven Airport en € 14.000 NV Waterschapsbank
2. Leningen en overige kapitaalverstrekkingen									
2.1	leningen aan deelnemingen en overige verbonden partijen (bijlage 9c)	438.437	divers	385.458	336.700	2.500	46.257	48.757	zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille.
2.2	overige leningen publieke lichamen (bijlage 9c)	161.802	divers	115.181	98.614	10.709	5.857	16.566	zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille
2.3	overige leningen decentrale overheden (bijlage 9c)	1.616.386	divers	1.610.086	1.607.064	0	3.022	3.022	leningen vormen onderdeel van de treasuryactiviteiten en worden voornamelijk afgedekt binnen de immunisatieportefeuille en een voorziening
3. Waarborgen en garanties									
3.1	gewaarborgde geldleningen aan groenfonds (bijlage 13a)	118	10%	12	12		0	0	totaal gemeenschappelijke leningen € 0,9 mln. per 31-12-2023 w.v. aandeel Brabant 13,1%

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
3.2	overige garantieverplichtingen (bijlage 13c)	76.889	divers	4.805	0	0	4.805	4.805	zie toelichtingen bijlage 13c
4.	Majeure projecten								Zie desbetreffende programma's
a	claims rond beleidswijzigingen ruimtelijke ordening	1.122	100%	1.122	0		1.122	1.122	Benodigde dekking is inclusief de getroffen voorziening
b	projecten/beleidsrisico's ontwikkelbedrijf	36.119	100%	36.119	36.119	36.119	0	36.119	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
c	overige krediet ontwikkelbedrijf	14.369	100%	14.369	14.369	14.369	0	14.369	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
d	nog af te dekken risico's economisch programma (economisch programma Brabant (PS 18/12),		100%	2.000	0		2.000	2.000	toevoeging voor de verder uitwerking van het economische programma Brabant
e	hogere verwervingskosten natuur ivm N2000-verplichtingen						pm	pm	Bij de realisatie van de N2000-herstelmaatregelen kan een financieel tekort ontstaan. Met name als gevolg van grondprijsstijgingen, mogelijke schadeclaims en meerkosten in de 2e N2000-periode (2021 - 2027). Het risico is ingeschat op een bedrag van € 20 - 25 miljoen.
5.	Bedrijfsrisico's								
	juridische en procesrisico's (3%-norm)	18.907	100%	18.907,2	0		18.907	18.907	buffer 3% netto structurele begrotingsomvang wordt gereserveerd voor bedrijfsrisico's
	totaal (rest-)risico's	-	-	2.255.096	2.099.802	70.185	135.596	205.781	

b. Kengetallen m.b.t. de financiële positie

Het BBV schrijft verplichte kengetallen voor in de begroting en jaarstukken. Het opnemen van de kengetallen in begroting en jaarstukken past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- 2 Solvabiliteitsratio
- 3 Grondexploitatie
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de toekomstige vlottende activa en korte passiva per 31 december 2021 en volgende jaren kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald.

Op advies van het ministerie van BZK is bij de bepaling van de kengetallen voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarden in de jaren 2019 t/m 2021.

Ad 1a) Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

<i>Netto schuldquote (ultimo jaar)</i>	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	bedragen x € 1.000 Begr.2026
A Vaste schulden (BBV art. 46)	7.542	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	214.562	211.588	211.588	211.588	211.588	211.588
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	562.756	714.861	931.861	1.064.361	869.861	760.961
D Uitzettingen > 1 jr (BBV art.36 lid d,e,f)	559.680	558.925	556.425	556.425	401.425	354.700
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	1.266.718	1.198.137	1.198.137	1.198.137	1.198.137	1.198.137
F Liquide middelen (BBV art.40)	7	30	30	30	30	30
G Overlopende activa (BBV art 40a)	228.842	179.677	179.677	179.677	179.677	179.677
Netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-1.270.388	-1.007.754	-788.254	-655.754	-695.254	-757.429
H Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	861.659	790.315	803.238	766.828	714.169	717.412
Netto schuldquote (netto schuld/totaal baten)	-147,4%	-127,5%	-98,1%	-85,5%	-97,4%	-105,6%

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden. De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

De gecorrigeerde netto schuldquote geeft inzicht in het effect van de verstrekte geldleningen op de schuldquote. (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Hiermee wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

<i>Netto schuldquote (ultimo jaar)</i>						bedragen x € 1.000
	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026
gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen						
A Vaste schulden (BBV art. 46)	7.542	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	214.562	211.588	211.588	211.588	211.588	211.588
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	562.756	714.861	931.861	1.064.361	869.861	760.961
D Financiële vaste activa excl.kapitaalverstrekking (BBV art.36 lid b,c,d,e,f)	2.689.221	2.856.524	2.825.166	2.677.296	2.321.859	2.161.058
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	1.266.718	1.198.137	1.198.137	1.198.137	1.198.137	1.198.137
F Liquide middelen (BBV art.40)	7	30	30	30	30	30
G Overlopende activa (BBV art 40a)	228.842	179.677	179.677	179.677	179.677	179.677
Gecorrigeerde netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-3.399.928	-3.305.353	-3.056.995	-	-	-
				2.776.625	2.615.688	2.563.787
H Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	861.659	790.315	803.238	766.828	714.169	717.412
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen (netto schuld/totaal baten)	-394,6%	-418,2%	-380,6%	-362,1%	-366,3%	-357,4%

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote betreft het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 3b Verstrekte geldleningen).

Het verschil met 1a Netto schuldquote is zichtbaar op regel D. Logischerwijze wordt de netto schuld lager als ook de door de provincie verstrekte leningen worden meegenomen in de berekening.

Ad 2) Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De solvabiliteit is de verhouding van het eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen, uitgedrukt in een percentage. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves van de provincie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe groter het deel van de activa dat is gefinancierd met eigen middelen en hoe groter de financiële weerbaarheid van de provincie.

<i>Solvabiliteits ratio</i>						bedragen x € 1.000
	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026
a Eigen vermogen (BBV art.42)	4.070.186	3.977.701	3.892.972	3.784.333	3.653.643	3.604.206
b Totaal vermogen (BBV art.41 en 47)	4.908.020	4.958.096	5.077.678	5.096.986	4.769.344	4.610.942
Solvabiliteitsratio (a/b)	82,9%	80,2%	76,7%	74,2%	76,6%	78,2%

Met een solvabiliteitspercentage van 76,7 % in 2023 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden in exploitatie op de balans zijn opgenomen. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of

exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

<i>Kengetal grondexploitatie</i>	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	bedragen x € 1.000 Begr.2026
Bouwgronden in exploitatie (BBV art.38 lid b)	10.702	1.951	0	0	0	0
a Totaal	10.702	1.951	0	0	0	0
b Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	861.659	790.315	803.238	766.828	714.169	717.412
Kengetal grondexploitatie (a/b)	1,2%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Ad 4) Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Bij incidentele lasten of baten gaat het om activiteiten die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering uit het provinciefonds en de inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting. Bij structurele lasten gaat het om de lasten die worden gemaakt voor het uitvoeren van structureel beleid, om bedrijfsvoeringlasten en kapitaallasten.

<i>Kengetal structurele exploitatieruimte</i>	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	bedragen x € 1.000 Begr.2026
Struct.lasten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	505.940	575.954	589.625	636.440	679.617	669.558
Struct.baten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	631.393	686.243	703.910	703.391	714.149	717.412
Structurele stortingen in reserves (BBV art.19d, 28d)*	0	0	0	0	0	0
Structurele onttrekkingen reserves (BBV art.19d, 28d)*	0	0	0	0	0	0
a Structureel batig saldo	125.453	110.289	114.286	66.952	34.532	47.854
b Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	861.659	790.315	803.238	766.828	714.169	717.412
Structurele exploitatieruimte (a/b)	14,6%	14,0%	14,2%	8,7%	4,8%	6,7%

* Noord-Brabant merkt alle mutaties in de reserves als incidenteel aan.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor alle gepresenteerde jaren het geval.

Ad 5) Belastingcapaciteit

Voor de provincies wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van het gemiddelde landelijke gehanteerde tarief voor de opcenten. Hoewel bij de provincies het opcententarief op de motorrijtuigenbelasting wettelijk is gemaximeerd, is door het ministerie van BZK omwille van eenheid van de systematiek, de belastingcapaciteit van een provincie gerelateerd aan het gemiddelde landelijk tarief.

Elke provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal aantal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief (maximaal tarief 2023: 125,8).

De belastingcapaciteit van provincies wordt met dit voorgeschreven kengetal, berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies voor het begrotingsjaar 2023 en uit te drukken in een percentage. Dat is niet de feitelijk onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Noord-Brabant heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum tarief.

Het (ongewogen) landelijk gemiddelde van het aantal opcenten in 2023 bedraagt 84,7 en in 2022 was dat 83,7.

<i>Belastingcapaciteit: Opcenten</i>						bedragen x € 1.000
	Rek. 2021	Begr.2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026
a-Opcententarief motorrijtuigenbelasting Noord-Brabant	78,4	79,6	80,8	82,0	83,2	84,5
b Het landelijk gemiddelde in het laatst bekende begrotingsjaar	83,6	83,7	84,7	84,7	84,7	84,7
Benutte belastingcapaciteit (a/b)	93,8%	95,1%	95,4%	96,8%	98,3%	99,8%

Het opcententarief van Noord-Brabant ligt onder het landelijk gemiddelde.

Samen met de rentebaten uit de financieringsfunctie en met de rijksuitkeringen (algemene uitkering uit provinciefonds en de decentralisatieuitkeringen) vormen de belastingopbrengsten die de provincie ontvangt uit opcenten op de motorrijtuigenbelasting ca 80% van de baten en zijn daarmee belangrijke pijlers onder de sluitende begroting.

De groei van de inkomsten uit de financieringsfunctie staat door de lage rente al een aantal jaren onder druk. De groei van de belastingopbrengsten komt zowel uit een lichte groei van het wagenpark als uit een stijging van het opcententarief.

Maar door de komst van steeds meer elektrische auto's en gelet op de ontwikkelingen bij de vrijstelling voor de motorrijtuigenbelasting van deze auto's is de belastingopbrengst uit de opcenten MRB aan steeds meer onzekerheden onderhevig.

De onbenutte belastingcapaciteit van Noord-Brabant - bij een tarief van 80,8 t.o.v. het maximale tarief dat door het Rijk is bepaald op 125,8 - bedraagt uitgedrukt in potentiële extra opbrengsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting € 157,1 mln.

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl